

Surányi Miklós

Kantate
Noé bárkája

REGÉNYEK

Kantate

Regen Richard orgonaművész és komponista a passau-bécsi vonattal érkezett Budapestre, és innen Pécs városa felé igyekezett. Regen magával hozta feleségét s a szőke, szenvedő arcú, halavány asszonyt két karjában vitte föl a vasúti kocsis lépcsőjén. Benn a fülkében fáradtságtól és gondosságtól remegő kézzel sarokba ültette, helyét apró párnákkal puhára bélelte, és megsimogatta az asszony arcát.

- Örölsz, hogy Magyarországra jöttünk? - kérdezte Regen. - Pécs bizonyára szelíd, jókedvű és hallgatag vidéki városka, a püspök nagyon dicsérte... egészséges levegő, tiszta forrásvíz és szőlőskertek a domboldalon... jó lesz?

- Jó.

Az asszony sápadt arcán bizonytalan mosolygás suhant végig. Regen kedveskedve folytatta:

- Boldog vagyok, hogy új környezetbe, más levegőre, üde falusi csendbe vihetlek téged.

- Regensburg is jó hely, ugye? - sóhajtott az asszony, aki - úgy látszik - most is az öreg kőhídra, a stadthofi kertekre s a Sedan utca sarkán levő kis házra gondolt, amelyben egyetlen leánykáját az első hangjegyekre taníttatta.

- Regensburg?... Most talán egy másik Regensburgba megyünk... levegőváltásra - mondta Regen kissé bátortalanabban.

E pillanatban egy hosszú, szőke öregúr lépett a fülkébe. Az arcán ezer ránc vonaglott akkor is, amikor hallgatott. De a szeme fiatalosan, kéken ragyogott, és barátságosan nézett a művészre.

- Szabad?

Leírhatatlanul sovány volt az öregúr, és sűrű, szőke haja kétfelé fésülve úgy feküdt kicsiny koponyáján, mintha paróka volna. Szabálytalan, fonnyadt és beteges volt az arca, de mozdulataiból, köszönéséből és különösen verőfényes kék szemének pillantásából megmagyarázhatatlan öreges báj sugárzott mégis. Bőrtáskáján furcsa, gyöngyhímszerű címer ékeskedett. Ezt gondosan elhelyezte, kesztyűs kezével végigsimította ülőhelyét, és letelepedett. Kiaszott lábszárait egymásra rakta, és kedvtelve nézegette finom, vékony, nőiesen keskeny cipőjét. Közben az arca ráncba borult, fogait hirtelen összezsátoztatta, és mormogott valamit.

- Késünk. Már elkésve indulunk. Rongy dolog ez a vasút. Rongy intézmény. Csupa felületesség, pontatlanság és hanyagság. Nemde, uram?

Regen nem értette. Az öregúr németül folytatta:

- Hova utaznak, ha szabad érdeklődnöm?

- Pécsre.

- Ah! Pécsre?... Én is. Köszönöm.

Egy darabig mind a hárman a füstös, zajos, piszkos pályaudvart nézegették. Egyszerre azonban Regen asszony az útitárs felé fordult:

- Milyen város az a Pécs?

Az öregúr lovagiasan, ruganyosan, előkelő mozdulattal fölugrott. Meghajtotta magát, és összeütötte bokáját, mint ahogy régi, romlatlan, finom gavallérok szokták.

- Péterffy György vagyok, főlevéltárnok a vármegyénél, ha asszonyom megengedi.

Regen is bemutatkozott, s az öreg archivárius újra leereszkedett ülésére.

- Hogy Pécs milyen város?

Péterffy néhány másodpercig csak fogait csattogtatta. Homlokán és szeme körül a ráncok összefutottak, mint térképen apró erei egy folyó deltájának. Aztán mosolygott, s a ráncok között nagyon szimpatikus és jókedvű kék szeme rácsillogott az asszonyra.

- Én szeretem azt a kisvárost. Az igaz, hogy csak tíz éve lakom benne, és szerencsére senkit sem ismerek személyesen.

- De a város?

- Szép. Éppen olyan, mint a többi kisváros. Újabban tele van művészettel, s ez egy kissé kiforgatja eredeti karakteréből.

- A püspök tette ezt, ugye?

- Igen. Dulánszky püspök nagyszerű ember. A pécsiek azonban nem szeretik.

- Csodálatos.

- Nem csodálatos. A püspök idegen művészeket telepít maga köré. Idegenekkel építteti a dómot, idegeneket szerződtet a székesegyház zenekarába, és ez a magyaroknak fáj... Persze, az egyes művészeket aztán mindenki szereti, becézgeti, magasztalja, ünnepli, de a rendszer, az fáj.

- Igaza van - jegyezte meg az asszony, s tovább kérdezősködött a városról, amelytől kissé félt, aminthogy az ember minden új helyzettől fél, amellyel életében meg kell barátkoznia.

- Van szép temetője a városnak?

- Lombos öreg fák, korhadó keresztek közel egy tóhoz, ahol mindig vidám csónakázás folyik. Élet a halál szomszédságában, de az élők és a halottak nem törődnek egymással.

- Igen - felelt bágyadtan az asszony -, az élők elfelejtik a halottakat.

- A halottak pedig semmi részvétet nem éreznek az elevenek iránt - mosolygott az öregúr.

Az asszony, aki szemmel láthatólag szenvedett, csodálkozva és tisztelettel nézte Péterffyt. Az öreg, sovány, roskadt ember, aki tréfál a halállal...

A vonat kifutott a házak közül, s a budai hegyeket megkerülve, egyhangú, sík földeken nyargalt tovább. A három utas nagyon összebarátkozott, s Péterffy bőbeszédűen és szívesen mesélt arról a városról, ahova igyekeztek.

Elmondta, hogy minden vidéki város szép, s ezt csak a kisvárosi emberek nem tudják. A bennszülötteknek fogalmuk sincs a saját életük szépségéről, mert az élet egyáltalában csak úgy ér valamit, ha kívülről nézi az ember.

- Hogy gondolja ezt, tisztelt uram? - kérdezte halkan, de barátságos vonzalommal az asszony.

- Úgy értem, hogy az életet színjátéknak kell venni, amiben öröm és fájdalom, nevetés és könny, minden egy művészi gondolat szolgálatában áll. A szituációkat egy színpadi kép egyiségében kell nézni, a színházi rendező szintetizáló szemével, a festő naiv és érzéketlen érzelmességével, mindent úgy, ahogy van, mint egy jelenetet a történelemből, mint egy szeletet a természetből, mint egy tablót a főlvonásvégeken. Akkor minden szép és kibékítő, ha megengedi, asszonyom.

Az öregúr fogsora úgy csattogott, mint egy spanyol táncosnő castagnettája. Sovány, fehér, kéken erezett ujjával beszéd közben szögletes vonalakat írt a levegőbe, mintha az emlegetett színpadi képeket bütykös hüvelykével oda akarná rajzolni. Mosolygása, szeme pillantása azonban megszépítette ráncos, sárga, száradt arcát, és mintha a nyakkendőjébe tűzött elefántcsont halálfej is kedélyesen helyeselné az öregúr derült életfilozófiáját.

A német hölgy kissé meglazította nyakán a kendőjét, és érdeklődve nézegette egy darabig Péterffyt.

- És ön, uram, mindig csak ilyen színpadi jelenetekkel nézte az életet?

Az öregúr összeráncolta homlokát, s fején hátrtolta a bőrt, amitől parókaszerű hajának minden szála az égnek meredt.

- Én?... Hja, persze!... Ez ügyes és fogas kérdés volt, asszonyom... Sajnos, az ember csak öregségére ismeri meg titkait a kellemes és derült életszemléletnek.

- Ugye? - mosolygott az asszony -, látja, könnyű szép elméleteket kigondolni, de nehéz ám élni.

- Szolgálatára, asszonyom! Persze. Persze... De csak az az ember tud okosan gondolkodni, aki sokat és sokszor cselekedett oktanul. A jó tanács értékét csak azok ismerik, akik nem fogadták meg a jó tanácsot. A boldogságról csak az tud beszélni, aki nagyon közélről ismeri a boldogtalanságot. A jó levegőről egy ólombányásznál vagy egy tüdőbetegnél kell kérdezősködni. Persze, persze...

Az öreg archivárius szaporán köhécselt, és nagy, kék pettyes zsebkendőjével erősen törölgette a homlokát.

- Egyet azonban mondhatok önnek, asszonyom. Csak önzéssel lehet boldogulni ezen a tarkabarka, ügyesbajos világon. Csak begombolkozva, száraz részvétlenséggel, magasan hordott fővel, becsukott szívvel és olyan szemmel, füllel, amely csak azt látja és hallja meg, amit akar. Föl a fejfel, asszonyom! Önzően, hidegen, finom zárkózottsággal, nem kérni, nem is adni, nem vegyülni bele az élet harcába, nem vállalni semmivel közösséget, nem gyűlölni, nem szeretni, csak szemlélődni, érdeklődni, ha tetszik, meg-megállni, ha jólesik, továbblépni, bámészkodni, asszonyom, bámészkodni, fölemelt fővel, hideg, pogány számítással... Ezt mondom én, vén kormányosa egy kis hajónak, amely sokszor recsegett, ropogott az összecsapódó hullámok tetején... csak ezt mondom, ha jót akarok mondani és hasznos útravalóval akarom megtölteni barátom üres tarisznyáját.

A vonat sebesen rohant egyik állomásról a másikra, a nap hol az egyik, hol a másik ablakon dugta be sugaras fejét, az öreg levéltárnok lassan-lassan elálmosodott, fejét oldalt hajtotta és elaludt. Egy-egy zökkenésnél föl-fölríadt, s mintha titkolni akarná szundikálását, álmoságtól rekedt, hurutos hangon megismételte:

- Semmi szentimentalizmus. Csak nyílegyenesen előre! Föl a fejfel! Önzés, asszonyom, okos, hideg, tiszta, művészi önzés!

Regen Richard ilyenkor fölkapta a fejét, és összerándult a válla.

- Önzés!

Ez a szó most különös hatással volt Regenre. Bántó, kegyetlen, dühös és ördögien csábító egy szó. Önzés.

A komponista a feleségére nézett, aki évek óta beteg. Okos, derék és kellemes feleségére, akinek szép szőke haja most is dúsan és kacéran hullott egyenes, fehér, felhőtlen homlokára, de kiálló arccsontjai, vértelen ajaka, hosszú, sovány, késszárga kezei láttára elfacsarodott Regen Richard szíve. Lehet-e most önzésről, hideg, nyugodt, művészi érzéketlenségről beszélni, most, éppen ezzel a szenvedő asszonnyal szemben, aki mindig eszébe juttatja a halált, amely körülötte ólálkodik, és minden pillanatban elkoppanthatja benne a gyengén pislogó kis kanócot, az élet satnya olajában imbolygó kis lángocskát.

Regen Richardné asszony harmincöt éves volt mindössze, de két esztendő óta alig lehet őt az eleven emberek közé számítani. Szívbjában szenvedett, az orvosai megállapították, hogy fő artériája olyanra vastagodott, mint egy gyermek karja. Egy cseppnyi izgalom vagy a vérkeringés egy véletlen apró alteriációja... a szegény teremtés úgy vánszorog az ura oldalán, mint aki tudja, hogy a sors egy intésére bármely pillanatban a halál nagy, sötét vermébe zuhanhat...

Regen Richard ezelőtt tizennégy esztendővel Münchenben vette feleségül Waldburg Clementinát, a Hofkapelle húszesztendős, szép és álmos szemű szopránénekesnőjét. Clementina akkor már özvegy volt. Két évvel azelőtt, 1866-ban lett Witmann püspök unokaöccsének, Witmann Róbert tanárnak a felesége. Férje a regensburgi 11. számú gyalogezredben még ugyanabban az esztendőben, június közepén, hadba vonult a poroszok ellen, akik Károly herceg és Van der Tann tábornok seregeit már júliusra tökéletesen megverték. Bajorország a harcok után ötszázötvenegy négyzetkilométernyi területet, Waldburg Clementina pedig az egész világot elvesztette. Férje elesett, s ő egy kis leánykával a szíve alatt, mint ijedt madárka, tétován nézett maga körül. Semmije sem maradt, csak a hangja, s néhány hónap múlva ezzel a lágy és tiszta szopránnal egy kis bölcső fölött énekelgetett ösnémet altatódalokat... Így született 1867-ben az elesett Witmann Róbert leánya, akit édesanyja az imádott Lind Jenny nevére kívánt elkeresztelni. Lind Jenny egyszer, életének ragyogó alkonyán, fejedelmi magasságból leszállva, egy jótékonyági koncerten nagyon megdicsérte Waldburg Clementina szopránját, s a kis szőke templomi énekesnő a maga életének ezt a legnagyobb momentumát kis leánykája nevében örököltette meg.

Ezzel a kis árvával vette el Regen Richard Witmann Róbert özvegyét, és tizennégy esztendőn keresztül éldegélt vele a Sedan utcai ház erkélyén.

A vonat megállott, és az öreg archivárius fölriadt az álmából.

- Föl a fejje! - csattogtatta erélyesen -, csak előre, nyílegyenesen előre, uraim!

Regen összerázkódott. Feleségére nézett, aki betegen, halálos gyengeséggel, eltikkadt lélegzettel pihegett plédjei és sáljai között. Regenné aludt.

A vonat prüsszkölve, zakatolva, szuszogva megindult, s egyik sínről a másikra átszaladva megrázkódott, zökkent, kattogott, s folytatta egyhangú, unalmas útját Pécs felé.

Regen nem tudott aludni. Esze a múlt és a jövő ágasbogas, fojtó levegőjű erdejében barangolt.

Jó volt-e Regensburgot elhagyni? Az öreg, csendes, kanyargós, szűk utcákat, ónémet házaival és középkori hangulatával? A papokat, akik fölnevelték, tudományokra és zenére tanították, ahol annyit bámulta Kepler lakóházát és a pompás kis kocsmát, amelyben kék ruhás lányok hordják a sört, ahol annyit csodálkozott a Watmarkton büszkélkedő Góliáton, bújócskát játszott a dóm pillérjei között, s hatalmas rohamokat intézett Prunn várának meredek sziklái ellen, ha társaival kirándulást tett Altmühl-talpa. Apja, öregapja, szépapja mind muzsikusként voltak, és mind a dóm környékén éltek. Már vérükben volt a zene és a vallás, és ez a két szép ópiumos fluidum át- és átítatta az ereiket, és szinte természetükké vált, anélkül hogy meg-

győződésé vagy lelkiismereti ügyüké finomult volna. Zene és vallás: mind a kettő kenyeret adott a Regeneknek, s intim rokonságba hozta őket a dómmal, a római egyházzal és a jó Isten személyével. Az Istenhez közelebb állónak tartották magukat, mint a dómprebendisták, mert ők apáról fiúra a templom szolgálatában állván, beleszülettek az Isten udvartartásába, mint az uralkodók a maguk fejedelmi székébe. Ennélfogva nem tudták másképp elképzelni, mint hogy az ember vasárnaponként a dómban énekel vagy orgonál, hétköznap a városi zenekarban hegedül, vagy a rézkürtöt fújja. Közben hosszasan, de szolidan és megelégedetten sörözgettek a régi kolostorok és alapítványok pincéiben, a Bischofshof, az Obermünster vagy a Thomas-keller boltíves, oszlopos helyiségeiben. Egy szép napon aztán meg is házasodik az ember, mert a nőtlenség olyan, mint az egyszólamú ének: gyönyörű szép eleinte, de unalmas és végevárhatatlan lesz idővel. Hiányzik belőle az édes disszonancia, mely után olyan jó fölolvadni egy finom és érzéki átmenetben a harmónia felé.

A komponista apja, Regen Ádám is megházasodott egy ilyen szép napon, és a feleségét Kuchel Évának hívták. Ádám és Éva... Bizonyára e két név találkozása okozta, hogy összeházasodtak, s talán azt is, hogy egymással olyan boldogan és szépen éltek. Ádám napról napra vidáman sörözött a Thomaskeller oszlopai alatt, Éva pedig megszülte Richardot, éppen aznap, amikor Lajos király a Stauf mellett épült Walhallát megnyitotta. Rengeteg néptömeg gyűlt egybe e napon Regensburgban, nagy ünnepélyeket rendeztek a polgárság öröme, a várost kivilágították, s így vonult be az életbe 1842-ben, október 18-án Regen Richard, s ezt az ünnepélyes fogadtatást nemcsak a szülők, de a dóm prefektusa is nagyon jó jelnek tekintették.

- Ez azt jelenti - jegyezte meg a prépost -, hogy a kis Richard nagy muzsikussá lesz, és tiszteletére nem egy várost fognak kivilágítani, és mindenütt úgy fogadják őt, mint egy királyt.

Az első emlék, amely Richard agyában megmaradt, a nagy regensburgi dalosünnep volt, amelyet öt éves korában végighallgatott. Hatesztendő volt, amikor a negyvennyolcas forradalmak viharai közepette, május havában az osztrák hadsereg végigmasírozott a városon Itália ellen. A lakosság körében nem volt túlságosan lelkes a hangulat, s Éva asszony inkább a vidám és szépen éneklő olaszokért hevült, mint a barátságtalan és unalmas osztrákokért.

- Ennek a muzsika az oka - magyarázta Ádám, aki viszont inkább rajongott a Schubert-zenéért, mint az olasz melizmáért.

Ádám az egyházi zene tisztaságáról szép könyvet írt, amelyet mindenki dicsért, ámbar senki sem olvasott. Még Éva is csak itt-ott lapozgatott a könyvben, s tovább lelkesedett a belcantóért, a cifra éneklési stílusért, a Figuralgesang érzékcsiklandozó szépségeiért.

Richard életének ezután a dómprebendisták szabták meg irányát és ütemét. A dómhoz közel, a javadalom régi házában éldogált huszonhárom társával, a templom karnagyának és az iskola prefektusának felügyelete alatt. Karéneket és zenét tanult, és megismerkedett az orgonával. A jezsuiták tervei szerint itt faragtak belőle embert kanonokok és káplánok, akik az életet a Missale négyes vonalácsán keresztül nézték, mint rabmadarak az állatkert publikumát. De a gyermekek vidámak voltak és akasztófárávaló gézengúzok - mondta a prépost, aki őszintén csodálkozott azon, hogy a jezsuiták módszere mellett a fiúk nem felejtettek el sem nevetni, sem csintalankodni.

Vasárnap azonban a kis Richard is komolyan és méltóságteljesen vonult huszonhárom apró társával a nagy misére, amelyen kisdud torkukból a legszebb gregoriánus melódiákat röpítették ég felé. Ilyen szépen csak a sixtusi kápolna gyermekkórusa énekelt, s ha idegen művész vetődött a dómba: csaknem fölkiáltott a bámulattól és a gyönyörűségtől. Regen azonban csak arra emlékezett, hogy alig tudta kivárni az Ite missa est megváltó taktusait, amely után boldog labdázás és birkózás következett. Közben a prebendisták háza előtt álló P. Josephus Placidus

Heinrich Szent Benedek-rendi szerzetes, matematikus, fizikus és asztronómus emléktáblájára rendeztek céllövészetet, s ez sokkal szebb és fontosabb mozzanat volt a kis énekes madarak életében, mint Gergely pápa Missaléja.

Boldog és hasznos korszak volt ez a néhány esztendő, s Regen most bűnbánó szívvel szeretné megcsókolni az öreg prefektus kezét, aki annyi türelemmel verte fejébe az ellenpont, a fuga, a transpositio, a quintaton, a principál s a Koppel titkos tudományát, amely nélkül orgonistaművész az életben aligha boldogulhat. E szép és emlékezetes időnek hamar vége szakadt, s Regen drezdai, lipcsei és müncheni zeneiskolákban tanulta tovább a mesterségét. Münchenben történt - huszonhat éves korában -, hogy egy kantatéja, amely a szamariai asszony történetét dolgozta föl, példátlan sikert aratott a zenevilágban. Ha Regen erre gondolt, mindig egy fejjel magasabbnak s egy hatalmas csalódással gazdagabbnak látta önmagát. Az a Regen, aki a kantatét írta, bizonyára egy másik Regen volt. Egy démon íratta vele a muzsikát, aki, mikor megnyitotta előtte a hírnév, dicsőség és nagyság kapuját, egyszersmind megbénította a lábait, hogy ezen a kapun sohase tudjon belépni az ígéret földjére.

A „Szamariai asszony”-t a drezdai filharmonikusok mutatták be, az összes lapok magasztaló himnuszokat írtak róla, az Ehrbar cég megvette, sok szép arannyal megfizette, a kantate városról városra járt, s ennek nyomán Regen korrepetitori állást kapott a drezdai színházban, majd maga Bülow hívta meg a müncheni Wagner-előadásokra, hol a „Nürnbergi Mesterdalnokok”-nak az udvari színházban történt előadása után mint karvezetőt szerződtették. Gottfried Semper új színházat tervezett Münchenben, s annak lett volna Regen egyik korrepetitora. A színház nem épült föl, de a városi Redoutban előadták a „Szamariai asszony”-t, amelyben a szopránszerepet bizonyos Waldburg Clementina, a dóm első szólistája énekelte. Richard megházasodott, s Clementina még néhányszor elénekelte férje híres kantatéját Kölnben, Lipcsében és Regensburgban... Aztán valahogy elfelejtették a „Szamariai asszony”-t, mert újat vártak Regen Richardtól. A művész azonban nem tett egyebet, mint szerette a feleségét, buzgón vezette az udvari színház kórusát, ünnepnapokon megszólaltatta a dóm orgonáját, s ilyenkor a müncheniek mindig megkérdezték:

- Ejnye, ki játszik ma az orgonán? Ilyent még nem hallottunk.

És minden alkalommal csodálkoztak, hogy a nagy művész közöttük él, Regen Richardnak hívják, egyszer írt egy kantatét, de azóta megházasodott.

Regen Richard pedig élt, éldegélt, szép szőke szakállt növesztett, házat vett, jó hegyi borokat ivogatott, és mindennap fölötté magában, hogy holnap korán fölkel, és megkezd a második nagy kantatét, amelynek tárgyául Sodoma pusztulását és Lót menekülését választotta. Clementina is biztatta erre, és együtt olvasták a bibliából: „...Mivelhogy Szodomának és Gomorrhának kiáltása megsokasodott és mivelhogy az ő bűnük megnehezedett... elveszítem e városokat. És bocsáta az Úr Szodomára és Gomorrhára kénköves és tüzes esőt és elsüllyeszté ama városokat és azt az egész vidéket és a városok minden lakosait. És kiküldé Lót a veszedelemből.”

Egyszer, egy báli éjszakán rosszul lett, elájult és görcsökben vonaglott a fiatal asszonyka, és Regen Richardné azóta szívbjajos, beteg, halálra vált teremtes, aki minden este úgy búcsúzik el az urától, mint aki fél, hogy holnap reggel már nem nyitja föl a szemét. Regenék elhagyták Münchent, visszamentek Regensburgba, ahol a művész másodkarmestere lett a dómnak. Itt úgy élt, mint egy hivatalnok. A nap bizonyos óráiban dolgozott, aztán a feleségét becézgette, este elment sörözni a Thomaskellerbe, s vacsorára visszatért a Sedan utcai kis házba, ahol Clementinát virrasztva és sírdogálva találta.

- Meghalok, Richard, és nem tudom, mi lesz kicsike leányomból.

Regen vigasztalta a beteg asszonyt, és megígérte, hogy Jennykét hazahozatja a Cecília-egyesület nevelőintézetéből, ahol hatéves korától fogva apácák gondozták.

Az asszony ilyenkor megcsókolta Regen homlokát, elaludt, és nehéz lélegzettel átálmodta az éjszakát. Reggel aztán figyelmeztette urát, hogy jobb, ha Jennyke a Cecília-nővéreknél marad, elég gond ő maga is a házban.

Így teltek a napok Regensburgban, s az asszony gyakran siráncozott:

- Ha én nem volnék a nyakadon, te már világhírű komponista volnál. Tönkretettelek, Richard... Miattam nem tudsz te dolgozni, szívem.

Regen ellágyult, és végigcsókolta felesége fehér karját.

Aztán fogta kalapját, botját, és elballagott a Fehérló Szálloda mellett levő zeneiskolába, ahol a dóm első karnagya, Haberl Ferenc Xavér mellett, az intézet orgonistája és igazgatója volt. És a „Szamariai asszony” szerzőjétől hiába várták a második kantatét, Lót menekülését.

Regen Richard mélyen elmerült visszaemlékezéseibe. Alig vette észre, hogy vonaton ül, amely éremlyítően hintázó sebességgel iramlík el szántóföldek, erdők, kavicsbányák és piros lámpás őrházak mellett, alagutakon keresztül, hidakon át és falvak határában, ahol bábész paraszt-asszonyok, sikongó gyermekek és bután legelésző tehének surrantak el, szemfárasztó folytonos sietséggel, hátrafelé.

Regen Richardné fölébredt és panaszkodott, hogy nagy alélttságot érez.

Péterffy, az öreg levéltárnok hímzett bőrtáskájából ezüstkupakos üvegcsét vett elő, és jó szagú szesszel kínálta a beteget.

- Mindjárt Pécssett leszünk - vigasztalta Regenéket -, még két apró állomás, aztán otthon vagyunk, asszonyom.

Az öregúr homloka piros és verejtékes lett az aggodalomtól. Regen kevésbé volt izgatott, minthogy évek óta megszokta, hogy feleségének ájulási rohamai vannak. Gépiesen simogatta az asszony homlokát.

A vonat egykedvűen zakatolt, a mozdony egyenletesen lökte magából a gőzt és a füstöt, a kerekek kattogva szelték a kilométereket. A beteg asszony élesen fölsikoltott.

- Richard, én még sohasem voltam ilyen rosszul.

Péterffy fogai vacogtak, és ujjai idegesen táncoltak a térdén.

- Richard, én meghalok - nyögte a szenvedő asszony, és férje vállára hanyatlott.

Regen szívét borzasztó sejtelen szorította össze.

- Uram - fordult a levéltárnok felé -, keressen orvost a vonaton.

Péterffy fölugrott, és kiszaladt a kocsiból.

Rettentő percek következtek. A vonat eszeveszettül rohant, a nyitott ajtón hideg légáramlat süvített be, s Regen úgy érezte, mintha ez a kegyetlen léghuzam ki tudná oltani felesége életének gyenge kis lámpáját. Férfi és asszony halálos rémülettel, dermedt irtózáttal tartották egymást.

- Jenny! - sikoltott kétségbeejtőn, eszeveszett erővel, halálos rémülettel az asszony... - Jenny! - kiáltotta újra leánya nevét, aztán magába roskadt, és lassan kihullott Regen karjaiból. Meghalt.

Péterffy György orvost hozott, aki kinyújtóztatta a halottat, és végigfektette az üléseken. Az asszony szeme nyitva maradt, és merően nézte Regent. Mintha azért könyörögne, hogy bocsásson meg neki, amiért tíz évig betegeskedett, és megakadályozta, hogy a Lót meneküléséről szóló kantate megszülessék.

Az orvos meghúzta a vészféket, Péterffy, selyemsapkáját lekapva fejéről, görnyedten állt a holttest mellett. Regen kezébe temette arcát és sírt.

A vonat nagy zökkenés és rövid lassulás után megállott. Az utasok kiugráltak, a vasút emberei beszaladták a kocsikat, hogy hol van a baj. Sokan erőszakkal akartak benyomulni Regen fülkéjébe, a vonatvezető kiszorította őket, és jegyzőkönyvet vett fel arról, amiért a vészféket meghúzták.

...Így érkezett Pécsre Regen Richard, a dóm új karmestere.

2

Pécs zegzugos, lejtős, keskeny utcáin a nyolcvanas évek elején apró, keskeny bejáratú, lefüggönyözött ablakú kis házak álldogáltak, mintha a hátuk mögött emelkedő hegyről csúsztak volna alá, s most útközben kissé megpihennének, hogy szétnézzenek a völgyben, amely a Mecsek hegyet a siklói domboktól elválasztja. A házakban tisztos polgárok laktak. Reggel már hat órakor misére siettek az asszonyok, s aztán a városháza előtt húst, a gimnázium előtt lisztet vásároltak. Itt megbeszélték a házasságokat és a haláleseteket, az új magyar szintársulat előadásait és a franciskánusok böjti prédikációit. Itt vették számon, kinek mennyi bora termett az idén, és kit kivel csal meg újabban a felesége. A gimnázium előtt méregető molnárnék s az alsópiacon vagdalkozó hentesasszonyok egytől egyig kövérek és pirosak voltak. Egészségesek és jókedvűek, lármások és könyörtelenek, mint az öntudatos és igénytelen emberek általában.

Itt tartotta reggeli sétáját Pfaff Márton, a püspöki jogliceum pedellusa, mielőtt a jogakadémián összegyűltek volna a jogászok az institúciók és pandekták tanulmányozására. Pfaff Márton végigjárta a kofaasszonyokat, s pontosan megtudakolta a csirke és a tejfel árát. Sohasem vett semmit, de itt tájékozódott az elmúlt éjszaka eseményei felől. Itt találkozott az éjjeli kávéházak hazasiető pincéreivel és Rácz Gusztival, a cigányprímással, aki alkoholtól égő gyomrát most rengeteg mennyiségű friss tehéntejjel kúrálta. A pedellus rövid eszmecserét folytatott velük, s tisztába jött azokkal az összegekkel, amelyekkel jogászok és katonatisztek az éjjel különböző helyeken adósok maradtak.

Pfaff Márton alacsony, kövér kis emberke volt, s gömbölyű hasát a lejtős piacon oly fürgén és szelesen hordozták vékony póklábai, mintha acélból készültek volna. Az ember mindig aggódott, hogy e szomorú kis lábszárak egyszer csak kettétörnek és széthullanak, s a felpuffadt has, amelyből keskeny vállak között egy mosolygós, vörös, kopasz fej nőtt ki - sebes iramlással legurul a főtérlajtóján, le, egészen az Irgalmas barátok templomáig. Mint egy dinnye.

De a pedellus vidám volt és életerős, és nemcsak lábai voltak acélból, de idegei és a nyelve is, amely szüntelen mozgott, mint egy kis gőzmasina dugattyúja. E mozgásból folyton közmondások és tanulságos szentenciák eredtek. Idézetek Justinianusból, Malthusból és Riccardóból. Erkölcsi axiómák és találó hasonlatok, történelmi reflexiók és egyházjogi tételek, amelyeket a mindennapi élet jelenségeire alkalmazott. Voltak, akik szószátyárnak és vén fecsegőnek tartották a pedellust; tény, hogy Pfaff Márton mindenre tudott idézetet, és nem titkolta véleményét az emberi dolgok lényegéről.

Márton azonkívül gazdag ember hírében állott. Volt háza, kettő is. Az egyikben maga lakott, a másikat Péterffy György levéltárnoknak adta bérbe. Volt földje, tehene, és majeros udvarából ritka pekingi kacsák sem hiányoztak.

Azt mondták, e gazdagságot apró uzsoráskodásokkal szerezte, amelyeknek fiatal, jómódú lumpok - diákok, katonák - voltak az áldozatai. Postás, pedellus, paptanárok komornyikja, szerelmi levélhordó, szobaurakat tartó kvártélyos ember, adás-vevésekben ügynök, színházban klakőr, hangversenyeken ruhatáros és jegyszedő, egyesületi szolga, házasságközvetítő és pénzbeszedő és sok minden egyéb volt Márton, aki szívesen kötött zálogüzleteket a jogászokkal, szép leányok lakását és erkölceit felkutatta, házában találkozót adott szemérmes szerelmeseknek, s emellett mindig és mindenütt jelen volt, mindenre ráért, és senki sem emlékezett arra, hogy Pfaff Mártonnak valami dolga lett volna. Regensburgból származott Pécsre, és mindig emlegette, hogy néhány esztendő múlva nyugalomba vonul, és visszatér szülőföldjére.

A korhely cigányprímás bizalmas barátsággal szorongatta a kitűnő Pfaff kezét s miközben néhány messzely hideg tejet felhörpintett, dühösen panaszkodott a pedellusnak, hogy sehonnai cseh muzsikuskok lepik el a várost, trombitások és klarinétosok és jöttment kappelmeiszterek.

- Most is jött egy részeges cseh muzsikusk, hallom.

- Földimet, Regen Richardot, a karnagyot gondolod, Guszti?

Pfaff Márton kiegyenesedett, és lehunyta a szemét, mint mindig, ha komoly és emlékezetes leckét akar adni valami ostoba fecsegőnek.

- Öcsém, hétszer ráj meg minden szót, amelyet fogaid közt kiejteni készülsz. Itt nem cseh muzsikusról, hanem Regensburgról, a római Castra Regináról van szó, amelyet Krisztus születése előtt tizennégy esztendővel alapítottak. Szerencsétlen ember, hallottál te valamit Tiberius császárról, és vajon Augustus Drusus vagy Diocletian neve eljutott valaha a te füleidbe? Nos, ezek a császárok nem beszéltek oly hetykén Regensburgról. Püspökök, királyok, császárok, sőt jogtudósok laktak e városban, s ha tudnád, ki volt Kepler, a csillagász, azt is elmondanám neked, hogy e jeles férfiúnak domiciliuma volt e városban, sőt magam is ott születtem a Porta Praetoria mellett. Regen Richard úr onnan jön, s ha még egyszer Regensburgról hallasz, vedd le a kalapodat, s tisztelettel gondolj Regen úrra és réám.

A cigányprímás elhült e kemény beszéd hallatára, és dühösen baktatott hazafelé.

...A főtéren már néhány jogász ácsorgott, és Pfaff Márton alázatos bizalmaskodással jó reggelt kívánt az úrfiaknak. Az éjjeli kávéházakból sápadt arcú pincérleányok osonlak hazafelé, s a jogászok hosszan utánanéztek a zilált hajú teremtéseknek.

- Cave canem! - mosolygott a jogászokra Márton, s bal szemével, amelyet egész külön tudott mozgatni, hamisan a leányok után kacsintott.

E pillanatban a régi török templom tornya mellett feltűnt Szereday apáinak, az akadémia rektorának testes alakja, és Pfaff Márton sietve szedegette lábait, hogy megelőzze gazdáját a Liceumban.

A piacon végigmasírozott a hadastyánok zenekara. Nagy tollas fővegében, lengő fehér szakállával, természetes alakjával oly büszkén lépkedett a menet élén a tamburmajor, mintha elleneséges város meghódolt falai közé vonulna be győzelmes seregével. A banda után inasgyerekek futottak, Szvoboda, a részeges cseh borbély, a taktust verte az utca szögletén, s a szélütött pereces ember tágra nyílt szájából kiesett a síp a csodálkozástól. A veteránok keményen fújták az indulót, és ezüstgalléros mentéjükben feszítve, gögösen pillantgattak jobbra-balra a reggeli járókelőkre.

- Bravó, alte Kerle! - kiáltott az öregek felé Deutsch kapitány, a kustozzai hős, az összevissza sérült öreg harcos, aki 1866-ban Albrecht főherceg déli hadseregében két hónap alatt őrmestertől kapitánnyá lépett elő. Egyetlen testrésze sem volt ép e vitéz katonának, s most, mellén töméntelen kitüntetéssel, a város egyik nevezetessége gyanánt éldegélt Pécsen. Reggelenként a piac valamelyik pontján magyarázta tisztelőinek:

- Június 23-án történt... az olasz sereg Mantua és Peschiera között átkelt a Minción, de minket készen talált a talján... Másnap reggel, hat órákor, jól emlékszem...

Deutsch kapitány megtapsolta a veteránokat, a diákok iskolába siettek, a részeges borbélynak vendége érkezett, a liceumi igazgató összehatalkozott Aidinger polgármesterrel, a perces a gimnáziumban leadta ropogós süteményeit... a kis város ezzel körülbelül el is intézte mindennapi reggeli programját.

Lassan elnéptelenedett a piac. Később a gimnazisták kitódultak az iskola kapuján, s a zirci papok rövid sétát tettek a rendház előtt elhúzódozó hatalmas teraszon.

Az emberek délben mind visszahúzódnak apró házaikba, és kényelmesen, bőven és sok borral megebédelnek. Esznek. Kevés beszéddel, derült kedéllyel, jóízűen és élvezettel esznek. Gyermeküket megsimogatják, feleségüknek vidám anekdotát mesélnek, kiszívják egy pipa dohányt az ebédelőben, s égő pipával a szájukban, a kanapén elszenderednek. Az asszonyok harisnyát kötnek. A lányok regényt olvasnak. A cserepes a háztetőn kopácsol néha, ha ráér. Leginkább a pipájával és a gyufával vesződik, és szidja a nyúlánk, izmos, fejlődő mellű kis leányt, aki a házhoz támasztott létrán jár föl és alá, s malterosládát egyensúlyoz a fején. A leányra bakák kiabálnak az utca túlsó végéről, s dicsérik izmos lábszárait, amelyekről a folyton fújdogáló gyenge szél minduntalan elkapja a ruhát. Az utca végén feltűnik a percesnek nagy botos, kosaras, görnyedt hátú alakja, és élesen sípol. A síp hangja, mint valami varázsfuvola sikoltása, végighasít az utcán, és az ablakok sorra megnyílnak. Az uzsonnára való zsemlyék, kiflik és vajjas percek szó nélkül felemelkednek a magasba, s eltűnnek a függönyök mögött.

Az idén augusztus végéig erősen sütött a nap, s e tikkasztó, vibráló, petyhüdt melegben elterpeszkedett, elszundikált, mozdulatlanul tenyészett az élet. Az embereknek bőven volt mit enniük, s legnagyobb gyönyörűségük abban telt, hogy éltek.

Este a vártemplom előtt, a sétatéren sétált az úri nép, a padokon nyugalmazott hivatalnokok üldögéltek, s hallgatták Deutsch kapitány visszaemlékezéseit a kustozzai csatáról. Apró gyerekek karikáztak a gesztenyefák alatt, a felsősétatér közepén hangversenyt adott a városi zenekar, s a publikum gyönyörködve és büszkeséggel bámulta a püspök négy sárgáját, amely az ezüstveretű, nehéz batárt vontatta. A városi kert taván lampionos fény mellett csónakpartit rendeztek szerelmes mesterlegények, inasgyerekek rakétát sütöttek el a Kiserdőben, ahol szobaleányok és altisztek beszéltek meg az éjszaka gyönyörűségeit. A férfiak kis kocsmába jártak, két deci borral kezdték, sós perccet, virslit és pörköltet ettek, megvitatták a legutóbbi nihilista merényleteket, a készülődő kínai-francia háborúról kicserélték nézeteiket, aggodalmasan találgatták, vajon meddig bírja a köztársaság Franciaországban, s hány szavazattal buktatja meg a zsidó-keresztény házasságot a magyar főrendiház. Aztán tamburásokat hallgattak, akik a bosnyák lakosság kedvéért gyakran rándultak Pécsre Bácskából és Szlavóniából. A temető mellett, egy alacsony, füstös, dohos és részegszagú lebuiban mérték a legjobb sillert, oda járt a főjegyző, a közgyám s néhány városatya, egy harangöntő hamar bankot adott, vagy ferblire hívta fel a társaságot. A Mátyás királyban a sörhöz értők gyülekeztek - gazdálkodók, tanárok, építésszek, papok és katonák -, s mindennap szorongásig megtöltötték az éttermet, amely mögött szállodai szobák húzódtak ismeretlen mélységek, cipőtisztító szolgák és kifestett arcú szobaleányok kamarái felé.

Soha semmi különös vágy, rendkívüli baj vagy nem remélt szerencse nem zaklatta fel idegeit ezeknek az embereknek, s ha a bor jó volt, a sör hideg, a friss csapolás nem késett, s a birbices ember az éjjeli mulatóhelyeken nem csalt, ha távoli országokban kellő időközökben felakasztottak néhány nihilistát, s a lapok megnyugtató híreket hoztak az orosz és olasz kormányokkal szemben fennálló változatlan jó viszonyról, ha a jogászok nem tüntettek valami miatt, a szőlőt nem bántotta a filoxéra, a búzát a szárazság, a gyümölcsfát a fagy, akkor Pécsett úgy éltek az emberek, mint az istenek Arkádiában.

Éjjel minden csapszékben húzta a cigány, a Nemzeti Kaszinó erkélyén előkelő férfiak éjfélig kurizáltak a főispánnak, a színésznők fürödtek a pezsgőben, szegény jogászfiúk két forintért hajnalig mulattak a pénzes börgyárosok és borkereskedők árnyékában, a fiatal hölgyek éjjeli zenét kaptak, a fiákerosok hazavitték a lumpokat, a majolikagyár felől megszólaltak a munkásokat hívó kürtök, a tejesasszonyok kiültek a kispiacra, a hentesek felverték sátraikat a városháza előtt, s az utcákon végighajtották a disznócsordát s a teheneket ostorpattogással és riasztó túlköléssel. A város végén vándorló mesterlegények ballagtak át a vámon, a nap gyönyörűen végigterítette arany lepedőjét a hegyoldalon, az ablakok kinyíltak, és kezdődött a kisvárosi élet előről, a maga ártatlan erényeivel és angyali bűneivel.

Vasárnap a családok kirándultak a szomszédos köszénbánya telepére, és kötelességszerűleg söröztek az ezeréves gesztenyefa alatt. Nézték a cseh, morva és sziléziai bányászlegényeket, akik verejtékesen kugliztak, s mellényükön hatalmas ezüst óralánc csörömpölt. A kolónia kormos, füstös és kokszzsagú volt. A tárnák kéményei szüntelen füstöltek, és kormos bányászgyerekek szüntelen szedték a füstölgő dombok hátán a szénsalakot. Sovány, görnyedt asszonyok hátukon zsákban cipelték a szenet, s ezen a városi szekeresgazdák kedélyesen nevetgéltek.

Voltak egynéhányan, akik kevesellték és unták ennek az életnek apró és egyhangú örömeit. Gazdag zsidó kereskedők, borügynökök és gyárosok szalonjaiban neuraszténias asszonyok kicsinynek és banálisnak találták ezt a kisvárosi boldogságot. Dúsan tenyészett itt a regényes ábrándok mártírja, az elégedetlen és vívódó kisvárosi asszony típusa, amely nagy szalonok, operai páholy, finoman romlott légkör, merész udvarlás, délutáni kaland, éjféli estebédék, nagy stílus és szenzációs ütemű élet után vágyódott, és beérte itt egy huszár főhadnagy reitschulszagú erőszakoskodásával. Ezek az asszonyok bizonytalan tekintettel lézengtek a korzón, nagyokat ásítva hallgatták Bogyó színigazgató előadásait a páholyukban, s ha tehették, a vonattal elosontak Pestre, hogy lélegzetet vegyenek, s kitombolják egyéniségüket. Ezek a kirándulások mindig csalódással és csömörrel végződtek, de minden hónapban újra megismétlődtek.

A város társadalmában észrevétlenül kialakult egy kis csoport, amelynek külföldi lapokból táplálkozó fantáziája magasan túlcsapott a körülötte hullámozó sekély és poshadt élet horizontján. Ez a csoport még nem szervezkedett, nem találta meg a helyét, és tagjai alig tudtak egymásról. De itt-ott, szalonokban, kávéházi asztaloknál, a vadgesztenyefák alatt séta közben, összetalálkozott három ember, akik lassan ébredő bátorsággal néha azonos vágyaknak és gondolatoknak adtak kifejezést. Papok, akik sokat ültek vastag falú, kis ablakos, boltíves cellájukban, a püspöki könyvtárban, a szeminárium refektóriumában, néha meglepően új régiókba emelkedtek tudományos és művészeti tanulmányaik közepette. Ezek a kor zűrzavaros és kusza erkölcsstelensége ellen kerestek érveket, s eközben akaratlanul otthonosakká lettek a századvégi szépirodalom és bölcsélet ingoványos felületein. A bűn, amelyet alaposan meg akartak ismerni, hogy ellene hatásosan és megfelelő fegyverekkel védekezhessenek, oly csábítónak és édesnek bizonyult, hogy szinte szerettek volna beleszédülni. Papok, tanárok, érzékeny, magukba mélyedő lelkek, világot járt gazdag magánzók, izgatott kedélyű, fantasztá

asszonyok, francia könyveket olvasó tanítónők így verődtek egybe egy láthatatlan, szervezetlen, titkos és öntudatlan ligába.

- Fin de siècle - ez a szó mind gyakrabban röppent el egy-egy ajakról, amely nyomban haragosan és reszketve mondott rá súlyos anatómiát. De belül, a kedélyek legmélyén, a lágyan izgatott érzékek titkos forrásában, e szóból sok ismeretlen gyönyörűség és hevesen áhított veszedelem varázsa érzett ki.

- Fin de siècle - dörgött szószékéről a pap, oly vehemens szenvedéllyel, oly gyakran ismételve, oly mélyen elemelve, és oly otthonos jártassággal teregetve ki a század végi dekadens erkölcsök szennyesét, hogy szinte gyanússá lett: nem magáért a bűn szépsége kedvéért emlegeti-e annyit a századvég természetrajzát.

Egy finom és filozofáló szellemű pap - Szilvássy kanonok - könyvet írt Mallarme, de Lisle Ádám gróf, Rimbeaud és Verlaine költészetéről, és éles elmével mutatta ki Zola és Huysmans naturalizmusának borzasztó erkölcsi veszedelmeit. A város néhány rajongó hölgye ellenállhatatlan vágyat érzett, hogy e szörnyetegeket eredetiben olvassa, és a dekadens nyugati irodalom mérges virágait saját remegő, rózsaszínű orrocskájával szagolgassa.

Egy szép és gazdag hölgy - Baross főispáni titkár felesége - fogadónapokat tartott, s szalonjában magas színvonalú vitaestéket rendezett, amelyek a konzervatív, klasszikus és erkölcsi irányzat teljes győzelmével végződtek, de a vita során a társaság megfürdött a Flaubert, Goncourt testvérek és Daudet regényeinek iszapos, meleg hullámaiban. Ebben a szalonban nemcsak a francia irodalom sajnálatos süllyedtségét, de a német regénygyártás lerongyolódását is megállapították. Barossné maga például imádta a franciákat, de gyűlölte a németeket. Ha rajta áll, a Rajna menti tartományokért nyomban megüzeni a háborút a francia sas, amelynek szárnyait tizenkét esztendővel ezelőtt a germán medve ugyancsak megtépázta. Barossné gallomániáját csak Steinnének, egy kereskedő fiatal feleségének latin imádata múlta felül, ámbar ő nem szerette Grévy elnököt és a köztársaságot, és Isten tudja, milyen áldozatot lett volna képes hozni azért a magasztos célért, hogy Napóleon Jeromos vagy Chambord gróf, esetleg Aumale herceg visszaüljön a Bonaparték és a Bourbonok üres trónjára. E hölgy erős royalista érzésű volt, csak abban nem tudott határozni, hogy a Chapeau a la duc, a D'Aumale, esetleg a nagy Eugénia-kalapoknak adja az elsőséget, mint amelyek ez idő szerint egyképpen divatosak voltak a párizsi arisztokrata hölgyek körében. Ami a női kalapokat illeti, Barnabás mérnök feleségének egész más véleménye volt. Ő a történelmi iskola hívének vallotta magát, s a III. Henrik, Ketty, Medicis, XIV. Lajos és princesse Metternich elnevezésű kalapokért lángolt. Akármelyiknek volt igaza, tény az, hogy Barossné asszony szalonjában magas színvonalú volt a társalgás, s az emberek egy egyszerű kalap mögött is szimbólumokat, szép régi hangulatokat vagy történelmi célzásokat kerestek.

Közben a németekről megállapították, hogy híján vannak eredeti és vonzó szellemeknek, ha csak Sacher Masochot, az Auf der Höhe szerkesztőjét nem számítjuk az originális egyéniségek közé. A német irodalom a francia esprit mankóin biceg, mint durva és sebhelyes veterán katona ifjú és bájos szeretője karján. A németek gyárilag termelik a füzetekben megjelenő vég nélküli rémregényeket, és Vast-Riconard, Belot fordításait kolportálják a legrosszabb kiadásokban.

Hiába mutatott rá Szilvássy kanonok Schliemann ásatásaira, Wagner zenedrámáira, Bülow hangversenyeire, Gabriel Max, Knaus, Lenbach, Leibl művészetére - a társaság rajongó tekintete Párizst kereste, mint az emberi örömök örökké friss, üde és hús forrását.

Az asszonyok, akik eddig csak a Salzkammergutig jutottak, minden ősszel bánatos nosztalgiával gondoltak az Avenue des acacias-ra, amelyet Steinné mint hűséges legitimista, most is következetesen Avenue de l'Impératrice-nak mondott Eugénia császárnő tiszteletére.

Barossné is mélázva nézte ilyenkor a költözködő darvakat, s ha a szeptemberi hűs szél végigsimította a homlokát, merengve gondolt a boulogne-i erdő kocsiversenyeire s a lakodalmas menetekre, amelyekben óriási landauerek cipelik a kifésült bajuszú, frakkos nyárspolgárokat a tour de lac alkalmával. Láta a Cascade-ok végén a császárné villáját, amelytől jobbra a Longchamps, balra a Szélmalom kávéház csalogatja a derék násznépet.

Ezeknek az embereknek hiába játszott a nagyszerű városi zenekar vidám melódiákat, hiába virágzottak májusban a vadgesztenyefák, hiába ért az édes, drága szőlő a Mecsek hegy oldalán, hiába kopogott a házak fedelén kedves, lány altató egyhangúsággal a nyári zápor, hiába rendeztek a régi romok fennsíkján tűzijátékot a hadastyánegylet javára, hiába adott fáklyás szerenádót a pécsi dalárda az inspicáló főherceg tiszteletére - ezek fellengző és telhetetlen igényű emberek voltak, akiket az élet talán véletlenül sodort ide, mint a szél néha elviszi a kerti virágmagvakat a rétek labodái közé.

Ez a kis társaság úgy úszott a városi társadalom színvonala felett, mint egy illatos olajcsepp egy dézsa víz felszínén. Sem nem keveredett, sem nem befolyásolta a tömeg összetételét. Körülöttük, alattuk és felettük kissé fontoskodó és önelégült, a maga dolgát egykedvűen végző élet trespedt, amely magát tartotta a világegyetem legfontosabb tényezőjének, és természetesen találta, hogy reggelenként a nap a szőlőhegyek mögött az ő kedvéért kel fel, és a Zsolnay-féle majolikagyár táján esténként azért bukik le abba a nagy semmiségbe, amely a város határain túl kezdődik, hogy a tisztos nyárspolgárok álmát ne zavarja.

Csak Pfaff Márton beszélt szüntelen messze vidékek ismeretlen népeiről, a regensburgi dómról, a bajor herceg rezidenciájáról és a sörről, amelyhez képest a pécsi sörgyár terméke állott pocsolya vize. A bajor sörről legendákat tudott beszélni a pedellus.

Pfaff Márton különben a Radonay utcában levő régi török rotunda alatt minden este felkereste kedves kis kocsmáját, letelepedett Amtmann Gusztáv nyugalmazott kántortanító mellé, és megvitatta vele a politikai és erkölcsi élet problémáit. Amtmann bácsi évek óta mással sem foglalkozott, mint a világ nagy problémáinak megoldásával. Hosszú, hajlott hátán télen-nyáron nehéz karbonáróköpenyt cipelt, amelynek felleghajtója alatt nagy csomó kéziratot rejtegetett. Ezeket a kéziratokat a bástya alatt épített kis kocsmá asztalán kitergette, rövid, vastag orrára fekete keretes pápaszemet tolt, és lelógó száját mozgatva betűzte az előző éjjel teleírt lapokat. Amtmann bácsi nagy filantróp volt, a béke szelíd lelkű galambja, s szájában olajág helyett vastag szivart tartva, karbonáróköpenye szárnyaival beröpködte egész Európát: rendet, egyességet teremteni viszálykodó népek között, elnyomott társadalmi osztályok érdekében. Memorandumot írt fejedelmi házakhoz, parlamentekhez, városok magisztrátusaihoz, a világ kormányzása dolgában üdvös megoldásokat és célszerű újításokat ajánlgatva az emberiségnek. Amtmann bácsi bámulatosan egyszerű és hasznos megoldást tudott a német-francia ellentétek elsimítására, az orosz nihilisták megfékezésére, az ír fanatizmus lecsendesítésére, a francia trónkövetelők kibékítésére, az Orleans-ok és Napoleonidák kiegyeztetésére, az antiszemita mozgalmak elfojtására, a zsidók letörésére, a spanyol fekete kéz, az olasz irredentisták, a balkáni bandák megsemmisítésére, s nagyszerű tanításokat küldött szét az államok kormányaihoz arról, hogyan kell a szocialista eszméket a kapitalista érdekekkel összhangzásba hozni. Szép emlékiratot nyújtott be a magyar képviselőházhoz a keresztény-zsidó házasság ügyében, amelyben a zsidók beolvasztásának üdvös hatásáról értekezett. A chemnitzi antiszemita gyűlés ellen nyomban felemelte tiltakozó szavát, mert - hangsúlyozta - a zsidókat maga is némileg anyagias gondolkodású népnek tartja ugyan, de viszont, összes testi és lelki jellemvonásaik vizsgálata alapján kétségtelenül igazolva látja, hogy a zsidók is emberek.

Amtmann bácsi szüntelen az emberiség üdvösségén fáradozott, nemcsak prózában, de alexandrinus versekben is, amelyekhez maga írta a dallamot énekhangra, zongorakísérettel. Mindamellett Amtmann urat illetékes helyen nem vették komolyan, de a külvárosban nagy tekintélye volt, s ha az ember alapos véleményét akart hallani bizonyos bonyolult dolgokról, jól tette, ha egyenesen őhozzá fordult felvilágosításért és irányításért.

Fin de siècle-szalonok és Amtmann Gusztáv társadalomtudományi szemináriumai... ilyen szellemi életet éltek akkor a püspöki város zegzugos, lejtős és mindig suhogó vízzel öntözött utcáiban.

Regen Richard megérkezése örökké emlékezetes szenzáció volt a pécsiek életében. Mindenki az új és érdekes emberről beszélt, aki halott feleséget hozott magával a városba, akit először a templomban lehetett látni térdre borulva, kezébe temetett arccal, rekviemen, amelyet maga a püspök mondott a művész fájdalomra iránt való tiszteletből. A templomban mindenkinek feltűnt, hogy a művész mellett egy példátlan szépségű fiatal leányka térdel, talpig gyászban, csaknem ájultan a zokogástól.

Regen Richard a temetésre lehozatta mostohaleányát, Witmann Jennyt, és többé nem engedte el magától.

3

Regen Richard megvette egy öreg pap házát, közel a dómhoz, egy lejtős kis utcában, amelyet a hegyekből fakadó víz állandóan csobogva öntözött.

- Siralomház ez - mondták a szomszédok, mert hónapokon keresztül elzárkózva gyászolták benne az elhunyt asszonyt Regen és mostohaleánya. Mindennap kijártak a temetőbe, aztán tétován, reménytelen, egymás tekintetét kerülve, lézengtek az új otthonban, amelyben mindig Regensburg, a Sedan utcai kis ház s a beteg Clementina fehér, szenvedő alakja felett járt a lelke mind a kettőnek.

Regen most úgy érezte, hogy életének egyetlen értelme törékeny, szőke hajú és vékony ajkú kis szopránénekesnő volt, és elviselhetetlen lelkiismeret-furdalást érzett, ha arra gondolt, hogy néha-néha, a tizennégy esztendő művészi tespedés korszakában, úgy találta, hogy Clementina akadályozza az ő szabad, független, nagyvonalú álmainak beteljesülését. Akkor is erre gondolt, amikor a vasúton Péterffy György szavait hallgatta a nagy emberi és művészi önzésről... Most gyűlölte Péterffyt és gyűlölte önmagát is, és mindent odaadna azért, ha újra betegápolója lehetne egy szívbajos és folyton sírdogáló asszonykának. Most érezte, hogy a legszebb emberi gondolat: ebben a mindig esendő, véletleneken függő, jó és balsors között lebegő életben, az embereknek szomorúan önző, egzisztenciáért lihegő, jólét után izzadó, lóto-futó falkájában egy feltétlenül önzetlen, odaadó és szolidáris társsal szép csendesen együtt éledgelni. És a legszebb, legédesebb és legbüszkébb hivatás valakinek a mentora lenni, valakiért áldozatokat hozni, valakit a magunkénak tekinteni, valakit szánni, sajnálni, segíteni, ölünkben cipelni, bajtól megmenteni, valakinek a hátunkat odatartani, valaki fölött a gondviselés, a végzet, az Isten szerepét játszani.

Regen Richard tekintete Jennyre esett, s szívébe hirtelen egy vigasztaló, meleg, megkönnyítő érzés nyilallt.

- Íme, valaki, aki folytatja az ő szerepét az életben.

Ekkor vette észre először, hogy társa van a számkivetésben, és elhatározta, hogy gondos és szerető édesapja lesz Clementina gyermekének.

Néhány esztendő óta a feleségének is apja volt csupán. Gondviselő, aggódó és gyengéd keze esztendőik óta csak apai simogatással nyúlt felesége beteg testéhez. Szerelem?!... Regen Richard templomi orgonista volt, tanár a Haberl-féle gregoriánus iskolában, dirigens a városi zenekarban, intézeti aligazgató és tagja egy csendes sörözgető asztaltársaságnak a Thomas-kellerben... negyvenéves szőke ember, csendes temperamentum, lelkiismeretes polgár, aki irtózott a csalástól, a botránytól, a részeg duhajkodástól, a pénzzel megvehető nőktől, és félt a szemrehányástól, az asszonyi könnyektől... s ha néha túlságosan meleg hullámok borították el a szívét, s ha lelkében sejtelmes forró epekedés tárta ki a szárnyait, odaült az orgonájához, és a keze alól áradó hangtömegekbe ömlesztette át minden megfínomult érzékiségét...

Regen Richard komoly és józan férfiú volt, aki évek óta elfelejtette már a csók ízét és az asszonyi test tapintásának kékjét. Ez a tiszta és egyszerű polgári kedély nem is tudott sokáig elmerülni a bánkódás és a gyász sötét hullámaiban. Mire a gesztenyefák lehullatták leveleiket, Regen Richard kötelességtudó gondossággal látott új feladataihoz. Zenekara, amelyet a művészlelkű mecénás, Dulánszky Nándor püspök két esztendővel ezelőtt szervezett, sok komoly dolgot adott a karnagynak. A muzsikások derék és képzett emberek voltak, de nem túlságosan lelkiismeretesek és ambíciózusak. Néha, nagy parádé alkalmával, a püspök füle hallatára, egyenesen csodát műveltek. Az egész országban híre szaladt azoknak a Mozart-, Haydn- és Cherubini-miséknek, amelyeket a pécsi püspök zenekara produkált. De a rendes vasárnapi zenés mise - a maga felületes, gondtalan, hiányos előadásával, túlcikornyázott barokk stílusával - több szomorúságot okozott Regennek, mint amennyi örömet szereztek a kivételes alkalommal produkált művészi eredmények.

- Úgy látom, itt kenyérkeresetnek nézik Palestrinát és Cherubinit, akárcsak én regensburgi tanár koromban - mondogatta a karnagy, és úgy érezte, hogy neki e pillanatban sokkal magasabb ambíciói vannak.

Regen Richard csakugyan évek óta nem volt annyira a művészeté, mint most. Éjjel-nappal dolgozott, átiratokat komponált a klasszikusokról, orgonaváltozatokat, miséket és szonátákat írt, újra eszébe jutott a kantate Szodoma pusztulásáról és Lótról... néha alig ismert önmagára, és úgy vélte, hogy mostani élete egyenes folytatása annak, ahol a müncheni dicsőséges napokban, a „Szamariai asszony” sikere után, abbahagyta.

Amikor a líceumi templomban orgonált, a város ünnepi hangulatban özőnlött a misére, s a művészi gyönyörűségtől izzó, álmélkodó és rajongó kedélyek alig tudták megállani, hogy lelkesültségükben ne tapsoljanak a művésznak. A püspök könnyesen szorongatta a művész kezét, a fiatal papok hebegve, kipirultan, szinte szédülve az érzéki gyönyörűségtől, alig találtak szavakat a bókolasra, az asszonyok elfelejtettek imádkozni, s mise után boldogan lesték a kórusról távozó művész rájuk vetődő pillantását.

A város példátlan kultuszt üzött a karnagyból. Gazdag borkereskedők legnagyobb ambíciója volt, hogy leányaik Regentől tanuljanak zongorázni. Ifjú hölgyek, akik gyerekkorukban búcsút mondtak a kottának, egyszerre vágyat éreztek a zene iránt, s az új karmestert eddig még sohasem hallott anyagi áldozatokkal iparkodtak magukhoz csábítani egy-egy leckeórára. Azok az asszonyok, akik Barossné szalonjában irodalmi szeánszokon tombolták ki lenyűgözött szenvedélyeiket, most egyszerre megtalálták életük célját és értelmét.

Regen különben az az ember volt, aki a művészet, hírnév és érdekesség egy kis glóriájába beállítva csakugyan érdemes is az asszonyok hódolatára. Magas, hajlott, elegáns alakján tipikus művészfaj imbolgott. Rozsdabarna, hegyesre nyírt, kissé ritkás szakállából hófehér arca úgy

világított elő, mint fiatal és hamvas asszonyoké szokott... Nagy, mélyen ülő, szenvedélyesen villogó, szemekbe néző szeméből annyi szerelmes misztériumot ígért az asszonyoknak, amelyről neki magának bizonyára századrészben sem volt tudomása. Hosszú, ritkás, selymes haja magas, tiszta homlokába csapzott, s ha egy erős akkord vagy egy fortissimo alatt, dirigálás közben, megrázta a fejét, gyönyörűen omlott kétfelé a sörénye. Az asszonyok minden más férfitól különbözőnek találták, ami egy azzal, hogy beleszeressenek, s magukat a legnagyobb lázzal és odaadással kínálják fel neki.

Ehhez járult, hogy a város az utóbbi időben úgyis tele volt a művészet iránt való érdeklődéssel. A püspök a székesegyházat restauráltatta, s e célra sok híres építész, festő és szobrászt hívott meg székhelyére. Az utcákon egyre-másra tűnedeztek fel ismeretlen alakok: elegáns, finom arcélű emberek, szép szakállas, nagy kalapos, lobogó nyakkendő fiatal urak, mérnökök, művészek, tervezők, vállalkozók, akik hónapos szobák után jártak, betelepédtek a bennszülött polgárok házaiba, s új színeket raktak le a kisvárosi élet palettájára. Kalauzok, tanácsadójuk, szálláskeresőjük mindig Pfaff Márton volt, aki büszkén és fölényesen vezette földijeit a pécsiek között, s kitűnő útbaigazításokkal látta el őket a város viszonyait illetőleg.

- Papnak előre köszönni, leányoknak virágot vinni, polgármesternek a várost dicsérni, a külvárosiak között Kossuth Lajost emlegetni, kocsmában a bort magasztalni... s akkor, uraim, tejben, vajban fürödnek itt a pécsiek között.

A fiatal urak szótfogadtak, hamar megbarátkoztak a városbeliekkel, a székesegyház körül sebesen tolták a szelet bő köpenyegükkel, hangosan és vidáman beszéltek utcán, sétatéren, kocsmában és kávéházban, szívesen jártak ozsonnára a polgári családokhoz, a leányokat megtanították németül, és elcsavarták a fejüket. Reggelenként nagy sietve mutogattak az állványokra, amelyeken pallérok, vízfordó leányok, kőfejtők és napszámosok sűrögtek, forogtak. A székesegyház sűrűn, fantasztikusan összerótt épületállványok közé rejtve, nemes, előkelő formát csak elmosódó sziluettekben rajzolódta át a deszkaháló mögül, mint sűrű fehér fátyol alatt szép asszonyi arc kontúrjai.

Egy idő óta ez izgatta a pécsiek fantáziáját, s a cukrászdában, a kávéházakban, felvonásközök alatt a nyári színpadon, Barossné szalonjában egyébről sem beszéltek, mint az öreg Schmidt Frigyes báróról, a bécsi építésről, a dóm restaurátoráról, akinek magas, egyenes, hosszú szakállas alakját gyakran látták az Arany Hajó Szállodában. Az asszonyok a szerelmi kalandjairól híres gróf Schlippen huszártábornoknál érdekesebbnek tartották most Andrea Károlyt, az alacsony, pápaszemes, kócos szakállú freskófestőt, aki kartonjait itt rajzolgatta a püspöki könyvtár világos nagytermében. Beckerath Mór építész, Lotz Károly, Székely Bertalan, Zala György... ezek a nevek szerepeltek most a zsúrokon, és az ifjú leányok tudtak még néhány kisebb, de nem kevésbé érdekes nevet, amelynek nagy kalapos, csupasz képű vagy bibliai szakállban pompázó vidám és bohó ifjú művész volt a viselője.

Regen Richard egyéniségét mindenki hajlandó volt túlozni, s megjelenése egyenesen történelmi dátumot iktatott a város életébe. A feléje irányuló érdeklődés hevésségét aztán a végtelenségig fokozta a házában élő Witmann Jenny rendkívüli egyénisége. Jenny tizenöt éves volt, de máris látható volt rajta, hogy a természet szeszélye egészen különös játékot űzött vele. Olyan tüneményes és lenyűgöző szépség volt, aminőt Pécsen az emberek még sohasem láttak. Megjelenése oly érett, érzéki és csábító volt, a teste oly ruganyos, járása, fejtartása, mozdulatai annyira délcegek és öntudatlanul fenségesek, az arca oly fehér, oly finom, bársonyos, makulátlan és szabályos volt, a szem annyira nagy, élesvágású és ragyogó, s fekete szemöldöke oly bizarr ellentétben állott selyemfinom szőke hajával, hogy mindenkiben megdöbbenést, sőt valami idegenszerű és elkedvetlenítő álmélkodást keltett. Jenny a maga szépségében, helyzetének rendkívüliségével, apja hírnevének és népszerűségének eszményítő sugarai alatt olyan

izgató és érdekes látványossága lett a városnak, akárcsak egy nagyszerű szobor vagy bűvös ereklje, vagy természeti csoda. Szinte félelmetes nimbusz és kíváncsiság lengett a Klimó utca harmadik számú ház felett, amelyben Regen Richard és Witmann Jenny letelepedett.

Idővel a háznak gyakorta voltak vendégei. Péterffy György archivárius, pontosan este kilenc órakor, finom fekete kabátban és pepita nadrágban, elefántcsont nyelű botjával és halálfejes nyakkendőtüjével minden második nap beállított hozzájuk teára. Péterffy ilyenkor mindig egy szál virágot és néhány szem likőrös cukrot nyújtott át Jennynek oly hódolatteljesen és ünnepélyesen, ahogy azt még a harmincas évek végén a bécsi Theresianumban tanulta öreg udvari gavalléroktól.

Megfordult a háznál Szilvássy kanonok, a rózsás arcú, fehér hajú, filozófus-teológiai tanár is, akit selyem reverendája, finom apró kezei és halk, élvezetes és nagyon világias modora miatt mindenki abbénak hívott. Olyan is volt, mint egy amatőr, verselgető és sokat szeretett francia abbe.

A házban hetenkint egyszer, kedden, kamarazene volt, amelyen Oswald, a kitűnő hegedűs, Zoller gordonkás, Wimmer másodkarmester és Gundy Miklós szentszéki ülnök vettek részt.

Fiatalfestők és szobrászok is jártak a házhoz, s az egész társaság kivétel nélkül jó, illedelmes, szertartásos és előzékeny emberekből állott, akik szerették a jó teát, a finom szivarokat, és oly halálos komolysággal csinálták vagy hallgatták a kamarazenét, mintha attól az életük boldogsága függött volna. És mind ijedt megdöbbenéssel, szinte furcsán kételkedve pillantgatott Witmann Jennyre, aki gömbölyű, keskeny, izmos csípőjével Regen vállához dőlve, egymásra vetett lábbal apja székének kartámláján üldögélt. Regen nyugodtan szivarozott, jövődö terveiről vagy regensburgi emlékeiről beszélgetett, a leányka lesütött szemmel, árnyékos szemöldökeit kissé összehúzva, közönyösen és kicsit álmosan hallgatta a beszélgetést.

Jenny fiatal volt, gondtalan, egyszerű, bájos és ártatlan. Egy fiatal archeológus, Gyömöre Zsigmond, aki néha a csellistát helyettesítette, megállapította róla, hogy olyan, mint egy gyönyörűen megkomponált szobor. Órák hosszat nézegette, s ezalatt elgondolta, hogy Jennynek olyan feje van, mint a római Farnesina villa falán talált Roxanének, amelyet Soddoma, Leonardo da Vinci tanítványa festett. Gyömöre a maga tudományos készültségének egész fegyverzetével nekilátott, hogy a klasszikus ókorból kiassa Jenny szépségének analógiáit. Úgy találta, hogy az arca a müncheni Glyptotheka praxitelészi leánykájára emlékeztet, az alakja a knidoszi Venus, szamothrakei Nike s a pompeji Medea minden tökéletességét egyesíti magában. Mozdulatainak kerek, ritmikus szépsége a Herkulanum hamvaiból kiásott agyagedények táncoló leányait idézte fel Gyömöre emlékezetében, s miután az Akropolisz kariatid-jainak, a Parthenon pihenő asszonyának és Hegeso bánatos özvegyeinek szinte matematikai szépségét vélte Jennyben feltalálni, mindinkább meggyőződött, hogy e leányka egy különös természeti tünemény, és méltó arra, hogy feljegyeztessék, mint a legnagyobb hadvezérek és államférfiak cselekedetei, népek születése és bomlása.

- Az esztétika mindenestre külön korszakot kezdhet vele - állította az archeológus.

Gyömöre Zsigmond jól tette, ha Jennyt görög szobrokhoz hasonlította, mert e tizenöt éves kisleány éppen olyan öntudatlan, érzéketlen, kőből való és fantáziátlan szobor volt, mint egy márványkariatid. Az egész teremtés csak szép kontúrokból és elbájolóan ragyogó tónusokból állott, s egyáltalában nem tudott arról, hogy mennyi érzéki báj, beszédes, eleven, meleg és szerelmet sugárzó szuggesztió árad belőle. Benne egy erkölcsös tanításokon, imákon nevelt, túlvilággal való fenyegetőzésekkel megfélemlített gyermeklélek lakott, s fantáziája egy pillanatra sem hagyta el azt a börtönt, amellyel jámbor Cecília-nővérek körülépítették. Jenny okos, engedelmes, derék kis leányka volt, akihez az illett volna, hogy Isten kegyelméből rövid,

ritka szőke kis kontya, pisze vörös orrocskája, szeplős arca és vézna, száraz kis teste legyen. Egyébként mindent megtanult, amire tanították. Tudott kicsit franciául, kicsit festegetni, kicsit zongorázni, szerette a jó könyveket, amelyekben két fiatal szív addig küzd, míg szülei félreértéseit eloszlatván, megesküsznek, lakodalmat ülnek, s aztán megcsókolják egymást. Szerette a virágokat, s értett a gondozásukhoz. Szeretett sokat aludni, és nem mert mást álmodni, csak édesanyjáról, a regensburgi zárdáról, zenés misékről és teniszről. Jenny azért született, hogy engedelmes és rendes kisleány, aztán hűséges, szerény és dolgos kis feleség és végül néhány szép és egészséges gyermek anyja legyen.

Baross Kornél főispáni titkár felesége, született Ertl bárónő, szintén Regen Richard tanítványai közé tartozott. A bárónő rendkívül szép és dúsgazdag hölgy volt, aki hat évvel ezelőtt szökött meg apja kastélyából Baross huszáronkéntessel, akivel azóta a pécsi Fő utca egy palotaszerű házában élt mintaszerű házasságot. A bárónő tavasszal a Lídön, nyáron az Északi-tenger partjain, ősszel apja birtokán vagy Párizsban, télen pedig Bécsben szórakozott, s hogy eközben mikor volt férje és gyermekei között s egyáltalában miért volt Baross Kornél főispáni titkár, a pécsi lovaregylet alelnöke, a Kaszinó igazgatójának felesége, ezt ezen a kerek világon senki, Alice bárónő maga a legkevésbé tudná megmondani.

- Ez az erkölcsi élet tehetetlenségi törvénye - tréfálkozott néha az asszony, hogy ha Nizzából vagy Korfuból, vagy Párizsból az Avenue des acacias alól megérkezett.

Most véletlenül itthon volt, és zongorázni tanult a karmestertől.

Már néhányszor volt nála Regen, s még mindig nem vette észre, hogy a bárónő kicsiny, leányos alakján mily kacérul feszül meg az à la Grecque fehér kasmír háziruha, hogy a szája mily piros, szeme mily nagy és kék, hogy selyemharisnyája mily gyakran villan ki a lenge lepel alól, s hogy a hangja úgy cseng, bong, mint egy triangulum.

Egy hétfőn este hat órakor a bárónőn fekete selyem kimonó feszült. Szédítően fehér mellét a dekoltázs szinte kitergette Regen Richard szeme elé. A karja mezítelen volt, s néhány taktus után a bárónő lezárta a zongora fedelét. Egyik kezével megérintette Regen vállát, a másikkal rákönykölt a zongorára.

- Karnagy úr - mondta -, nagyon csodálom, hogy kedve és türelme van vesződni egy olyan zenei siketnémával, mint amilyen én vagyok.

Regen csodálkozva nézett az asszonyra, aki egyszerűen és komolyan folytatta:

- Nekem nincs kedvem zongorázni. Ellenben nagyon jó érzés, hogy itt ül mellettem, és látom az ujjait, ahogy a billentyűket simogatják. A hangját is szeretem. A szemét is szívesen nézem, bár mindig zavarba hoz, hogy tekintete oly erősen az enyémbe mélyed.

- Bocsánat, bárónő.

- Ne beszéljen így. Köszönöm, hogy eljár hozzám. Nagyon szeretem magát.

Regen megdöbbsen. A bárónő azonban nyugodt maradt, és szinte hidegen ismételte:

- Én szeretem magát.

Regen emlékezett, hogy ezt a három szót már néhányszor hallotta az életében. Énekesnők, polgárleányok, muzikusok feleségei, régen-régen, tizenöt, húsz esztendővel ezelőtt, gyakran a fülébe súgták:

- Szeretem magát.

De azok mind pirultak, csuklottak, sóhajtoztak, sírtak vagy lihegtek ilyenkor. Még diák volt, amikor először hallotta. A Szent Jakab-templom sekrestyésének leánya mondta. Akkor majdnem meghaltak mind a ketten az izgalomtól. A bájos és szemérmes Clementina alig hallhatóan súgta a fülébe, hosszú faggatás, bátorítás és könyörgés után. Némelyek kacagtak a mámortól, amikor mondták, mások előbb megeskették, hogy nem árulja el őket senkinek, így, mint Barossné, még senki sem mondta. Ilyen hidegen, komolyan, remegés és szenvedély nélkül. Ez az asszony valószínűleg minden hónapban meg szokta ezt valakinek mondani, s tudja, hogy e vallomásnak legfeljebb négyheti következményei lesznek, ő sem akart szentimentálisnak mutatkozni, s bár megcsuklott az izgalomtól, szárazon és megindulás nélkül felelte:

- Én is szeretem magát.

- Tudtam, hogy szeretsz - mondta az asszony. - Sajnálalak, hogy oly ridegen, örömtelenül, szerelem nélkül élsz. Istenem, mennyire örülök, hogy utadba kerültem. Csókolj meg.

Regen az asszony fölé hajolt, és erősen megcsókolta a száját. A bárónő ruhája kibomlott, de Regen összevonta a széteső selyemszárnyakat. Eszébe jutott Clementina, szemérmes lett, és erős szégyenkezést érzett.

A bárónő ragyogó szemmel bámulta a művész reszkető fehér kezét, amely azon fáradozott, hogy szemérmesen eltakarja a kivillanó meztelenséget.

- Imádlak - súgta Regen fülébe, mind a két kezébe fogta a karnagy arcát, és hosszan csókolgatta száját, szemét és homlokát. - Imádlak, drága, egyetlen gyönyörűségem, vigasztaló kis pajtásom, szerelmem. Imádlak, amiért oly szemérmes és tartózkodó vagy.

- Alice!

- Ne szólj! Engedd, hogy csókoljalak, és megmondjam neked, mennyire szeretlek. Sohasem szerettem senkit, sohasem mondtam senkinek, hogy szeretem.

Az asszony hosszan csókolgatta Regen szemét, s közben, mint kis gyerek a játékainak, becézgető, anyáskodó, bizalmas szavakat gagyogott.

- A szemedet csókolom, hogy sohase lásson meg mást, csak engem. A szádat akarom, hogy sohase kívánja meg másnak a csókját.

Az asszony kifogyhatatlan volt a hízelgésben és a csókban. Regen lankadni érezte erejét, és ijedten vette észre, hogy boldog, büszke és megelégedett.

„Rájöttem az élet ízére” - gondolta, és csodálkozott, hogy eddig nem jutott eszébe az asszony. Kimondhatatlan édes és felemelő gyönyörűséget érzett, és minden mást, amit eddig tett, ehhez képest üresnek, hiábavalónak és szegényesnek talált.

Este kilenc óra volt, amikor kitámolygott a Baross villa kapuján.

- Milyen nagyszerű ez az élet! - mondta majdnem hangosan, vidám utcai dalt füttyörésztet jókedvében, és szeretett volna nyakába borulni Amtmann bácsinak, aki - széles karbonárógallérja alatt temérdek kézirattal - a bástya felé sietett estebédre.

A város főutcáján még néhány elszánt jukkerdáma korzózott katonatisztek társaságában. Regen valamennyinek a szemébe nézett, s boldog volt, hogy többen rámosolyogtak. Egy saroknál magányos nőt vett észre. Utánairamodott, megszólította és elkísérte hazáig. Ott egy darabig küszködött magával, aztán befordult a kapun, átölelte a leányt, s eltűnt vele egy petróleumkoromtól fojtó levegőjű, szűk, alacsony szobácskában.

Gyömörey Zsigmond archeológus volt, s a pécsi dóm restaurálása idején a püspöki könyvtárban búvárkodott. Egész napja az őskeresztény építészet, a tipológiai szobrászat és a bizánci zománc-képirás misztériumai között telt el. Reggel már nyolc órakor beült a régi egyházi írók, metafizikus bölcselek és kánonjogi notabilitások közé. Ott ült, hajladozott, görnyedt és mászkált közöttük, mint alázatos udvaronc a tudományok és művészetek fejedelmei előtt, egész délig, akkor a szemináriumba rohant ebédelni, ott a jóízű és jámbor papi anekdotákon tiszteletteljesen nevetett, és szaladt vissza a könyvtárba öreg föliánsok, inkunábulák, kéziratok és sárga, penészes kottalapok hallgatag és komor erdejébe. A kottalapokat különösen szerette Gyömörey, mert nagyon szívesen gordonkázott, és könyvet szeretett volna írni a pécsi egyházi zene történetéről. Ez oknál fogva nagyon érdekelték a tizennyolcadik század püspökei, Nesselbrod Ferenc Vilmos, Thurn Antal, Berényi Zsigmond, akik mind grófok, azonkívül finom muzsikális amatőrök, könyvgyűjtők és szellemes rokokó alakok voltak, és sokat jártak a bécsi udvarba nemcsak lojalitásból, hanem azért is, hogy megismerkedjenek Mária Terézia udvarhölgyeivel és az olasz muzsikával. Ezek a papi fejedelmek Pécsen is szerveztek zenekarokat, amelyek nagymiséken és püspöki ebédeken felváltva muzsikáltak. Ha e két alkalomra szóló repertoárjukat a karmesterek véletlenül összecserélték, abból semmi baj nem származott, sőt észre sem vette senki, oly szépen és cifrán játszottak az olasz, német és cseh muzsikások. Ezeken az ebédeken - akárcsak a miséken - a kanonok urak túlvilági örömeiket élveztek, de nem felejtkeztek meg a test gyönyörűségeiről sem, és pompás fogásokban éppúgy nem volt hiány, mint mennyei áhítatban. - A barokk-rokokó zene tette ezt, amely olaszos melizmáival sokszor valóságos operaházzá avatta a templomot s a püspök ebédlőjét, s a vallásos áhítat felhőiből minduntalan a földre rángatta le a benyomásokra fogékony abbékat és prelátusokat.

Sokat foglalkozott az ifjú tudós Lickl György karmesterrel is, aki a negyvenes évek elején halt meg Pécsen, s Bartalics Mihály szobrász, mikor a régi dóm tizenkét apostolát faragta, az Istenben boldogult derék regens chorinak is készített szobrot a felsősétatéren.

A dóm partitúragyűjteménye ott hevert a püspöki könyvtárban, s Gyömörey áhítatos buzgalommal rendezgette e sárga papírokat, mialatt éhes és fogékony elméje rég elmúlt dallamokon s rég porladozó énekesnők emlékein legelészett.

Mert Gyömörey szívében a régi művészek kultusza közepette szép, színes álmok virágoztak ki, s ha a püspöki könyvtár nagytermében öreg karosszéken elszenderedett, a föliánsok és partitúrák poros szekrényeiből angyalarcú, vidám leánykák keltek ki, és klasszikus táncot lejtettek körülötte. A tánc Botticelli, Giotto és Cimabue korára emlékeztetett, s oly élénken és erőteljesen rajzolódott az ifjú tudós álmodó fantáziájába, hogy le tudta volna írni a koreográfiáját, ha egyáltalán értett volna valamit e nehéz és titokzatos tudományhoz. A táncot halk zene kísérte, pengő hangszer zizzenő, cirpelő, zúgó, zümmögő muzsikája... Amikor Gyömörey felébredt, tücsök és éhes szürke egérke cincogását ismerte fel a légies zenében, és egészen elkedvetlenedett. Így eszményíti néha a legbanálisabb dolgokat izzó vérmérsékletünk és az ifjúság fantáziája. A kis szürke egér eközben rátalált egy ízletes pergamen tekercsre, és vidám lakomát csapott Pál apostolnak a korinthusiakhoz intézett szentenciáiból Hofbauer müncheni nyomdász kiadásában.

Gyömörey Zsigmond este hat órakor búcsút mondott a könyvtárnak, a grófi püspöknek, Lickl karmesternek és szent Pál tanításain rágódó szürke kis cimborájának. Sietve hazament, szépen megborotválkozott, és fekete zsakettet öltött, amelyben kitűnt, hogy az archeológus így is egészen csinos és rokonszenves ifjú. Nagyon vékony és magas termetén elegánsan feszült a

fekete kabát, és sápadt arcából kivillogó koromfekete szeme értelmesen és kedélyesen nézett bele a körülötte forgó világba. Ilyenkor elment a kávéházba, fél óráig biliárdozott, majd elolvasta a napilapokat. Aztán sétált egy keveset, a korzón megnézegette az asszonyokat, és erkölcsfilozófiai elmélkedésekbe merült. A művészettörténetet és az erkölcsi élet törvényeit egy szerves összefüggésben levezetni: ez kedvenc eszméje volt Gyömöreynak, aki elhatározta, hogy erről ír egy könyvet, ha ideje megengedi.

Egyáltalán tévedés volna azt hinni, hogy Gyömöreynak nem volt érzéke az élet reális szépségei iránt. De nem mert túlságosan belemerülni sem a szerelem, sem a játék, sem a nyilvános szereplés szenvedélyébe, mert előbb három szép könyvet szándékozott megírni. A könyvek címében is megállapodott. I. A pécsi egyházzene története. II. Az ötödik századbéli pécsi sírkamra szimbólumainak megfejtése, kapcsolatban a tipológiai öskeresztény művészet fejlődéstörténetével. III. Művészet és erkölcs, illetőleg az erkölcsi fogalmak individuális történeti pszichológiája.

Ezzel akart rendbe jönni Gyömöreynél, mielőtt belenézne az élet apró gyönyörűségeibe. Gazdag fiatalember volt, és ráért a maga tudományos ábrándozásaira annyi évet elpocsékolni, amennyit csak akar. Ha erre ráun - gondolta -, elmegy haza gazdálkodni, vagy magántanári képesítését fogja aprópénzre felváltani. Huszonhat éves volt Gyömöreynél, s a Klimó utca ötödik számú házában albérletben lakott egy Barnabás nevű bányamérnöknel.

Este a régi török őrtorony romjaihoz ragasztott kocsmában vacsoráit az archeológus ifjú festők és építészek, muzsikások és karkáplánok társaságában, akik mind a dómból, illetőleg Dulánszky püspökből éltek. A sarokban Pfaff Márton pörköltet evett, és számtalan korsó sörrel oltogatta szomját. A pécsi sört megitta ugyan a pedellus, de gyalázatosan lebecsülte a bajor gyártmányokkal szemben. Pfaff itt kvestornak hívatta magát, de szívesen vette, ha számláját földije, a gavallér piktorok titokban kifizették. Hangos és vidám volt ez a társaság, és többnyire komoly művészeti kérdéseket tárgyalt, amiket a Zsolnay fajanszgyár mintázói, fiatal szobrászok és festők révedezve és kellemes reminiscenciák közepette hallgattak, s boldogan énekelték honfitársaikkal a német diákdalokat.

Gyömöreynél lassan szürcsölte a sört, míg a többiek végtelen hosszú kortyokat szívtak magukba csizma alakú üvegedényből. Ebbe a kis kocsmába, amelynek levegője állandóan vastag és rossz illatú volt a dohány füstjétől, a pörkölt, borjúhús, sör, bor és kávé párolgó gőzétől, rendszeren ellátogatott Gyömöreynél házigaazdája, Barnabás bányamérnök is, és csendes örömmel, dús alsó ajakát a bámulattól söröspohara szélén felejtve, órák hosszat hallgatta a művészek beszélgetését.

Barnabás úr rá-rápislogott az archeológusra, hamisan behunyta a fél szemét, s összecsucsorította a száját, mintha mondaná: Ó, mily kedves, bolondos és boldog gyerekek vagytok ti, fiatal csirkefogók. De nem mondta. Ivogatott és sóhajtozott. Fizetett és felemelkedett. De meggondolta és maradt. Nem tudott elválni tőlük, a boldog és bolondos csirkefogóktól.

Barnabás úr mint mérnök, némi kollegialitást tartott a művészekkel, és Gyömöreynél is hamarosan bizalmas barátja lett. Otthon, a Klimó utca ötödik számú házában, gyakran behívta magához, s a kertre nyíló ebédlőben - Gyömöreynél hónapos szobájának tőszomszédságában - óboros palackot bontatott tiszteletére.

Kedves, kicsit együgyű, de anyagi módon jó és egyenes ember volt Barnabás, és rajongva szerette két gyermekét. A feleségét is szerette volna, ha lett volna hozzá bátorsága. Szép, magas, izmos asszony volt Barnabásné, természetének egyetlen hibája, aránytalanul nagy és duzzadt keble volt, amelyen folyton reszkettek és hullámzottak ruhája fodrai, mint erős, zömök teherhordó gályán a vitorlák. Impozáns és életerős volt ez az asszony, mint az amazonok, akik

férfiakkal megvívott harcban félelmetesek és kegyetlenek, vérszomjasak és diadalmasok voltak, és az általuk elejtett holttesteken egyetlen könnyet sem ejtettek. Barnabásné is bizonyára győzedelmesen megküzdött volna az argonautákkal, s ha néhány ezer évvel ezelőtt születik, éppolyan híres és félelmetes lesz a hírneve, mint ama Penthesyleiáé, akit a trójai háborúban csak Achilleus nyíla tudott leteríteni.

Csak abban különbözött mitológiai elődeitől Barnabásné, hogy kegyetlen dühöngései alatt folyvást nagy és forró könnyek omlottak szeméből, s azt mondotta magáról, hogy a legszánandóbb és legszerencsétlenebb mártír, aki valaha valamely zsarnok férj igájában vonaglott. Ilyenkor keble fel és alá járt, kezei alig tudták lefogni dobogó szívét, szája sírásra görbült, mint egy gyermeké, és szeméből patakzott a könny... ó, Istenem.

Egyetlen ember sem akadt azonban a városban, aki tartósan ellágyult volna Barnabásné könnyei láttára. Mindenki tudta, mit szenved mellette a szegény, bátortalan nézésű, mindig bús Barnabás, aki állandóan olyanokat sóhajtott, hogy azzal egy kisebb vitorlást teljes rakományával képes lett volna elindítani.

Maga Gyömörey is félt és reszketett Barnabásnéétól, aki mindig gyanúsított, sértegetett és átkozódott, s eközben mindig sírt és panaszkodott. Néha, amikor Barnabás úr elkeseredésében tanácsot kért az ifjú tudóstól, mint fékezhetné meg e nőtény szörnyeteget, Gyömörey együtt könnyezett boldogtalan barátjával. Tanácsot adni nem tudott, de az esetet bekapcsolta erkölcsfilozófiai és történetpszichológiai tanulmányaiba, és a következőket írta jegyzőkönyvébe:

„Taine mondja: a látható jelenségek alatt a láthatatlan embert kell keresni az ő biológiai és lelki életével, idegrendszerével, táplálkozásával, származásával, környezetének jó vagy rossz hatásaival. Lássuk, ez alapon hogy tudnánk magyarázatát adni Barnabásné asszony jellemének. Ez a hölgy állandóan izgatott és dühös. Akkor is, amikor főz, hímez, varr vagy vasal. Otthon és az utcán egyaránt olyan, mint egy Eumenida, akit a nagy gonosztevők és a családi élet ellen vétők üldözésére szült Gaia, a föld istennője. Ez a szép, erős, fiatal és életrevaló asszony délutánokként lefüggönyözött ablak mögül lesi, hogy szomszédasszonyait mikor látogatja meg az udvarlója, melyik leány sétál katonatiszttel vagy bársonykabátos német építőművésszel, s szinte kéjes szenvedéllyel kutatja, hogy melyik férj csalja meg a feleségét, melyiknek vannak váltói, ki játszik hazardjátékot, s ki issza le magát az éjjeli kávéházakban. Barnabásné mindezt pontosan számon tartja, mindenkit ismer, mindenki titkát tudja, és mindenki után kinyújtja bosszuló karjait. Barnabásné maga a végzet, a büntető sors, egy személyben Alektó, Megaira és Tisiphone, akik a bűnösöket veszett vadászkutyák módjára rohanták meg, és kiszívták utolsó csepp vérüket. Az emberek reszketnek e hatalmas és folyton bosszúra szomjas asszonytól, s hogy a kisváros erkölcei annyira amennyire normális színvonalon maradnak, az egyenesen Barnabásné éber figyelmének, gúnyos megjegyzéseinek, véres célzásainak és gyilkos, névtelen leveleinek köszönhető. Emellett derék, gondos, szorgalmas anya Barnabásné, és hitvesi hűsége olyan szilárd, mint a székesegyház Árpád-kori alapépítménye. Vannak tehát nők, akik nagy mellük, folyton arcukba szökő vérük és fekete szemöldökeik dacára is abszolút erkölcsösek, akikre nyugodtan lehet bízni egy város, vagy ha akarod, egy egész ország erkölcsi felügyeletét. Nincs tehát igaza Taine-nek, hogy a bűn és erény éppen úgy termékek, mint a vitriol vagy a cukor. Az erkölcs, íme, abszolút és minden külső behatástól független Ding an sich, nagy és ellenállhatatlan emberi princípium, amely Barnabásné testét választotta szent lakóhelyének, mint ereszt alján meleg, puha pihékkel kibélelt fészket a fecske. Aggasztó ugyan, hogy e fényes erkölcsi megrendíthetlenség oly sok kellemetlen tulajdonság társaságában jelentkezik, de valószínű, hogy e zordság és kíméletlenség alapján véve csak a mi bűnös szemünkben tűnik fel oly visszataszítónak.”

Így vélekedett Barnabásnéról Gyömöre, s nézeteit a szegény és ijedt férj előtt sem titkolta. Barnabás tágra nyílt szemmel bámult, s kijelentette, hogy Gyömöre Zsigmond rendkívül tanult és értelmes ember, de sajnos, nélkülözi a házaselet szomorú, reális tapasztalatait.

Gyömöre néhány hétre nyaralni ment a dalmáciai tengerpartokra. Amikor visszatért, Barnabásék házában gyakran látott valakit, aki feketekávéra és esti teázásokra pontosan beállított. Ez Reichner Gusztai volt, állás nélkül lézengő gazdatiszt, öles, vállas, robusztus alak, rövid nadrágban, vastag gyapjúharisnyában és hegymászó cipőben. Piros arcán nagy, kifent bajusza hetykén meredt kétfelé, s a hangja olyan volt, mint az orgona, melyet túlságosan fújtat a harangozó. Keze hatalmas és bütykös, karjai duzzadtak és rendkívül hosszúak voltak, s kétségbe esett az ember, ha arra gondolt, hogy Gusztai úr egyszer túlságos izgalomba jön, megölel egy asszonyt, s a boldogtalan teremtés ott hal meg a szerelmes férfi karjai között. De Gyömöre is elismerte, hogy az óriás gazdatiszt gyönyörűen tud fütyülni, s az éjjeli baglyot, a kuvikot és a szűkölő vadat remekül utánozza. Ajkával egyszerre egész zenekart imitált. Sírt a prímhegedű, harsogott a kürt, pengett a cimbalom, nyafogott a klarinét, és mélyen dörmögött a basszbőgő, ha Gusztai bácsi rázendített kedvenc produkciójára. Maga Barnabásné asszony is mosolygott ilyenkor, és odaszólt az urának:

- Reichner úr nagyon mulatságos ember, nem olyan ványadt, sóhajtozó, beteg tűzok, mint maga.

Mindnyájan örültek, hogy valami végre a szigorú családanyának is tetszik, s Gyömöre is biztatta a férjet, hogy mentül gyakrabban hívja vendégül a zseniális gazdatisztet.

Gyömöre eközben régiségtani és pszichológiai tanulmányai annyira elfoglalták, hogy hetekig nem beszélt Barnabásokkal. Egyszer egy esős, langyos, őszi estén a törökfalhoz ragasztott kocsmában Barnabást víg társalgás és nevetgélés között találta. Barnabás nagy csizma sört hozatott, és ujjongva mesélte Gyömörenek:

- Nagyszerű ember ön, fiatal barátom. Köszönöm önnek, hogy oly gyönyörű előadásokat tartott nekem az asszonyi erkölcsről, lelket öntött belém, és türelemre intett feleségemmel szemben. Az asszony határozottan jó útra tért. Enyhe, szelíd és kellemes. Kezdi belátni, hogy a békesség kedvéért egy és más koncessziót kell tennünk egymás szokásainak. A múltkor azt mondta, hogy jó volna, ha pepita nadrágot és sötétszürke zsakettot csináltatnék magamnak, mert alapjában véve jó termetű ember vagyok, ha kissé kihúdom magamat. Nos?

Gyömöre szóhoz sem jutott a meglepetéstől. Barnabás úr pedig lelkendezve folytatta:

- Tegnapelőtt este lefekvés előtt kacérul rám mosolygott az asszony, és megkérdezte tőlem: Barnabás, igaz-e, hogy formás lábam van, s kerek, keskeny s szelíden párnázott a bokám?

Barnabás úr Gyömöre magával vitte vacsorára. Az asszony világos pongyolában várt az urára, mosolygott, és duzzadó kebelén szelíden ringott egy piros rózsa. Most látszott csak, hogy Barnabásné határozottan szép asszony, és különös melegséggel csillog a szeme.

- Reichner urat is meghívtam vacsorára, ha nincs ellene kifogásod, kis Barnabáskám - nevetett az urára, s előzékenyen elvette kezéből a kalapot, botot és az esti újságot.

- Bravó - lelkesedett Barnabás -, ma alaposan megbrúgózthatjuk a fiút.

Az este kitűnő hangulatban telt el. Reichner Gusztai sikamlós tréfákat mesélt, aminek hallatára Gyömöre ijedten nézett a ház asszonyára. Nem csodálkozott volna, ha mint egy bosszúálló Erynnis, Barnabásné felkapja a kenyérvágó kést, és szíven szúrja a vakmerő tréfalkozót. De nem így történt. Az asszony egész a melléig elpirult, lesütötte szemét, és halkan nevetett.

- Jóízű ember maga, Reichner - jegyezte meg kacagva -, hol tanulta ezt a sok csintalanságot?

Reichner azután elmesélte, hogy tegnap este véletlenül az ablaka alatt ment el a városi jegyző felesége, egy kövérkés, szőke menyecske, s mellette egy honvédhuszár tiszt lépegetett. Az asszony pityergett, és szemrehányásokat tett a katonának: miért is ismertelek meg téged, Istenem. Értik? Ismertelek!

Gusztai úgy nevetett, hogy az ablakok megrezzentek, de Barnabásné felcsattant:

- Kinek mi köze hozzá? Elég baj az szegény asszonykának.

Gyömörey Zsigmond hosszú idő óta most először látta Barnabásnét haragosnak és felháborodottnak.

A házaspár életében minden téren öröndetes javulás állott be. A férj lassanként úr lett a saját házában. Járt-kelt, tett-vett, ahogy és amikor akart. Megszabta az étkezés, a séta, a borozgatás és a látogatások rendjét. Akkor ment sörözni, amikor jónak látta, egyedül járt a színházba, jól szabott ruhájában és pepita nadrágjában délcegen és öntudatosan lépegetett, mint az olyan ember, akinek otthon rendben van a szénája, és egyébként is könnyen elbánik a nőkkel. Nagy előadásokat tartott a házaselet intim titkairól, és egyszer, két csizma sör között, Gyömörey füléhez hajolva, megsúgta:

- Hej, hat hónap múlva keresztelő lesz a háznál!

Hat hónap múlva! Ezt Barnabás oly hetykén és gögösen mondta, hogy Gyömörey megdöbbsent. Ez a Barnabás alaposan megváltozott. Folyton hangosan beszél, és néha valósággal zsarnokoskodik a feleségén. Az asszony pedig mindig csendes és derült, s ha otthon, délután öt órakor kiült a virágoskert padjára, Gyömörey határozottan elámult lány és nemes formáinak plasztikus szépségén. „Most olyan volt, mint egyike a barna szemű, lány testű Nereidáknak, akik vígan és édesen játszanak a tritonokkal és delfinekkal. Most olyan volt, mint Thetis, Achilles édesanyja” - gondolta a tudós.

Ilyenkor szokott beállítani a házba Reichner Gusztáv úr, aki rendesen megkérdezte:

- Hát Barnabás?

- A klubban van. A kocsmában van. Értekezleten van. Barnabás nincs itthon, szegényke.

Barnabás majdnem sohasem volt otthon, mindig lányok után szaladgált, vagy szeretőjénél, egy nyugalmazott ezredes fiatal és rossz feleségénél ült. De Barnabásné, bár sejtette a dolgot, a legcsekélyebb szemrehányást sem tette könnyelmű és léha férjének. Bizonyára tudta, hogy hiába is tenné, mert Barnabás erőszakos, durva és kegyetlen ember, aki nem enged beleszólást az ő kis játékaiba.

Gyömörey nem állhatta meg, hogy a különös esetet el ne mondja Szilvássy kanonoknak, amint egyszer az abbé a püspöki könyvtárban meglátogatta.

A kanonok jóízűen nevetett.

- Fiatal barátom, én úgy látom, hogy Barnabásné asszonyt rávezették az élet értelmére. Reichner Gusztáv úr elég közönséges és brutális fickó, de ehhez jobban ért, mint ön.

A gazdatiszt egyszer csak állást kapott Szlavóniában, és elhagyta Barnabásékát.

Pár nappal később, szép őszi este, vacsora után Barnabás és felesége künn üldögéltek a virágoskertben, csendesen és elgondolkozva. Barnabás egyszer csak bosszúsan megszólalt:

- Sajnálom ezt a Gusztit. Kitűnő házibolondja volt a családnak.

- Ne gondold rá - nyugtatta meg az asszony -, már kezdett a terhemre lenni. Az utóbbi időben néha udvarolgatni akart.

És az asszony kacéran, pirulva, szerelmesen hajtotta fejét az ura vállára.

Gyömörey tanúja volt e jelenetnek. Szájában keserűen összefutott a nyál, bement a szobájába, és beírta a jegyzőkönyvébe:

„Belátom, hogy Taine-nek mégis igaza van. A bűn és az erény csakugyan termékek, mint a vitriol és a cukor.”

5

Regen karnagy és Barossné szerelme három hétig tartott. Ekkor a bárónő fejfájást kapott, hevesen panaszkodott szétzilált idegrendszerére, több ízben megesküdt, hogy Regen volt az első, az egyetlen és az utolsó, s azután elutazott Egyiptomba.

Barossné regénye bevégeződött, de új regények kezdődtek megdöbbenő hirtelenséggel. Előbb egy jószágkormányzó árva leánya dobta magát Regen karjaiba, majd Steinné könyörgött neki, hogy szöktesse el valahová nyugatra Belgiumba vagy Spanyolországba, valami kellemes és vidám országba, ahol két nagyon forró és gyengéd szív zavartalanul egymásé lehet. Steinné egy csapásra hűtlen lett a francia trónkövetelőkhöz, Jeromoshoz, Chambord grófhhoz, Berry herceghez, és kikiáltotta a köztársaságot, amelynek, nézete szerint, bele kell nyugodnia Strassburg elvesztésébe és Regen Richardra való tekintettel le kell mondani a rajnai tartományokról. Az asszonyon egyébként többnyire fekete színű bécsi toalettek kápráztatták el bámulói szemét, és ékszereinek mesés szépségéről legendákat tudtak beszélni a városban. Salome-nak hívták őt fiatal, ábrándos és érzéki fantáziájú hölgyismerősei, mert Salome Massenet „Herodiade”-ja révén éppen aktuális volt. Regen új viszonyának hamar híre futott, és a karmestert egy vidám, fiatal festő elnevezte János prófétának.

Pfaff, a pedellus, boldogan sütkérezett Regen Richard dicsőségében. Minden héten vitt neki illatos, könnyű kis leveleket, s ismerőseinek bizalmasan megsúgta:

- Új hódítást tettünk megint. Pompás dáma írt nekünk.

Pfaff ilyenkor jobb szemét úgy tudta sandítani, hogy pupillája egészen beszaladt a szemüreg belső szögletébe. Összecsucsorította száját, és füttyörészett örömében. De nem mulasztotta el, hogy a szerelemtől általában véve el ne mondja véleményét:

- Asszony után futni annyi, mint egy krajcárért egy öl fát felvágni. De asszony elől futni annyi, mint egy öl fát odaadni egy krajcárért.

Regen különben az általános ünnepeztetés és az asszonyi hódolat közepette állandóan bizonyos mámort érzett, és néha egészen ijesztő mértékben lépett fel lelkében a tízesztendősz aszkézis reakciója. Arra gondolt, hogy a lipcsei Gewandhaus mintájára a várossal nagy zenepalotát építtet, konzervatóriumot állít fel, a püspököt az énekkar kibővítésére és hatalmas orkeszter felállítására bírja, elhatározta, hogy a Mecsek oldalában nagyszerű villát épít, drága szőnyegekkel, antik bútorokkal kibéleli, zeneestéket ad, s termeibe lehívja a nagy német és olasz művészeket. Művészetet és üzletet egy ragyogó, nagyszabású vállalatban egyesít, nagy orgonagyárat alapít, s magát fénnel, dicsőséggel, pompával veszi körül, mint az Erhardok, Pasdeloupok, Pollinik, Ibachok. Közben művészi körútra megy, befejezi félbenmaradt partitúráit, és... megírja a Lót kantatét, életének legnagyobb tervét és dicsőségének legbiztosabb zálogát.

Terveiről sokat beszélt Péterffy levéltárnoknak és Szilvássy kanonoknak.

Az öregúr szaporán köhécselt, és aranygombos botját mereven a szeme elé tartotta.

- Hány éves ön, ha szabad kérdezmem?

- Negyvenkettő.

- Gratulálok. Istenem, de gyönyörű dolog. Gratulálok.

- Félek, hogy kissé sok.

- Végzetes tévedés. Az élet értékét negyvenesztendős korában; veszi észre az ember, amikor a fiatalság gőze már elpárolgott az agyáról. A húszéves ember egyszerűen csak szép és fiatal állat. Örökösen a saját vérmérsékletének és életkedvének forrásában vergődik, mint egy fiatal fajdkakas, dām vad vagy részeg szarvas az erdőben. Nem lát, nem hall, csak dürrög és üvölt egy monoton dalt, amelynek harsogásától nem ér a füléhez sem a pacsirtaszó, sem az égi-háború. A húszéves ifjak mind Narcissusok, akik magukba szerelmesek, ostobák és vakmerők, zabolátlanak és falánkok, s minduntalan elrontják a gyomrukat. Én is voltam húszesztendős.

Regen kissé zavarba jött, mert eszébe jutott, hogy ő húszesztendős korában bölcs és egykedvű aggastyán volt, s most, amikor fürtjeiben sűrűn jelentkeznek ősz hajszálak, most mintha...

- Ez így tart mindaddig, míg az ember véredényei bizonyos fokig el nem meszesedtek. Addigra valamennyien úgy leegyszerűsödünk, hogy igényeink csak két-három fő értékre redukálódnak. Szépen élni annyi, mint szépen dolgozni és szépen pihenni. Az élet fő princípiumait csak negyvenéves korunkban kezdjük megösmerni.

- Csakhogy akkor már késő - szólt közbe a kanonok, és a maga életének örökös vívódására, ellentmondásaira és céltalanságára gondolt.

Az archivárius nem hagyta annyiban.

- Ennek a szónak: késő, semmiféle komoly értelme nincs. Az életnek nincs kezdete és vége. Az élet egy végtelenbe nyúló egyenes vonal, amelynek minden egyes pontja lehet kezdet vagy vég, egy új élet kezdete, új tervek, új pályák, új ambíciók kapuja... a negyvenéves ember is elképzelheti, hogy most lépett az életbe, és akkor örökké fog élni.

Szilvássy kanonok gúnyosan mosolygott, Regen Richardnak azonban forró lázak szaladgáltak az ereiben.

Az archivárius vidáman csattogtatta fogait, és megkérdezte:

- Mik a tervei, uram?

- Bayreuthot akarok csinálni ebből a hitvány kis fészekből, ahol élünk. Miért ne? Én azt hiszem, hogy Pécs volna az az alkalmas hely, ahol meg lehet teremteni a magyar zenei élet központját. Nem Budapest, uraim, hanem egy szép, csendes, áhítatos kis fészek egy domb lábainál, papok, szobrászok és festők között, ahol az emberek egyszerűek és igénytelenek, ahol az utcákon mindig friss víz csörgedezik, ahol tavasszal akácfaftól illatos a levegő, ahol minden arc a dóm felé tekint, és mindenki leveszi kalapját, amikor este megszólalnak a harangok.

Az archivárius feltűnő kíváncsisággal nézegette aranygombos botjának cifrázatát, az abbé pedig, mintha csak magamagának mondaná, halk hangon megszólalt:

- Az bizonyos, hogy szűz talaj ez, és itt bőséges tere volna az alkotásnak.

A kanonok vállat vont, felállott, és kiment a kertre nyíló erkélyre, ahol Jenny hímezgetett. Regen Péterffyhez fordult:

- Archivárius úr, mondja meg őszintén, hisz ön az emberekben?

- Hiszek.

Az agg tudós ezt olyan határozottan mondta, hogy Regen gyanakodni kezdett.

- Úgy értem, kérem, hogy hisz ön például a kisvárosi ember értelmi kapacitásában?

- Hiszek.

- Hiszi ön azt, hogy a kisvárosi embernek szüksége van a kultúrára? Érdekes itt valamit alkotni, valamiért küzdeni, erőlködni, valamiben reménykedni?

Péterffy György magasra húzta szemöldökét, és zörgős tüdejébe roppant tömeg szivarfüstöt szippantott be.

- Uraim, mindenekelőtt tisztában kell lennünk azzal, hogy az emberek nagyjában véve mindnyájan egyformák. A valőrjük, a helyzeti értékük, az már aztán más-más, aszerint, amint bizonyos viszonyok között jelentkeznek. Ó, uram, az emberek általában derék, értelmes, szeretetre méltó, sőt bájos teremtések. Ha nincs hozzájuk semmi közünk, egytől egyig érdeemesek a becslésünkre. Jót, rosszat nem meggyőződésből tesznek, és csak a pillanatnyi érdek vagy a megszokás, vagy a tévedés vezeti szegényeket, mint tehetetlen ölebeket szeszélyes dámák keze. Az emberek egytől egyig nagyra hivatottak. Különbség csak annyi van közöttük, hogy milyen ágyban láttak napvilágot, hányszor fürösztyötték őket kicsiny korukban, kik és hogyan nevelték őket, milyen impressziókat szedtek magukba kamasz éveikben, milyen szeretőik voltak húsztól harmincéves korukig, hányszor betegedtek bele éjjeli tivornyákba, milyen hivatalt viselnek, ki a feleségük, milyen utcában laknak, és egyáltalán hova pottyantotta őket geográfiailag a sors.

- A pécsiekről kérdezősködtem, uram - szólt félénken Regen -, mit tart ön a pécsiekről?

- Azokról beszélek, karnagy úr.

- Értem - hebegte a karnagy -, de mégis...

- Nálunk, például, Pécsen a legérdekesebb és legpompásabb típusok éppen úgy az utcán szaladgálnak, mint Bécsben vagy Párizsban. Ismeri ön például Horváth törvényszéki elnököt? Nos, e derék, potrohos férfiú, az ő szénfekete parókájával, keményre vasalt nadrágjával, vizes szemeivel, a legnagyobb életművész volna, ha véletlenül Brüsszelben vagy Londonban születik. A színházban izzadtra gukkerezi magát, ha trikóban vannak a karleányok. Olyan, mint a restauráció egy meggazdagodott, becsületrenddel feldíszített rentier-je, egy jókedvű, cinikus, vén szoknyavadász. Epikureista. Csak az a baj, hogy már húsz éve itt él, és az igényei lefokozódtak. A szeretője egy csúf nyomdászleány, ízléstelen, lompos, buta kis majom. De gyereke van az elnöktől, aki annyira elparasztosodott, hogy jól érzi magát e rosszindulatú, sok kézen keresztül ment, durva és unalmas kis cseléd mellett. A megtestesült Hulot marquis ő, csak hogy ott kezdte, ahol a vén párizsi kéjenc végezte.

Regen mosolygott, és eszébe jutottak az ő gyönyörű, illatos, hófehér asszonyai. Az archivárius pedig folytatta:

- Hát Éltető Péter, a műgyűjtő? Aki mindenféle szedett-vedett rongy képecskét, zarándokhelyen húsz krajcárért vásárolt szobrot, vásári porcelánt, ócska lapokból kivágott szépségideálokat, selyemszalagot, bársonypárnákat, hímzett órátartókat halmoz össze, s kapuját virágokkal, üveggömbökkel, apró zászlócskákkal díszíti, s esténként nyitott ablak mellett lesi, hogy a bosnyák asszonyok megdicsérik-e műízlését és pompás berendezését? Nem a nagy gyűjtők, amatőrök egy primitív és groteszk karikatúrája-e ez, akiben minden megvan, ami a Mediciekben, Sforzáknak, a Gonzagáknak és Dóriáknak megvolt, aki ugyanabba a mániákus szektába tartozik, amelybe Skarampi bíboros, Buckingham herceg, Mazarin vagy Choiseul és a Schwarzenbergék tartoznak, csak hogy elcsenevészsedett, vidékies kiadásban?

A levéltárnok oly hévvel és gyönyörűséggel beszélt, hogy Szilvássy kanonok és a kis Jenny kíváncsian siettek a szobába, és leültek az öregúr mellé.

- Hát Amtmann bácsi, a népboldogító, a nagy kibékítő, a röpiratok szerzője, a béke barátja és a korrupció istenostora? Ha a nagy forradalom idején él, Danton vagy Robespierre lesz belőle, az alkotmányozó gyűlés egy rettegett vezérszónoka 1789-ben, s ha amerikai milliárdos apától születik, ma ő a legnagyobb pacifista, és milliókat áldoz a világbéke propagandájára.

Szilvássy kanonok mosolyogva bólogatott, de az öregúrnak még volt néhány megrajzolni való portréja.

- Van mecénásunk is, egy nyugalmazott gyógyszerész, aki titkon szerelmes házmesterének Budapesten élő leányába, és jövedelme felét arra költi, hogy neki ajándékokat küld anélkül, hogy valaha egyetlen csókot várna áldozatkészségéért. Valóságos Lichnovszky herceg, olcsó, ponyvára készült kiadásban.

- Igaz - szólt közbe a kanonok -, csakhogy ő az utolsó példánya e kivesző fajtának.

- Baross titkár sem banális ember - folytatta az öreg tudós. - Fiatal és elegáns, cinikus és önző, nincsenek aggodalmai a felesége miatt, s nyugodtan él az asszony vagyonából. Született udvaronc, mint Barbey d'Aureville. Nagyszerű ruhái vannak, igazi dandy, tökéletes gavallér, mint Brümmel, gróf D'Orsay, Wellington herceg vagy a Covent Garden színészei. Egész élete abból áll, hogy vizitel, gratulál, kondeleál, fogad, udvariaskodik, rózsát vesz a színésznőknek, ebédre és teára jár, párbajban segédkezik, bált rendez, az utcán sétál, kezet fog, integet, mosolyog, és hosszan, odaadón, boldogan, diadalmasan és lekötelezően, kalapját lengetve köszön tíz lépésről előre. Kivédhetetlenül, ellenállhatatlanul és szédítően köszön, mintha minden emberi érzés, tisztelet, nagyrabecsülés, szerelem és önfeláldozás, barátság és szolgálatkészség benne volna egyetlen köszönésben. Ó, uraim, egy udvaronccal van itt dolgunk, aki ha a királyi ház légkörében születik, bizonyára főudvarmester vagy az udvari színházak intendánsa lesz, és szinte tragikai hősnek mondható, hogy ragyogó tehetségeit e kicsinyes és sivár légkörben kell elpocsékolnia. Minden van itt nálunk, csakhogy mindenkiben elrontotta a stílust a város egészségtelen, piszkos, szegényes, poros utcája, a rossz világítás, a vízvezeték és csatornázás hiánya, a primitív szabó, az ügyetlen divatárusnő, a kurtakocsmák rossz szaga, a színésznők durva parfümje, a kisvárosi szerelmek esetlen, félszeg, gyáva és paraszti stílusa... és mondom önöknek, hogy lábunk alatt temérdek kincs hever, és érdemes néha lehajolgatni, hogy az út sarából felszedjük a nyers gyémántokat.

Az archivárius arca millió ráncban vonaglott, és senki sem tudta megmondani, keserűség vagy nyájas tréfálkozás szól-e az öregúr szájából. Péterffy végre aranygombos pálcáját Regen karnagy mellének tartva, a következőket mondta:

- Nos, ezek az emberek egytől egyig alkalmasak arra, hogy ön - mindegyiket a saját mániákus rögeszméje, életiránya, megcsontosodott szokásai szerint - a saját terveinek igájába fogja. A törvényszéki elnök pásztorórákat remél a zene és színházi kultusz feléledéséből, a fine di siècle-szalonok hölgyei nagy, kedélybeli hullámvázásokat, sivár unalmuk és érzéki tehetetlenségük megszűnését várják tőle, a politikusok előtt szociális és társadalmi jelszavak alá kell bújtatni a nagyszerű kulturális terveket... Uram, az emberek lelken éppen úgy lehet játszani, mint az orgona regiszterein, feltéve, hogy valaki tud orgonálni, s kedve és energiája van a játékhoz. Nekem például nincs.

Így fejezte be dithyrambusát az öregúr, és utána hősi pózba helyezkedett - amivel Regen diadalait akarta jelképezni -, aztán fáradtan lerogyott a székébe, annak illusztrálására, hogy mindezt csak úgy mondja, de neki magának semmije sincs abból, ami az emberekkel való kísérletezésre ösztönözné.

Regen csakugyan szükségét érezte annak, hogy szárnyait kibontsa, és tízesztendős tespedés után talpra ugorjék. Eszébe jutott sok jeles kortársa, akikkel együtt kezdte vagy útban találkozott a világhíresség pályáján. Gyermekkorából ismerte Blummer Mártont Fürstenbergből, Meinardus Lajost Odenburgból, mind a kettővel együtt intézett rohamokat Placidus Heinrich atya emléktáblája ellen Regensburgban. Az első a berlini Singakademie dirigense, a másik a világhírű komponista lett. Stehle, egy nyurga, szőke fiú, utolsó volt a prebendistáknál, a Cecília-egyesületben pedig első díjat nyert Salve Reginájával. Werman Oszkár a drezdai szeminárium igazgatója lett, együtt hallgatta vele a nagy Merkel feledhetetlen leckéit Drezdában, és az öreg Merkel nem Wermannak, hanem neki jósolta meg, hogy az emberiség öröme: második Palestrina lesz.

Regen lelkében viharzó erővel tombolt a becsvágy. Napokon keresztül kószált a hegyekben, ideges, ingerlékeny és elkeseredett volt, leckéit elhanyagolta, zenekarának feléje sem nézett, és égő agyát folyton terveken törte. Irtózott a szerelemtől, asszonyait gyűlölni kezdte, és folyton hullámozó lelke magasra csapó ambíciók és mélybe hulló levertség között hanykolódott.

Szinte a gondviselés csodatevő hatalmát látta abban, amikor meghívást kapott Rauscher bécsi bíborostól, hogy vegyen részt a Palestrina-ünnepeken.

„Az Isten ujjá” - gondolta ujjongó lelkesedéssel, és március végén útrakelt, hogy összejöjjen régi barátaival, és virtuozitását, amelyről tíz esztendőn át csak a regensburgi templomlátogatók tudtak, most újra bemutassa a világnak.

Útja Budapesten vitte keresztül. A magyar fővárosban a kövér és öreg Wilt Mária körül pártokra szakadt a publikum, és ádáz harcot vívtak egymással az emberek, mint egykor a welfek és ghibellinek.

- Kövér és öreg nő, de nagyszerűen énekel - mondta az egyik párt, és ájúldozott a lelkesedéstől.

- Nagyszerűen énekel ez a nő, de kövér, öreg és csúnya - mondta a másik, és ki tudja, melyiknek volt igazsága?

Regen megismerkedett Huber Károly karnaggyal és az ő Ferenc József-rendjével, amely annyi feltűnést keltett akkor a világon. Megösmerkedett Bartay zeneigazgatóval, az ifjú Hubay Jenő hegedűművésszel, és végül Rácz Palival, aki a Vadászkürt Szállodában játszott, és több pénzt, dicsőséget és népszerűséget muzsikált össze, mint amazok hárman együttvéve.

A budapestiek panaszkodtak, hogy az Operaház lassan készül, a Nemzeti Színház operája fokról fokra süllyed, a magyar énekesek és zenevirtuózok mind külföldre vándorolnak, hogy Liszt Ferenc Weimarban él, s a Zeneakadémiának nincs egy valamirevaló orgonája. Másfelől azonban mindenki dicsekedett, hogy Nagyváradon egy nagyszerű tenoristát fedeztek fel, bizonyos Valentin nevűt - hogy Pálmay Ilka asszony vendégszereplése a „Szelhályak”-ban forradalmat csinált Kolozsváron, hogy Blaha Lujzáról melltit és arcfestéket neveztek el, s újabban az imperialhoz hasonló Fromage-Blaha került forgalomba. Sokan párhuzamot vontak Blaha Lujza és Judic asszony között, Jókai Mór és Dumas Sándor között, a „Faust” és az „Ember tragédiája” között, amelynek színpadon való bemutatása ellen a legnagyobb tekintélyek is síkraszállottak, s ezekben az összehasonlításokban a legellentétesebb vélemények hangzottak el Budapesten. Abban azonban mindenki megegyezett, hogy Gambetta nem természetes halállal halt meg, hanem szeretője, Leon asszony lőtte le, hogy az orosz-német háború csak hetek kérdése, Sándor cárt okvetlen bomba tépi szét a koronázáson, és a szocialisták akasztófára való goromba fickók. Emellett sok gondot okozott a pestieknek Milán király szeretőjének, Markovics Helénnek halálos ítélete, és sok derék polgárasszony ontott temérdek könnyet annak hallatára, hogy e balkáni Du Barry a börtönben megmérgezte magát.

Pesti ismerősei nagy hévvel csalogatták Regent az első magyar kerékpárversenyre, s egy zenekedvelő öreg mágnás megígérte neki, hogy meghívót eszközöl ki számára arra az antiszemita szeánszra, amelyet a Hungária Szálló titkos szobájában tartanak. Az antiszemita értekezletet spiritizista mutatványok követik, s egy színész előadása a hisztéria, okkultizmus, mormonizmus köréből, Zion újságjáról, a hetedik harsonáról vagy a mindenható Istennek, Zion lakójának allelujás küldetéséről, a század végi irodalom pornográf szelleméről, a párizsi Bouffes du Nord „La” című darabjáról, amely a cenzúra beavatkozása előtt „La Prostituée” címet viselt, szóval a hasznosat egybekötik a kellemessel, s az estén mindenki, aki a magas társadalmi körökhöz tartozik, kedvére megundorodhatik a századvég romlottságától, amely, hála Isten, java részben a zsidóknak köszönhető.

Megjelent Regen a Hangl kiosk megnyitásán, amelynek teraszáról ragyogó szemű asszonyok mutogatták egymásnak a korzón sétáló államférfiakat és színésznőket, majd a fiatal írók törzsasztala mellé húzódtak, akik egymásnak újságolták, hogy az irodalom számára most született meg a legnagyobb francia lírikus, gróf Villiers de Lisle Ádám, és most halt meg Passyban Matild, Heine Henrik felesége.

Az irodalmi körökben egyébként a Kisfaludy Társaságot szidták, amely elzárkózik konzervatívizmusának kínai fala mögé, és dilettáns urak rossz regényeinek kiadására pocsékolja a pénzt. Sokat beszéltek Rákosi-Erkel „Tempefői” című operájáról. Kiss József „Mese a varrógépről” című kötetéről, de mindezeknél nagyobb feltűnést keltett egy Párizsból hazatért irodalmi kapacitás, aki elárulta a pestieknek, hogy az agg Hugo Victor a hosszú lére eresztett patetikus húsételeket, Sardou csak a pezsgőbe mártott könnyű és szellemes kétszersülteket, Daudet Alfonz az erősen fűszerezett olajos salátát, míg Zola Emil a legvéresebb állati dokumentumokat szereti, például a marhakotlettet két ökörszemmel és érzéki ízű pikáns csemegékkel, amelyeket maga kotyvaszt a konyhájában. Dumas Sándoron már messziről megérzik az ingyenc, míg Belot Adolf nagyon szereti a paprikát. Coppée a vastag, olajos ételeket, Clartic ellenben mindent megeszik és megemészt, amit eléje tálnak. Augier a finom csemegéket, Pailleron ellenben a halat szereti, s a budapesti íróknak elállt a szívük dobogása, hogy mily jól megy a francia irodalomnak a magyarral szemben, amelyben jóformán még Jókai Mór étvágyáról sem lehet beszélni, mint olyanról, amelyet a szerzői tiszteletdíjak csak megközelítőleg is ki tudnának elégiteni.

Regen Richardot mindez nem érdekelte, és Bécsbe sietett, ahol bemutatkozott Rauscher bíborosnak és Jahnak, az udvari operaház igazgatójának s a filharmonikusok karnagyának.

Részt vett a Singverein és Kretschmann Teobald hangversenyein, s az Ehrbar-féle teremben maga is játszott néhány orgonafantáziát Brucknernek, a Hofkapelle organistájának szerzeményeiből. Az udvari zenekar Berlioz rekviemjére készült, és mindenki Wagner Richardot gyászolta, aki februárban meghalt. A színházak tájékán az emberek Gerster Etelkáról, a magyar énekesnőről és Forelli Emmáról, a szép olasz díváról beszéltek.

„La Grua óta, aki ezelőtt harminc esztendővel énekelte nálunk Borgia Lukrécia, ilyen csodát nem hallottunk” - írta a Neue Freie Presse, és Regen Richard őszintén sajnálta, hogy a nagy olasz énekesnő vendégszereplése elmúlt, és Forelli Emma most heiligenstadti villájában pihen ki a dicsőségs fáradalmait.

A Palestrina-ünnep óriási érdeklődést keltett a bécsi zenekedvelő körökben. A Stefanskirchében tartott nagymisén, amelyet Rauscher bíboros celebrált, offertóriumra Regen dirigálta a Stabat mater első részletét. A Musicae Princeps lelke hullámozott az áhítatos hallgatók között, s az elragadtatás, a meglepetés, a csodálat sóhaja szállt a kórus felé amikor Regen az ősi Liberából komponált saját orgonafűgáját eljátszotta. A templom hajója egy nem várt hatalmas

zenei szenzáció színhelye lett. Regen ujjai alól soha nem hallott erővel, diadallal és bájjal keltek ki a hangok, az orgona szinte emberi szívet kapott, és úgy dalolt, mintha az élőket elvarázsolni akarná, s a halottakat fel tudná támasztani. Bruckner, a Hofkapelle orgonistája - egy áldott lelkű, puha arcú, borotvált képű öregúr, királya minden idők templomi művészetének - felrohant a kórusra, és összecsókolta Regent.

Lenn a padsorokban, az utolsó sor szélén egy hosszú, fekete ruhában térdeplő öregúr fülelt a mennyei hangokra. Száraz és ráncos arca naptól leégett, mint a cserzett bőr, nyakában vékony és hegyes ádámcsutkája izgatottan föl és alá futkosott, szemei szinte rémült fényben égtek, szája széle remegett, zöldre kopott fekete kabátujjával verejtékes homlokát törölgette, és nagy, szőrös, parasztos kezével egyszerre elkezdett tapsolni, mintha színházban volna. Aztán felugrott, hátrafordult, felintegetett a kórusra, és boldog, bizalmas, de eszeveszettül hangos kurjantással kezdett lelkendezni:

- Bravó, bravó, lieber Junge! Du Kerl, ich hab' dich erkannt! Vigyen el az ördög, ha nem az én Regen öcsém játszik fenn a kóruson... húsz évvel ezelőtt megmondtam, hogy a világ legjobb orgonistája lesz, ha rám hallgat és megbecsüli magát.

Az örjöngőt kivonszolták a templomból. A rendőrök igazolásra szólították fel, és kisült, hogy Vogel Heinrich a neve, és a regensburgi dómiskola pedellusa volt abban az időben, amikor Regen ott az ellenpont s a transpositio tudományát szedte magába.

- Pedig milyen haszontalan fickó volt - dadogta zavarában öreg -, mennyit hajigálta Pater Placidus emléktábláját.

Senki sem nevetett, és senki sem botránkozott meg az öreg Vogel örülségén. A templomban csupa muzsikus ült, s ők meg értették, hogy a zene a legprimitívebb lélekben is orgiákat rendez, és mellette Istenről, sőt bíborosról is megfeledkezik az ember.

A templom szögletében pedig egy mélyen lefátyolozott hölgy sírdogált fájdalmas gyönyörűségében. Egy öreg duenna száraz, fekete, olaszosan sűrű szemöldöke vigyázott a könnyező nőre, aki fejét kicsiny öklére hajtva, meg-megrándult a zokogástól. Forelli Emma volt, az olasz énekesnő.

A díva, akit rózsában, aranyban és tömjénfüstben fürösztött az egész világ, aki törekeny kis testét diadalszekéren vitette a Földközi-tengertől az Északi-tengerig, most üresnek, szomorúnak, kegyetlennek látta a sorsát. Az orgona hangjaiból az elragadtatott életnek, a gyászban, halálban, megváltásban tomboló emberi boldogságnak himnuszát hallotta, és egyetlen akkordért odaadta volna egész dicsőségét. Lelke, mint elszabadult meteorkő, az érzések, vágyak, sejtelmek, szerelmek és bánatok végtelenségében kóválygott, és szeretett volna valakinek a mellére zuhanni, ujjongani, sírni, csókolni és meghalni. Emberi kéjt és angyali megváltást érzett a testében, és megvallotta magának, hogy sohasem volt boldogabb, mint e félelmetes megnyilatkozás fájdalmában. Szerette volna a templom misztikus homályában, nehéz gyertya- és parázfüstben, a tömjén és olajok illatában, a régi miseruhák, brokátok, selymek, márványoszlopok és aranyozások csillogásában kikiáltani, hogy megtalálta életének célját és üdvösségét.

„Szeretek valakit! - jajdult fel a szívében -, nem tudom, az Istent vagy a zenét, vagy egy embert... de szeretek, és a boldogság végigfut a testemen.”

A templomban mindenki megbűvölten ült a helyén, és mindenki érezte, hogy itt egy nagyon nagy dolog történt; egy új ember támadt a Libera hangjaiból, egy csodálatos nagy zenei talentum állott a világ elé, és harsogva, zúgva, epedve, sóhajtván, dalolva és zokogva bejelentette magát: „Itt vagyok.”

Attól a naptól fogva négy hétig nem volt híresebb és magasztaltabb ember Bécsben, mint Regen Richard, az orgonista. Egymás után léptették fel a filharmonikusoknál Ehrbarnál, az udvari kápolnában, az Operaház fényes ajánlatot tett neki, a Dombkapelle szerződtetni akarta, a császár rendjellel tüntette ki, a Cecília-egyesület dísztagjává választotta, és a bécsi újságok megegyeztek abban, hogy egyedül ő hivatott a Palestrina-zene hagyományainak folytatására.

Regen lelke megerősödött a mámorban, s kemény, büszke és hajlíthatatlan maradt.

„Itt végre is csak második vagy harmadik lehetek Bruckner és egyebek mögött. A rajongás mámore lelohad, a sok szép szereplés, a mindennapi munka szétforgácsolja tehetségemet, a tömeg ízlése, a színpadok üzleti érdeke, a nagy zenevállalatok lelketlen uzsorája előbb-utóbb leráncigál a közönséges virtuóz mesteremberek nivójára... - nem, én visszamegyek Pécsre, ott csinállok magamnak egy új Bayreuthot, úgy élek, mint Wagner, egy elrejtett, sugárzó zene-barlangban, ahonnan a lelkem szétárad az egész földre, s az ujjaim hegyéből kiáradó dallamokért eljönnek hozzám magános és megszentelt ligetembe” - írta haza Jennynek, akinek klasszikusan szép arca és gyermekes, derült, bájos mosolygása azóta, hogy nem látta maga előtt, sokkal tisztábban és gyakrabban rajzolódott a szeme elé.

Sajnálta, hogy Jennyt nem hozta magával. A boldogság és kielégültség elragadtatásában mind többször gondolt a leánykára, s szeretete volna, hogy ő is élvezze a felfedeztetés és az érvényesülés szent hiúságát.

Április közepén meghívást kapott Forelli Emma villájába. Az énekesnő egyedül volt otthon, egyszerű, kisleányos ruhában, sima hajjal, ékszer nélkül, sápadtan és bágyadt, alázatos, majdnem beteg hangulatban.

- Elutazom, uram - szólt Regenhez -, s látni akartam önt, mielőtt elmegyek hazám tengerpart-jaira.

Regen némi csalódást érzett. Nem ilyennek gondolta a világhírű dívát. Erősnek, izzónak, kacérnak és elbűvölőnek képzelte, mint egy Medici hercegnőt vagy egy reneszánsz kurtizánt. Azt a félénk és szemérmes kisleányt, aki most előtte állott, inkább egy növendékhangverseny pódiumán tudná elképzelni, mint a párizsi Nagyopera, a Drury Lane színház vagy a bécsi Hofoper színpadán.

Forelli Emma félénken folytatta:

- Önnek köszönhetem, uram, életem legnagyobb örömét. A Palestrina-ünnepeken ismertem meg a mi közös, szent mesterségünk igazi értelmét. Köszönöm önnek, karnagy úr.

Regen meghajtotta magát, és a művésznő hogylétéről kérdezősködött.

- Mit tudom én, hogy vagyok - nevetett az énekesnő. - Az én egész életem éneklés és utazás. Szeretnék férjhez menni, pihenni, és magam táplálnám a gyermekemet.

Regen meglepetve kapta föl a fejét. A kisleány egyszerre érdekes és kíváncsú asszonnyá nőtt a szemében. Forelli folytatta:

- Már hároméves koromban elkezdtem a bolyongást. Akkor Tifliszbe vittek a szüleim. Tízéves koromban már megint Milánóban voltam, s attól kezdve - mint egy gépet - etetnek és énekel-tetnek. Milánóba, Rómába, Nápolyba, Párizsba, Londonba, Brüsszelbe vonszolnak selyem-szalagon, cukorral és arannyal csalogatva, mint egy kis kutyát. Ne gondolja, hogy valahol valamit vagy valakit láttam, ismertem vagy szerettem. A hangversenytermeket, színházakat és szállodai szobákat ismertem csak, és most, hogy impresszáriómtól kéthónapi szabadságot kikönyörögtem magamnak, azt hittem, hogy boldog leszek.

- És?

- És hallottam önt, s azóta nyugtalan vagyok, és soha nem érzett vágyak támadtak a szívemben.

Regen nem mert kérdezősködni, az énekesnő pedig tágra nyitotta a szemét, és ijedten bámult a karnagy arcába.

- Azért kértem önt, hogy ezt megmondjam. Most már elutazom. Eddig nem mertem megmondani, mert szerződésemben lekötöttem magamat, hogy nem leszek szerelmes. Nem szabad viszonyt kötnöm, mert hátha gyermekem lesz, s az legalább egyestendei veszteséget jelentene impresszáriómnak. Mondja, nem aljasság ez?

Regen nem tudott válaszolni. Csodálkozott, hogy milyen egyszerűnek látja ez a leány a legkomplikáltabb dolgokat.

- Pedig jó lett volna, ön nagyon tetszik nekem, Regen.

A karnagy megfogta az énekesnő kezét, és szeretettel megsimogatta.

- Ön a leányom lehetne, művésznő.

- Vagy a szeretője.

- Majdnem olyan idős a mostohaleányom, mint ön.

- Szép?

- Nagyon.

- Szereti?

- Igen, mint az édes gyermekemet.

- Mint a gyermekét?

Forelli Emma hosszan hallgatott, és apró, vékony ujjait benn hagyta Regen erős tenyerében.

- De szeretnék az ő helyében lenni!

- Ki tudja, jó volna-e?

- Én tudom. A leánya lennék és a szeretője.

Regen úgy érezte, mintha valaki az arcába ütött volna. Istenem, ha ezt Jenny hallaná! Gyorsan visszahúzta a kezét. A művésznő utánakapott, és szenvedélyesen suttozta:

- Igen, igen, a szeretője... Kié is másé? Ki érdemelné meg inkább, hogy az övé legyek?

- Nem jól teszi, hogy ilyeneket beszél - szólt Regen reszkető, elcsukló, fájdalmas hangon.

- De igen. Magának joga van ehhez, és én boldogan venném ezt a megoldást. Jogunk volna hozzá... érti?

Forelli Emma szeme most egész olaszos vadsággal villogott.

- Mi az emberek gyönyörűsége és jóltevője vagyunk. Mi nem kérünk az emberektől semmit, de magunkat, az egész életünket, a bennünk levő minden értéket nekik adjuk... mi külön bolyongunk az élet magányos terein... nekünk jogunk volna ahhoz, hogy a magunk emberi örömeit ott keressük, ahol találjuk. Szép a maga mostohaleánya?

- Szép.

- Akkor vigyázzon.

Regen Richard másnap visszautazott Magyarországra.

Jenny már tizenhat esztendő volt, s ha beült a páholyába, minden színházi látcső feléje fordult, s az emberek szinte meghökkenve kérdezték:

- Ki ez?

Az asszonyok, akik általában bizonyos önkínzó mártírgyönyörűséggel vizsgálják nemük egy-egy rendkívüli szépségpéldányát, jó ideig elfelejtettek féltékenyek lenni. Gyenge szédületet éreztek, és vallásos áhítattal nézték a csodálatos teremtetést, akiben minden tökéletesség legmagasabb egyesülését látták, s öntudatlanul meghódoltak előtte.

- Ezen a ponton már megszűnt minden versengés - állapította meg Salome, aki Jenny mellett az ő János prófétáját kereste.

Ha étterembe lépett be Jenny, az emberek kiejtették kezükből a kést és a villát, s a pincérek elfelejtették, hogy mit rendeltek az uraságok. Ha néha megjelent az esti korzón, az emberek körülötte tolongtak, mint egy feltűnő kép előtt valamely tárlat megnyitásán.

Fiatal legények első szerelme ő volt, és öreg urak, akik már régen lezárták az érzéki hevülések és a szentimentális kedélyhullámzások könyvét, bánatosan utánafordultak, és eszükbe jutott, hogy jó volna még e könyvben néhányat lapozgatni. Fiatal papok komolykodva, zord arccal haladtak el mellette, lesütötték szemeiket, és társuknak megdöbbenő ostobaságokat mondtak.

Jenny csak tizenhat esztendő volt, de a természet sietett őt oly pompássá és éretté fejleszteni, hogy mindenki a húsz-huszonnégy éves, ragyogó és impozáns dáma benyomását keltette.

Regen is tudta ezt, és kedve tellett abban, hogy Jenny elbűvölő varázsát nagyszerű öltöztetéssel, drága prémekkel és selymekkel mesterségesen is túlozza. Párizsból hozatta a ruháit, és Jenny mindig tüneményes látványosság volt az öltözködés szakértőinek szemében is, ha valahol mutatkozott. Legendákat meséltek kalapjairól, csincsilla bundáiról, eszményien kicsi cipőiről, azokról a parányi párizsi műremekekről, amelyeket lehetetlen volt meghatottság és irigység nélkül szemlélni.

Ha Gyömörey, az archiváros klasszikus analógiákkal magasztalta Jenny szépségeit, Szilvássy kanonok az újabb kor történelméből keresgélt ki hasonlatokat.

- Láttam Drezdában Van Dyck Danaéját, Münchenben az antverpeni polgármester feleségét és Henriette angol királynőt, s csak hozzájuk tudnám hasonlítani e tüneményes jelenséget. Istenem, miért nem él most egy Van Dyck, hogy megörökítené e leányka báját és szépségének klasszicitását! Pierre Mignard Mancini Máriája tett rám hasonló elbűvölő hatást Berlinben, ahol e csodálatos asszony előtt halkan meggyóntam minden bűnömet, és megfogadtam, hogy nem nézek többé asszony szemébe. A fogadalmat nem tartottam meg, de most érzem, hogy Mancini Mária feloldozott hűtlenségem súlyos következményei alól. Ami a testét, végtagjainak nemes hajlékonyságát, előkelő vékonyságát és tömörségét, mozdulatainak kerekdedségét és eleganciáját illeti, én klasszikus példák helyett inkább Boucher Dianáját merném az urak emlékezetébe hozni. Emlékeznek a Louvre e bűvös érzékiségű képére? Ha Wittmann Jennyt látom, ó, uraim, mindig hevesen ver a szívem, meggondolván, hogy mily közel vagyok e megfoghatatlan szépséghez, és mily messzire kényszerít attól korom, hivatásom és az az ördögös helyzet, hogy a leányka egyáltalán nem akar tudni a létezéséről.

Jenny szépsége nem lehetett sokáig rokonszenves. Egyszer mindenki elismerte, hogy összehasonlíthatatlan és utolérhetetlen, de minden új embertől mindig ugyanazt hallani: ez végre idegessé és türelmetlenné tette a kedélyeket. Folyton fejlődő női egyénisége mindennap új

szenzációkat hozott a megjelenésében, és szépségét nem lehetett megszokni, mint egy klasszikus portrét vagy a köztereken felállított márványszobrokat. Eleven, rózsás arcának buja és titokzatos kifejezése volt, mintha egy spanyol típust fehérbe és szökébe transzponálnának. Az arca kissé keskeny, homloka rövid, egyenes, szemöldökei majdnem összeérők, az orra ideges, vékony fehérségében majdnem áttetsző, s rózsaszínű bőrére fekete szempillái hosszú árnyékot vontak. Ajaka túlságosan piros volt, s ha kissé összeszorította, szemét összevonta, s kutatva nézett a messzeségbe, mintha tengernyi vágy, ígéret és epedés vibrálna bársonyos bőre alatt. Az embereket állandóan izgatta, s bennük oktalan és hiú reményeket keltett éppen azzal, hogy soha senkire rá nem nézett, sohasem mosolygott, és keskeny, hosszú vágású szeme mindig tétován nézett maga körül.

Arcának kifejezése mindig kissé komor, elgondolkozó vagy szenvedő volt.

- Ez az elkínzott és buja fantázia kifejezése - állapította meg egy életművész, aki lassan-lassan egész elméletet épített erre a megfigyelésére.

- Ki tudja, mennyi titok lappanghat az összeszorított ajkai mögött - gondolta egy másik, és sietett ötletét széles körben elterjeszteni.

Az bizonyos, hogy Jenny egyéniségét sok és izgalmas titokzatosság vette körül. Sehova nem járt, a ház művészbáratain kívül senkivel sem érintkezett, barátnői nem voltak, s ha az utcán, jégpályán, séta közben, koncerten vagy színházban valakivel összehozta a véletlen, Jenny tartózkodó, kevés szavú, sőt annyira rideg volt, hogy ezt némelyek ostobaságnak, mások fennhéjázásnak vették.

Az általános csodálat és rajongás hamarosan ellenszenvvé és idegenkedéssé változott az emberekben. A leányos anyákat idegessé tette Jenny független és önálló élete, s közülük nem egy úgy találta, hogy Regen túlságosan fiatal és Jenny túlságosan kifejelett ahhoz, hogy apa és leánya szerepét játszassák. Sokan itt keresték Jenny zárkózottságának, különös komolyságának és tétova, messze néző, töprengő tekintetének a magyarázatát.

Amikor Regen Rauscher bíboros meghívására Bécsbe utazott, és Jenny magára maradt a Klimó utca harmadik számú házában, bizonyos körökben elérkezettnek látták az időt, hogy Jenny egyéniségét kipuhatolják, és végre tisztázzák a helyzetet. Fogadások történtek, hogy a magára hagyott leány két héten belül gróf Schlieppen huszártábornoknak vagy Baross főispáni titkárnak, esetleg az ekvitációs iskola valamelyik főhadnagyának a szeretője lesz.

Pfaff Márton, a szerelmi ügyek hivatásos intézője számtalan, nagyszerű ajánlatot kapott. Virágot, levelet, üzenetet akartak rá bízni, de Pfaff komolyan ráncba szedte homlokát, és jóakarató tanácsokat osztogatott.

- Az nem nekünk való csemege, uraim. Maradjunk mi csak kis színésznők, varróleányok és trafikosnők mellett. Uraim, nem lehet horoggal harcsát, léppel saskeselyűt fogni. Maradjunk mi meg a kis pisztrángoknál, és sohase kérdezzünk olyat, amire előre nem tudjuk a választ. Ceterum censeo... tudok egy gyönyörű kis teremést... kis pisztrángocskát... ha úgy parancsolják.

Minél megközelíthetlenebb volt Jenny, annál több gyanúsítás és gyűlölködés irányult feléje. Sem apja, sem anyja, sem valamirevaló szolid, idős, erkölcsös hölgy a házában... ez nem lehet rendes és tisztességes dolog. E botrányos állapotban mindenki haragra lobban a városban, kivéve Barnabás mérnök feleségét, aki ezúttal egy takarékpénztári főkönyvelőnek volt a szeretője.

Jenny minderről semmit sem tudott, s az egyetlen férfiú, aki érdekelte, Gyömöreý Zsigmond volt, a régiségbúvár. Az ifjú tudós hetenként egyszer-kétszer meglátogatta Jennyt, s másfél óráig némán, öntudatlanul, lázas szemekkel bámult a leány fehér, bársonyos arcába.

- Csodálatos, hogy magával nem tudok beszélgetni - hebegte a fiú.

- Mert semmi mondanivalója sincs a számomra - nevetett a leány, és leült a zongorához, hogy zavarát elpalástolja.

„Ebben a kisleányban egy reneszánsz kori hetéra teste és egy prerafaelita szűz ártatlansága egyesült” - gondolta Gyömöreý, és elhatározta, hogy hazautazik, engedelmet kér az édesanyjától, és feleségül veszi Witmann Jennyt, Regen Richard karnagy mostohaleányát.

„Mához egy évre meglesz az esküvő, ha szeret” - ábrándozott Gyömöreý, aki püspöki jószágkormányzó fia volt, és náluk, a családban, régi levelek és naplók, esketési és születési feljegyzések tanúsága szerint néhány évszázad óta ilyen egyszerűen intézik el a szerelmi problémákat.

Az archeológus este nyolc órakor elkészönt. Jennynek mélyen, elfogulatlanul és becsületesen a szemébe nézett, és boldogan ment a bástya omladékhaihoz ragasztott kis kocsmába, hogy megvacsorázzék, vacsora alatt tisztek toppantak a helyiségbe, nagy zajjal, félig berúgottan, és lovaglőostorukkal erősen rácsaptak az asztalra.

- Bort!

A tisztek ittak, nevetgéltek, megcsipkedték a pincérleány mellét, cigányt hozattak, és közben Witmann Jennyt emlegették. Egy tiszthelyettes pezsgőt rendelt, töltött és felkiáltott:

- Jennyke egészségére!

Koccintottak, és megállapodtak abban, hogy Regen Jenny a legszebb leány a világon. Egy vörös hajú és kedves arcú hadnagy, dadogva a részegségtől, fogadást ajánlott.

- Húsz üveg Pommeryt, hogy két héten belül eljön a lakásomra.

- Negyvenet ellene - ordított a tiszthelyettes, aki elpirult arra a gondolatra, hogy a neki szent és imádott hölgy elmenjen egy durva és utálatos hadnagynak - Reich von Reichenau kamarásnak - a lakására.

- Tartom! - kacagott a hadnagy, s Gyömöreý a másik asztalnál úgy érezte, hogy el kell ájulnia.

A hadnagy dühösen kiabálta:

- Majd megmutatom én, hogy kell az ilyen komédiás leánnyal elbánni!

- Komédiás leány - suttogetta ijedten a zászlós, és szeretett volna nekiugrani a hadnagynak. De bizonyára félt szentimentálisnak és gyermekesnek mutatkozni, inkább ivott tehát, és eltorzult, krétafehér, petyhüdt szájaszéle reszketve, öntudatlanul ismételte:

- Komédiás leány.

Gyömöreý megsokallta a dolgot. Egy pillanatig küzdött magában, de elhatározta, hogy nem növeli a botrányt. Fölkelt, vette a kalapját és felöltőjét, és eltávozott. Hazament, és engedelmet kért a házasságra. Aztán lefeküdt, de nem tudott elaludni. Felkelt, szivarra gyújtott, és újra elolvasta anyjának írt levelét. Körüljárt a szobában, s rendezgetni kezdte könyveit, ruháit, régi írásait. „Miért?” - gondolta aztán, és amit kiszedett a fiókokból, egy csomóba összenyalábolta, és a szekrénybe dobta. Egyszerre úgy érezte, hogy fullasztja a szoba levegője.

Kiment az utcára. Éjfél volt. A Mecsek hegység tömör, zöldesbarna testével mintha neki-támaszkodnék a sötétkék, csillagtalan égboltozatnak. Az utca néptelen volt, szomorú és csendes. Néha egy-egy udvarban elvakkantotta magát a kutya.

„Milyen szépen alusznak ott benn az emberek” - gondolta Gyömöre, és Regenék háza felé pillantott.

„Ő is alszik.”

Aztán nekivágott a lejtős útnak. Lement a kórház elé, amelynek egy-egy ablakából halavány világosság szűrődött át.

„Nagy beteg lehet ott.”

A saroképület folytatásában volt az elmeógyógyintézet. Onnan egyetlen hang sem hallatszott az utcára.

„Az örültek is alusznak.”

A kórház előtt a közös kút - Sandervár - vízcsapjából vékony, unalmas, szinte bús locsogással csurgott a víz. Láncon függő pléhkanna imbolygott a víz sima tükrén. A kórházzal szemben a Magyar Király Szálloda ablakai világítottak. Benn húzta a cigány, az ajtó néha kinyílt, és részeg vendég botorkált ki az útra. Egy szerelmespár surrant ki a kapun, és gyorsan átszaladt azon a néhány lépésnyi területen, amelyet a sarkon lobogó gyámoltalan, lepke alakú kis gázlámpa bevilágított. Kártyások döngették az asztalt, s lármá, veszekedés hallatszott ki, ha a szél kinyitotta az ablakot. Hideg, áprilisi éjszaka volt.

Gyömöre végigment a Ferenciek utcáján, amely a Fő térre vezetett. Az éjjeliőr lámpással és alabárdal, bő, birkabőrös vasutasköpenyben egy házhoz támaszkodott és aludt. A kispiacon rendőr cirkált, és szivart kért az ifjú archeológustól. Hálából a fülébe súgta, hogy a Vadember Szállodába új szobaleány érkezett az este.

- Egészen friss - csettintett nyelvével a rendőr, és csodálkozott, hogy a fiatalúr nem iramodik azonnal a Vadember felé.

Gyömöre a Fő téren sokáig lézengett. A kaszinó erkélyén néhány lump pezsgőzött. Megismerte Barnabás mérnök, Baross főispáni titkár és a törvényszéki elnök hangját.

- Gyönyörű teremtés - hangzott ki a zűrzavarból, és Gyömöre ijedten futott a kaszinó környékéről, nehogy meghallja Witmann Jenny nevét.

A várostemplom régi kupolája vaskosan és sötéten meredt eléje. Jobbra egy piszkos zugszálloda, cigányok, hamiskártyások és facér szobaleányok tanyája, bent bizonyára Amtmann bácsi magyarázza a liberalizmus és a demokratikus kormányforma előnyeit. Balról a ciszterciták rendháza, így állott szemben az égi és földi szerelem. Minerva és Venus vulgivaga szentélye. Gyömöre fiatal korában cisztercita szeretett volna lenni. Most ellágyulva gondolt a fehérpap boldog kis szobájára, amelyben Mária-kép és feszület alatt csendesen pihen és álmodik az egyház tudós szolgája.

Felsietett a Fő téren, és megállott az előtt az utca előtt, ahol a püspöki könyvtárt őrizte egy terebélyes mannafa. Eszébe jutott egy régi kéziratos kóta, amelyet nagy halom selejtezett füzet közül ásott ki tegnap. Mennyire örült a sárga rongynak - talán Cavaliere 1590-ből származó „Pastoralé”-jának volt kis töredéke az a néhány taktus, amely alatt még számok jelezték a basso continuót. Most nem érdekelte őt Cavaliere.

Innen a kanonokok kertjei előtt a székesegyház felé ballagott. A dóm előtt megállott, s botjára támaszkodva, sokáig nézegette az állványok közül titokzatosan átsötétlő falakat.

„Milyen szép!”

Úgy érezte, hogy ez kissé megnyugtató. A templom körül csönd volt, a szél elállott, és csak az állványok között muzsikáló tücskök ciripelése árulta el, hogy eleven lény van kívüle a világon.

„Régen rájöttem arra, hogy a templomok szebbek, amikor súlyos tömegüket még állványok veszik körül. Egyáltalában minden szebb, amikor készül, mint amikor kész. Az asszonyok is szebbek, ha fátyol takarja el arcukat. A milánói dóm is szebb volt, amikor még Leonardo da Vinci járt az állványain.”

Hajnalfélre járt az idő, s még jobban besötétedett. A dóm olyan volt, mintha az állványok kecses, fehér kőpillérek volnának, finom, szubtilis, csipkés, tűhegyes oszlopocskákkal, gótikus faragásokkal, vékony szobrokkal és pillérekkel.

Aztán ezt is megunt. Eszébe jutott, hogy tulajdonképpen semmi köze sincs ezekhez a dolgokhoz. Ő nem építész, nem művész, tudományos ismeretei is felületesek, primitívek, dilettáns nivójúak. Le kellene mennie Rómába, ha valamit komolyan akarna csinálni. Róma, az igen. De Pécs? Ezzel az egyetlen, félszeg, kezdetleges román bazilikával, amit most bizonyára elrontanak a stíluskeresés unalmas és üres jelszavával?...

Érezte, hogy egész élete hiábavaló és céltalan volt. Fázott. Unta a Bazilikát, a régi kótákat, a püspöki udvar szertartásos és kínos nagyképűsködését, s a maga eddigi álmait gyerekesnek és rajongását esztelennek találta.

„Igaza volt az apámnak, szegénynek - gondolta -, aki csak a földet, a lovat, a vadászatot, a kocsikázást szerette. Nekem is otthon kellett volna maradnom.”

Jennyre, a tisztokra, a sértő megjegyzésekre nem mert gondolni. Összegombolta kabátját, és hazafelé indult. Egy szűk utcán, a felsőszéktér végén, balra vágott, aztán a Klimó utcán lefelé lépkedett. Szerette volna, ha egy élőlényel találkozik, például Pfaff pedelussal vagy Amtmann bácsival, hogy emberi hangot, vidám nevetést vagy ostoba nagyképűsködést halljon. Egyszerre egy magas, felgyűrt gallérjába egészen fülig beburkolózott alakot pillantott meg az utca alsó végén. Barnabás mérnök volt, aki most jött haza a kaszinóból. Gyömöre megfordult, és egy kapu alatt megleste, míg a mérnök eltűnt a házban. Boldog volt, hogy az nem vette észre.

Fél óráig sétált a lakása előtt, és amikor kulcsát a kapuba akarta illeszteni, majdnem felkiáltott a dűhtől és fájdalomtól.

„Ha feleségül akarom venni, nem hagyhatom megtorlás nélkül Reich hadnagy arcátlanságát.”

Gyömöre visszarántotta a kulcsot, és jó ideig meredten nézte a szomszéd ház kiugró párkányát. A Jennyék házáét.

Az archeológus fáradt volt és ideges, és úgy érezte, hogy nem tudja elviselni a türelmetlenség és bizonytalanság kínját. Nem félt a holnapi naptól, de szerette volna már tudni, hogyan dől el a sorsa.

„Milyen nagyvonalúnak, magasztosnak, eszményinek gondoltam az életemet, s most ilyen kicsinyes és esztelen epizódok állják el az utamat.”

Megnézte az óráját. Fél öt.

„Istenem, sohasem lesz reggel. De ha talán alszom” - és lefeküdt, hogy elaludjék. Hogy minél hamarabb holnap legyen. Hogy elmozdítsa útjából az apró, piszkos követ, amelyet a sors a lába elé dobott.

Óriási erőfeszítéssel kényszeríteni akarta magát, hogy ne gondoljon Jennyre. Maga elé idézte édesanyja szelíd, szép, hófehér matrónaarcát. De a komoly, öreg dáma képén átvilágított egy ragyogó szempár bársonyos tekintete sötét, baljóslatú, titokzatos szemöldök alól. Erőnek erejével kiásta emlékeiből gyermekkorának romantikus jeleneteit, a falusi malom nagy, barna, csuromvizes kerekét, a molnár leányának együgyű meséit, és a rövid szoknyás, lenhajú kis parasztlány csincsilla bundás, párizsi cipős, nagyvilági hölgyé varázsolódott át, amint lustán és mégis délcegen ringó lépteivel kilép a templom előcsarnokából. Bármire gondolt, minden tele volt Jennyvel, az ő hófehér-rózsás arcával, aranyos hajával, titokzatos, keresgélő, unott, bágyadt, elgondolkodó és gögös szemepillantásával, és Gyömöreý kénytelen-kelletlen megadta magát és belenyugodott, hogy ezen a kerek világon semmi jelentékeny, szép és érdemes dolog nincsen más, csak az az egyetlen csók, amivel Jenny az ő életének tartozik.

Gyömöreý izgatottan forgolódott az ágyában, és végleg lemondott arról, hogy másra is gondoljon, mint erre az egyetlen, megmérhetetlen és beláthatatlan misztikumra. Jenny csókja! Úr Isten, mi lenne akkor, ha egyszer, amikor hozzá megy látogatóba, Jenny leül a kályha mellé, karját a fotel puha bársonyára fekteti, ahogy szokta, lábát keresztbe teszi, hogy selyemharisnyájának komoly, sima, feszes, csillogó feketesége kétujjnyira a posztócipő fölött kitündöklök... egész tisztán látta most a leányt a koromfekete csend éjszakájában... látta, ahogy könnyű krepdesin ruháján átrajzolódik csípőjének, derekának, mellének és karjainak lágy, párnapuha és mégis szabatosan elhatárolódó vonala... a nyaka hófehér, teli, gömbölyű, a fülei, mint kis remekművű filigrán márványkagylók, a füle mögött, a haja alatt oly átlátszó, opálos, igazgyöngyragyogású és finom a bőre, mint egy hároméves gyermeké... a gyönyörűség, amelyet ez az érzéki vízió okozott, oly túrhetetlen volt, hogy Gyömöreý felugrott az ágyából, és fejét öklére hajtva irtózatossá erővel küszködött, hogy ne gondoljon arra a félelmetesen szép és megrázó pillanatra amikor Jenny kitárja a karjait, behunyja a szemét, és halkán megnyílik az ajka: „Jöjjön, csókoljon meg!...”

Ott ült Gyömöreý az ágya szélén, és úgy érezte, hogy ha most kinyújtaná a kezét, elérné Jennyt, és magához vonhatná az ő gyönyörű meleg testét. Nem mert megmoccani. Ott ült mozdulatlanul, kínlódó, fájó, lángoló testtel, és arra a csókra gondolt...

„Jenny csókja. Ez volna a legnagyobb jó, a legteljesebb elégtétel, a legfényesebb diadal, a legnagyobb öröm az élet minden ígéretének beteljesülése” - gondolta Gyömöreý most már kissé lehiggadva, szinte tudományos objektivitással méregetve azt az értéket, amelyet Jenny szerelme egy férfiemberre nézve jelentene. „De hát Jenny? Vajon ő, a titokzatos fehér homloka alatt gondolt-e már a szerelem érzéki gyönyörűségeire? Vágyott-e már arra, hogy valaki megölelje és... szent Isten... álmodott-e már férfiról, aki őrzöngve szívja piros, meleg, duzzadó száját...”

Gyömöreý e pillanatban kis keserűséget érzett a szájában... „Bizonyos, hogy Jenny is ember, s már neki is voltak vágyai... erre még gondolni is elviselhetetlen... sőt ki tudja? - marcangolta a maga lelkét a fiatal archeológus -, ki tudja?... hiszen minden kislánynak vannak kalandjai, apró kis csókjai, együgyű, enyhe, pillanatnyi kis szerelmei, ki biztosíthatja őt arról, hogy Jenny még sohasem csókoltsenkit?...”

Ekkor eszébe jutott, hogy Jennyről mindenki gonosz, szemérmetlen, titokzatos vagy ravasz mosolygással, nyílt és kárörvendő gyanúsítással beszél... fogadjunk, hogy két hét múlva a lakásomon lesz... Gyömöreý megborzongott, és szinte dühös lemondással dobta magát újra az ágyába, hogy most már nem gondol többé semmire, és alszik. Holnap majd elintézi ügyét a hadnaggyal, Jennynek küld egy rózsacsokrot és elutazik. A féltékenységgel egyetlen gyenge lehelete elég volt ahhoz, hogy érzéki vívódásaiban kimerült lelkét lehűtse és dühre ingerelje. Fal felé fordult, erősen lehunyta a szemét, és aludni próbált. Nem tudott. Újra megjelent előtte a

leány, és nem tudott tőle szabadulni. „Jól van - gondolta -, ne erőlködjünk, lássuk csak, hogy áll tulajdonképpen ez a dolog. Az emberek nemhiába beszélnek. Mit tudom én, mi történik itt a szomszédságban? Jenny túlságos sokat van egyedül... és túlságos sokat van kettesben Regennel.”

Regen! Ez a név most hirtelenül lecsapott a lelkére, mint egy borzasztóan éles, lángoló, gyújtó villámlás. Regen!

Gyömöre, mint egy meggalvanizált kis állat, egész testében megrándult és összezsugorodott. Rettenetes fájdalom rázta meg, hideglelős borzalom hasított a szívébe, és megvonaglott a takaró alatt.

- Verje meg az Isten ezt az egész örült helyzetet! - nyögte keservesen, és borzasztó kegyetlenséggel kezdte kirajzolgatni magának Regen és Jenny szerelmi viszonyait. Pokoli gyönyörűséggel kínoztta magát a fantáziájával, és verejtékes buzgalommal eszelt ki rémesebbnél rémesebb képeket Jenny romlottságából, így aludt el, és egy fél óráig nem tudott magáról semmit. Amikor felébredt, ijedten nyúlt az órája után.

„Még utóbb átaludtam az egész napot” - gondolta kétségbeesve, pedig mindössze hetet mutatott az óra.

Reggel nyolc órakor levelet küldött Reich hadnagynak, és elégtételt kért a menyasszonyán esett bánatolmért.

A segédek pisztolypárbajban állapodtak meg. Déli tizenkét órakor Reich hadnagy föbe lőtte Gyömöre.

Az archeológus meghalt.

Az egész város künn volt a temetőben, a tó mellett, ahonnan vidám verkliszó, katonák és cselédleányok csiklandós kacagása szűrődött át a mogoróbokrokra. A temető kápolnájában tartotta Szilvássy kanonok a rekviemet, s a holttestet hazavitték a családi sírboltba.

Két hétig mindenki a tragédiáról beszélt. Az asszonyoknak elment a kedvük a szerelmeskedéstől, és mindenki dicsérte az ifjú szép képzettségét és lovagias jellemét. Két hétig mindenkinek fülében csengett a Gyömöre édesanyjának ájult sikoltása a rekviemen. Barnabás mérnök feketében járt, mintha fiát vagy öccsét gyászolná, komor volt és szótalan. Nem ment a kaszinóba, s legújabb szerelmét, a sápadt arcú trafikosnőt napokig nem látta.

De két hét múlva minden a régi kerékvágásba zökkent. Az emberek elfelejtették Gyömöre, csak Pfaff, a pedellus magyarázta a jogászoknak:

- Látják, urak, a szerelem. Egy öl fát egy krajcárért...

De Pfaffnak is más dolga akadt, és senki sem veheti rossz néven, ha a jogászok többet törődtek a tragédia eleven hősnőjével, Witmann Jennyvel, mint a szerelem fiatal halottjával, az archeológussal.

A piac ezután is lármás és tarka-barka volt reggelenként, a veterán zenekar éppoly lelkesen fújta a Radetzky-indulót, és Deutsch kapitány könnybe lábadt szemmel fogadta a hadastyánok üdvözlését. A törvényszéki elnök minden szombaton találkozott nyomdászleány szeretőjével, Éltető Péter, a műgyűjtő, hosszú szárú pipájával minden este kiült a háza elé, hogy a járókelők mit szólnak az ő pompás ízléséhez; a külvárosi polgárok ezután is szidták a kormányt, s Baross főispáni titkár, az utolérhetetlen dandy lelkesen, odaadóan és ellenállhatatlanul köszönt a korzón ismerőseinek. Amtmann bácsi a tisaeszlári perről és a rituális vérvádról, a nyíregyházai tárgyalásról és a magyar büntető perrendtartásról írt terjedelmes tanulmányt, s a vásárokon

Mailáth országbíró gyilkosairól, Spangáról és társairól daloltak historiás énekeket. A nap reggelenként felkelt, délben elérte a zenit, este lenyugodott, és Rácz Gusztó cigányprímás hajnaltájt részegen itta a tejet a parasztasszonyok korsójából. Ha esett az eső, az emberek házaikba menekültek, a Sandervárak körül apró cselédleányok panaszkodtak hűtlen szeretőikre, ha kisütött a nap, a sétatéren vidáman udvaroltak a székesegyház művészei a húszesztendő leányoknak.

Szilvássy kanonok és Péterffy György minden este meglátogatták Jennyt, aki úgy érezte, mintha egy nagy, sűrű bozontos erdőben eltévedt volna, s most nincs, ki a rengetegből kivezesse. Regen Richard Bécsben volt, látogatóban Forelli Emmánál.

7

Amikor Regen Richard hazaérkezett, elhatározta, hogy leányát visszaküldi Regensburgba Szent Cecília szerzetesnőjéhez. Péterffy helyeselte. Elmagyarázta, hogy Jenny helyzete a városban tarthatatlan. Sem anyja, sem apja nincs, a leány túlságosan szép, művészkörnyezetben él, egyedül sétál az utcán, idegen, sőt külföldi - ezt a kisvárosi társadalom nem bírja el. Gyömöre halála végleg aláásta a helyzetét. Egy egyszerű kis tragédia, a véletlen egy ostoba játéka, amelyben senki sem hibás, még a szegény, korlátolt, fiatalosan szeles, részegségében öntudatlan Reich hadnagy sem, hirtelen szétrobbant a város fölött, és maga után fojtó, nehéz, mérges illatú gázt hagyott, amelynek minden gyűlöletessége és gyalázata sajátosságosan az eset legpasszívabb hőse, Jenny feje fölé csapódott le. Az embereknek minden bajért okozniuk kell valakit. Az elkeseredés és bosszúvágy eleinte tétován kering az áldozat fölött, aztán a legsztelenebb logikával rácsap valakire, rendesen arra, aki a legvédtelenebb.

Regen Richard szinte kétségbeesve nézte az öreg archiváriust, Péterffy pedig folytatta:

- Jenny különben sem való Pécsre. Az emberek úgy nézik az ilyen leányt, mint szabad prédát a vadorzók. A kisvárosi erkölcs a rokoni érzések, a régóta kifejtett családi összeköttetések, a kölcsönös szülői érdekek s az egymás előtt való szégyenkezés alapján áll, s mindenki, aki ezen kívülesik, kívülesik a törvényen, a tiszteleten és az erkölcsön is. Az idegen leánnyal szemben nem kötelez semmi. Fölötte nem öröklik az összeköttetések, a rokonság, a nagynénik, az unokabátyák, a sógorok bosszuló karja. Neki semmi sem, vele szemben mindenkinek minden szabad.

Regen érezte, hogy az öregúrnak igaza van. És azt is sejtette, hogy a kisváros évszázados tradíciói, az összeházasodásból származó szolidaritás, az erkölcsök fölött gyakorolt kizárólagossági jog csakugyan nagyobb hatalom mindennél.

Szilvássy kanonok a maga Hunger und Liebe elméletébe illesztene az esetet.

- A kisvárosi társadalom mélyén éppen annyi kalandorösztön, hedonisztikus sóvárgás, bujasági vágy lappang, mint Párizs hegyein vagy Hamburg kikötőnegyedében. Péterffy barátommal egy véleményen vagyunk. Az emberek mindenhol mindig egyformák. Csakhogy Péterffy úgy látja, hogy az emberek mindenütt egyformán jók - én azt tartom, hogy mindenütt egyformán rosszak. Az a sok bűnös, dühös kéjvágy, erkölcstelenség felé gravitáló, tisztaságromboló ösztön, ami a vidéki emberekben az egymás ellenőrzése, a szűk és börtönszerű elhelyezkedés, a minden titkot leleplező házi detektív szervezet, a homályos forrásokból táplálkozó szeméremérzet és a tradíciók vaskényszere alatt visszaszorul, az szétömlik a véredényekben, meglapul a tudat alatt, és mind felszabadul, kidagad, gátat szakítva szétárad, és harsogva hömpölyög a szabad mezők irányában: védtelen emberek, idegen asszonyok, árvaleányok és szerencsétlenül járt hajadonok

felé. A város ilyenekkel szemben tombolja ki az érzékiségét, ami a maga zárt körű, intim társadalmában visszafojtva felgyülemlett és összesűrűsödött.

- Jennyt visszaküldöm Regensburgba - jelentette ki a karnagy.

- Vissza - hagyta helyben a kanonok -, s nemsokára ön is követni fogja őt.

- Ugyan? - kérdezte Péterffy elképedve -, csak nem akarja azt mondani, hogy a karnagy úr nem tudja nélkülözni a kisasszonyt?

- Nem mondtam. De ahhoz, hogy megváljék tőlünk, ez nem is szükséges. Majd meglátja, hogy nemsokára őt is kikezdi a kisváros.

- Ez a Szilvássy-féle pesszimizmus - jegyezte meg Péterffy, és legyintett a kezével.

A kanonok azonban ünnepélyesen felemelte a hangját:

- Uraim, a kisváros először minden idegent istenít, mint a vadak a partra szálló fehér embereket. Elveszik színes gyöngyeit, megbámulják teste és lelke szép ruháját, meghallgatják és élvezik zengő, színes és misztikus beszédét, leborulnak tudománya és művészete előtt, s ha kell, megválasztják törzsfőnöknek, vezérnek, királynak, vagy mit tudom én, istennek. Legszebb leányaikat neki hordják, legkövérébb kecskegödölyéiket neki sütik meg, palotát vagy oltárt építenek neki, s testörzőjévé lesz az egész falu, s jaj annak a szomszéd törzsnek, amely bántani merésznél halványukat. De aztán lassankint észreveszik, hogy a jövevény is ember, ő is éhes, ha néhány órán át nem evett, neki is forrósága van, ha elrontotta a gyomrát, ő is oly módon szereti az asszonyokat, mint maguk a bennszülöttek, csakúgy elfárad a munkában, kimelegszik a gyönyörűségben, megbotlik a kőben, megrészegetik a bortól, mint ők, s egyszerre csak azt mondják: elég. És minél nagyobbra dagasztották hírnevét, annál fenségesebbé és kíváncsibbá tették az ellene való fellázadást, és minél kövérébbre hizlalták az idegen prófétát, annál nagyobb kéjjel eszik meg. A kis város kannibálfalu: meghizlálnak valakit, hogy annál ízletesebb lakomát csapjanak a húsából. Ezért fog ön egyszer megszaladni a mostani imádói elől.

- Azt nem! - csattant fel Regen -, én nem félek a kannibáloktól.

- Akkor megeszik - válaszolt nyugodtan az abbé, lassan felkelt karosszékéből és selyemrevere-
rendáját magasra emelve, lakkcipős lábait óvatosan szedegette a lépcsőkön, ahogy eltávozott.

A karnagy Jenny előtt is kijelentette:

- Hazaküldelek Regensburgba.

Jenny sírt, hogy most nyáron az összes leányok vakációra mennek, a Cecília-egyesület háza üres marad, s az apácák minden idegessége, türelmetlen, komor szeszélye az ő vállára fog nehezedni. Könyörgött Regennek, hogy tartsa még itt szeptemberig, akkor nem bánja, újra bevonul a szürke falak közé, a Duna partjára rózsafüzért imádkozni s a pogány gyermekek számára harisnyákat kötni.

Regen mindenre azt felelte:

- Vissza kell menned Regensburgba.

A napok teltek. Jenny bánatosan, szepegve csomagoltatott, de a készülődés nehezen és lassan ment, mintha láthatatlan szellemek éjjel mindig visszarakták volna fehérneműit a szekrényekbe. Közben néhányszor eszébe jutott neki Gyömörey. Jenny szívéből gyászolta fiatal barátját. Amióta meghalt, vőlegényének tartotta a fiatal tudóst, de még mindig nem tudta, mit kell érezni akkor, ha az ember szerelmes. Annyira fiatal, ép és egészséges volt a lelke, s az érzései oly felületesek, hogy szinte kissé büszke volt arra az érdekes helyzetre, amelybe őt Gyömörey

halála sodorta. Komoly és gyászoló kis menyasszony gyanánt viselkedett, s ha valaki kimondta Gyömörey nevét, illendőnek tartotta szomorú és szenvedő arccal sóhajtani. E pillanatban azonban sokkal több félelmet érzett a Cecília-apácakkal szemben, semhogy el tudott volna merülni abban a fájdalmas gondolatban, hogy miatta egy szépen virágzó fiatal élet semmisült meg nemrég.

Regen nem sűrgette Jenny távozását. Túlságosan elfoglalták a saját álmai, s maga is kényelmetlennek találta, hogy az életében beálló gyökeres változást siettesse. Bécsi útjának túl erős impressziói és végtelenségig felcsigázott önbizalma szüntelenül arra izgatták, hogy megtalálja a teret az érvényesülésre. Körülnézett azonban, és keveset vett észre abból, ami nagy terveinek alapjául szolgálhatott volna. A püspök néha túl hangosnak találta a zenés miséket, és csodálkozását fejezte ki azon, hogy egy olyan klasszikus hagyományokon nevelkedett Palestrina-művész, mint Regen, megengedi a zenekar barokkos túlkapásait. A püspöki udvarban legfőbb zenei tanácsadó gyanánt Várady kanonok szerepelt, aki a tiszta gregoriánus stílust szerette volna bevonultatni az újonnan épült székesegyházba. Ebédek alatt Várady kanonok hangos előadásokat tartott az egyházi zene reformjáról.

- Ezek a részeges koralisták kocsját csinálnak az Isten házából, és fogalmuk sincs az egyházi zene rendeltetéséről.

- Bízunk Regenre a dolgot - mondta egykedvűen Szilvássy kanonok. - Regen nagy művész, büszkék lehetünk arra, hogy közöttünk él.

- Nem arról van szó, hogy művész-e Regen, vagy sem. Az egyházi zenéről van szó. A templom nem operaház. Itt nincs szükség zenei szenzációkra, orkesztrális viharokra, mennydörgésre és égháborúra, csellók, nagybőgők, rézfúvók és dobok örvényező polifóniájára. Nekünk a Sixtusi kápolna mennyei stílusa kell, egyszerű melódiák, vallásos áhítat, égi emelkedettség, angyali báj... nem pedig fennhéjázó hivalkodás, színházi trükkök és érzéki hatások kergetése.

A püspök asztalánál sokan helyeselték Várady kanonok felfogását. Öexcellenciája maga is azon a nézeten volt, hogy mindennél fontosabb a stílus. A román stílú dőmben inkább helyénvaló volna Gergely pápa egyházi stílusa. Modern zene nem való a templom történelmi hangulatába.

Szilvássy kanonoknak más véleménye volt a stílus kérdésében.

- Nem szabad túlságba vinnünk a stíluskérdést - mondta higgadtan, de rendületlen biztonsággal. - A stílust nem a formákban, hanem a lényegben kell keresnünk. Temérdek bünt következett már a történelmi rekonstrukció jelszava alatt. Nem szabad megengednünk, hogy az egyház eleven anakronizmussá váljék a modern emberek szemében. A modern lélekhez modern stílusban kell beszélni.

Szilvássy kanonok halk megjegyzései e tiszteletre méltó és méltóságteljes társaságban úgy hangzottak, mint egy forradalmi kiáltvány harsogó programja. Az egyetlen ember, aki Szilvássy abbé vakmerőségén nem háborodott fel, az Öexcellenciája volt, a püspök. Várady apát azonban kemény leckét adott az abbénak.

- Gergely pápa stílusa minden idők minden emberének szól. Első Napóleon császár a koronázási ünnepély fényének emelésére óriási vegyes kart szervezett a legragyogóbb orkesztrummal, háromszáz énekessel és nyolcvan hárfaművésszel. E grandiózus kar szereplése után belépett a terembe VII. Pius pápa a Sixtusi kápolna harminc énekesével, s mikor ezek angyali harmóniában, égi fenséggel és egyszerűséggel énekelni kezdték a „Tu es Petrus”-t, Napóleon óriási zenekarának minden rafinált hatása megsemmisült, s a császári udvar a mennyek birodalmában érezte magát.

- Azt is rá lehet bízni Regenre - jegyezte meg egyszerűen Szilvássy.

- De túlnőtt a pécsi dóm méretein - felelt gúnyosan Várady, s úgy látszott, hogy a többség neki ad igazat.

Ezekről a beszélgetésekről Regen Richard is értesült, s némely tekintetben igazat adott az aggodalmaskodóknak.

- Nem tudom - mondotta -, hogy túlnöttem-e a pécsi dóm méretein, de terveim és vágyaim sokkal nagyobbak, semhogy azokat a pécsi viszonyokra rá tudnám építeni.

Regen Richard szelleme messze járt a legnagyobb alkotások honában, kész, nagy zenekar, hatalmas, műértő közönség, roppant anyagi lehetőségek, eleven, forró lelkesedés után sóvárgott, és nem tudta, hol helyezze el azt az alapkövet, amelyre álmának kolosszális palotáját felépíti. Néha úgy gondolta, hogy egészen visszavonul a nyilvános élet apró kötelességei és gondjai elől. Nem tanít, nem dirigál, kilép a püspök szolgálatából, és csak komponál. A másik pillanatban megrémült a terv merészségén. Ez esetben elveszítené az eleven zenével való intim, mindennapi érintkezését, és túlságosan megrendítené anyagi egzisztenciájának alapját is. Pedig a jólét, a kényelem, a bőség, a pompa közvetlen testi és lelki gyönyörűségeit már nem tudná nélkülözni. Igaz, néha-néha elmenne hangversenyezni, járná a világot, mint virtuóz társai, színházba, hangversenyterembe és templomba vonszolná őt az impresszáriója, mint Forelli Emmát... Regennek tetszett az a gondolat, hogy világjárással, emberek hódolatával, dicsőséggel és pénzzel még úgylis tartozik neki a sors.

- Vissza Bécsbe! - lelkesedett Regen, és egészen elfelejtette, hogy amikor rajta ült a bámulat és siker aranyos diadalszekerén, egy csendes, idillikus kis Bayreuthról ábrándozott, ahol megcsinálja élete nagy művét, és az egyházi zene Wagnerje lesz.

- Jenny visszamegy Regensburgba, én pedig itthagynom ezt a szennyest, ostoba kis fészket - töprengett magában Regen, és átkiáltott leánya szobájába:

- Jenny, mikor indulsz?

Jenny besietett. A leányka sohasem volt olyan szép, mint most. Könnyű nyári krepdesin ruháján testének körvonalai szédítő szabatsággal rajzolódtak át. Olyan volt, mint aminőnek az utolsó éjszaka víziójában látta őt Gyömörey. Arca ragyogott az ifjúságtól és az átvirrasztott könnyes éjszakától. Nagy, sátoros haja fénylett és szikrázott, mint az arany, szemöldöke és hosszú pillája sohasem látszott olyan feketének, mint most. Tétován mélybe néző szeme tágra nyílt, és tekintetéből majdnem delíriumos ígézet áradt.

- Hová, apám?

- Regensburgba.

Jenny kitárta a karjait, és kezét összekulcsolta a feje fölött. Ezáltal melle kidomborodott, és teste - mint fiatal, ruganyos párducé - kihúzódott. Szemét az égnek fordította:

- Istenem, újra az apácák.

Regen érdeklődve és szeretettel nézegette a leányt. Talán most vette észre először, hogy Jenny már egészen kifejlődött nő, s a legszebb azok közül, akiket valaha közelről látott.

Jenny úgy nyújtózkodott előtte, mint egy délceg és önfeledt fiatal nimfa.

Regennek hirtelen megvillant az eszében, hogy ez a leány nagyon boldoggá teszi majd azt, akinek odaadja a szívét.

A művész az utolsó esztendőben a szerelem oly intenzív impressziói között élt, lelkét, testét annyira átfűtötte, idegzetét úgy teleitatta az állandóan körülötte röpülő érzéki örömek

gondolata, hogy most szinte csodálkozott azon a hideg, atyáskodó, érzékfölötti tisztaságon, amely Jennyvel szemben megmaradt a lelkében.

„Ha Forelli Emma ilyen szép lett volna!”

Ez jutott Regen eszébe, és érezte, hogy Jenny elutazását maga sem kívánja oly hevesen, mint eddig. Gyönyörködve és tétova, kusza hangulatban nézegette a leánykát, aki ebből az ellágyulásból valami szánakozást magyarázott ki, és boldogan vetette magát Regen keblére.

- Adj nekem még két hetet, papa!

Regen kibontakozott a leány karjaiból, és meghökkenve a saját lelkében fölcsillanó hangulattól, komolyan és szinte szomorúan szólt:

- Talán.

Két hét múlva Jenny összepakolt, és sírva járta végig kedves virágait. A sötétvörös krimzon-rózsák már lepergették szirmaikat, és este hűvös szél járta át a kertet, ahol annyit hímezgetett, hallgatva Péterffy bácsi vidám történeteit a magyar gárdistaéletből.

Regen Richard betegeskedett. Lázás volt. Türelmetlen, ideges, szeszélyes kedvében öregségről, unalomról és fáradtságról panaszkodott. Rendkívüli ételekről és különös, nagy, szédítő szerelmekről ábrándozott. Péterffyt megkérdezte, hogy nem ment-e át ő is valami nagy lelki válságon negyvenesztendő korában. Szilvássy kanonokkal összeveszett, amiért ő minden társadalmi történelmi és kulturális mozzanatot erővel a Hunger und Liebe princípiumára épített. Szeptember közepe volt. A kertben édes szőlőfürtök lógtak a lugason. Szép, sárga rózsák most bontogatták puha, húsos, illatos másodvirágzásban a szirmaikat. Jenny sápadt volt és álmatlan. Öreg cselédjük folyton sírdogált, és rossz jeleket látott álmában. Magyarázgatta, hogy szeptemberben nem jó utazni. Kádi néninek hívták az öreg szakácsnét, aki mindig papoknál szolgált, és művésze volt a konyhának, de mindig rosszakat álmodott és szüntelenül jósolt. Jenny nem Kádi néninek, hanem Kasszandra néninek hívta a fogatlan, barna bőrű, ráncos nyakú asszonyt, és minduntalan a nyakába borult neki búcsúzásul. A szobalány sokat emlegette Gyömöreyt, és megvallotta, hogy ő is szerelmes volt a fiatal tudósba. A rózsák már lehullatták szirmaikat, és az utazás napját szeptember huszadikára tűzték ki. Két nappal azelőtt búcsúestély volt Regenéknél. Ott volt Péterffy György, Szilvássy kanonok, Gundy Miklós szentszéki ülnök, Zoller, a gordonkás, a kamaranégyes tagjai, és Regen Richard már éjfélkor nem bírta a szivarfüstöt, a sok beszédet, az emberek jókedvét és a zenét. Másnap Jenny fölpróbálta utazókosztümjét és sapkáját. Regen elé állott, hogy búcsúzzék.

- Hát holnap reggel megyek - dadogott megrémülve a saját szíve dobogásától.

Regen Richard egy darabig merően nézte a falon függő Wagner-arcképet. Aztán szemét lesütve, kezét végigvonta forró homlokán, és vibráló, rekedt hangon megszólalt.

- Nem sürgős. Egyelőre maradsz.

8

Február tizenharmadikán reggel hét órakor a Klimó utca harmadik számú ház előtt megállott Corinini grófnő landauerje, hogy Regent, Péterffy Györgyöt és Gundy Miklóst a nádasdi kastélyba vigye.

A kórház kápolnájában hajnali imára csengettek az apácáknak, a lejtős Klimó utcán rohanva szaladt le a megolvadt hólé, a fákon fázós verebek gubbasztottak, s messziről csókák

kiáltoztak egymásnak jó reggelt a barátok templomának tornyán. A levegő fehér volt és nehéz, mint a tej. A lovak orrlyukából gomolyogva tódult a megfagyott pára. A négy ló megindult, és lassan, megfeszült inakkal vont a kocsit a fagyos kövezeten.

A grófnőről beszélgettek, aki ma rekviemet tart Wagner Richard halálának évfordulójára.

- A legérdekesebb asszony ezen a világon - lelkesedett a pap, akit mindig előntött a pír, ha a grófnőre gondolt.

- Sokat vétkezett, és sohasem ért rá, hogy megbánjon valamit - tette hozzá Péterffy mosolyogva.

A pap lesütötte szemét, mert gyóntató atyja volt a grófnőnek.

Regen még nem ismerte az érdekes asszonyt. Tudta, hogy egzaltált és különös teremtés, aki egész életét a zene kultuszában töltötte el, de alapjában véve ez sem érdekelte túlságosan, mert nagyon elfoglalta saját életének most egymásra torlódó sok válsága. Hallgatagon bámult az eltűnedező országútra, amelynek még havas volt a széle, ahol kocsik kerekei nem vágták föl a zúzmarásan csillogó fehér lepedőt. Szakállát belepte a dér, bozontos szemöldökéről apró kis jégcsapok lógtak alá. Csendesen szivarozott, és hallgatta az öreg Péterffy emlékezeit.

- A grófnő régi katonacsaládból való. Húszesztendő volt, amikor férjhez ment Coronini főhadnagyhoz Innsbruckban. A negyvenes évek első felében volt ez, haj, haj, akkor én harmincesztendő voltam, már levettem a gárdistadolmányt, és a bécsi kancelláriában körmöltem.

- Már olyan idős a grófnő? - kérdezte a fiatal pap és elpirult.

- Idős bizony, idős. Közelebb van a hatvanhoz, mint az ötvenhez. Ámbár, ki tudja?... Az bizonyos, hogy még most is nagyon szép asszony. Hátha még akkor látták volna! Ezelőtti húsz, harminc esztendővel. Azt hiszem, az asszonyok negyvenéves korukban a legszebbek... vagy legalábbis a legkívánatosabbak. Én például el sem tudom képzelni, mit lehet szeretni egy fiatal leánykán, akiben a női lélek még öntudatlanságban szunnyad.

Regennek hirtelen zavarossá lett a szeme, s tűnődve nézett a fehér sipkás, szürkén csillogó hegyek felé.

- De a negyvenéves asszony - folytatta az öregúr - már tisztában van önmagával, és saját asszonyi szépségét egy finom műértő tudományos gondosságával találja föl.

A kocsi mély hangú dübörgése, lágy ringatózása, a lovak együtemű, unalmas trappolása elálmosította Regent, s halvány öntudatában, mint valami mesebeli muzsikát, úgy hallotta a grófnő regényét.

- ...Innsbruckból a mézeshetek után Budára helyezték a fiatalokat. A magyar fővárosban akkor csodálatosan szép élet virult ki az előző évtizedek tespedéséből. Magam is egészen belekábultam a zenei szenzációk szakadatlan zuhatagába. Egymás után jött Vieuxtemps, Liszt Ferenc, Dávid, Felicien Alboni, Marietta, Carl Henriette - alig emlékszem egy-két nagyobb névre -, s a pestvárosi német színházban esténként Bellini, Donizetti, Rossini operáit hallgatták. A Pester Stadttheater és a magyar színház kemény versenyt fejtettek ki egymással, és az idegen csillagok mellett Schodelnének is kifogtuk a lovait, ha Gluck, Mozart, Boildieu és Cherubini túlságosan lázba hozta harmincesztendő szívünket. Nem csodálom, ha a grófnő, aki alig múlt el húszesztendő, és semmit sem értett a klasszikus zenéhez, beleszédült abba az őrzöngő imádatba, amely akkor a kósza virtuózokat körülvette.

A férje unalmas fickó volt, s csak a duhaj lovastisztek társaságában találta kedvét, a grófnő szeszélyes, álmodozó, fekete hajú és fehér bőrű asszonyka, aki egyik kezében állandóan Laube „Zeitung für die elegante Welt”-jét tartotta, a másikkal örökké hánykolódó szívét szorította le. A sok dal, a páholyok illatos, bódító légköre, a pompa, a gondtalanság, a jó, meleg bunda, a sok egyedül töltött éjszaka... nem csoda, ha egy hideg, de tiszta decemberi este megszökött valami zongoramesterrel vagy hegedűvirtuózzal - nem tudom, Massart-nak vagy Lablache-nak hívták-e a szerencsés legényt -, de lehet, hogy egészen jelentéktelen stagionista volt a Scalából.

A fiatal pap megborzongott, a karnagnak pedig eszébe jutott, hogy ezelőtt tizenhat esztendővel neki is sírva könyörgött egy müncheni városi tanácsos leánya, hogy vigye magával - berggassei kis hónapos szobájába. Aznap a karnagy a Trinitatis XII. vasárnapjára írott Bach-kantatét orgonálta, és az emlékezetes mű bevezető szimfóniája ezt a címet viseli: „Geist und Seele sind verwirrt...”

- Azóta a szent és mindenekfelett való Tonkunst örök jegyese lett a grófnő. Az urától sohasem vált el, mert szüksége volt a nevére, a főhadnagy pedig nem nélkülözhetette a grófnő vagyonát, amelyből neki is bőven jutott lovakra és garnizonok táján kóborló éjjeli énekesnőkre. Ritkán láttam ilyen harmonikus, boldog házasságot.

A pap arca elborult, és lesütötte a szemét. Péterffy jókedvűen nevetett.

- Azóta férj és feleség egyszer sem találkoztak. Ez az egyetlen titka annak, hogy házastársak példás békességben és istenes csendben éljék le az életet. A grófnőnek sohasem jutott eszébe, hogy féltékeny legyen az urára, bár azután húsz esztendőn keresztül állandóan tapasztalta, hogy a férfiak milyen hűtlenek és hitszegők. A grófnő ugyanis húsz esztendeig járta a világot, akár csak Catalani asszony vagy Paulina Garcia. Ő is művész volt. Az élet, a szerelem, a fellobbanás és kiábrándulás, a hódítás és csalódás, a csók és a feledés művésznője. De húszévi bolyongás, utazás, szállodai éjszakázás, hangversenytermek és színházak látogatása után tiszta lélekkel meggyónhatta, hogy sohasem szeretett olyat, akiben legalább egy szikrája ne lett volna a zene szent tüzeinek. Zeneköltők és virtuózok, énekesek, hegedűsök és zongoristák fürödtek meg az ő szenvedélyének és szépségének hullámaiban... a grófnő úgy hozzátartozik a zenetörténelemhez, mint a Pleyel-féle zongora, a Wahnfried-villa vagy a ventilkornet. Ám a hatvanas évek végén egyszerre visszavonult a nagy élettől, mint az okos és meggazdagodott virtuózok. Azóta önkéntes száműzetésben él, vagy néha meglátogatja azokat a barátait, akiket annyira szeretett, hogy sohasem szerelmeskedett velük. Wagner Richard, Liszt, Berlioz minden fél évben kaptak tőle levelet, amelyekből bölcs és szent lemondás és eszményi szemlélődés árad. A grófné tavaly őszintén meggyászolta Wagner halálát, és megfogadta, hogy február tizenharmadikán - amíg él - rekviemet tart fenséges barátja lelke üdvösségéért... Karnagy úr nem felejtette otthon a Mozart-rekviem orgonakivonatát?

- Palestrina „Stabat mater”-jét játszom Wagner átiratában - felelte gépiesen a karnagy -, és valamit az „Apostolok szeretetlakomájá”-ból.

Ez a két Wagner-opus dominált a rekviemen, amelyet a Wahnfried-kertben bizonyára gyengéd hálával és megilletődéssel hallgatott a megpihent mester. A nádasdi kápolna és a bayreuthi villa így küldtek egymásnak halk művészi üzenetet nagy magyar pusztaságokon, legelő nyájak kolompján, városok gyári túlkeinek kürtölésén, februári báli éjszakák hangzavarain és a sürgő-forgó, dolgozó, lézengő és ásító embertömegek gomolygó ködén keresztül. A grófnő talpig gyászban, dús fekete szoknyájának redői közé omolva imádkozott Wagner lelkéért, amely Regen orgonájából szállt a pap, a muzsika kóbor, öreg nimfája, a viaszarcú és fél lábával a sír szélén álló archivárius és a lázban reszkető művész feje fölé.

Mise után löncsöt adott a grófnő, amelyen Regen szemtől szembe került az érdekes asszonnyal.

- Ön a Walhalla környékéről való, ugye? - kérdezte tőle a grófnő.

- Gyermekkoromban sokat játszottam e márványlépcsőkön... de engem akkor csak a theerheini szőlőhegyek érett bogyói érdekeltek, amelyek a Duna-parton oly ellenállhatatlan bájjal és édességgel mosolyogtak rám.

A grófnő hosszan hallgatott, mintha új témát keresne a társaság számára. Ezalatt a karnagy nem győzte bámulni ennek az ötvennyolc esztendő, sokat élt asszonynak finom, tiszteletre méltó, de azért majdnem érzéki bájoságát. A grófnő az ebédre puha, fekete selyemtoalettet öltött, amelynek nagyon mély, kerek dekoltázsából csodálatosan üde, fehér, sima nyaka, válla és melle bársonyosan világított elő. Mint egy negyvenéves asszonyka keble. Magas, kemény fűzője művészi ökonómiával osztotta el termetén a húst, mindent gyöngéden oda és ott hangsúlyozva, ahová való. Dereka eszményien karcsú, melle magas és domború, csípője finoman hajló s a karja oly gömbölyű, párnás és lágy vonalú volt, mint a legfinomabb portréknak XV. Lajos korából. A válla, ahogy lefelé haladó, kissé előre görbült hosszú vonalban, kettéosztotta a mell és a hát gyöngéd ívét, bizonyára érdemes volt arra, hogy koncertesték és színházi páholyok drapériái alatt, húsz esztendőn keresztül hétről hétre kivilágítsák, megcsillogtassák, közszemlére tegyék, látszóval, lornyettel, monoklival kikémléjék, puha tollboás legyezővel hűsítgessék... a grófnő három vendége e röpke csönd alatt egyebet sem látott, érzett és sejtett, mint e vakító és hófehér vállakat.

Az arca sem volt még fonnyadt Coronini gróf özvegyének. Valamikor Viardot-Garciához hasonlították azok, akik együtt látták őket a párizsi Nagyopera csillárai alatt. Ártatlan kis szája, mozgékony orrocskája, magas, egyenes homloka, amelyen még most is hullámos, fényes csigákban omlott kétfelé a haja, mindig csodálkozó nagy kék szeme, ritka, de erősen barna szemöldöke sohasem volt szédítően szép, de mindig kedves, bizalmas, lebilincselő és gyermekes. Sok finom tejkrém, szépítőkenőcs, hajfesték, diszkrét pirosító, gyökerek és rózsaszirmok leve pompásan konzerválták, s még most is szimpatikussá tették ezt az arcot, amely mindig mosolygott, és most már kissé zavartnak és szégyenlősnek látszott, ha férfiak fürkészték.

Ez a mosolygós arc egyszerre csak elborult, s a grófnő kijelentette:

- Karácsony másnapján az urak szívesek lesznek az én koporsóm fölött meghallgatni Palestrina „Stabat mater”-jét.

- Ugyan, grófnő - csattant föl Péterffy -, rossz tréfa!

Regen és a pap ijedten néztek az asszonyra, aki e pillanatban már újra kacéran mosolygott a szemükbe.

- Igen, én csak karácsonyig élek... Nem, nem, ne tiltakozzanak... Köszönöm a jókívánságait... Csak karácsonyig... majd ebéd után a dohányzóban elmondom.

És a dohányzóban, ahol egy magas hátú, alacsony ülésű antikbrokát karosszékbe beletemetkezett, fekete selyemharisnyás lábait egymásra rakva, vidáman cigarettázva csevegett a grófnő.

Valóban, ennek az asszonynak mindig negyvenévesnek kellett maradnia, mert ily vidámul és elfogulatlanul tud beszélni a halálról - gondolta Péterffy, aki megállapította, hogy soha karcsúbb bokát, finomabban teljesedő lábszárat és elenyészőbb, poétikusabb cipőket nem látott az életben. Csak régen, mikor még a harisnyaszövés és a cipőkészítés művész-mesterembereknek egy életre szóló nagyszerű ambíciója volt, csak akkor fejlődtek ilyen női lábak. A

gyári harisnyák és a hevenyészve összetákolt kérges, durva és szellemtelen bőrcipők korában nem csoda, hogy a test elvesztette készségét, hogy szépen és finoman fejlődjék. Regennek is föltűnt a grófnő kicsiny lába, s bár emiatt szigorú erőlködéssel összehúzta homlokát, nem tudott egyébre gondolni, mint Jenny atlaszcipőjére.

A grófnő ezalatt szünet nélkül csevegett.

- Egyszer Brüsszelben a zeneakadémián Thalberg és Paulina Viardot-Garcia közös hangversenyt tartottak. A negyvenes évek legvégén volt, Garcia Chopin etűdjeit, Berriot hegedűszonátáit és Tartarini ördögtrilláit énekelte... ezt ma már senki sem tudja, ugye? - kérdezte a karnagyot.

- Talán senki - válaszolt bágyadtan Regen.

- Senki... Nos, ezen az estén, koncert után, nagy bál volt. Engem akkor az ifjú Eduard Hopkins érdekelt, s vele meg a még majdnem gyermek Caesar Frankkal reggel felé hajtattam haza a szállodába. Hideg téli reggel volt, a foyerban még javában takarítottak. Egyszerre elém lép egy öreg francia asszony, s a tenyerét nyújtja. Rongyos, ráncos, didergő teremtés volt, a karján egy sovány kis csecsemőt tartott, akit könnyelmű és céda leánya az anyóka nyakán hagyott. Megdöbbsentem. Én akkor tele voltam boldogsággal. A Rajna partjáról jöttem. Lipcsében Schumann és Wieck Klára boldogságában gyönyörködtem, mint annak előtte Zürichben Wagner Richard és Pláner Wilhelmina szenvedéseiben. Láttam, hogy nekem van igazam, amikor egyedül magam szabom meg életem rendjét, függetlenül minden társadalmi és erkölcsi konvenciótól. Nagyon szerettem az én kis Eduardomat, és teljesen elfelejtettem már Chopint, akit egykor engesztelhetetlenül imádtam, valamint Lambert Massart-t, a hegedűst, akit oly ellenállhatatlanul gyűlöltem. Boldog voltam. A koncert, a Garcia torkából kiáradó bűbáj és ígézet, a pezsgő, a sok bók, Eduárd csókjai, amelyeket a batárban arcomra lehelt, a magam testi jó érzése, szépsége, ereje előntötte az agyamat, és megcsókoltam a maszatos kis legénykét, aki az öreg Madame karjain szunyókált. Az anyóka nevetve vette el a húszfrankos aranyat, és baljóslatú szemét reám emelve, a fülembe súgta: „Madame, engedje meg, hogy megnézzem a tenyerét.”

Megengedtem. Az öregasszony elpirult, és szinte zihálva súgta, hogy kiválasztott, boldog teremtese vagyok az istennek. Mindig boldog leszek, amíg élek, akkor halok meg, amikor akarok, és sem az élet, sem a halál fájalmát nem fogom ismerni...

- Ah - röppent el a három férfi ajkáról -, ez szép.

- Nem ez a szép, uraim, hanem az, hogy a jóslat be is teljesedett.

A grófnő mosolyogva leste a férfiakat, kissé oldalt hajtva a fejét, alulról fölfelé kacsintva, mintha kérdezné tőlük:

- Ugye, így még jobban tetszem nektek?

Aztán hangosan nevetett.

- Én vagyok az egyetlen boldog ember a világon.

Péterffy, aki valaha sokat találkozott a csodálkozó szemű grófnéval az Opera Comique, a milánói Scala, a Theatre des Italiens és Semper Gottfried drezdai színháza körül, s megszokta a könnyed és léha hangot a grófnókkal szemben, tréfásan megjegyezte:

- A grófnő akkor kisegíthette volna ezt a szegény királyt, akinek életét csak a boldog ember...

- Csitt, ki ne mondja tovább - szólt közbe a grófnő -, most a halálról van szó, barátom.

A grófnő mély lélegzetet vett, s rövidlátó szemeit összehúzta, mintha fix pontot keresne a levegőben. Egy pillanatig gondolkodott.

- Hát igen. Most komolyan megismétlem maguknak azt, ami tréfásan kiszaladt a számon. Én egész életemben boldog voltam. Eleinte öntudatlanul, mint a gyermekek és a kerti virágok, amiket gyengéd kezek ápolnak, öntözgetnek és éjszakára megóvnak hidegtől, fagytól, zúzmarától. Egész az esküvőig boldog voltam, s hogy akkor sem szakadt vége e szerencsés állapotnak, azt annak köszönhettem, hogy egy pillanatig sem szerettem az uramat. Pedig derék szál ember volt, s amikor meghalt, magam is csodálkoztam, hogy éppen ő volt az, aki sohasem dobogtatta meg a szívemet. Esküvőm után egy évvel otthagytam a családi tűzhelyet, kiröpültem a kalitkából, körülnéztem, és nagyon megnyugtatónak találtam az egyedüllétet, a bizonytalanságot, az ismeretlen veszélyeket, a vasúti kocsit, a szállodát, ahol senki sem tolakodott elém a jóságával, a tisztességgel, az illemmel, a jó hírnév és a kötelességek frázisával. Csupa számító, éhes, pénzsóvár, hiú, önző, mosdatlan ember vett körül, s közöttük, bizony Isten, megtaláltam a boldog élet kulcsát: mindent a maga idején, helyén és módján kivenni, kicsikarni, kiverelkedni az életből, mindent, amit lehet. Megtaláltam a tiszta és becsületes önzés egyensúlyát; nem kérni és nem adni semmit, csak akinek nem tudunk fizetni és aki meg szolgálja. És jártam a világot, mint a bolond zenegrófnő, a Graefin Musikflex, la Comtesse philoméle, ahogy a hátam mögött, a színházak és hangversenytermek körül kedves értelmelenséggel gúnyoltak. Szerettem a muzsikásokat és a zenét. Pedig bevallom, sohasem értettem meg a legkisebb zeneelméleti gondolatot sem, és Wagner vezérmotívuma ma is éppoly ismeretlen és félelmetes probléma nekem, mint a kontrapunkt, a polifon és homofon technikája vagy a tonikai és domináns akkordok között való különbség... Nem, uraim, a zenében sohasem vittem többre, mint amennyit a fülem, a szívem, az idegeim megéreztek. De egy hatalmas fuga, a harmóniának édes összecsengése, a férfihang érzéki ereje, a tenorszólók lírai édessége, a melódia természetes hullámváza olyan boldog gyönyört keltettek bennem, mint a szerelem a maga legtítkosabb pillanataiban. Lassankint olyan elengedhetetlen testi szükségletemmé lett a zene, akár az evés, vagy a pezsgő mámor. És mindent, amiért érdemes élni, csak a muzsikában vagy a muzsika kíséretében találtam meg.

Regen karnagy kezdett a grófnőre komolyan figyelni. Ezek a szavak, az ő társaságában, nem voltak újak. De a grófnő szájában különös zamatot kapott minden szó: olyan volt, mint egy szerelmi vallomás, sőt mint maga a muzsika, amiről beszélt.

- Ha minden embernek sikerülne vágyait és örömeit egy kizárólagos szenvedélyben össze-sűríteni, akkor minden ember boldog volna - folytatta a grófnő. - De az emberek azt hiszik, hogy szét kell szaggatni magukat a földi dolgok megértésében. Én csak a muzsikát és a muzsikásokat szerettem. Az emberek között is hasznos és éneklő madarakat különböztettem meg, és soha csepp érzékem sem volt a hasznosság iránt... Sem a család, sem a társadalmi megkülönböztettség, sem gyermek, sem földöntúli remények nem érdekeltek, csak önmagam s az a boldog érzéki mámor, amit a zenétől kaptam. A beszédet szinte esztétikátlan és bántó disszonanciának hallotta a fülem, és elmés társalgók néha jobban untattak, mint az óra ketyegése. Az operaház volt a templomom, s mikor Semper Gottfried a drezdai színházat építette, az állványokon mászkáltam, akusztikai próbákat hallgattam, tervrajzokat bújtam, színpadi elrendezéseket tanulmányoztam, s oly nagyszerű elragadtatást éreztem, mint a Sforzák a milánói dóm falain vagy VI. Sándor a Vatikán folyosóin. Mindenütt ott voltam, ahol hangszerekből és emberi torokból muzsika áradt. Mendelssohn, Chopin, Berlioz, Liszt, Wagner, Bellini, Rossini, Donizetti, Bizet, Delibes, Barbieri, Benedikt - ez volt az én tizenkét apostolom, akiknek szerettem volna tizenkét nagyszerű templomot építeni, mint Krisztus tanítványainak Rómában.

A grófnő kissé félrehajtotta a fejét, és szokás szerint magasra vetve hosszú szempilláit, elnevette magát.

- Engem is szeretett a muzsika, s a virtuózok között nem egy volt, akinek én tettem fejére a dicsőség és elragadtatás legszebb koszorúját. Lábam előtt vágyban és szerelemben heverték azok, akik felé az egész világ rajongása és imádata ontotta a legszédítőbb ovációkat. Első szerelmemnek a nevére is alig emlékszem. Az utolsó Wagner álmodozó szemű, keskeny ajkú, fehér arcú, magas, karcsú tenoristája volt, a drezdai hőstenor, aki először énekelt Rienzit és Lohengrint. Akkor már negyvennyolc éves voltam, és éreztem, hogy nem szabad többé szeretnem. Eszembe jutott a brüsszeli anyóka jóslata: akkor hal meg, amikor akarja. Az utóbbi időkben úgyis csak Wagnerrel foglalkoztam. A mestert száműzetése alatt mindenhol megkerestem. Voltam Zürichben, ott megismertem Hans von Bülowot, és együtt sírtam Minnával a házasság boldogtalan intézménye miatt. Wesendonk Matild finom lelke engem is elbűvölt, s a zöld dombon, az Enge völgyében épült kis villában de sokszor adtam hálát az Istennek, hogy engem oly hűtlen, gonosz, önző kalandornak teremtett. Amikor Wagner otthagya feleségét, és Velencébe költözött, én harmincöt esztendő voltam, és oly szép, hogy mindenki megfordult utánam, mint Schrödel-Devrient asszony után... szép voltam, fiatal, boldog, erős és vidám, Wagner megtört, boldogtalan, életunt aggastyán, és én oly szívesen adtam volna az ő kiábrándult, keserű, gyönyörűen megtört ajkára a magam életadó, dús ifjúságát, de fájdalom, a mester nem vett észre engem, mint ahogy a kerti tölgyek nem veszik észre az alattuk gyengéden epedő azaleát. Még tíz esztendeig bolyongtam szerteszét a világban... gázcsillárok fényében, tubarózsa illatában, fejedelmek és művészek levegőjében, Lagrange asszony trilláiban fürödve, szerelmesen, mindig új és új örömben, boldogságban és bánatokban lubickolva, mint a hattyú, akiről leperreg a gyöngyöző hab, ha a vízből kiszáll. Minden reggel fiatalabbnak és szebbnek láttam magamat a tükörben, és azt hittem, örökké élek, mert soha egy pillanatra sem jutott eszembe a halál.

- A grófnő ma is hódító és fiatal - bókolt az öreg archivárius.

- Akarom is - nevetett az asszony - s éppen azért határoztam el, hogy meghalok, mielőtt megöregszem. Már egyszer meghaltam. Tíz éve ennek. Kisasszony napján kibontakoztam a drezdai hőstenor karjaiból, és férjem, Coronini gróf temetésére siettem. Coronini gróffal legjobb, legmegértőbb barátomat veszítettem el, s ő volt az egyetlen, aki sohasem csalt meg, s akit sohasem kellett megcsálnom. Szép mauzóleumot állítottam neki Innsbruckban, ahol nász-éjszakánkat töltöttük. A szarkofágjába belevésztettem: „Sohasem találkoztunk, mert nagyon szorosan voltunk összeláncolva.” Sírja fölött összes szerelmes leveleimet elégettem, s e naptól fogva folyton gyötör a kíváncsiság, mi lett volna, ha mi ketten véletlenül szeretjük egymást.

Péterffy szomorúan mosolygott, és vállát vonogatta.

- Én sohasem szerettem mást, csak a feleségemet.

A grófnő részvevően bólintott.

- Tudom. Az ön regénye borzasztó lecke a szerelmeseknek. Ha én egyszer, egyetlenegyszer szerettem volna valakit önmagáért, s nem a muzsikájáért, ha bennem egyszer kigyulladt volna a láng máshol is, nemcsak a hangversenytermekben, akkor én is a maga sorsára jutottam volna... De hát ezelőtt tíz esztendővel elbúcsúztam a szerelemtől. Karácsony napja volt. A müncheni Hoftheaterben „A Rajna kincs”-ét mutatták be. A próbát Richter János dirigálta, ott volt Turgenyev, Saint-Saëns, Liszt.. A bajor király páholyában ültünk. Megismerkedtem Saint-Saëns-nal, a világ egyik legszeretettreméltebb emberével. Elragadó bókokat mondott, és Turgenyev sokáig és mélyen nézett a szemembe. És én éreztem, hogy unom magamat. Életemben először éreztem, hogy unatkozom, egy öreg asszony kicsinyes, rosszindulatú, fáradt

és közönséges unalmával. Fájt a fejem. Életemben először. Hazamentem. Eszembe jutott édesanyám, akit tízesztendőskoromban láttam utoljára. Milyen tiszta, becsületes, gondos háziasszony volt. Kissé elbágyadtam, alig tudva, mit cselekszem, a nevét mondogattam: „Amália!” Így szólította őt az apám, nyugalmazott testőrhadnagy, alezredes, katonás, öreg, mogorva ember, aki mindig sírt, amikor névnapjára verset mondtam. Régi dajkám meséjét hallottam zümmögni a három királyleányról. Szerettem volna, ha jól kisírhatom magamat a keblükön. Megszöktem a drezdai hőstenortól... Nem leszek többé érdekes vén bolond, zenegrófné, la comtesse philiméle... aki után vihogva sutognak a szállodai szobaleányok, és szemébe szemtelenül kacsingatnak zenekari suhancok, akik karriert remélnek egy öreg mánásasszony hiúságától... Az uram meghalt, s én a szarkofágja előtt elszégyelltem magamat... egy halott embert nem szabad megcsalni soha.

A három férfi szájában kialudt a szivar, és kínosan nézték a vergődő asszonyt, akit a visszaemlékezés egészen elváltoztatott. A grófnő szeme lecsukódott, szája két szélén a petyhüdt hús lecsúszott, mint két puha kis táskák. A szeme mintha behúzódott volna üregébe.

„Szegény öregasszony vagy te mégis” - gondolta kiábrándulva Péterffy.

„Micsoda élet!” - reszketett össze Regen, s hallotta a müncheni bemutató főpróbáját, Tichatsek zengő tenorját, „A Rajna kincse”-nek viharzó hangtömegeit, látta a páholyok ragyogó asszonyait, a szemek könnyét, az arcok földöntúli mosolyát, érezte a dicsőség, a nagyság, a viharzóan szenzációs élet forrását - látta önmagát Bécsben a Singverein hangversenyein s az Ehrbar-féle teremben, a Hofkapelle boltívei alatt és Forelli Emma szalonjában.

Az asszony megrázkódott, és egy pillanat alatt visszavarázsolta az előbbi percek könnyed, cinikus hangulatát.

A grófnő szobája tele volt régi zeneköltők és virtuózok képével. Waldmüller, Veit, Grosse, Krüger festményei között fényképek, karcok, pasztellek, ceruzavázlatok. A sarokban egy finom, pompás Erard-zongora, amelyen Thalberg játszott valamikor. A grófnő a billentyűket meg sem érintette. Görög márványból faragott Chopin-kéz. Liszt Cosima arcképe hosszú, szinte szerelmes dedikációval. Öreg szatínfa komódon Devrien asszonyról mintázott klasszicizáló szobor, amely a leglágyabb vonalakban ünnepelte a halhatatlan énekesnő gyönyörű nyakát és lágyan duzzadó keblét... A levegő tele volt gyengéd tubarózsákkal, a brokát és antik selyemszékek, mint puha fészek kínálták álmosító ölüket, bársonyérintésű drapériák fogták el a nap józan, tiszta világosságát, az ablaküveg rideg csillogását selyem túllfátyol enyhítette... Coronini grófnő úgy pompázott ebben a meleg, túl illatos virágházban, mint egy hervadó, de még dús és kéjes orchidea.

Regen Richard megnevezhetetlen disszonanciákat érzett a lelkében. Amiket a grófnő beszélt, arra ő csak lelke legtitokzatosabb összehúzódságában mert néha gondolni. Élet, szabadság, fény, gyönyörűség, hányszor zuhogtak végig ezek a sejtelmek az ő vívódó agyán is! Ki a világba, az élet csúcsára, hangok, színek, illatok kéjébe, a dicsőség, a siker mámore, az alkotás vágya és az eredmények beteljesedése felé... föl, föl, minden emberi nagyság magasságába, világhír, ünneplés, tömegek hódolata, emlékezés és történelmi megdicsőülés fellegei közé... föl a nagyszerű éterbe, amelyben nincsenek kispolgári szempontok, földhözragadt tekintetek, sivár, kínos kötelességek... és ő, a férfi, az erős, az egészséges fiatal férfi nem mert egyetlen lépést sem tenni, csak a társadalmi tanítások, a házi konvenciók s a polgári rend kemény, köves, szűk gyalogjáróján. E pillanatban ereje lett volna minden köteléket széttépni, amellyel magát a sáros, rossz levegőjű, közönséges polgári élet jászolához kötötte. Vad és legyőzhetetlen erőt érzett magában, hogy mindent feldönt és lerombol, amely eddig szent és hatalmas tilalomfa gyanánt önmaga és a boldogsága között állott... Jenny... Itt kezd.

Regen Richard majdnem fölkiáltott legyőzhetetlen fölindulásában. Isteni erőt érzett magában, hogy megírja a Lót-kantatét, amely megszerzi neki a nagyság, az emberfeletti önzés és a művészi önrendelkezés gyönyörű jogát.

A grófnő a papnak halk hangon utasításokat adott.

- Karácsony másnapján elmegy a kocsim önökért. Regen orgonáljon a temetésen. Wagner: „Stabat mater, az apostolok vacsorája”... nagyon jó gondolat volt, akkor is ezt orgonálja, Regen. Esetleg ezenkívül Mozart rekviemjét a „Lacrimosa”-ig... Karnagy úr, tegye meg a kedvemért, ha Pécsett működik.

Az ifjú pap majdnem sírt. Péterffy komoran beásta arcát magas fehér gallérjába, és fekete nyakkendőjének dús selymét idegesen igazgatta. Apró, sárga, sovány arca haragos kifejezést öltött, és rekedt, mély hangján alig hallhatólag dörmögte:

- Nagyszerű asszony... Igaza van neki.

A fiatal pap rákvörösen babrált vörös cingulusa körül.

- Beesteledik, méltóságos asszonyom. Ha szabad...

- Isten önökkel, uraim.

A vendégek beszálltak a kocsiba, s a grófnő még egyszer odaszólt Péterffynek:

- Karácsony másnapján okvetlenül itt legyen.

- Ha élek, asszonyom.

Péterffy ijeszten csattogtatta a fogait.

- Csak akarnia kell, barátom. Önnek meg kell várni az én rekviememet... Érti? Aztán jöhet utánam, ha nem tud nélkülem élni.

A grófnő szeretetre méltó mosolygással integetett zsebkendőjével a landauer után, amely három elszomorodott vendégét visszavitte Pécsre. Délután öt óra volt, az est lomhán ereszkedett a hegyek tarajára. Hideg, sötét, boldogtalan téli este készült ráfeküdni a fehér országútra.

9

Regen leült a zongorához, és megütött néhány akkordot. Ha a zongora fölé hajolva régi melódiákat variált, ha Bach vagy Händel-ötleteket dús szövésű rögtönzésekkel kiszínezt, továbbépített, bonyolult hangszereléssel aláfestett, mindig elsüllyedt körülötte a világ, s a művész lelke magában és boldogan úszkált a hanghullámokon. Regen most - lelkének viharzó egzaltációjában - néhány hatalmas motívumot talált, amelyekre azt hitte, rá tudja építeni Sodoma pusztulásáról és Lót meneküléséről szóló kantatéját. Ebből a tragédiából Regen hatalmas opust tervezett, Bach Sebestyén modorában, de modern hangfestéssel, nagyszerű kórusokkal, recitativókkal, duettekkel. Lelkében egész tisztán kidolgozva zengett a mű minden részlete. Néha úgy érezte, hogy csak bele kell nyúlania a saját életébe, s abból készen veszi ki a Kantate viharos erejét, forró érzékiségét, Sodoma összeomlását és Lót bűnös drámai katasztrófáját. Regen Richard élete és művészi tervei az utóbbi időben szinte beteges módon termékenyítették meg egymást. Mintha a Sodoma pusztulása tulajdonképpen a maga lelkében végbement erkölcsi tragédia töredelmes meggyónása lett volna. A buja és dühösen tomboló férfikor fülledt ereje, nagysága, becsvágya és büszkesége omlik össze a sors tiszta és kegyetlen

igazságszolgáltatása alatt. Egy ember panaszkodása amiatt, hogy legszebb erőfeszítései belefúlnak egy érzéki rögeszmébe, amelybe sem elmerülni, sem abból kimenekülni nem tud.

„Ülök a boldogság, a gyönyör, az élet partjain, künn, a hevítő napon, és egyetlen ág sem hajlik felém, hogy árnyékot adjon égő homlokom fölé. A vérem összesűrűsödik és elpárolog ereimből. Nyelvem kicserepesedik, és elepedek egy korty vízért. Lábam alatt csergedez a hús patak, s nekem nem szabad ínyemet annak vizével megnedvesíteni.”

Így kezdődik a Kantate szólója, amelyet Lót énekel, amikor Sodoma városából menekül, s egy görcsös olajfa kiszáradt törzsén, özvegyen, két szép leánya mellett búsan üldögél.

Regen megütött néhány akkordot, de rögtön abbahagyta. A szobában üldögélő Szilvássy kanonokhoz fordult, aki az estét nála töltötte, és Coronini grófnőről kérdezősködött. Regen Sodoma pusztulására és Lót történetére terelte a beszélgetést, mire az abbé hirtelen fölkiáltott:

- Tudja-e, karnagy úr, hogy a Genesis I. könyvének 19. része micsoda nagy mestereket inspirált annak illusztrálására, ami Lót és két virágzó leánya között történt Sodoma elpusztulása után?

Regen karnagy mindenre kíváncsi volt, ami témájával összefüggött.

- Tehát - magyarázta a pap -, az Úr elhatározta, hogy Sodoma és Gomorra városait elpusztítja, mivelhogy az ő kiáltásuk megsokasodott és a bűnük fölöttébb megnehezedett. Sodoma városában édegett Lót, aki feleségével és két leányával a Jordán partján ütötte föl nemzetsége sátorát, és az Úr két angyalt küldött hozzá esti felsötétben, mikor Lót éppen a város kapujában üldögélt. Az angyalok bemenének az ő házába, ő pedig szerze nekik vendégséget és pogácsát is süített és evének. Lefekvésük előtt a város férfiai körülvették a házat és látni akarták Lót vendégeit. Lót kiment hozzájuk az ajtó elé, és bezárta maga után az ajtót. És monda: „Kérlek, atyámfiak, ne cselekedjete gonoszsgot az én vendégeimmel, íme, van énnekem két leányom, akik még nem ismertek férfit, kihozom azokat tihozzátok, és tegyetek velük, amint nektek tetszik, csak vendégeimet ne bántsátok, akik az én hajlékom árnyéka alá jöttek.” Sodoma férfiai erre rárohantak Lótra, és be akarták törni az ajtót. Lót vendégei, az Úr két angyala, azonban vaksággal verték meg Sodoma férfait, annyira, hogy elfáradának azok az ajtó keresésében. És mikor a hajnal feljött, sürgetik vala az angyalok Lótot, mondván: „Kelj föl, vedd a te feleségedet és jelenlévő két lányodat, hogy el ne vessz a városnak bűne miatt.”

- Így volt? - kérdezte tűnődve Regen.

- Így volt - felelte szárazon a pap, és folytatta:

- Sodoma bűnét és bűnhődését ismerjük. Gyönyörű dolog lesz ezt a kettőt a zene érzéki nyelvével kifejezni. A szerelem dühöngése és a tüzeső romboló fergetege... Az emberek egymás karjaiból tépik ki az asszonyokat és leányokat, részegek a kéjtől és a szőlő levétől, kábultak az evés, a pompa, a jólét gögös örömeiben. És egyszerre megolvad a föld, és kénköves források nyílnak ki a házak alatt. Lángba borulnak az őrlőmalmok és az olajprések. Sistereg az olvadó szurok, a láva, és végigfolyik a város földjén. A Siddim völgye az ókorban ugyanis tele volt szurokforrásokkal, amelyek már egyszer tönkreperzselték a várost, amikor Khedorlaomer király megtámadta Sodoma és Gomorra királyait. Hát ez kitűnő téma, karnagy úr, s előre boldog vagyok, hogy mily szép és rettenetes lesz az őrzöngő földi boldogság és az őrzöngő istenítélet: a rézfúvók és a dobok morájában.

Az abbé egy ideig Regen meghatott arcát vizsgálgatta. Aztán, mintha jó tréfa jutott volna eszébe, kedélyesen fölkiáltott:

- Voltaképpen érthetetlen az a nagy kegyetlenség, amellyel az Úr Sodoma könnyelmű erkölceit megbüntette. Hiszen Ábrahám, Izsák, Jákob sem voltak aszkéták, és feleségeiket szívesen engedték át más férfiú kívánságának, ha nemzetségi érdekeik úgy kívánták. Ábrahám és Sára például feddhetetlen és jó hírnevű bibliai személyek, de Egyiptomban maga Ábrahám játszotta asszonyát a Fáraó kezére, azt füllentvén, hogy Sára nem a felesége, hanem a húga. S miután Sára asszony jó ideig a Fáraó első udvarhölgye volt, egyenesen bibliai nyugalommal vette vissza magához Ábrahám, új hazát alapítván Kánaánban. Ezt az elfogulatlan nagylelkűséget Sára hamarosan visszaadta férjének. Rábeszélte, hogy szolgáló leányát, Hágárt, avassa föl szeretőjének. És Hágár fiat szült Ábrahámnak és Ismael lett az újszülött neve. Ezek a bibliai erkölcsök szokássá lettek Ábrahám családjában. Izsák is letagadta, hogy Rebeka az ő felesége, és átengedte Abimeleknek. Jákob esete még csodálatosabb. Rákhel és Lea nővérek voltak, és mind a ketten házasságban éltek Jákobbal. Rákhel eközben Bilha nevű szolgálóleányára hívta föl férje figyelmét, és így jött a világra Dán és Naftali. A másik feleség, Lea sem maradt hátra a gyengeségben. Ő is följánlotta férjének komornáját, Zilpát. Ebből a kalandból származott Gád és Aser. Mindezt Mózesről tudjuk, aki szent és igaz próféta vala, és nem játszik vala az ő szavaival.

Regen nem tudott mulatni az abbé cinikus beszédén. Őt inkább Lót érdekelte.

- Mi történt Lóttal és leányaival?

- Igen. Lót és leányai. Az Úr tehát elpusztította Sodomát, és Lót felesége sóbálvánnyá lett, minthogy nem tudta érdeklődését, kíváncsiságát, részvétét és sajnálkozását a Bűnhődés nagy eszméjének alárendelni. Mindannyiunkkal megtörténik, hogy ifjúkori bűneinkkel szemben nem tudunk a kemény fölháborodás s a zord ítélet álláspontjára helyezkedni. Néha megsajnáljuk a bűnt, és hajlandók vagyunk azt pusztá szerencsétlenségnek tekinteni és elsíratni. Lót felesége visszanézett, és szeméből kipótyant egy könny. Hogyne! Hiszen szomszédai és vele együtt fonogató barátnői égtek a tűzben. Visszaemlékezett a vidám lakomákra, és lánglisztből sült kalácsok szaga csiklandozta orrát, s fülét réztányérok és fuvolák zaja ütötte meg. Hátranézett, és szívében kétkedés támadt: nem túlságos nagy-e a büntetés azokhoz az örömhöz képest, amelyek arra okot szolgáltatottak? Mert olyan nagy nem volt az ő vétükük: annyira boldogok nem voltak. A sodomai asszonyok is kinszenvedéssel születték gyermekeiket, s őket is meggyötörte az öregség sorvadása, a lázak emésztő forrósága és gyermekük hirtelen halála, ők is sírva s ha tüske vérezte meg a lábukat és sebei elmérgesedtek, ők is ordítottak a fájdalomtól, ők is véreztek idegen fegyverek öldöklő dühétől, vadállatok karmai között... ez a sok szenvedés vajon magában véve is nem elég bűnhődés-e azért a néhány önfeledt, részeg óráért, amiket halotti torok, szerencsés szülések, a gyermek elválasztása, leányok férjhez adása alkalmával a sorstól kicsikartak? Így gondolkozott Lót felesége, és meg kellett neki hálnia.

Szilvássy kanonok arca mindjobban elborult, és úgy látszott, mintha egész meggyőződéssel beszélne. Ámbár ezt nála sohasem lehetett biztosan tudni.

- Lót és leányai tehát magukra maradtak, s a szomszéd város kapujában, egy forrás mellett, körtefa árnyékában leheveredtek. Ez a hely Hebron városa és a bibliai Czoar falva között, hepehupás dombon, egy kis földteknőben lehetett. Este volt. A távolból oda látszott Sodoma tájáról a füstfelhő, amint elpusztult házak felett, holttestek nehéz párájában lassan kigyózott az ég felé. Ezen a helyen most egy kis mohamedán falu van, amelyet Beni Na'imnak neveznek a bennszülöttek. Este volt. Nehéz, füstös, kormos, meleg volt a levegő. Czoar városába a három vándor nem mer vala betérni. A kapuk zárva vannak. Czoar lakosai tisztátalanoknak tartják őket, s rettegnek, hogy befogadván, magukra idézik az átkot, amely a sodomaiakat sújtotta. Egy erős, izmos, daliás férfiú és két szép, kövérkés fiatal leány várja a hajnalt, hogy megnyíljanak a kapuk, és ők bekérezkedjenek az idegen városba... A többit tudja, ugye?

Regen hirtelen rosszul érezte magát. Lót és leányai! Este... Egy erős, koros férfiú, és mellette az ifjúság, a báj, az érintetlenség, a szomorú számkivetettség, a fájdalom, a bús és rettenetes vágy... Regen szinte rémülve látta, hogy a Kantate vezérmotívuma mennyire azonos az ő saját életével. A tegnapi nap erős impressziói amúgy is túlságosan megrázták a lelkét. A grófnő beszéde szívének sok titkos zsilipjét megnyitotta, s e zsilipekből most dúsan és ellenállhatatlanul ömlik a szenvedések árja. Egy pillanatra úgy érezte, hogy ma meg kell történnie a nagy leszámolásnak. A Jennyvel szemben kialakult helyzetet tisztázni kell, mert különben belefúl abba a problémába, amelybe lassan, észrevétlenül, de feltartóztatlanul süllyed lefelé. Világosan érezte, hogy ez az emésztő küzdelem, ez a vak vergődés az ő művészi halálát jelenti. Itt egy brutális megoldásra van szükség, egy rettenetes és öldöklő vágyat kell vagy kiirtani, vagy kielégíteni. Vagy - vagy... Alig tudott az abbé szavaira figyelni.

Szilvássy kanonok úgy tett, mintha mit sem venne észre Regen vívódásából. Élvezettel, szinte testi gyönyörűséggel magyarázta Lót esetét.

- Egyedül voltak... Körülöttük nagy, meleg, esti csend... A patak vize bizalmas csacsogással ugrált kavicsról kavicsra. A fákon álmos fővel gubbasztottak a madarak, a fűben megcsillant egy gyík cifra háta. A messzeségből erős robajok hallatszottak oda: egy-egy ház, cédrusfa oszlopokon nyugvó nehéz tető zuhant alá Sodoma városában. Mögöttük a pusztulás, előttük az új haza kapuja zárva. Az emberek szíve is bezárva, csak a gyanúja, irigysége és kandi leselkedő szeme volt nyitva. A leányok elbúsultak. Citerának, dalnak, táncnak örökre vége. Vége az egész világnak. Vége mindennek, amiért érdemes magunkat tisztán, üdén, érintetlenül tartogatni elkövetkezendő, boldog nászra... Meleg éjszaka volt.

- Borzasztó - suttozta Regen, és egész testében összerázkódott.

Az abbé előre hajolt, és égő arccal kérdezte:

- Ismeri karnagy úr Rembrandt festményét Lótról és leányairól? A mester 1681-ben festette, s képét I. G. van Vliet marta rézbe. Egy nagy tömlő bor is volt a menekülőkkal, s azt megitta az apa. A leányok is megrészegedtek Lót mámorától.

Regen kínos émelygést érzett a gyomrában. Az abbé könyörtelenül folytatta:

- Az érdekes témát már Leydeni Lukács is megrajzolta 1530-ban. S. Samredan 1597-ből hagyott hasonló tárgyú képet. Ezen az öreg Lót mámorosan ül az olajfa árnyakában, és egyik leányát az ölében tartja. Annibale Caracci is megfestette ezt a jelenetet, s a róla készült fámetszet a „Bibles moralisés”-be is felvétel, és a Bibliothèque nationale-ban látható. Meg kell említenem Crispin de Passe rézkarcát is - egyelőre többről nem tudok beszámolni.

Regen szemei előtt szégyenletes érzéki képek jelentek meg, s az öreg Lót arcában a magáéra ösmert.

Éjfélre járt az idő, és Szilvássy kanonok kiszívta a csibukját. Elégedett és vidám volt, és melegen rázogatta Regen kezét.

- Jó éjszakát, barátom. Álmodják szépet a grófnőről. De ajánlom, hogy húsz esztendővel fiatalabbnak lássa őt, mint tegnap. Például a brüsszeli emlékezetes jelenetet álmodja végig, amikor megijósolták neki, hogy egész életében boldog lesz, és akkor hal meg, amikor akar. Hogy ragyoghatott a szeme ezen az éjszakán!... Jó éjszakát, barátom, kellemes, nyugodt édes pihenést!

Az abbé magára hagyta Regent, aki szinte élettelenül hullott le régi barokk fotelja puha párnáira.

Regen hosszú ideig fájdalmas gyönyörűséggel, arcát kezébe temetve, meggörnyedt háttal gubbasztott a széken. Annyira elgyengült, és vágyai úgy elhatalmasodtak idegein, hogy csak a tehetetlenség hatalmas energiája mentette meg attól, hogy berohanjon a szomszéd szobába, ahol Jenny aludt.

Olyan nagy volt a csend, hogy szinte azt képzelte, mintha hallaná Jenny lélegzését.

Regen hirtelen fölkapta a fejét, összeráncolta a homlokát, és merően a gázcsillárba nézett, amelyről hat kékesen lobogó lepkeláng hintett enyhe világosságot.

„Jennyt feleségül veszem.”

Egyszerre tele lett ezzel a gondolattal, és majdnem hangosan megismételte:

„Feleségül veszem Jennyt.”

Oly természetesnek és ellenállhatatlannak tűnt fel ez az ötlet, hogy felugrott, két lépést tett az ajtó felé, amely mögött mostohaleánya aludt.

„Megkérdezem: akar-e a feleségem lenni!”

A második lépés után megállott. Mintha a padlón heverő perzsaszőnyeg egy arabeszkjében megbotlott volna. Megtántorodott. Eszébe jutott valami. Visszalépett, és újra leült. Jenny mégiscsak az ő feleségének gyermeke. Ki tudja, nincs-e erkölcsi akadály a ilyen házasságnak? Az egyház biztosan tiltja, hogy apa és mostohaleánya...

Regen kissé megborzadt. Mit szól a püspök, a káptalan, a város? Bizonyára mindenki azt hinné, és ez a legborzasztóbb, hogy ők már amúgy is régóta úgy élnek, mint férj és feleség... s most talán csak a szükség... a bekövetkezendő szégyentől való félelem...

Regen nem merte tovább gondolni. Egy pillanatra úgy érezte, hogy lemond a házasságról. Csakugyan, a botrány óriási volna, Jennyt mindenki romlott teremtésnek gondolná... mindkettőjük helyzete lehetetlenné válnék... menekülniök kellene.

Ebbe a gondolatba hirtelen belekapaszkodott. Ez nem is volna a legrosszabb. Egyszerűen itthagyni mindent, visszamegy Németországba, vagy művészi körútra indul. De feleségül veszi Jennyt. Jó, hogy ez eszébe jutott.

Újra felállott, és megindult az ajtó felé. De aztán meggondolta. Csak nem megy az ágyához?... Vár holnapig. Holnap, hűvös, tiszta, világos reggel, tisztes formák között, megkéri a kezét.

Így gondolta Regen, de olyan forróság ömlött el a testén, hogy alig tudta magát megfékezni.

„Pedig mégis most kellene. Holnap már újra tépelődő és gyáva leszek. Holnap reggel nagymisére kell mennem, a hideg márványoszlopok, a templom tiszta hangulata lehűti a fantáziámat. Látni fogom Szilvássy gúnyos, cinikus arcát. A sekrestye ajtajában megszólal a csengő éles, kijózanító hangja. Öreg emberek lehajtott fővel, állva imádkoznak. A püspök komoly, méltóságteljes, ünnepélyes mozdulatai. A kóruson hideg légáramlat fúj keresztül...”

Regen borzasztóan viaskodott önmagával. A gázlámpa kékesen imbolygó fényességébe bámult, és megfájdult a szeme.

Holnap már késő. Most kellene bemenni hozzá. Ujjának egy gyengéd érintésével felkeltené. Leborulva a lábai elé, megvallaná, hogy szereti. A fejük egymás felé hajolna. Átölelné remegő, forró, habfehér testét... Istenem...

E pillanatban Regen elsápadt, homlokán kiütött a verejték, lélegzete elakadt, mintha valaki a nyeldekölőjére ütött volna. Egy szenvedő, sovány kis arcocská furakodott közéjük, s Regen majdnem felkiáltott:

„Clementina!”

Tisztán és érzékletesen látta megholt feleségét, aki leányát védi ellene. A jó, derék, önfeláldozó, tiszta férj ellen védi, akinek a haldokló asszony annyi bizalommal súgta oda utolsó óráján:

„Richard, légy apja az én leányomnak!”

Regen úgy érezte, hogy szentségtörés az, amit el akar követni. Meggyalázása egy anya emlékének, a feleség hitének és egy gyanútlan gyermek tisztaságának.

„Lót” - ez a szó jutott Regen eszébe, s agyában hangosan keltek föl Szilvássy kanonok szavai. Egyedül voltak... Nagy meleg, esti csend... Lót az egyik leányát ölében tartotta... Regen megvetést és utálatot érzett maga iránt.

Hosszú ideig fel és alá járkált a szobában. A vére kissé lehűlt. Valami csodálatos és megfejthetetlen kielégülést érzett, és hirtelen eszébe jutott egy hatalmas fuga, amelyet a készülő kantatéba lehetne illeszteni. A másik percben már elfelejtette a hangzatokat. Amikor le akarta jegyezni, gondolatai újra visszaugrottak Jenny ágyához. Egyszerre nagy vérhullám ömlött át az agyán.

„Hátha nem is szeret engem?”

Eddig még nem is gondolt erre. De...

Regen arca kissé felvidult. Jenny nem is búsult túlságosan a szegény Gyömöre után. Pedig a menyasszonya volt. Ellenben mindig lágy pirosság önti el az arcát, ha füle hallatára dicsérik mostohaapja emberi és művészi nagyságát. Szeme mindig oly lázas elragadtatással nézi őt. Pfaff Márton néha ízléstelen célzásokat tett az ő kalandjaira, s olyankor Jenny homloka haragosan összeráncolódott... Féltekenység volt ez? Vagy csak a tiszta lelkű gyermek ösztönszerű borzadása a léhaságtól és bűntől?

Regen semmit sem tudott, de annyira szerelmes volt Jennybe, hogy el sem tudta képzelni másképp, mint hogy Jenny is szereti őt.

Regennek eszébe jutott a grófnő. Milyen bátor, erős és nagyszerű volt az az asszony. Eszébe jutott Forelli Emma... Mi az emberek gyönyörűsége és jóltevője vagyunk. Mi nem kérünk az emberektől semmit, de magunkat, az egész életünket, a bennünk levő minden értéket nekik adjuk. Mi külön bolyongunk az élet magányos terein. Nekünk jogunk volna ahhoz, hogy a magunk örömeit ott keressük, ahol találjuk. Szép a maga mostohaleánya?... Hogy szép-e? Regen Richard úgy érezte, ujjongani, sírni és jajveszékelní kell, ha Jenny szépségére gondol. Ezt a szépséget ott érezte a szeme előtt csodálatos fehér lángban égni, ragyogni, tündökölni. Itt van előtte, és csak ki kell nyújtani érette a kezét. E pillanatban a kicsinyes polgári konvenciókat, a leánykérést, a vőlegényeskedést, a házassági ceremóniákat, a látogatók ünnepélyes szerencsekívánatait oly ostobának, unalmasnak, végevárhatatlannak és magához méltatlannak találta, hogy elszégyellte magát.

„Házasság! Én megfojtom magamban Clementina emlékét, lábammal taposom a kegyelet, az erkölcsi élet törvényeit s a püspök, a papok, a szomszédok, a hivatalnokok és a kereskedők véleményétől teszem függővé boldogságomat!? Nem. Nem veszem feleségül Jennyt. Nincs szükségem az emberekre, a házassági formákra, s nem veszem kezembe a vándorbotot, nem leszek impresszáriók, hangversenytermek, orgonakereskedők, színházi vállalkozók rabszolgája.

Negyvenkét éves vagyok, nem kezdek új életet, nem kell hír, dicsőség, vagyon... itt jól vagyok, csendes, megelégedett, boldog magányban elbújhatok... egyedül... Jennyvel.”

Regen csodálatos elszántságot érzett magában. Mindent, amit eddig lehetetlenségnek látott, most oly közelfekvőnek, egyszerűnek és elérhetőnek talált, mint a gyermekek, a részek és az örültek.

„Egyedül vagyok ezen a világon, s az egyetlen eleven teremtetés, aki érdekel, aki után vágyakozom, akit szeretek, itt van mellettem ötlépésnyire. Micsoda isteni vagy emberi hatalom tilthat el engem ettől az egyetlen vágytól, ettől az egyetlen szerelemtől, a boldogságnak ettől az egyetlen lehetőségétől? Jenny az enyém lesz. Nem lesz a feleségem, de az enyém lesz. Ki fog róla tudni? ő tovább is a gyermek szerepét játssza a házban... de titokban az enyém lesz.”

- Még ma! - kiáltotta hangosan, fájdalmasan Regen, öntudatlanul, de félelmetes, hatalmas férfijával.

- Jenny! - ordította eszeveszett őrvöngéssel, és karjait kinyújtva, lázas szemekkel nézett az ajtóra, amelynek barna lapján ott látott lerajzolódni egy hófehér, meztelenségben sugárzó alakot, a legszebbet és legtökéletesebbet, amilyent csak a negyvenkét esztendő ember fantáziája tud megálmodni.

E pillanatban gyorsan kinyílt az ajtó, s fehér, habos ingében, kibomlott hajának aranyos sátora alatt megjelent Jenny. A leány alakja átrajzolódott a könnyű éji ruhán, s Regen szemtől szembe látta előbbi vízióját.

Jenny arca a rémülettől halavány volt, a szája remegett, és kétségbeesve tekintett Regentre.

- Mi bajod van, apám? - sikoltott gyermekes ijedtséggel, s a maga meztelenségével nem törődve, odarohant a zokogó Regenhez.

- Az Istenért, apám... apám!

Regen tétovázva, ijedten, gyáván nézett a leányra.

- Apám, orvosért küldök.

Regen üveges szemekkel bámulta Jennyt, aki félelmében sikoltozni kezdett.

- Apám, én félek... te rosszul vagy.

Jenny oly egyszerű, naiv és gyermekes volt, olyan ijedt és szepegő, hogy Regen megsajnálta. Szeretett volna valami kibékítőt, valami jószágot mondani, de bármint erőlködött, egyetlen hangot nem tudott kipréselni a torkán. Megdermedten, fájdalmas vonaglásban, üveges szemekkel, folyton csak nézte, nézte a leányt.

Jenny szinte őrvöngve kiabált:

- Segítség... Kádi néni... segítség!

Az egyszerű parasztnév különös ridegséggel hangzott Regen fülébe... Kádi néni... Ez a becsület, együgyű, majdnem komikus név, mintha villanyos ütéssel érintette volna az idegeit. Érezte, hogy visszanyeri beszélőkéességét. Meg akarta szólítani a leányt, hogy visszaküldje a szobájába. Először csak a kezével tudott inteni, hogy nincs semmi baja. Aztán kinyílt a szája, hogy kimondja a nevét. Kissé erőlködött, s aztán maga is megdöbbsent a hangjától, ahogy rekedten, izgatottan és félhangosan kijött a torkán...

- Clementina.

Az anya nevét mondta ki a leányáé helyett. Regen azt hitte, hogy e pillanatban csodát tett kedvéért az Isten.

Jenny megkönnyebbülten nézett az apjára.

- Mamáról beszélsz?

Regen most már öntudatosan akarva, megismételte:

- Clementina.

Érezte, hogy ez a név újra visszaadja férfias erejét és elhatározásának tisztaságát. Felemelkedett székéből, mosolyogni próbált, odalépett a leányához, és megsimogatta Jenny fejét.

- Bocsáss meg, hogy megijesztettelek... Elaludtam, és ijesztő álmom volt. Azt álmodtam, hogy valami nagy vétket akarok elkövetni. Most már, hála Isten, semmi bajom.

Jenny boldogan sírt, és megcsókolta Regent. Regen gyengéden eltolta magától.

- Eredj, leányom, a szobádba. Jó éjszakát.

Jenny csodálkozva és félénken nézett Regenre. Most vette észre, hogy Regen Richard szép, sápadt arcán csurognak a könnyek. A keze jéghideg, a szája széle reszket, s a szeme oly furcsán néz, olyan megdöbbenően és idegenül, mintha nem is az apja, hanem egy egészen más, idegen ember állna előtte. Jenny ebben a pillanatban olyat érzett, amilyent még soha. Érezte, hogy nő, s félni kezdett Regentől. Szeretett volna valamit mondani, de egyetlen igaz és tiszta szót nem talált. Egyszerre végignézett magán, s borzasztó szégyenérzet lepte meg. Egyik kezével a mellét takarta be, a másikkal az arcát. Kivánszorgott a szobából. Az ajtóban hallatlan erőlködéssel ezt az egyetlen szót tudta kimondani:

- Clementina...

Regen másnap visszaküldte Jennyt Regensburgba, a Cecília-nővérek nevelőintézetébe.

A vonat délben indult. Az állomáson csak Péterffy György jelent meg, arcán vonaglottak a ráncok, fogsora jobban vacogott, mint valaha, és világossárga kesztyűs kezében nagy virágbokrétát szorongatott.

10

Regen Richard azt hitte, hogy dolgát okosan és becsületesen elintézte.

„Mentem, mendégéltem, és utamban veszedelmes örvényre bukkantam. Erősen szédültem, egy pillanatban már majdnem behullottam a mély szakadékba, de egy hatalmas erőfeszítéssel megállottam a tátongó veszedelem láttára, és józan eszem hidat vert az örvény fölött.”

Így dicsekedett magamagának Regen, és önérzetesen megállapította, hogy derekasan cselekedett. Péterffy György ugyan nem tudott hasonlóképpen lelkesedni. Haragosan csattogtatta fogait.

- Persze, persze. Okos ember nem rohan a veszedelembé. Az okos ember lefekszik és alszik.

- Péterffy úr hogy cselekedett volna az én helyzetemben?

- Én? - riadt fel az öreg, és szinte megsemmisült fekete gérokkjának meg szárnyas gallérjának rengetegében.

- Én? - ordította teli tüdővel Péterffy. Kihúzta magát vakítóan fényes gallérjából, és végignézett a karnagyon. Megforgatta kezében a botot, mint aki most hosszú és kemény beszédre készül. De aztán behorpadt a melle, botját hóna alá csapta, s csak ennyit mondott:

- Hagyjon nekem békét az úr, s tegyen, amit akar.

Péterffy György fogta a kalapját, és köszönés nélkül távozott.

Regen eleinte nem tudott aludni, étvágytalan és ingerlékeny volt, napokig nem mozdult ki a házból, nem fogadott senkit, mindenkinek azt mondta, hogy beteg. Nagy számadásokat tett önmagával.

„Beteg idegzetű embernek egyedüli orvosság az unalom” - gondolta napjában többször, s egy hét múlva megállapította, hogy elég nagy adagot vett be ebből az orvosságból. Kezdett kíváncsi lenni arra, hogy mi történik künn az életben. Lassankint eszébe jutott egy-egy asszony, aki azelőtt érdekelte. Sokszor órákon át nem gondolt Jennyre. Ha az az éjszaka eszébe jutott, heves szégyenérzet fogta el. Ilyenkor összevonta a homlokát, erősen becsukta a szemét, hogy elűzze magától a kínos jelenet fel-felvillanó emlékét. A második héten a szégyenkezést bizonyos enyhe sajnálkozás váltotta fel és csodálkozás afölött, hogy annyira úrrá lett idegein egy lehetetlen és örült szenvedély. Eszébe jutott egy regensburgi barátja, aki negyvenéves koráig szenvedélyes alkoholistá volt, s egy különös és meglepő hangulatváltozás után örökre lemondott szenvedélyéről.

- Tizennégy napon keresztül nem mozdultam ki a házból - mesélte neki barátja -, s e két hét alatt lezajlott bennem az idegrendszerem forradalma. Két hét elegendő ahhoz, hogy az ember elfelejtse önmagát. Meghaljon, eltemetkezzék és feltámadjon. Agyában új képzetek borítsák el a régieket, új vágyak lobbanjanak ki a kiégett szenvedélyek hamujából.

Ilyeneken töprengett Regen, s mind erősebben kezdte hinni, hogy igaza van.

„Elveszem Jennyt, vagy a szeretőmmé teszem - okoskodott tespedő unalmában -, és azután?... Negyvenkét esztendő vagyok. Negyvenkét esztendő nem azért sok, mert negyvenegy van mögöttem, hanem azért, mert tíz év múlva ötvenkettő lesz belőle. Tíz esztendő múlva ötvenkét éves leszek, Jenny pedig huszonhat... Jól tettem, hogy elküldtem Jennyt.”

Ez a tengernyi bölcsesség mind kevés volt ahhoz, hogy meg tudja győzni Péterffyt. Az öreg archivárius zárkózott volt és hideg, és néha gúnyosan mosolygott Regen megállapításain.

A karnagy két hét múlva kiment az emberek közé, és újból dolga után látott. Mintha Regensburgban volna a Haberl-féle zeneiskolában. Hivatalnok embernek gondolta magát, aki a nap bizonyos óráiban kenyeret keres, s azután szabad idejében csendesesen szemlélődik és pihen. De amióta Jennyt elküldte, nem találta kedvét a házában. Az esti teázások elmaradtak, Péterffy és Szilvássy kanonok mind ritkábban látogattak hozzá, mintha Jennyvel együtt eltűnt volna a ház minden szépsége és csábító varázsa. Regen is gyakran töltötte az estét idegen helyen. Zongoraleckéit szívesen tette az esti órákra, hogy ne legyen egyedül, s ne lássa Jenny hálószobáját. Sokat járt a kaszinóba, a sörházakba, a bástya mellett levő kocsmába, olyan helyekre, ahová azelőtt be sem tette a lábát.

Igényeiben és szórakozásának megválogatásában kevésbé volt finnyás, mint azelőtt. A kávéházban néha órákig biliárdozott. Egyszerre csak azt vette észre, hogy fél tucat körnek, egyletnek, társulatnak a tagja. De a szalonokba nem járt el, az asszonyokat unalmasaknak találta, és módfelett idegessé tette, hogy akaratlanul is mindenkit Jennyvel hasonlított össze. Az élete lassan új rendet vett fel. Valami szabatos, pontos és unalmas megismétlődés állott be napi elfoglaltságában és szokásaiban. Korán kelt, majdnem minden reggel elment a templomba, végighallgatta a koralisták énekét, tétován ácsorgott a dóm előtt, s eleinte otthon, később az

Aranyhajó Szállodában, árvaszéki ülnökök, törvényszéki bírák és városi jegyzők törzsasztalánál költötte el ebédjét. Szótlanul hallgatta a társaság egészséges, vidám, együgyű kacagását, s néha már a politizálás is érdekelte, amelyben az urak kifogyhatatlanok voltak. Nem telt bele négy hónap, Regen egy szép napon leült kártyázni.

- Regen Richardnak vége van - jelentette ki Péterffy György archivárius, aki azt tartotta, hogy bármily hosszú az élet, egyetlen perce sincs az embernek, amelyben ráérne semmit sem csinálni.

Regen Richard azonban órákon keresztül tudott kártyázni, és igen kellemesnek és megnyugtatónak találta a kaszinói beszélgetéseket, amiken a törvényszéki elnök, Baross főispáni titkár és Barnabás úr vitték a szót. A napi események mindjobban érdekelték, és rájött, hogy egyéb dolog is van a világon, mint a zene. Már nem is nagyon érdekelte, hogy volt-e sikere Poncinelli „Giocondá”-jának, vagy sem. S ami a színházat illeti, mindössze az kapta meg a figyelmét, hogy ennek vagy annak a művésznek mennyit fizetnek esténként. A tantiémek és fellépési díjak annyira érdekelték, hogy megirigyelte a chicagói cirkusz egy művészt, aki száz dollárt kap hetenként azért, mert nem nőtt magasabbra kilencven centiméternél. Tripp Károly, aki kéz nélkül zongorázott, csak heti negyven dollárra vitte - olvasta élvezettel -, a lábtalan Boven Elli azonban hatvanat is megkeres.

Baross főispáni titkár emlékezett arra, hogy egy óriást látott ezelőtt tíz évvel Berlinben, s annak ötszáz márka volt a heti fizetése.

- Csodálatos - jegyezte meg a törvényszéki elnök -, hogy az óriások között jobban fizetik a férfiakat, mint a nőket. A budapesti Wulf-cirkusz négyháromezer forintot keresett.

- Bizonyára onnan van ez - fontoskodott Barnabás -, mert több kövér nő van a világon, mint férfi.

- Viszont Myers kisasszony negyven dollárt kap a szép körszakálláért.

- Pedig az ragasztott is lehet...

Így beszélgettek délután kettőtől háromig a kaszinóban, és Regen Richardnak egyetlenegyszer sem jutott eszébe a „Lót-kantate” és Sodoma pusztulása.

Regen Richard egész rendes ember lett, de ez az átalakulás oly gyorsan történt, hogy a szalonokban s az asszonyok körében észre sem vették. Ott még mindig úgy beszéltek róla, mint aki napjait a szerelem és a művészet gyönyörűségei között felezi meg, s Pfaff Márton most is sűrűn vitte hozzá a szerelmes leveleket. Regen kezdte nem érteni a feléje szárnyaló asszonyi hódolatot. Azt az időt, amikor minden reggel érzéki ábrándok puha bágyadtságában ébredt, s első hangulata a tegnapi kaland utóíze és a mai találkozás kíváncsi előérzete volt - annyira elmúltak és idegennek találta, hogy elcsodálkozott az asszonyokon. Mit akarnak tőle? Regen Richard templomi orgonista, karnagya a dalárdának és a székesegyházi zenekarnak, tanár a városi zeneiskolában, és látogatója a bástya alatt levő kocsmá művészasztalának... negyvenkét éves, szőke ember, csendes temperamentumú, lelkiismeretes polgár, aki irtózik a csalástól, a kalandoktól és a szerelmi botrányoktól. Mit akarnak tőle az asszonyok?

Egy alkalommal azonban nem tudott ellenállni a csábításnak. Egy huszárszázados fiatal és bizarr szépségű felesége vallott szerelmet a művésznek. Regennek nemegyszer feltűnt színházban, sétatéren, templomban, esti korzón, egy nyúlánk, kacér mozdulatú, délceg járású, vörös hajú asszony, akit mindig tisztak kísértek, mint testőrszakasz egy amazonkirálynőt. Az asszony egyébként a legzárkózottabb életet élte, csak kincstári hölgyekkel érintkezett, csak katonákkal táncolt a bálokon, s csak tiszti kísérettel mutatkozott a tenisztéren. Az ura francia eredetű családból származott - Barbot-nak hívták -, kemény nézésű, de a sok kártyázástól és

éjjelezéstől kissé megrokkant, koravén, cinikus gavallér volt, aki a maga dús ifjúságából túlonúl ismerte az asszonyokat. Feleségét csaknem zár alatt tartotta, nem mintha annyira szerette volna, de azért, mert jónak látta előzetes intézkedésekkel megóvni magát a féltékenység felesleges és bosszantó kellemetlenségeitől. Ez az ember önző volt és erkölcstelen, léha, gögös és szarkasztikus, fáradt és kiábrándult, de kemény kezében úgy tartotta a feleségét, mint egy rakoncátlan és megbízhatatlan paripát. Gyanakvó volt minden pillantásra, amely a kelleténél nagyobb érdeklődéssel mérte végig az asszony érzéken szép, karcsú, tömött idomait, apró kis lábát és vékony bokáját. Valószínű, hogy erre az óvatosságra alapos oka is lehetett. Az, asszony szeme mindig tüzesen égett, és jobbra-balra forgott, mintha keresne valakit. Szesélyes, de okos és dús fantáziájú teremtes volt Barbot-né, és energikus, katonás fellépése szédületbe ejtette a fiatal hadnagyokat.

Barbot-né valahogy meghívatta magát Barossné egy estélyére, s ott megismerkedett Regen karmesterrel. A következő héten megértették egymást, s alkalmas helyről gondolkoztak, ahol találkozhatnak.

Regen nem volt szerelmes a százados kacér kis feleségébe. Érdekes és izgató egyénisége azonban sokkal nagyobb hatással volt rá, semhogy az életnek ezt a most kínákozó szép ajándékát vissza tudta volna utasítani.

„A kártyázást is megunja az ember” - gondolta Regen, s eleinte a külváros sötét és széles utcáin sétálgatott Barbot-néval, akiben az új és érdekes helyzet valósággal ujjongó elragadtatást idézett fel. Az asszony szenvedélyes szerelme és viharos egzaltációja Regenre sem maradt hatástalan, s a karnagy közel járt ahhoz, hogy kissé fölemelje lelkét arról a színvonalról, amelyre Jenny távozása után lesüllyedt. Voltak napok, mikor kimaradt a kaszinóból, s ilyenkor felkereste Péterffy archiváriust, s elpanaszolta öreg barátjának, hogy Barbot-néval való találkozásai mennyi veszedelemmel és a kielégítetlen vágyak mekkora fájdmával járnak.

- A dolog kezd idegessé és türelmetlenné tenni. Jobb volna talán, ha abbahagynám.

Az öreg gavallér élénken tiltakozott.

- Nem ez a rendje a dolognak, uram. Csak előre! Szép, okos és finom hedonizmus. Ez az én véleményem.

Péterffy a szerelmi találkozások számára felajánlotta kis villáját a Zsolnay-gyár közelében.

Ez az egyetlen hely, ahol még, hála Isten, el lehet bújni az emberek elől. Ezen a kőkerítésen még Baross titkár szeme sem hatol keresztül, pedig annak az egész város üvegéből van, s minden emberen átvilágít az ő kíváncsiságának lámpása. Ha úgy tetszik, uram, a bejáratnál balra levő kis szalon rendelkezésére áll, csak a napot, órát és percet tudjam, amikor öreg cselédemet szabadságozom, és kutyámat bevonszoló magamhoz az íróasztal alá.

Regen és Barbot-né hetenkint egyszer találkoztak, este hat óra után, amikor már sötét volt az utcán. Barbot-né kocsin ment a találkozóra, s a ház előtt néhány száz lépésnyire kiszállott a bérkocsiból, és gyalog folytatta útját. A villa kapuja, a tornác, a balra nyíló ajtó nyitva volt, s a szerelmes asszony már ott találta a művészt a levéltáros öreg bútorokkal túltömött kis szalonjában, amelynek falát azoknak a családoknak hímzett címerei borították be, amelyekkel Péterffy rokonságban volt. A címerek között apró akvarellek, pasztellek, tollrajzok, elefántcsontra és porcelánra festett miniatűrök bújtak meg, Péterffy őseinek - prémes, dolmányos, mentés vitézeknek, magas gallérú, aransujtásos katonáknak, selyembe és brokátba öltözött fehér mellű mánásasszonyoknak - ódon és hangulatos képmásai. Regen Richard és Barbot-né szerelme fölött egy nagy és hagyományaira büszke családnak rég pihenő, elporladt alakjai

állottak őrt, s mikor Regen tréfás kacagással figyelmeztette erre az asszonyt, Barbot-né hangosan sírt a gyönyörűségtől.

A legközelebbi találkozást egy csütörtök estére beszéltek meg. Regen lelkében nem sokáig tartott az a kis emelkedettség, amelyet az asszony szerelme felidézett. Két-három találkozás után betelt Barbot-néval, s valahányszor megpillantotta az asszonyt, mindig lelkiismeret-furdalást érzett. Mire való ez a játék? Esténként pedig, amikor a kaszinó éttermében barátai társaságában aszúborokat szürcsölt, egészen megfélemezett arról, hogy most, ebben a pillanatban a huszárlaktanyához közel egy házban, titokteljes, boldog mosollyal, ölében pihenő kézzel, szótlanul tétovázó szemmel üldögél egy asszony, és reája gondol. Élvezettel és boldog, jóllakott lusta testtel nyújtózkodott az asztal mellett, és Baross főispáni titkár csevegését hallgatta. A kifogástalan gavallér éppen most jött haza Párizsból, és élményeit mesélte. Beszért a színházakról, a táncos helyiségekről, néger és indus énekesnőkről, a pezsgőről és a borban fűrésztött őszibarackról, s lelkendezve magasztalta a franciák eleganciáját és a párizsi szabók utolérhetetlen művészetét.

- Az elegáns emberek társasága most három, külön-külön szervezett és egymással erősen konkurráló szektára bomlik. Az első szekta a Bondiné. Ez fölötte szűk ruhát s benne feszes, angolos, viharezett sportsmant jelent, aki kalap nélkül jár a boulevard-okon, ökölbe szorított kézzel, dagadozó izmokkal és öles lépésekkel, mintha mérföldeket akarna versenyt gyalogolni. A Poiseux éppen az ellenkezője ennek: feminin ember, sima hajjal, kis fűrtöcskéekkel a homlokán, a csuklóján arany karperec csörög, az ujjain drágakövek ragyognak, az inge és a zsebkendője csupa csipke, az arcára nyers húst rak, ha alszik, a szemébe atropint csöpögtet, és illatszerben fürdik.

- Pfüj - fakadt ki a törvényszéki elnök, és sáros cipőjét felrakta a szék támlájára.

Baross titkár legyintett egyet, és folytatta.

- A harmadik rend a Larbiné. Ez kurta derekú, de majdnem földig érő kabátban jár, s nadrágját kétszer feltűri, hogy csíkos selyemharisnya érvényesüljön. Sárga Derby-kesztyű ragyog a kezén, és mindig olyan, mintha lóversenyre menne. Ez nagyon fess és elegáns gondolat - tette hozzá a titkár komoly meggyőződéssel, és Regen hosszan eltűnődött a párizsi úridivat furcsaságain.

- Hej, hej, szép dolog az, ha valakinek módjában van világot járni, és nagy dolgokkal megösmerni - sóhajtott Barnabás úr, a mérnök, aki most egy fiatal segédszínésznőnek tartott lakást a város alsó végén. Barnabás elhatározta, hogy olyan hosszú nadrágot csináltat, amelyiket kétszer fel lehet tűrni.

A törvényszéki elnöknek eszébe jutott, vajon az ő kis nyomdászleány szeretője nem csalja-e meg e pillanatban is, és ettől a gondolattól hirtelen elment a jó kedve.

A társaság szétoszlott, mindenki ment a maga apró örömei után, s Regen némi lusta habozás végén úgy határozott, hogy még elmegy kissé beszélgetni a bástya alatt levő bormérésbe. Itt éjfél után két óráig hallgatta a fiatal művészek vitatkozásait, s amikor hazafelé indult, az ajtóban összeütközött Barnabás mérnökkel és a lump városi jegyzővel.

Regen nem is vette észre, hogy a legsivárabb éjjeli kompánia tagjává lett. Már egész természetesnek találta, hogy ez az egyetlen lehetséges megoldása a kisvárosi magános ember életproblémájának.

Hazafelé menet eszébe jutott Jenny, kissé megrázkódott, és nagy erőfeszítéssel elűzte magától a leány emlékét. Szándékosan inkább Barbot-néra gondolt, de az asszony szerelmét most szinte elviselhetetlenül sivárnak és untatónak találta. Megnézte az óráját. Egynegyed három.

„Örültség, hogy ilyen későn járok haza. Mikor a világon legjobb dolog aludni.”

Meggyorsította lépteit, és előre boldog volt, hogy milyen jó lesz tiszta, hűvös ágyában kinyújtózkodni és csendesen aludni.

Otthon az asztalán levelet talált Péterffy archiváriustól. Regen álmosan olvasta:

„Szerda, szeptember 2.

Tisztelt Uram, hetvenhárom éves vagyok, s tegnap először történt az életemben, hogy nem tudtam aludni. Lefeküdtem, néhány lapot végignéztem az Árpád-ház genealógiájából, s észrevettem, hogy Kun László nővére, Erzsébet hercegasszony körül megoldhatatlan rejtélyek vannak. Nem tudom, érdekli-e önt az az eset, hogy a fejedelemasszony (a Nyúl-szigeti - most Margitsziget - Domonkos-rendű apáca kolostor főnöknője) 1270 körül a Szerémségben járt, és fogadalmas apáca létére leánygyermeket szült. A régibb irodalom ugyan amellet kardoskodik, hogy Erzsébet 1269-ig törvényes felesége volt Milutinnak, s ebből a házasságból két leány született, de ezt újabb kutatások alapján koholmánynak kell tartani. Én úgy vélem, hogy a szép hercegnő 1287-ig csendesen éldegélt és imádkozott a margitszigeti kolostorban, s ez év végén a cseh Zavis herceghez ment nőül. Tekintélyes kútfők ezzel szemben azt állítják, hogy Zavis herceg feleségét Judithnak hívták - ó, Uram, Ön nem is képzei, mily bajok származnak abból, ha a családok nem jegyzik fel pontosan genealógiai adataikat.

Ezen töprengve elhatároztam, hogy rendbe hozom családom genealógiai táblázatát, és megírom a még hiányzó utolsó fejezetét, azaz saját magam, Péterffy György, életrajzát. Mert, ha nem tévedek, családom hatszáz éves történetének tartozom azzal, hogy a magam részéről kerek, egész, hiánytalan és megbízható adatokkal zárjam le a Péterffyek családtörténeti levezetését.

Születtem 1812. március 3-án, megnősültem 1842. áprilisi 12-én, Ágnes leányom született 1843. november 18-án, Mária pedig 1845. január 2-án. A házasságom története - bár ez genealógiai szempontból a legcsekélyebb fontossággal sem bír - nagyon érdekes és tanulságos. Feleségem a legszebb leány volt a felvidéken, de rossz hírű, letört, gyanús forrásokból élő családból származott. Apja, Betky Ákos, gárdista korában híres szép ember volt, s egy festő valami nagy olajképben lefestette, s portréját a Ballhausban kiállította. Ott látta meg a képet Dietrich Sarolta bárónő, egy sokszoros milliomos hadiszállító leánya - lásd napóleoni háborúk és bécsi kongresszus -, s kijelentette, hogy e férfiú felesége lesz, vagy a Dunába ugrik. Az apja fölkutatta a portré modelljét, tízmillióért megvásárolta Betkyt, és Sarolta boldogan szüretelte le a legszebb férfiú oldalán a mézeshetek édes gyümölcseit. Ákos azonban nem találta elégnek a bárónő nyújtotta földi örömeit, és millióit igazi magyar bőkezűséggel pazarolta az olasz opera és a Carl-Theater színésznőire, lovakra, estélyekre és bálókra, amelyeken a bécsi kongresszus összes léhűtői részt vettek, s valamennyien gyémántokkal kirakott zsebórát, email szivartárcát és erre a célra Párizsból hozatott grande cocotte-okat kaptak Betkytól ajándékba. Apósom ily módon a tízmilliót három év alatt elköltötte, feleségét otthagya, és visszament Gömör megyébe parasztnak. Ott újra megnősült, és egész rendes emberré lett. Csak azt nem tudta senki, hogy miből él. Valószínűleg Dietrich báróból, aki új milliókat és leányának új férjet szerzett - azt hiszem - Észak-Olaszországból. Ennek a jeles férfiúnak volt a leánya Betky Lujza, akit Bécsben ismertem meg, amint éppen eljegyzését tartotta egy német lovastiszttel. Elváltasztottam őket. Megverekedtem a dragonyossal és Betky Ákossal, és összevesztem a famíliámmal. Már akkor azt tartottam, hogy céljainak megvalósításában az ember nyílegyenesen haladjon előre, és legyen önző és kegyetlen és ne féljen sem a kardtól, sem a könnyektől. Igaz, később kibékültem apósommal is, a dragonyossal is, kifizettem mind a kettejük adósságait, és feleségül vettem Lujzát, aki olyan szép volt, mint egy arkangyal, s akit a világon mindenkinél jobban szerettem. Ez a története házasságomnak.

A mézeshetek után Aszkárra, Heves megyei ősi kúriámba vittem feleségemet, s átvettem a határban fekvő hatszáz holdas földem gazdasági ügyeinek vezetését. Hogy kisded birtokom jövedelmét jobban kamatoztathassam, a kastély körül nagy rózsafaiskolát és gyümölcsöskertet

létesítettem, amely híressé vált az egész országban. A rózsák királya voltam, és gyümölcseim ízét Ferdinánd király és Ferenc József is ismerte. Boraim Franciaországba is eljutottak, és rendjelet kaptam a bajor régenstől és a szász királytól. (Íróasztalom bal alsó fiókja.)

Hogy akkor miért hagytam el az ősi fészket, amelyhez hatszáz éves családtörténeti adatok fűztek? Azért. Megutáltam. Majdnem meggyülöltem őseimet is, akiknek leszármazását, születését és halálát - merem állítani - a genealógiai tudomány legtökéletesebb módszere szerint rendbe szedtem, és a „Századok”, valamint a „Turul” hasábjain ismertettem. (Ezért választottak a Történelmi Társaság igazgatósági és a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává.)

Aszkárnak tehát hátat fordítottam. Feleségem született Betky Lujza ugyanis (apja Ákos, anyja Saásdy Erzsébet, született 1820. április 1.) morfinista lett, és 1850. július 3-án meghalt. Pszichológusok bizonyára azt mondják erről, hogy ezt a falusi magány, a nem neki való környezet, a vérmérsékletével és képzelőtehetségével ellentétben álló életmód tette. Lehet. Engem nem érdekel. Annyit tudok, hogy gyermekeink hálósobája a kertre nyílt, s ott aludtak Mária, Ágnes, viruló, szőke hajadonok, akiket Bécsben a Szent Szívről nevezett apácák zárdájában neveltek gyermekkorukban, s ott folyékonyan megtanultak németül, franciául és latinul, és kitűnő jártasságot szereztek kézimunkában, zenében, a különböző irodalmak ismeretében, festésben, lovaglásban és vívásban. Egy napon rájöttem, hogy a két hölgy közös hálósobájába éjjelenként bejár a kertészlegény - Orgonás Pál húszéves ifjú -, s a húga tudtával szerelmeskedik Péterffy Ágnessel. Ezt 1863 októberében tudtam meg, s két héttel később, október 28-án bizonyosságot szereztem afelől, hogy Pál (kertészlegény) korábban Péterffy Máriának is szeretője volt.

Karmester Úr! Önnek bizonyára eszébe jut e pillanatban, hogy legokosabban tettem volna, ha akkor nyomban föbe lövöm magam. Én ugyan az életnek nem tulajdonítok nagyobb értéket, mint egy régi kódexnek vagy diplomának, de akkor úgy véltem, hogy még nincs okom az életből való megfutamodásra. Jobban sajnáltam feleségemet és leányaimat, mint magamat, s ha igazságosak akarunk lenni, nem is vitatjuk, hogy ők sokkal szerencsétlenebbek, mint én. Mert én - ugyebár - még mindig Péterffy György vagyok, tiszta lelkiismeretű, ép ésszel rendelkező, egészséges ember, aki még sok örömet találhat a középkori okiratok, történeti följegyzések és családi levelezések olvasgatásában. Ők azonban - nincs kétség - végleg tönkrement, hajótörött, boldogtalan teremtések, akik életük legszebb éveiben (az egyik huszonegy, a másik leányom húszesztendő volt akkor) helyrehozhatatlan hibát követvén el, szédítő és sötét mélységbe zuhantak alá, s örökre elvesztek a boldog, becsületes, úri élet számára.

December végén, karácsony napjára elkészültem magammal és teendőimmal. Összes földi javaimat - kivéve könyvtáramat és kézirataimat - bíróilag rájuk írtam. Nekik, akik elvesztették erkölcsi egzisztenciájukat, anyagi függetlenségre nagyobb szükségük volt, mint nekem. Higgye el, Karnagy úr, ezt is önzésből tettem, a magam kényelmére, hogy ne legyen semmi közösségem velük. Ezt szükségesnek tartottam kijelenteni, nehogy félreértse jellememet, és tévedésbe essék életéveim felől. Beállottam tehát vándortanárnak; 1870. szeptember 1-ig jártam-keltem az országban, s birtokostársaimat az okszerű gyümölcsstermesztésre oktattam. Ebben segítségemre jött a kiegyezés s néhány barátomnak a kormányban való elhelyezkedése. Kineveztek szőlészeti és gyümölcsészeti vándortanárnak, de ezt a mesterséget is meg kellett utálnom, minthogy minden untalan zsidónak néztek, és a szolgabírák - ismeretlen vármegyékben - megtagadták tőlem az előfogatot. Végre 1870-ben kineveztek e vármegyében levéltárnokká. Azóta az Árpád-ház genealógiáján dolgozom, de Kun László nővéreivel nem boldogulok, és Erzsébet hercegasszony volt az oka, hogy a múlt éjszaka nem aludtam, és kínos vergődésemben elhatároztam, hogy megírom a család történetének utolsó fejezetét. Előre

megírom, mert eltökéltem, hogy az adatokat szó szerint beváltom tetteimmel. Az utolsó fejezet tehát így hangzik:

Péterffy György 1884. szeptember 4-én elutazott Aszkárra, kibékült rég elhagyott családjával, és leányait, valamint azok fiát visszafogadta szeretetébe s magamagának elkészítette a kamarássághoz szükséges genealógiai táblázatot. Sajnos, gyermekei és unokái - Ferenc és Lajos - már nem tarthatnak erre igényt, minthogy atyjuk, Krámer Ernő közrendi iparos családból származott. Péterffy György így elrendezvén földi dolgait, 1884 meghalt, miután kibékült Istennel, családjával és önmagával, s az Árpád-házra vonatkozó kéziratait kiadatás végett átadta a Magyar Genealógiai Társaságnak.

Tisztelt Uram és barátom, sajnálom, hogy halálom pontos dátumát nem tudtam belejegyezni az okiratba. Nem tudhatom, hogy melyik nap halok meg, bár kétségtelen, hogy ebben az esztendőben befejezem életemet. Semmi reményem, hogy Coronini grófnő temetésére elmehessek, s minthogy bizonyosra veszem, hogy a csodálatos asszony beváltja szavát, s karácsony napján meghal, bizalommal kérem Önt, nevemben is tegyen koszorút a koporsójára. Önt kérem még arra is, hogy iktassa be családom történetébe halálom helyes dátumát, s rajzolja azt családfámba, az utolsó ág legalsó levelecskéjébe is.

Még egyet. Ne csodálkozzék, hogy leányaimnak megbocsátottam. Rájöttem, hogy ha mindenkire haragudnék, akik a Péterffy-címert beszennyezték, temérdek halott őszámra kellene gyűlölettel és megvetéssel gondolnom. Ellenségeim, meggyalázóim, hűtlen, becstelen, alávaló és hálátlan rokonaim száma légió. Ezeket a semmirekellő gonosztevőket ugyan nem az élő emberek között, hanem már csak a genealógiai táblázatomon kell keresgelnünk, mert némelyikük már néhány száz éve nyugszik és vezekel a föld alatt. De mit tesz az? Mi is nemsokára halottak leszünk, s mi is rászorulunk arra, hogy utódaink megbocsássanak. A Péterffyek évszázados története mutatja, hogy őseim sem különbek, sem rosszabbak nem voltak koruk hőseinél. Voltak közöttük, sajnós, hazaárulók, méregkeverők, összeesküvők és orgyilkos királyi cselédek (II. János tizenötödik század, I. Péter tizenhetedik század), pártoskodók, törökkel, némettel hamisan cimborálók, esküszegővárfőkapitányok (III. György, 1548-1610), szemérmetlen tolvajok, ragadozók, labancvezérek (II. András, 1650-1711), hamiskártyások, kockajátékosok, iszákosok és házasságtörők. Hát mindezeket töröljem ki a családfából, üldözzem ki emlékezetemből, kaparjam ki a történelmi okiratok lapjairól? Tagadjam ki őszámot, IV. Györgyöt, aki hat falut, tizennégy mázsa ezüstöt, két felvidéki erdőt, ezer ökröt és négy ménest prédált el (1738-1802), s miután húszéves korában elvette nagybátyja hatvanesztendő özvegyét, negyvenéves korában elköltötte egy eszeveszettül szerelmes grófkisasszony vagyonát, vénségére egy tizenhat esztendő sikeknéma leánykát kerített hálójába, és ennek kétezer holdját külföldi szeretői között vad tivornyákban elprédálta. Ez a György azért jeles férfiú volt, londoni klubok tagja, híres vívó és kártyahős, és szép kort adott neki az Isten, s az aszkári családi sírboltban két márványangyal imádkozik porai fölött. Nos, ennek is megbocsátottam, s megbocsátok mindenkinek és leányaimnak is, mint a többi rossz asszonyoknak, akik családom történetét házasságtöréssel, szökéssel és paráznasággal beszennyezték. Ők is nemsokára a múlté lesznek, a sebek begyógyultak, a bűnök elévültek, a botrányokat mindenki elfelejtette, s valamennyien találkozni fogunk az aszkári temetőben, s nem lesz különbség köztünk, jók és gonoszak között.

Mélyen tisztelt Uram, ha megengedi, tekintse ezen utolsó írásomat a magáénak. Tegye el íróasztala fiókjába, s alkalomadtán lapozgassa át e papírokat. Vegyen belőle tanulságot a szerelemre és házasságra, valamint az ember változatos földi sorsára általában. Vonja le belőle azt a tanulságot, hogy az életben jó és rossz vak véletlen játéka gyanánt, örült rendszertelenségben kavargó. Az embert este lefekvéskor kellemes gondolatok ringatják álomba, és reggel

véres tragédiákra ébred. Tisztesség, nagyság, becsület és dicsőség éppen olyan üres és ártatlan fogalmak mint a csalódás, gyalázat és fájdalom. Az ember mindegyiket egyforma könnyel nézze, ne örüljön az örömnél és ne fájjon neki a fájdalom, s az életben ne keressen más szépséget, mint pusztán azt, hogy él. Semmit se akarjon túlságosan, s ne mondjon le semmiről, csupán arról, amiről le kell mondania. Ha valahol szakadék bukkan léptei elé, kerülje meg, ha meredek hegy állja útját, forduljon vissza és sétáljon sík mezők és enyhe földhullámok felé. Vad folyóvizek partján álljon meg és varja be, míg serény, ambiciózus és munkabíró emberek hidat vernek a vízen, s Ön kényelmesen átlábolhat a hullámok fölött. Erről van szó, Uram, s hogy némi útravalót adjak a táskájába, fogadja el tőlem e tanácsokat. Ön még fiatal, még sok tennivalója van az életben, s amint megfigyeltem, minduntalan meg-meghökken, és szétnyíló szárnyait ijedten visszacsukja. Ne gondolja, Uram, hogy ami Ön körül történik, az magában véve fontos dolog. Nem. Sem az öröm, sem a bánat ne nyergelje meg Önt, és ne hajítsa fejét a sors igájába. Egy a fontos: hogy rendben legyünk önmagunkkal. Van valami dolga még az életben. Végezze el. Akar még valamit látni? Nézze meg. Vágyaival végezzen gyorsan, kívánságait elégítse ki, a vérét hűtse le, halottait sirassa el szaporán, szeretőjét szeresse, barátait szolgálja ki, ellenségeit vesse meg, az embereket, dolgokat, Istent, világot, életet intézze el egykettőre röviden, rögtön - s menjen föltartott fővel, csukott szívvel, rendbe hozott számadásokkal, nyílegyenesen előre. Föl a fejjel, Uram, legyen a maga sorsának intézője, önmagának ura, parancsolója, Istene... vegye feleségül mostohaleányát, Jennyt, ha éppen akarja.

Jó éjszakát, Uram!

Innen, az élet csúcsáról, az öregek hideg, tiszta és reménytelen szélcsöndjéből, az örömtelen és bánat nélkül való sötét mozdulatlanság kapujából szívből üdvözli és vén kezét szeretettel nyújtja Önnek barátsága és nagybecsülése jeléül

Péterffy György,
e néven VI. de Aszkár et Homoszló.

U.i. Holnap este várom, holnapután elutazom.”

Regen Richard lassan, tétozáva, csendesen összehajtogatta a levelet, és íróasztala fiókjába rejtette. Aztán leült, ölbé tett kézzel bámult maga elé, és Péterffy György szomorú sorsán sajnálkozott. Ez a mozdulatlanság csak néhány pillanatig tartott. Hirtelen fölugrott, az ágyához lépett, és vetkeződni kezdett.

- Bánom is én. Hagyjatok nekem békét - szólt láthatatlan ellenfeleire, és gyorsan belebújt az ágyba. Behunyta a szemét, és nagyszerű, boldog álmodást érzett. Már csaknem elaludt, amikor eszébe jutott Péterffy György haragos és gúnyos szentenciája:

„Az okos ember lefekszik és alszik.”

Regen Richard elmosolyodott, és nyomban elaludt.

11

Regen másnap hat óra tájban kikocsizott abba a városrészbe, amely a Budára vezető országút mellett terült el, s e révén budai városnak hívták a pécsiek. E helyen horvát és szerb keverékű lakosság telepedett meg, jómódú, derék nép, amely lassankint egészen elmagyarosodott, és hosszú, széles utcákat ragasztott a belsőváros nyugati széléhez. Az utca végén terült el a Zsolnay-féle majolikagyár, amelynek cifra tetejű villáit, pompás parkját és magas kéményeit kilométerek távolságából látta már a vándor, aki a budai országúton Pécs felé közeledett.

Ebben a városrészben a legnagyobb tekintély Pfaff Márton volt, a pedellus, aki már két szép házat vett a vámház közelében. Az egyik ház kis akác- és hársfaliget közepében valóságos aziluma volt Péterffy levéltárnoknak, aki a villaszerű, elegáns épületet évek sora óta zsellérképpen lakta. A villa homlokzatát vadszőlőlugas futotta be, s előtte kis tornácon - az is lugasok közé rejtve - komor házörző eb védte az archivárius csendes és büszke remeteségét. A ház előtt régi, mecseki kőbányából hordott kerítés emelt gátat az arra járó Zsolnay-gyári munkások, szénfuvarosok és bosnyák kertészek kíváncsiságának. Péterffy György úgy lakott itt, mint egy kis várban, amelynek hídja szüntelen fel van húzva a bástya falára.

Pfaff Márton roppant büszke volt a házra és lakójára, egyaránt. A házat Villa Archiváriinak hívta, és minduntalan dicsekedve hivatkozott tudós bérlőjére, hogy Pfaff Márton áldozatkész és gavallér háztulajdonos, aki érti a módját, hogy kell egy igazi villát egy igazi úr számára jó karban tartani. Amikor Márton a házáról beszélt, azt hitte az ember, hogy egy római konzul nagyszabású kőpalotájáról van szó. Az előszobát átriumnak hívta a pedellus, Péterffy szalonjáról mint az ősök terméről beszélt, ahol a penatesek vigyáznak a villa lakójára. Pfaff Márton klasszikus műveltségű férfiú volt, egész életét a római jog és művelődéstörténet árnyékában töltötte, s nem csoda, ha a ház előtt levő kis verandát valósággal oszlopcsarnoknak látta, s a kutyaól fölé nem felejtette el kis jelzőtáblára ráírni kedvenc mondását: „Cave canem!”

Péterffy György e pillanatban a ház belső szobájában tartózkodott, s gondosan csomagolta bőröndjeit, hogy holnap elutazzék feleségéhez és leányához ősi kúriájába. Regen Richard a Zsolnay-gyár táján leszállt kocsijáról, és gyalog folytatta útját Péterffy villája felé.

„Ma tehát találkozom Barbot-néval, holnap pedig elutazik Péterffy György a családjához” - töprengett magában Regen, gépiesen, fáradtan és unottan, mindig ezt az egy gondolatot ismételve, mintha attól kellene tartania, hogy útközben elfelejti a legközelebbi órák programját. Regen sem örömet, sem fájdalmat nem érzett. Nem örült a találkozásnak, s nem búsult azon, hogy talán örökre elveszíti legjobb barátját. Egykedvű és mozdulatlan volt a lelke, s amint a széles útvonalon apró házak mellett ballagott, nyugodtan és megelégedetten szívta magába a hűs és ritka őszi levegőt, s figyelmét olyan dolgok kötötték le, amelyeken azelőtt semmi meglátnivalót nem talált. Csodálkozott, hogy a fák már lehullatták leveleiket.

„Ejnye, de hamar őszi lett” - gondolta magában, és érdeklődéssel nézegetett be alacsony ablakokon, amelyek mögött, lámpa világánál, asszonyok kötögettek és gyermekek kártyavárakat építettek. Egy piszkos kis bolt előtt eszébe jutott, hogy nincsen gyufája. Bement, egy telt keblű, szeplős, fiatal zsidóasszonytól gyufát vásárolt, s elképedve nézte, hogy hét-nyolc apró, kövér, szeplős, vörös kis gyermek nyüzsög a menyecske körül.

- Mind a magáé?... Gratulálok.

Regen szivarra gyújtott, és tovább ballagott.

„Nagyszerű emberek ezek a zsidók - töprengett komolyan, egy kis irigységgel. - Vézna, apró, szeplős kis zsidó ember letelepszik a városban, vörös hajú, kövérkés, szeplős kis lányt elvesz feleségül, boltot nyit, kis hitelre tesz szert, megvesz kiselejtezett, rongyos árukat, hetenkint egyszer vásárra megy, jár-ke, lézeng, pizmog a boltban és a bolt körül, nagyon szereti a feleségét, minden évben örül a gyermeknek, pontosan, rendesen, élvezettel dolgozik, eszik és alszik, lassan-lassan gyarapodik, s gazdag és tekintélyes ember lesz belőle. Nagyszerű emberek ezek a zsidók. A legboldogabb emberek a világon. Nekem is pénzt kellene szerezni... vajon tudok-e még orgonálni úgy, mint a Palestrina-ünnepen?”

Regen és Barbot-né mindig külön mentek a találkozóra. Úgy látszik, Regen most megkészt egy kisére, mert egy utcasaroknál hirtelen Barbot-né toppant eléje. Regen szinte megijedt az asszonytól.

- Előresietek - súgta oda Barbot-nénak -, nehogy valaki meglásson bennünket.

Az asszony, szerelmesen hízelegve, Regen hóna alá dugta a karját.

- Menjünk együtt - könyörgött a férfinak -, egy lélek sem jár erre.

Együtt ballagtak. Az utca kihalt volt, s a gázlámpák oly messze pislogtak egymástól, mint sötét kikötőben a jelzőlámpások. Barbot-né megkérdezte:

- Szeretsz?

Regen gyengéden megszorította az asszony karját, de nem szólt.

- Kissé lehangolt vagy, szívem.

- Sajnálom öreg barátomat - felelte halkan a művész, de ez a kifogás csak éppen e pillanatban jutott eszébe. - Az öregúr egy időre, talán mindörökre itthagya bennünket.

- Vége a találkozásoknak?

- Nem hiszem... ámbár lehetséges.

- Az borzasztó volna - suttogta az asszony, kétségbeesetten belekapaszkodott Regen karjába, és majdnem sírva fakadt. - Mi lesz akkor velünk?

- Azt hiszem, visszajön - vigasztalta Regen. - Az öregúr ki akar békülni családjával. Én azonban lehetetlennek tartom ezt.

- Richard, én félek, hogy mindennek vége.

A karnagy nevetett.

- De ha nem jön vissza, az sem katasztrófa. Akkor magam bérelem ki a házat.

Az asszony annyira megörült ennek a gondolatnak, hogy megcsókolta Regen arcát. A karnagy ijedten tekintett széjjel, hogy nem látta-e őket valaki. Barbot-né szívből kacagott.

- Milyen gyávák a férfiak!

Aztán boldogan hozzásimulva kérdezgette Regent az öreg archivárius családi viszonyai felől.

- Istenem, milyen kár érte. Milyen szép, nemes, finom egyéniség. Tudod-e, ha téged nem szeretnék, az öregúrba tudnék szerelmes lenni?

Regen vidáman nevetett, az asszony pedig lelkesedve folytatta:

- Régi katonacsaládoknál láttam ilyen hódító, elegáns öreg altábornagyokat, civilben, elefánt-csont fogantyús bottal, vadgalambszínű kesztyűben. Richard, én nagyon szeretném ismerni az öreg Péterffy.

Az asszony azután arról kérdezősködött, hogy mit tud Péterffy az ő viszonyukról.

- Semmit - felelt a karnagy.

- Nem volt kíváncsi?

- Soha.

- Nem is tudja, kivel szoktál találkozni?

- Nem. Sohasem kérdezte.

- Ha kérdezte volna?...

- Ugyan, milyen gondolat!

Az asszony arca kissé elkomolyodott.

- Bátran megmondhatnád neki.

Regen mosolygott.

- Ha ő megkérdezné, és te felhatalmazol...

Barbot-né arca eksztázisban égett.

- Igen, igen, sőt tulajdonképpen szeretném is, hogy tudja... Úgy érzem, ennyivel tartozunk az ő lovagiasságának.

- Furcsa - nevetett Regen, de úgy érezte, hogy Barbot-nénak ebben a megjegyzésében van valami bájos asszonyi logika.

- Hát miről beszélgettek, mikor engem vártok?

- Isten tudja... Este hat órakor benyitok hozzá, megkérdezem, hogy van, mit olvas, mit ír, hogy áll az Árpád-kori genealógia... aztán nyílik a kapu... az öregnek olyan füle van, mint egy dāmavadnak... Te nyitod a kaput.

- Nagyszerű - susogott az asszony.

- Igen, mindig ő hallja meg a kapu nyikorgását... s akkor feláll, szó nélkül eltűnik, s a dolgozószobájába siet, folytatja az Árpád-kori genealógiát, s vigyáz a kutyára, hogy el ne vakkantsa magát.

- Nagyszerű - lelkesedett az asszony -, és a mi kis szobánk mindig tiszta, ragyogó, az öreg bútorok drága füvek illatát árasztják, az asztalon mindig egy cserép friss virág vagy néhány melegházból való rózsaszál, a mi tiszteletünkre.

- Finom és gyengéd gavallér az öreg.

- És az ágy... - suttogta Barbot-né, szinte magánkívül... de nem folytatta, csak ránézett nagy, fekete szemöldökkel árnyalt okos szemével Regenre.

Az archivárius lakása elé értek. Az asszony nem engedte el Regen karját.

- Menjünk kissé tovább. Olyan jó itt a levegőn. Úgy szeretlek.

Keveset sétáltak. Az asszony elmondta, hogy kimondhatatlan boldog. Ez a titkos, édes kis kaland egész testét és lelkét kielégíti. Semmi lelkiismereti furdalást nem érez. Bizonyosan azért, mert ez igazi szerelem.

- Te is szeretsz, Richard?

A karnagy nem tudott felelni. Az asszony nem is vette észre.

- Nézd - magyarázta hevesen és boldogan -, ez az egyetlen dolog, amiért érdemes élni. Nem bánom, ha akármilyen lesz a vége, nem kívánok semmit, teljesen elégtelt vagyok, a testemben állandóan édes izgalmak futkároznak, víg vagyok, jól alszom, élvezettel eszem, erősnek, fiatalnak, szépnek érzem magamat, mondd, egész objektív értelemben véve, szép vagyok én, Richard?

- Gyönyörű - sóhajtott Regen, s most csakugyan elragadónak és kíváncsnak találta az asszonyt.

- A profilom nem szabályos.

- De elbűvölő az arcod karaktere.

- Csúnya vörös a hajam.
- Éppen ez az, ami benned egészen csodálatos.
- A mellem kissé túlságos.
- De a bőröd fehérsége...
- Szeretted, hogy olyan fehér vagyok?

Regen lángolni kezdett.

- Menjünk vissza... vagy maradj itt egy pillanatig... én előremegyek... Jobb lesz ott benn.

Az asszony megragadta Regen karját.

- Richard, várj még egy pillanatig. Tudod-e, mi jutott eszembe? Menjünk együtt.
- S ha Péterffy ott találjuk a szalonban? - kérdezte meghökkenve Richard.

Az asszony elpirult.

- Hát éppen azért, Richard. Nem tudok ellenállni a vágyak, hogy az öregurat megösmérem. Vagy úgy találod, hogy ez szemérmetlenség?

Regen kissé zavarba jött. Az asszony hevesen folytatta:

- Látod, Richard, én olyan boldog vagyok, s ezt a boldogságot kis részben neki is köszönhetem. Úgy szeretnék eléje állani, s megmondani neki, hogy téged mennyire szeretlek... Igen, igen, szépen, egyszerűen közölni vele, hogy imádlak téged, úgysem mondhatom meg senkinek... neki megmondanám, mint az édesapámnak, eldicsekedném vele, hogy te is mennyire gyengéd vagy hozzám, hogy mily tisztán, derűlten, boldogan szeretjük egymást, és megköszönném neki, hogy ezt lehetővé tette... Richard, engedd, hogy megköszönjem neki.

Regen sajátságos meleget érzett a tagjaiban. Ez az asszony mélyebb és értékesebb, mint ahogy gondolta.

- Ha úgy akarod...
- Igen, akarom. Szépen, karonfogva menjünk be hozzá, és kívánjunk neki jó estét.

Az asszony boldogan vetette magát Regen keblére, s szinte futva vonszolta magával a házba.

A villa csendes volt, mint egy öreg hajó, éjjel, a kikötőben. A tornácon petróleumlámpa égett, s jobbról, balról, két szobából halavány vörös világosság szűrődött át. Az öregúr vörös ernyőt borított a lámpásaira, attól a szoba mély, meleg tónust kapott. Regen és Barbot-né beléptek az előszobába, s a kis szalon felé tartottak.

Barbot-né szíve erősen vert, s most egy kis gyávaság szállottá meg. De hirtelen és gyorsan megnyomta a kilincset.

- Jó estét, Péterffy úr - köszönt Regen, s mélyen zengő, férfias hangja szinte túl hangos volt a szoba csendjéhez képest. Az íróasztal alatt megmozdult a kutya, és barátságosan, de lustán támolygott az ismerős látogató felé.

Gyuri bácsi ott ült a kályha mellett, szűk, derékba szabott, magas nyakú, hosszú, fekete kabátban, gondosan megborotválkozva és ragyogó fehér gallérban, a hatvanas évek divatja szerint. Gyuri bácsi mindig parádésan kiöltözködött abban a tudatban, hogy előkelő hölgy vendége van a háznak.

- Jó estét, uram - ismételte Regen, de Gyuri bácsi nem emelte fel kicsiny fejét a hófehér gallér rengeteg szárnyaiból.

- Az öregúr elszundikált - mondta Regen vidáman, és közelebb lépett az archiváriushoz.
- Gyuri bácsi, szép vendége van... hahó, Gyuri bácsi! - kurjantott tréfásan Regen, és megérintette az öregúr kezét.

A hosszú, fehér, csontos kéz hideg volt, mint a halál.

Regen borzadva vonszolta ki a szobából az asszonyt.

- Meghalt? - dadogta Barbot-né, szinte eszelős ijedtséggel.

Kifutottak a ház elé, hogy valakit odakiáltsanak a rettenetes helyre. Regennek azonban eszébe jutott, hogy ezzel borzasztó módon leleplezné hideglelősen reszkető, ájuldozó szeretőjét. Megragadta Barbot-né kezét, forrón megcsókolta, és könnyes szemét esengve emelte reá.

- Menjen, az Istenért, meneküljön, majd én valahogyan intézkedem.

Barbot-né elfutott.

12

A kisváros mindent tud. A kisvárost nem lehet megcsalni. Nem lehet előle elrejtőzni, mert a házak üvegből vannak, s e házakba mindenki benéz egy percre, megtudni, hogy mi történik odabenn. Péterffy hirtelen halála nem sok könnyet sajtol ki a szemekből, de mindenki élvezettel és lázasan kutatta azt a hölgyet, aki a Pfaff-féle villából a tragikus estén lélekszakadva, ájuldozva, sírva elszaladt. Rövidesen rájöttek. A kisvárosiaknak felülmúlhatatlan kémszolgálatuk van. Valamikor Barnabásné volt e kémszolgálatok feje, de ő szerepet cserélt, vadászból vad lett - ellenben ambiciózus és rettenthetetlen generáció nőtt utána, s ezek az életüket is felteszik egyetlen rejtélyes eset kifürkészésére. Az epigonok mindig kisebb stílusúak, de kegyetlenebbek és vérszomjasabbak az ősoknél. Sem nő, sem férfi, sem ártatlan gyermek nem bújik ki iszonyú igazságszolgáltatásuk hálójából.

A botrány leírhatatlan volt. Barbot huszárcapitány provokálta Regent. Először pisztolyra mentek. Sebesülés nem történt. Aztán kardot fogtak, s Regen széthasított fejbőrrel, végkimerülve összerogyott a laktanya padlóján. Nagyobb baj volt, hogy a papok a párbajozó karnagyot nem engedték többet a templom kórusára.

Regen néhány barátja szelídebben fogta fel a dolgot. Azt mondták, hogy a művésznak több szabad, mint másnak. Baross titkár keményen és lovagiasan sikraszállt a karnagy becsületéért, Barnabás mérnök egyenesen irigykedett rá. Hiába. Regen elvesztette a püspöki udvarnál viselt tisztségét, s ezt maga is természetesnek találta. Végre is a püspök nem tűntethet egy botrányhős mellett, aki elcsábította más feleségét, s aki miatt egy asszony földönfutóvá, egy katonatiszt s egy ártatlan gyermek megbélyegzetté lett.

Regen azonban nem mutatott különösebb megrendülést a szerencsétlen események miatt. Csendesen vonogatta a vállát, s míg fejsebe a szobába zárta, rezignáltan magyarázta Szilvássynak:

- Úgy látszik, ez a végzet. Senkinek sem sikerül semmi. A feleségem meghalt, mielőtt új hajlékát elfoglalhatta volna. Leányom vőlegényét agyonlőtték. Szegény, öreg barátom, amikor utolsó és legnemesebb tettét szándékozott véghezvinni, hirtelen összeomlott, mint egy köteg rőzse, amelybe szikrát dob az arra robogó Véletlen lokomotívja. Körülöttem minden elpusztul.

Szilvássy kanonok szomorú tréfával felelt:

- Hej, ha szegény Péterffy élne, most vezényelné csak harsányan: fel a fejjel, előre!... És igaza volna neki - tette hozzá elborult komolysággal -, éppen ilyenkor kell talpra állani, uram.

Regen legyintett, és megrázta a fejét.

- Én már egészen elestem. Aznap estem el, amikor...

- ...Amikor a leány elment - bólintott az abbé. - És most?

- Most még kissé gondolkodom - felelte Regen, és szórakozottan szivarozott. - Hadd gondolkodjam kissé...

Szilvássy kanonok bejárta a várost, és mindenütt igyekezett Regent rehabilitálni.

- A papi talárját borítja rá, azt a szénfekete selyemtalárt, hogy elfedje vele Noé részegségét - jegyezte meg Gundy Miklós szentszéki ülnök, aki életuntan, szinte kétségbeesett embergyűlölettel bánkódott a karnagy sorsán.

Két hét múlva a hangulat megenyhült. Két hét nagy idő, s ezalatt a városban olyan dolgokat beszéltek Regenről, amely a karnagy irányában szánakozássá szelidítette a megbotránkozást.

Barnabás úr azt a hírt terjesztette, hogy Regen súlyosan beteg. Idegláza van. Néha egészen érzéketlen, máskor majdnem dühöng. A hír nem volt minden igazság híján. Regen csakugyan különös magatartást mutatott az eseményekkel szemben. Szomorú volt, szótlan, bágyadt és közönyös. De nem dühöngött. Egy ideig otthon ténfergett, aztán kimerészkedett az utcára, és tétován, botorkálva sétált a szőlőhegyek felé. Szilvássy azt tanácsolta neki, hogy menjen el. Utazzék. Lépjen fel valahol, vagy vállaltson valami szerződést. Pihenjen a tengerparton, vagy keressen összeköttetést a hangversenyirodákkal, és induljon körútra. Regen nem mutatott kedvet semmire.

- Hadd gondolkodjam egy kissé.

Ezzel utasított vissza minden jó tanácsot. Egyébként nem panaszkodott, nem kereste az embereket, de nem is futott előlük. Lassankint úgy látszott, hogy megadja magát sorsának. Újra elvállalt néhány leckeórát, el-elnézett a városi zeneiskolába is, de a dómot, amely nagyszerű pompájával már csaknem elkészült, szégyenlősen kerülte. A liceumi templomba sem járt, ahol énekesei és zenészei most már Zollner másodkarmester vezetése alatt vettek részt a nagymiséken. Egyébként azonban normális, szerény és béketűrő ember módjára viselkedett, s néhány elnéző és jóindulatú notabilitás helyeslőleg meg is jegyezte:

- Úgy látszik, megbánta tetteit, és jó útra tér Regen. Még ember lehet belőle.

Amikor felmerült a hír, hogy a pécsi dalárda külföldi körútra indul, mindenki Regenre gondolt, hogy betanítsa az énekeseket, és a külföld előtt velük reprezentáljon.

- Ha megbecsüli magát, én sem bánom - adta beleegyezését a dalárda elnöke, s Regen vállalta a megbízatást.

Nagy vegyes kart szervezett, s az énekeseket instrumentális kísérettel betanította. Mozart rekviemje volt kimagasló pontja a programnak, s maga is elcsodálkozott, hogy kis magyar vidéki városban milyen eredményeket produkálhat a mesterségesen felkorbácsolt ambíció, a művészet mámor, az egyéni hiúság, a jóra való készség és a divatos lelkesedés. A város publikuma is örült az eredménynek, és Regennel szemben a megbocsátás és elnézés álláspontjára helyezkedett. Dulánszky püspök elvállalta a védnökséget, egy lelkes polgárasszony kivette a krajcáros egyletből utolsó ezer forintját, és a dalárdának adta. A város közönsége szép zászlót készített az énekesek számára, amelyre úrihölgyek hímezték a lelkes feliratokat. A dalárda tagjait a művészi lázban mesterdalnokoknak, Hoffer Károly tenoristát Hans Sachs-

nak hívták a pécsiek, a könyvkereskedésben Wagner, „Meistersänger”-je után tudakozódtak. Amtmann bácsi szép ódát írt tiszteletükre, és megzenésítve, a külföldi körút költségeinek fedezésére saját kezűleg árusította. A dalosegyesület úgy határozta, hogy Salzburgba, Grazba, Ischlbe, Münchenbe, Zürichbe megy, és meg sem áll, míg Stuttgart, Regensburg és Bécs publikuma előtt be nem mutatja tudományát. Barossné zsúrain aranyplakettre gyűjtöttek, a nemzeti kaszinó díszkardot veretett a karmesternek, a bányászok köre gyönyörű tajtékpipát vágatott Regen számára ezzel a felírással: „Glück auf!”

Közben, karácsony napján sürgöny jött a Nádasdy-kastélyból, hogy Coronini grófnő agyonlőtte magát. Másnap megjött a grófi landauer, és megállott a Klimó utca harmadik számú ház előtt. Csak Regen és Gundy Miklós szentszéki ülnök mentek a temetésre. Péterffy hiányzott. Az öregúr közöttük imbolygó hófehér lelke bizonyára számtalanszor bocsánatot kér, hogy ezúttal nem fogadhatja el egy szép és előkelő hölgy meghívását.

Gundy Miklós lelke mélyéig megrendülve könnyezte végig a temetési szertartásokat. Regen azonban egykedvűen orgonálta a „Dies irae”-t és az „Apostolok vacsorá”-ját.

A pécsi dalárda március elsején Salzburgban hangversenyzett, és Rohan herceg közbenjárására részt vett Lajos Viktor főherceg klösheimi kastélyában tartott estélyén. A főherceg Rohannét vezette a karján, Wimpffen báró főudvarmester a vegyes kar első szólistáját, Thallerné asszonyt. Az estélyen Regen Richard karnagyot úgy ünnepezték, mint a korszak egyik legnagyobb orgonistáját, és megállapították, hogy a magyarokból lehetne valamit csinálni, ha csupa Regenekkel nemesítenék meg őket. A társaságot udvari fogatok vitték Mozart szülővárosába, ahol a Mirabell-teremben óriási közönség hallgatta meg a pécsiek hangversenyét.

Regen másnap már reggel öt órakor felébredt. Lassan derengett a hajnal, s a szoba és a bútorok körvonalai apránként bontakoztak ki a félhomályból. A karnagynak nehéz álma volt, és öntudata alig tudott átvergődni az ébrenlét állapotába. Fájt a feje. Néhány percig hanykolódott az ágyában, s ezalatt rendre szedte azokat a forró és bizarr álmokképeket, amelyek az éjjel nyugtalanították. Furcsa, idegen szagot érzett, felült és körülnézett. Nem látott semmit, amivel máskor ébredni szokott. Nem látta képeit, függőnyeit, nagy, csigavonalakban tekergődő, oszlopok, barokk ruhaszekrényét.

„Milyen jó néha idegen helyen lenni” - gondolta gyerekes örömmel, s bizonyos frissiséget s önállóságot érzett magában föléledni. Eszébe jutottak fiatalkori bolyongásai, régi kis szállodák homályos hálóküldéi, amelyekben mindig boldog ábrándokkal ébredt. Visszahanyatlott vankosára, s eltűnődött azon, hogy milyen szép dolog ide-oda járni-kelni a világban, városokat megismerni, idegen emberek szívét meghódítani, tekintélyes bőrönddel a fogadó előtt megállni, reggeli után a főtéren sétát tenni, magát bámultatni, ismeretlen boltokba betérni, csodálkozó arcokba, mint naiv képeskönyvekbe, beletekinteni, kacér kislányok szemébe nevetni, apró éttermekben megebédelni, éjjel diákosan csavarogni... milyen szép volt ez húsz esztendővel ezelőtt... most úgy érzi, mintha húszéztendőös volna.

Egészen kivilágosodott. Regen tekintete az asztalra esett, s megpillantotta ott a „Wiener Musikalische Zeitung” legújabb számát, amelyet a szállodás a művész iránt való figyelemből előtte való este odakészített. Kezébe vette az újságot, és szórakozottan lapozgatott. Elolvasta Jules Massenet „Herodiade”-jának diadalútját a kontinensen, Delibes Leó „Lakmé”-jának kritikáját, átfutott néhány hírt, amely Flotow haláláról, Rubinstein prágai sikereiről, a „Thurn zu Babel” hangszereléséről referált, és érdeklődéssel vette tudomásul, hogy Richter János a londoni St. James-hallban készül hangversenyezni. Még az is érdekelte, hogy Liszt Weimarban, Joachim Berlinben, Bülow a Pireneusokban töltötte a nyarat, és Berlioz Benvenuto Cellinit választotta új operája hőséül.

Regen Richard karja lehanyatlott, és kissé elábrándozott azon, hogy mégis vannak emberek, akiknek minden sikerül. Világhír, dicsőség, gazdagság, amivel bizonyára együtt jár a testi és lelki kielégedettség öröme... Vannak emberek, akik boldogok.

Egyszerre vége lett jó kedvének. Ő is lehetett volna valami, írt egy kantatét a szamariai asszonyról. Aztán tíz-egynéhány esztendeig semmit sem alkotott. Elfelejtették. Egyszer Bécsben orgonált. Forelli Emma. Coronini grófnő. Sodoma pusztulása és a Lót-kantate.

Lót... Regen Richard különös élményt érzett a gyomrában. Most, hogy megszokott környezetéből kitaszítva, így, idegen helyen, idegen szagú szobában, barátiatlan, idegen formájú bútorok között magára maradt, mintha hirtelen kilépett volna önmagából. Mintha két kezével meg tudná magát ragadni, és szemtől szembe maga elé székre tudná ültetni azt a valakit, akit önmagából kiemelt. Ez a valaki az igazi Regen, a karnagy, a komponista, a művész, aki Regensburgból Pécsre származott, ki ott új Bayreuthot akart csinálni, aki új Wagnere akart lenni az egyházi zenének, igen, ez az az ember, aki belőle egy esztendővel ezelőtt hirtelen kiköltözött, s azóta ismeretlenül bolyong az egykedvű rezignáció, a csökönyös és buta nem-törődömség állott, tespedő, vastag Holt-tengerének partjain.

Regen mintha testi mivoltában látta volna magát önmaga előtt, és szégyenkezni kezdett. Az igazi Regen, aki ott ült előtte az ágy lábánál, kopott szállodai széken, durva gúnnyal a szemébe nézett, és megszólította:

- Mi lett belőled, boldogtalan ember?

A karnagy eszelős ijedtséggel összekulcsolta a kezét. Körülnézett, hogy bátorságot és biztatást kapjon valami régi, meghitt, kedves bútordarabjától, egy képtől, amely azelőtt barátságosan tekintett rá a falról... Istenem, hol vagyok... hol van az öreg Péterffy arcképe, rengeteg gallérjába temetkezett apró hegyes állával?... Regen sajnálni kezdte, hogy elhagyta jó meleg kis hálószobáját, a Klimó utcai házat, amely alatt gyengéd, barátságos susogással folyik a hegyekről leszivárgott hólé.

A másik Regen ezalatt merően nézte őt, és gorombán nekitámadott:

- Olvastad, hogy Richter János a St. James-hallban készül hangversenyezni? És te? Te pedig zongoramester lettél, asszonyok kegyence, párbajozó falusi gavallér, együgyű vén bolond, kicsapott templomi orgonista, tajtékipás Kappelmeister, kisvárosi lump.

- Hol vagyok én? - nyögött fel a karnagy, s kimeresztette szemeit, hogy felfedezzen valami kibékítő és meghitt, jól ismert tárgyat maga körül. De csak dohos, penészes sarkokat látott, és otromba vadászképet a falon, hideg műmárvány mosdót, amelyen undorító alakú nagy korsó állott hideg vízzel... Idegen szag, nehéz, fojtó levegő, a rossz ablakon szél fűjt be, az ágy minden mozdulatra recsegett, az ajtó repedésein átszüremlett a szálloda zaja, ajtócsapkodás, csoszogás, szobaleány és bérszolga feleselése, a kapus gongja, vonatról érkező omnibusz dübörgése, csengetés egyszer... kétszer... háromszor... Regen bágyadt, ájuldozó élményt érzett a gyomrában, és szeretett volna egy szörnyűt káromkodni megnevezhetetlen életuntságában, félelmében, szégyenében és undorodásában.

Amit hónapok óta közönyösen, beteg egykedvűséggel nézett - szerelmet, halált, komédiát és tragédiát -, az most egyszerre félelmetes érzékenységgel ébredt újra a lelkében. Péterffyt látta a kályha mellett sápadtan, de egyenesen, csaknem délcegen ülve, szépen, udvariasan kiöltözve, mint aki előkelő hölgyvendéget sejt a házában, ámbár tudja, hogy nem fog vele szemtől szemben állni sohasem. Most egyszerre borzasztónak és fenségesnek látta az öregúr halálát, amely az utolsó nagy és nemes gesztust állította meg félig nekilendült mozdulatában. Azok a borzasztó percek. Az asszony félelme. A felfedeztetéstől való irtózat... Örjögő menekülés...

Aztán, ugye, újra visszament az öreghez, hátha nem is halt meg, csak elaludt vagy elájult. Irtózat. Az öregúr már merev volt és hideg, mint a halál. Ő ordításban tört ki, összecsisztította a szomszédokat, rendőr jött, jegyzőkönyvet vett fel, egy öregasszony bizonyos fiatal hölgyet emlegetett, aki éppen most rohant el itt az utcán, roppant izgatottan, sírva. - Hátha gyilkosság történt? - kérdezte ostoba fontoskodással a rendőr.

- Biztosan az a hölgy gyilkolta meg - okoskodott a kis vörös zsidóasszony, akinél Regen gyufát vásárolt.

Ő egyetlen hangot sem mert szólani, nehogy eláruljon valamit.

A karnagy tehetetlenül vonaglott az ágyban, a fogai vacogtak, s a másik, a széken ülő Regen mereven nézte őt. A szemében kétségbeejtő szemrehányás volt és bánat.

- Látod, mindez nem történt volna, ha azon a napon erős vagy, s odaállasz Jenny elé tisztán, becsületesen, férfiasan, s megvallod neki, hogy nem tudsz nélküle élni. Ott maradhattál volna vele, vagy szöktél volna a világ túlsó felére, s ő követett volna téged. Szeretted? Akkor mitől féltél? Egy maroknyi ember együgyű gyanakodásától, szemérmetlen szemek pillantásától, irigy és ostoba szájak rágalmaiktól? - kérdezte kegyetlen és szomorú árnyéka, s Regen borzadva törölgette verejtékes homlokát.

- Rongy ember vagy, Regen, gyáva nyárspolgár, együgyű falusi gavallér, párbajkomédiás, kisvárosi lump.

Regen majdnem megfúlt, oly hevesen dobogott a szíve.

- Azaz, hogy Regen erkölcsös és derék férfiú - kacagott a széken ülő rém -, s belátta, hogy nem szép dolog apának a mostohaleányával szerelmeskedni. Becsületes vidéki férfiúnak kocsmába illik járni, frivol anekdotákat hallgatni, és bámulni a Párizsból jött gavallért, aki a boulevard-ok divatjáról tart fennkölt előadásokat. És találkára kell járni, megbélyegezni egy szerencsétlen asszonyt, árvává tenni egy kis leánykát, aki azóta anyját keresi, mint egy fészekből kiesett madárfióka... És még ha szeretted volna, Regen! Csak becsületes kéjenc voltál, és gyáva, és nem mertél a férj szemébe nézni, reszkettél a pisztoly csöve előtt, behunytad a szemed, amikor a kard suhintott, s odaálltál a bosszuló, büntető tagló alá, mint egy barom, akit vágóhídra vittek.

Regen a szégyentől és haragtól felnyögött, és kiáltani szeretett volna, de a torka beragadt és kiszáradt, és nyelve a szájpadrására ragadt.

- Falusi kántor, egy tizenhat éves leány bolondja, vén kéjenc, iszákos, kártyás kisvárosi lump, agylágyult beteg barom vagy, Regen.

A karnagy felugrott, hogy öklével szétzúzza a gúnyolódót. E hirtelen, heves mozdulatra eltűnt a vízió, Regen nem látott mást, csak rongyos papírkárpitot, amelynek foszlányai szomorúan lógtak a füstös kályha fölött. Kiegyenesedett, kinyújtózkodott, és mozdulatlanul töprengett egy ideig. Aztán visszarogyott az ágyba, arcát tenyerébe temette, és sírt.

- Kisvárosi lump. Beteg barom. Úgy van... Egy esztendeje... Úristen, mi történt velem, hogy egy esztendeig így tudtam élni?!

Míntha mély, buta részegségből ébredt volna fel, óvatosan tapogatni kezdte az öntudatát.

- Mi történt, hogy élni, járni, enni, aludni, szerelmeskedni, kártyázni, éjszakázni, részeg emberekkel inni és nevetgélni tudtam kerek egy esztendeig?

Regen agyában hirtelen mindenféle naiv visszaemlékezések, rég elfelejtett olvasmányok, vasúton, kávéházban hallott mendemondák keltek ki, mint tenger fővényén, napfényben, apró ikrái a halaknak. Deutsch kapitány beszélt, hogy a custozzai csatában egy főhadnagy fejlővést kapott, amiből szerencsésen felgyógyult, kitűnően talpraállt, meghízott, járt-kelt, evett, ivott, de semmire sem reagált, sohasem haragudott, sohasem örült, tisztán mechanikus életet élt, mint egy gép, nem érzett, nem emlékezett, elvesztette minden jó és rossz szenvedélyét... az egész ezred megsiratta, olyan jókedvű, közönyös vidám élőhalott lett belőle... A porosz-francia háborúban idegrohamot kapott egy tűzér, s többé nem érezte sem az étel, sem az asszony, sem az élet ízét, olyanná lett, mint egy csecsemő, akit édesanyja etet, altat, ébreszt és tisztába tesz, amikor szükséges... Aha, gyerekkorában olvasta, hogy Livingstone megsebesített egy tigrist, amelynek gerincében megállott a golyó. A fenevad attól kezdve olyanná lett, mint egy szopós kecskegödölye, szelíd, engedelmes és bárgyú, s nem érezte, ha szöget vertek a hátába, vagy puskatussal ütötték a koponyáját.

Regen Richard erős, megrázó, férfias zokogással kisírta magát, aztán felugrott és felujjongott, hogy vége van az idegbénulásnak, s ő újra a hatalmas, félelmetes királytigris.

Boldogan nézett körül a nyomorult, hideg szállodai szoba bútorzatán, amely most ezerszer szebbnek, kedvesebbnek, bátorítóbbnak és biztatóbbnak látszott előtte, mint puha, álmos és meleg fészke a Klimó utcában. Kinyitotta az ablakot, a ragyogó kék égre szomjasan, és epedve tekintett s szeretett volna feljutni a távolban ragyogó fehér hegyekre, hogy kitárja karjait, s belenézzen a napba, mint a sas, amely a hegyek fölött kering.

Az ablakon friss márciusi szél ömlött be, dúsán, józanon, hidegen, tisztán, s Regen kinyitotta a száját, mélyen és hosszan lélegzett, s szinte ujjával tudta volna követni tüdején és szívéen az életfakasztó, hús és erős levegő áramlását. Kiegyenesedett, nyújtózkodott, lábait erőteljesen meglóbálta és mosolygott.

„Új ember vagyok.”

Karját megtapogatta. Erős és izmos volt. Lába alatt mintha ruganyossá lett volna a padló. Könnyűnek, energikusnak és fiatalosnak érezte magát. Hamarosan jelentkezett gyomrában az éhség.

„Új ember vagyok” - ujjongott Regen, s szaporán öltözködni kezdett. Becsengette a pincért, teát, sonkát, vaját, tojást hozatott.

„Most, most kell valamit csinálni!” - biztatta magát, s boldogan állapította meg, hogy lelkében ellenállhatatlan és bő energiaforrás nyílt meg.

Eszébe jutott Péterffy levele: „Van valami dolga még az életben? Végezze el. Az embereket, dolgokat, Istent, világot, életet intézze el egykettőre, röviden, rögtön, s menjen feltartott fővel, csukott szívvel, nyílegyenesen előre.”

Regen mosolygott. Jókedvűen és pompás étvággal evett. Közben újra bepillantott az újságjába... A bécsi Ehrbar-teremben Berlioz hangversenyére készülnek. Bruckner, a Hofkapelle orgonistája beteg... Regen tágra meresztette a szemét. Bruckner, orgona...

Regen hangosan kurjantott. Felugrott, bőröndjébe dobálta ruháit, és lerohant a lépcsőn.

- Kocsit!

Fütyörészett, vidám melódiákat dúdolgatott, a pincéreknek fejedelmi borralalót osztogatott, fűgén, szelesen, fiatalos ugrással benntermett a kocsiban.

- A pályaudvarra!

Regen piros arccal, nevetve, ragyogó izgatottsággal nézegette az óráját, hogy nem késik-e le a bécsi vonat indulásáról.

13

Regen csak egyetlen napig maradt Bécsben. Meglátogatta az Ehrbar-terem igazgatóját, s megkötötte vele az alkut ötven fellépésre. Bécs, München, Drezda... Párizs, Brüsszel, London, esetleg Szentpétervár... aztán Amerika. Ötven fellépés, ötvenezer forint honorárium. Ehrbar nagyszerű kilátásokkal kecsegtette Regent. Azt mondta, hogy Brucknert kivéve, hozzá fogható orgonista nincsen a világon. Regen boldog volt, sebtében átolvasta a szerződést, mosolyogva aláírta, és sietett tovább Regensburgba. Arról, hogy valamelyes szálak, kötelességek, vagy emlékek egy dunántúli magyar városkához is fűzik, tökéletesen elfeledkezett.

Ez Regensburgban sem jutott eszébe. Annyira tele volt jó és egészséges reménykedéssel, önbizalommal, testi és lelki nyugalommal, hogy semmit sem vett észre, csak ami a saját kedélyéből áradt ki. A dómot pompás hangversenyeremnek nézte, amely neki elismerést, büszke örömet és sok pénzt jelent. A Salvatorkapelle oszlopos csarnokában megivott egy pohár sört, s az asztalok körül tipegő kék ruhás leányoktól afelől kérdezősködött, hogy volt-e valamelyikük Amerikában. A köhidat büszkén és gyermekes örömmel köszöntötte. Megállott az öreg Brückenmännchen előtt, és újra és újra kibetűzte az ósdi felírást: „Eilf hundert drisig fünf im Jahr”...

„Rengeteg idő. Ezerszázharmincöt... s az öreg köhíd ma is áll, s mint egy nyugodt, lusta, álmos, rengeteg százlábú, átfekszik a Duna ezüstös szalagján. Kár, hogy az ember nem él olyan sokáig, mint az öreg Brückenmännchen.”

Regen e pillanatban boldog volt, s nevetgélni tudott volna annak a pusztá konstatálásán, hogy él. Mindent gyönyörűnek, meghatónak és elragadónak talált. És mindenben önmagát látta. A Duna az ő orgonafantáziáit susogta a híd alatt, a fellegek az ő útját vetették az égre Brüsszel és Párizs felé... a levegőben az ő muzsikás, boldog lelke úszott, a harangok, amelyek esti litániára hívták az embereket, az ő újjászületését ünnepelték, s mint örvendező, naiv gyermek, vidáman és önfeledten dörzsölte a kezét és imádkozott és füttyörcsözött és sóhajtozott.

„Nagyszerű dolog élni... egyedül, büszkén, bátran, idegenül és szabadon, mint egy csavargó...”

Hogy mindez miért nem jutott eszébe előbb? Hogy miért kínlódott, vergődött az önmaga kezével ácsolt szűk és piszkos ketrecben, önmaga által felállított kicsinyes és kínos problémák között?

Ez jutott Regen eszébe, amint a hídon áthaladva a Cecília-nevelőintézet nagy, öreg barna klastroma felé iparkodott.

Csodálatos, hogy milyen csúnyán el tudjuk mi, emberek rontani az életet, amely magában véve olyan szép és nyugodt és derűs, mint egy gyermek alvása... Látunk egy kíváncsi és elérhetetlen ifjú nőt, és fantáziánkat nekieresztjük, megkorbácsoljuk, és eszeveszett iramban a lehetetlenség felé hajszoljuk. Miért? Miért nem keressük jó érzésünk apró motívumait a kezünk ügyébe eső közelségben? Dicsőség, nagyság végtelenéről ábrándozunk, fellegekbe nyúló nagy piramisok ormára meresztjük tekintetünket, s elepedünk a végcél felé való sóvárgásban, ahelyett hogy lassan, higgadtan, bölcsen lépegetnénk a magasságba vezető lépcsőkön. Ó, milyen elhibázott életprogram. Mily beteg és perverz állapot folyton nagyot akarni és semmit sem próbálni. Milyen gyászos és nyomorult végzet önmagunk verejtékező rabszolgája lenni, mikor az élet hídja legörnyed előttünk, csak merni és cselekedni kell valamit.

Esteledett. Nagy pihéjű márciusi hó lustán kóvályogva ereszkedett a városra. Barátságos és bizalmas homály mindent egyforma szürke, bágyadt tónusba merített alá. Most mennek a fiatal lányok találkára, és a kapuk alatt reszkető, apró kis szívek dobognak és ijedt, felületes kis csókok csattannak el. Néhány lámpa gyúl ki, s a padlásszoba ablakát gondosan lefüggönyözi egy fehér kéz. Az utcasarkon kocsiba száll egy hölgy, és izgatottan hebegi:

- Allee... Predigtsäule...

Vajon ki várja őt a hársfák alatt?

Regenben olyan tisztán, szenvedélytelenül és lehiggadtan pihent a lélek, hogy mosolyogni tudott e balgaságon. Milyen jó, hogy ő túl van mindezen.

A Stadthof utcáin néhány ember erősen és csodálkozva rábámészkodott.

- Jó estét, Herr Regen - köszöntötte egy fiatal pap, akit néhány esztendővel ezelőtt a régi hangjegyek olvasására tanított.

Regen megbillentette a kalapját, s továbbsetett. Irtózott attól, hogy most valaki elcsípi és unalmas kérdezősködésekkel gyötri. A kis utcák görbén kikönyöklő házaikkal nem okoztak neki semmi örömet, egyetlen emléket sem hívtak életre a lelkében, nem vette észre az apró borpincéket, a közutakat, a templomokhoz ragasztott sekrestyéket, és a sörözés után hazaballagó polgárok elől ijedten menekült. Csak a jövőt látta és a jövőben önmagát.

- Elbúcsúzom Jennytől - dörögte magában, és esze nagy, új, szikrázó szenzációkon járt, amikre most kötötte meg az élet-halál szerződést. „Nagyszerű lesz - gondolta -, mindennap új helyen, új dicsőségben fürödni meg, és kéjesen kifáradni a hódolatban... Bécs, Párizs, London... Amerika... hej, miért nem siettem jobban, ki tudja, hol állanék most a nagyság égbe vezető lajtorjáján... Csak elbúcsúzom Jennytől, ennyivel tartozom neki és szegény Clementinának... megmondom neki, hogy egy esztendőre elszerződtem... egy esztendeig nem látjuk egymást... egy esztendeig viselje türelemmel a Cecilia-nővérek ájtatos zsarnokságát... aztán...”

Regen megakadt egy kissé. Egy esztendő. Aztán? Valószínűleg úgy lesz, hogy aztán letelepedik valahol, és Jennynek újra otthont terem... „Hopp - ötlött az eszébe -, ez ugyan már egyszer megtörtént, s akkor nem jól végződött.”

Regen hangosan nevetett. Most már nem kell attól félni, hogy a dolgok megismétlődnek.

„Új ember vagyok” - gondolta gögösen, és botjával erőteljesen kopogott az apró kőkockákon. Jennyre már alig is emlékszik. Csodálatos, de nem tudja maga elé képzelni sem arcát, sem alakját, sem a hangját... Csodálatos. E pillanatban tisztán látja mindazokat a nőket, akiket valaha ismert. Látja Barbot-né vörös haját, Forelli Emma ártatlan sovány kis arcát, Barossné miniatűr formából összerótt pikáns kis alakját, még régi, legénykori szerelmeiből is felbukkan előtte egy arc, egy mosoly, egy kacér pillantás - de Jenny egyéniségét nem tudja magában rekonstruálni.

„Hála Isten” - gondolta megkönnyebbülten, s frissen, vidáman és szaporán szedegette lábait a zárda irányában.

- Wittmann Jenny kisasszony itthon van? - kérdezte könnyedén a portástól.

Öt percig várták az intézet fogadószobájában. Regen ezalatt a falon függő szentképeket nézegette. Aztán kibámult a fehér függönyös ablakon, s a verebek csipogását hallgatta. A kert fái mintha a világ minden verebe összesereglett volna. A csipogás, száz és ezer verébtorokból egy szakadatlanul vibráló, folytonos melódiában olvadt össze, amely a maga végtelen mono-

tonságával majdnem a csend benyomását tette. Regen komoly és férfias méltósággal gondolt a találkozásra.

Az ajtó megnyílt, és belépett a szobába Jenny.

A leány megnőtt és nyúlánkabbá lett. Sima fekete ruhája szorosan feszült a testéhez, s haja lesimulva omlott a nyakába. Bőre vakítóbb és fehérebb volt, mint valaha, kissé megsoványodott arcában megnőttek a szemei, s a tekintete még gondolkozóbb, révedezőbb és titokteljesebb lett. Ragyogó volt, egyszerű, szép és szédítő. Sima, ötlettelen, sőt primitív ruhájában Jenny végzetes szépsége olyan csodálatos és erős hangsúlyt kapott, hogy Regen megzavarodott. Most egyszerre érezte a művész, hogy ez a tüneményes jelenség egyenesen a saját szívéből lépett ki. Azért nem tudta ő elképzelni, mert túlságosan magában hordta Jenny egyéniségét. Mintha hirtelen visszasüllyedt volna borzasztó mélységekbe, amelyekből azt hitte, hogy felküzdötte magát. Egyszerre rájött, hogy csak egyetlenegy csoda van a világon, amelyre eláll a szeme, szája és elakad a lélegzete. Borzasztóan megbánta, hogy idejött. Egyetlen pillanat alatt futott át a lelkén ez a hangulat... az alatt, amíg Jenny ráismert, elsikoltotta magát, és a karjai közé futott.

A leány összecsókolta Regen arcát, száját és szemét. Megsimogatta, ölelgette, leültette a székre, és az ölébe telepedett. Kedves, egyszerű, szép szavakat csacsogott, és sírt és nevetett.

- Apám, apám, de jó, hogy eljöttél értem.

Regent ájuldozó rosszullét fogta el. Az ölében ülő leány fűzőtlen testének minden vonalát érezte, a haja illata elöntötte az agyát, meleg, puha szájának csókját úgy szívta magába, hogy megijesztette vele Jennyt. A leány kissé elhúzódtól tőle, s Regen anélkül hogy tudta volna, mit mond, rekedt, hörgő, halk hangon nyögte:

- Jennykém, légy a feleségem.

Aztán elhallgatott. Ijedten, eszelősen nézett a leány arcába, s kétségbeesetten zúgott a fülébe a saját szavainak visszhangja. Egy pillanatig halálos, megmerevedett csend borult a szobára. A verebek is elhallgattak, csak Regen szíve kopácsolt, s egy ismeretlen, rekedt, idegen és félelmetes hang zúgott a fülébe:

„Jennykém, légy a feleségem.”

A leány felemelkedett, visszahúzódott, szemöldökét rémülten magasra húzta, és könyörögve, elalélva, szégyentől és rémülettől fáradtan susogta:

- Apám, én nem értelek téged.

Mind a ketten sírtak.

Lenn az utcán kissé visszatért Regen öntudata. Az öreg híd felé tartott. A hídon apró gázlámpákat lobogtatott a szél, s a kékes-sárgás lángok reszketve, félénken pislogtak üvegkalitkákban. Úgy hunyorgatták ijedt szemüket, mint szégyenlős kis leányok, ha valaki szerelmet vall nekik. Gyáva, reszketeg, ijedt kis lángocskák.

Regen nekitámaszkodott az öreg híd kőkorlátjának, és a hetykén lovagló Brückenmännchenre bámult. Anélkül, hogy látta volna. E pillanatban egy apró, kövérkés ember tipegett el mellette a hídon. Úgy szedegette a lábait, mintha acélrugókon táncolnának a csontjai. Meleg, bundás télikabátjában orráig beburkolózva, vidám utcai dalt dudorászott, mint a megelégedettség és jólét kigömbölyödött, piros és gondtalan szatírja. Regen nyomban megismerte. Pfaff Márton volt, a nyugalomba vonult pedellus. A tőkepenzes, tekintélyes, boldog Pfaff Márton, aki most

bizonyára rendes asztaltársaságához siet, enyhe, békés alkohalmámorban, a jól elintézett élet kellemes reminiszcenciáiban, a meleg és bőséges vérkeringés kéjes lustaságában, öreges derűtséggel megpihenni.

Regen irigyen és keserűséggel nézett a vígan guruló hústömeg után.

„Bennem van a hiba” - gondolta gyáván és ijedten, s elhatározta, hogy az első vonattal visszautazik Bécsbe, jelentkezik Ehrbarnál, és megkezdí a turnét.

Nagy pihéjű márciusi hó kóválygott Regen feje fölött, s vastagon beezüstözte a magánosan álldogáló embert, aki a Brückenmännchent bámulta semmit sem látó, könnyes szemével.

14

Regen Richard orgonaművész és komponista két nappal később a bécsi gyorsvonattal Budapestre érkezett, és itt Pécs felé váltotta meg a jegyét. Bécsben csak egyetlen napot töltött. Itt a régi Burg barokk homlokzatát bámulta egy keveset, aztán bement egy percre a Karl-templomba. A kóruson valaki a „Stabat mater” palestrinai átiratát próbálgatta. Közönséges kontár volt. Két hosszú hajú bécsi muzsikuszugdolódzott az oszlopok alatt.

- Ez is pályázik Bruckner helyére.

- A Hofkapelléba?

- Oda.

Tehát Bruckner meghalt. Regen azt hitte, hogy ez az Isten rendelése. Ő is pályázik. De aztán legyintett a kezével.

- Eh, nem érdemes. Megyek vissza Pécsre.

Visszament a szállodába, néhány soros levelet írt Ehrbarnak, hogy köszöni a szívességét, de ő visszalép a szerződéstől. Beteg.

„Nem megyek sehova - biztatgatta önmagát. - Mit tudom én, micsoda új, ismeretlen bajok, fáradsalmak, izgalmak és csalódások érhetnének új helyzetemben.”

Budapestre utazott, s itt megváltotta a jegyet Pécsig.

Benn ült újra a kocsiban, talán ugyanabban, amelyben egykor szegény kis feleségét vitte az ígéret földjére.

Elhelyezkedett a kocsi sarkában. Egyedül volt. Hátradőlt a mokettülésen, behunyta a szemét, és aludni próbált. Nem sikerült. Rágyújtott, és kinézegetett az ablakon. A vonat kifutott a házak közül, s a budai hegyeket megkerülve, sík földeken nyargalt tovább. Eszébe jutott Péterffy, aki akkor itt ült vele szemben, Clementina mellett és magyarázta: „Az életet színjátéknak kell venni, amiben öröm és fájdalom, nevetés és könny minden egy művészi gondolat szolgálatában áll. Akkor minden szép és kibékítő.”

Nem, az öregúr tévedett, vagy magamagát csalta. Az életben semmi sem szép, mert mindent elborít a kielégítetlen vágyak keserű tengere. Hiába vannak örömeink, mert az örömök csak percekig tartanak, de a fájdalom, a vágy és a csalódás az örökkévaló. Lám, neki sok mindent ajándékba adott az élet, ami után az emberek őrzöngő lihegéssel rohannának; de minden életörömnak megmérgezte az ízét egyetlen megoldatlan probléma, egyetlen kielégítés nélkül maradt vágy, egyetlen tilalomfa, amely elállja a boldogság kertjét. Miért van ez így?

A vonat sebesen rohant egyik állomásról a másikra. A karnagy elbágyadt, és a szemei lecsukódtak. Egy zökkenésnél felriadt, és mintha itt látná maga előtt az öreg archivárius sárga, ráncos, mosolygós arcát, amint fogait csattogtatva keményen szónokol:

„Semmi szentimentalizmus. Csak nyílegyenesen előre! Fel a fejjel!”

Regen ijedten nézett maga körül. Hátha csakugyan ott ül az ő öreg barátja, és minden, ami az utóbbi években történt, csak álom volt a vasúti kocsi puhán ringó párnáján. De Péterffy nem volt sehol, a kocsiban egyetlen lélek sem ült a karnagyon kívül, és Regen megorzongott.

„Senkinek sem sikerül semmi. Péterffynek sem sikerült, Forelli Emmának sem, Gyömöreinek sem, még Coronini grófnő is csak egy revolverlövéllel oldotta meg a maga egyetlen problémáját.”

A vonat prüsszkölve, zakatolva, szuszogva indult meg az állomásokon, és folytatta egyhangú, unalmas útját Pécs felé.

„Csak a Pfaff Mártonoknak sikerül minden” - tette hozzá, és mérhetetlen keserűséget érzett.

Regen olyan erőtlennek és elhagyatottnak érezte magát, mint egy beteg gyermek.

„Miért megyek vissza Pécsre?”

Ezt kérdezgette önmagától, és nem tudott rá valami okos, kibékítő, megvigasztaló feleletet adni.

„Mert félek az élettől... - az a formula alakult ki lassan az agyában, és borzasztó pesszimizmus telepedett a lelkére. - Kérdés, hogy tudok-e még úgy orgonálni, mint akkor, amikor Rauscher bíboros meghívására Bécsben játszottam. Ezt az ember önmaga sohasem veszi észre... Hogy komponálni nincs erőm, az kétségtelen...”

Regen szinte élvezettel kínozza magát.

„Semmit sem érek már, azt hiszem. Az élet sem ér semmit. Pedig milyen szép lett volna! De hát hogyan is képzeltem azt, hogy Jenny is...”

Regen úgy érezte, hogy benne most már nem a szerelmes ember kínlódik, hanem pusztán egy gyönyörű terv kudarcát sajnálta.

„Pedig milyen szép lett volna...” - ez a gondolat majdnem oly szabályos ritmussal tért vissza a lelkébe, mint amily szabályosan zökkentek a vonat kerekei egyik sínről a másikra.

Közben szörnyű harag gyulladt ki a szívében a sors nyomorult, ostoba és kegyetlen rendelkezései ellen.

„Miért kell annak úgy lenni, hogy az ember belebonyolódik egy rögeszmébe, és tehetetlenül vergődve elpusztul abban? Mi az oka annak, hogy elvesztettem minden bátorságomat az élettel szemben? Miért kell egy negyvenkét éves embernek, aki alkotni, örülni, győzni, ragyogni, élni, élni tudna még - megrokkanni, tehetatlenné válni, megöregedni, megöregedni egy szárnalmas, ostoba és bűnös illúzióban? Miért kell egy Regen Richardnak falusi kántorrrá süllyedni, nyomorult nyárspolgárrá aljasodni, az életet megutálni és kisvárosban elevenen eltemetkezni, amikor annyi gyönyörűség, nagyság, diadalmas energia reszket a levegőben, annyi kél, kielégülés, isteni öröm hívogat olyan közelségből, hogy csak a jobb kezét kell érte kinyújtania?... Úgy kell lenni, hogy ő maga a hibás.”

Regen Richard alig vette észre, hogy vonaton ül, amely éremlyítően hintázó sebességgel iramlík el szántóföldek, erdők, kavicsbányák és piros lámpás őrházak mellett. A karmester mozdulatlanul ült helyén, csak a vonat rohanó kanyargása billentette néha oldalra a testét.

„Bizonyos, hogy én vagyok az oka. De ha én magam vagyok, akkor... - gondolta hirtelen némi reménykedéssel - ...akkor csak rajtam áll, hogy új irányt adjak az életemnek, ha akarom.”

Ebbe a gyenge kis vigasztalásba hirtelen belekapaszkodott.

„Péterffy is azt mondta, hogy az életnek nincsen kezdete és nincs vége. Az élet egy végtelenbe nyúló egyenes vonal, amelynek minden egyes pontja lehet kezdet, egy új élet kezdete, új pályák, új ambíciók kapuja... mindig elképzelhetjük, hogy most léptünk az életbe, és akkor örökké fogunk élni.”

Regen némi kis megkönnyebbülést érzett, hogy ez a megváltó gondolat eszébe jutott. Mert, igaz is, tulajdonképpen nem történt semmi. Néhány évet átkísérletezett, elvesztegetett, mondjuk, elpocsékolta. De mi az, az élet egész tartamához képest? A szituáció most körülbelül ugyanaz, mint amikor szegény kis Clementinával tette meg ezt az utat. Vegyük úgy, mintha most vonulna be Pécsre. Igen, most is úgy fogadják majd, mint akit ajándékba kaptak az Istentől. Már bizonyára lemondtak róla Pécsen, s a meglepetés, az öröm, a hála, a rajongás tömjénfüstje még dúsabban árad most feléje, hogy visszaajándékozza magát nekik.

Regen percről percre nagyobb nyugalmat érzett. A vonat pedig egykedvűen zakatolt, a mozdony egyenletesen lökte magából a gőzt és füstöt, a kerekek kattogva szelték a kilométereket. Éppen úgy, mint akkor, amikor a szegény beteg asszony, ott, Péterffy mellett élesen felsikoltott:

„Richard, én meghalok.”

A vonat eszeveszettül rohant, a kinyílt ajtón jéghideg légáramlat süvített be.

Regennek nem jutott eszébe, hogy itt, Pécs előtt néhány állomással, a boldogtalan asszony mily dermedt irtózáttal bújt a keblére. Ő a maga lelkét gyógyíttatta most, és elhatározta, hogy mindent újra kezd, helyrehoz, amit eddig elrontott, és megnyitja az új, boldog élet zsilipjeit.

„Most aztán igazán kezembe veszem a sorsomat - fogadkozott magában lelkesen. - Bayreuthot fogok csinálni ebből a nyomorult kis fészekből. Miért ne? Egy szép, csendes, áhítatos kis város, egy domb lábainál, papok, szobrászok és festők között, ahol az utcákon mindig friss víz csörgedezik, ahol minden arc a dóm felé tekint, és mindenki leveszi a kalapját, amikor este megszólalnak a harangok.

Nagyszerű lesz - ujjongott Regen fáradt, agyonkínzott, újra és újra kiterjeszkedő, szegény, naiv lelke -, Istenem... tulajdonképpen boldognak kell magamat tartanom, hogy volt erőm visszadobni Ehrbarnak a szerződésemet. Igen, visszamenni Pécsre, új Bayreuthot csinálni, élni, mint Wagner, egy elrejtett, sugárzó zenebarlangban, ahonnan a lelkem szétárad az egész földre, s az ujjaim hegyéből kiáradó dallamokért hadd jöjjenek el hozzám magános és megszentelt ligetembe, a szent és gögös elhagyatottság isteni tisztaságába, egyedülvalóságom hideg márványtemplomába, ahonnan minden tisztátalan földi szenvedélyt kiűzött az Isten kegyetlen korbáca...”

...Így érkezett másodszor Pécsre Regen Richard, a dóm öreg karmestere.

Noé bárkája

ELSŐ KÖNYV

Az ő fia

Öreg, romantikus város. A Mecsek hegység oldalában festői aszimmetriával nyújtózkodnak el a házsorok. A székesegyház négy tornya, mint egy középkori kolostorerősség. Török mecset, minaret, fenn a hegyen kis kápolna, emlékkeresztek, öreg romok, barátságos szőlők, őszi hervadásban pirosló erdők, fehér villákkal, lugasokkal, prэшázakkal... nyáron selyemzöld füvet simogat a szellő... rózsakertek a napos oldalon, itt-ott még a fügefá is megél, a tenger nincs messze, a déli szél meleg áramlatokat hoz a Balkán felől... valósággal tropikus levegő.

A hegyről szüntelenül csorog a víz az utcákon, záporosó idején nagy hidakat tolnak ki, hogy az emberek járni-kelni tudjanak a városban, minden utca meredek, kavicsos, szűk, árnyékos, csendes, finom, kedves kis családi házakkal, amelyek alatt reggel és délután a pereces sípja szól. Kinyílnak az ablakok és a háziasszony fehér karja kinyúl, hogy a kosárból beemelje a friss, meleg, ropogós süteményt... Még van itt valami tizenennyolcadik századbeli patriarchális kényelem, jó mód, lustaság, egyszerűség... Néhány utcája, a kanonokok háza, a püspöki vár környéke valóságos történelmi múzeum, beszédes régi kövek, a tizenkét apostol szobra... római, őskeresztény, Áprád-kori meg török emlék, ha építkeznek, régi sírok bukkannak fel a föld alól, s itt járt Madonna Diva Beatrice, a nagy Corvin felesége, a humanista, gavallér, dúsgazdag, finom és okos Ernuszt püspök palotájában...

A természet nyájas és előzékeny. Megterem a fügefá. Bizonyos, hogy olajfával is lehetne itt kísérletezni, és a szőlőlugas felfutna az olajfa törzsére, mint Lombardiában. A szelídesztenyefa hazája ez. A gesztenye kissé apró, de ízletesebb, mint az itáliai. A bor erős és édes.

A legjobb bort Bertics apó korcsmájában mérik. Voltaképpen nyomorúságos, sötét kis csapszék ez a Radonay utcában, söntésből, fehér abroszos tiszta szobából és konyhából áll, de az utóbbi már csak úgy hozzátapasztva a viskóhoz, fából, vályogból és omladék kődarabokból. A kocsmá háttal nekitámaszkodik egy ősrégi bástyaromnak, püspöki vár donjonjának vagy minek, török védőrség elpusztult tanyájának, bujdosó kurucok utolsó menedékhelyének. Kocsmát, fából tákolat konyhát és bástyaomladékot vadszőlő futotta be, s lábainál öreg mannafa birkózott az enyészettel.

- Történelmi levegő árad itt minden kődarabból - jegyezte meg az alsó-ausztriai Amtmann bácsi, nyugalmazott kántor, valahányszor letelepedett a sarokasztal mellé, s maga elé állítván a fél liter villányit, pislogó szemével belenézett a bíborcseppek szivárványába.

Barnabás bányamérnök és Reichner Gusztó állás nélkül lézengő öreg gazdatiszt - mind a ketten olthatatlan gyűlölettel szerették Barnabásnét, a hatalmas mellű, délceg, édes beszédű fűriát - erőtlenül bólogattak, mint mindennap, valahányszor ez a megállapítás elhangzott az öreg kántor pipás ajkai közül.

- Itt kuruc katonák táboroztak - dörmögött a cseh Janicsek, börgyári könyvelő, negyvennyolcas honvéd fia, aki szóda vízzel kevert könnyű vizet ivott, rengeteget.

Este nyolc órakor a kucséber pontosan megjelent az ivóban, égetett mandulát és pörkölt cukrot kínált, de hiába. Nem is azért jött ide, hanem hogy leüljön kicsit a sarokba, a kemence mellé, rágyújtson a pipájára, és hallgassa a vendégek beszédét. Dél-Tirolból szakadt ide, s legjobb barátja a francia Svájc-ból való fagyaltárus, nyurga, vörös, kecskeszakállas fickó, ötven év körül, de a legnagyobb szoknyavadász a környéken. Ő nem is volt a társaság rendes tagja, csak a kucséberrel együtt üldögélt a kemence mellett, s annak a fülébe suttozta aznapon lejárásodott kalandjait.

- Alászolgája - köszönt a fagyaltárus, aki húsz év óta ezt az egyetlen magyar szót tudta megtanulni.

Néhány fiatal majolikasobrász, egy elzüllött joggyakornok, szilenciumos ügyvéd, kicsapott pap telepedett néha az asztalukhoz, amelyen felül, közel a kályhához Regen Richard, az orgonahangoló elnökölt.

Regen Richard!

Még most is gyönyörű szál ember, habár közel járt a hetven esztendőhöz. Kopott volt, kócos szakállú, csapzott hajú, mindig mámoros, magyarul még mindig alig tudott, de vézna, agg testén a legelnyűttebb ruha is elegánsan és hódítóan festett, és fehérbe vegyült ősz szakállas arca pompás modell lett volna egy párizsi vén bohém, költő vagy művész figurájához. Aminthogy Regen Richard költő volt és művész; valamikor a székesegyház karnagya is, egyformán dirigálta a hangszeres, parádés, csengő-bongó, harsogó zenésmiséket s a Gregorián-énekkart, amely Palestrina szerafikus melódiáit ontotta húsz apró gyermektorokból. Régen volt ez; csak Amtmann bácsi emlékszik erre, aki második hegedűt játszott annak idején a városi zenekarban. Manap már csak a lejátszott zongorákat javítgatja Regen, akiért ezelőtt húsz esztendővel még az asszonyok elvesztették a lelküket, ha megpillantották. De nem emiatt volt a város nevezetessége, hanem angyali szépségű leánykája révén, aki akkor vesztette el édesanyját, amikor Regensburgból Pécsre költöztek a Dulánszky püspök udvarába. Harminc éve ennek! A pécsiek még emlékeznek a szőke hajú, fekete szemöldökű, túlvilági szépségű gyermekre, aki a Klimó utcából gyakran bejárt a liceumi zenés misékre. Regen kétszer is eltűnt Pécsről, és visszament a hazájába; aztán ismét felbukkant Pécsen, megtörve, előregedve, reménytelen lemondással, a kislánya nélkül egy rövid időre.

Mindenki tiszteletben tartotta tragédiáját. Sohasem kérdezősködött senki a múltjáról, aminthogy senki sem tudta, hogy az öreg zongorahangoló hol lakik, hol alussza ki minden napos katzenjammerét, ki vasalja cérnagombos durva vászoningét, ki vigyáz zöldes-fényes kopott gérokkjára, honnan szerzi finom sárga dohányát porcelán pipájába, amelynek rövid meggyfa szára és a fekete selyembojtja kikandikál ócska felöltője zsebéből, ha véletlenül nem pőfékelt Regen.

A korcsmában arról beszélgettek az emberek, hogy a Margitta-szigeten, amelyet arrafelé szívesebben mondanak Mohácsi-szigetnek, a püspöki birtok szomszédságában új földesúr telepedett meg. Hogy ki ez a titokzatos idegen, azt pontosan senki sem tudta, de nyilvánvaló volt, hogy csak valami fantasztá vagy eszeveszett Krózus vethetett szemet a sziget déli csúcsára, ahol három esztendő óta gigászi építkezés folyik. A mohácsi partról kompok közlekednek, s felülről Pest felől a Dunán szakadatlanul jönnek az uszályos gőzösök, és a sziget déli fokán rakják ki terhüket. Vasállványok, gerendák, cement, kő, furcsa gépek, lokomotívok és gépkocsik, összerakható házalkatrészek, sátorok, csövek kerültek ki a hajók gyomrából, idegen mesteremberek jöttek, ácsok, kőművesek, gépészek, asztalosok, s birtokba vették a háromezer holdat, amelyet minden oldalról a Duna vize vesz körül, csak északon van nyitva az út a sziget belseje felé. Ott aztán valóságos kínai falat húztak fel roppant gyorsasággal.

A titokzatos idegen bőven ontotta a pénzt. A környék apraja-nagyja a sziget csúcsán dolgozott. Mindenki dupla napszámot kapott. A környékbeli községek népe mindent az új telepre hordott. Búzát, lisztet, takarmányt, baromfít: valóságos aranyvásár volt az. Azonkívül híre ment, hogy idővel az új földesúr villannyal világíttatja majd az egész szigetet; a sziget fokán máris kigyulladtak esténként az ívlámpák. Még éjjel is dolgoztak a kastély építésén.

Az emberek félig babonás félelemmel, félig hálásan tekintettek az uradalom felé. Látták, hogy a nagy gazdaságból, a földesúr nimbuszából és érthetetlen hatalmából csak jó árad feléjük. De titokzatossága ingerelte őket.

Bertics apó maga azt erősítette, hogy Rudolf trónörökös visszatért bujdosásából, s neki készül az a Babilon.

Az öreg Reichner Guszti, aki húsz éve vergődik Barabásné karjai között, de azért ráért a régi török kutak, a sandervárok körül egész nap tereferelő lányok formás lábikráin legeltetni szemét, mérgesen közbeszólt:

- Fenét. A török szultánt elkergették a mohamedánok. Az jön ide lakni. Itt lesz a törökök Rómája. Vatikán a Duna közepén. A várkastélyt a hárem számára építik.

A csapszékbe új vendég lépett be. Ez Pfaff Márton volt, háziúr és szőlőbirtokos, valamikor a jogakadémia pedellusa, gazdag, fõsvény és agyafûrt vén széltoló, minden lében kanál, alacsony, kövér kis emberke, aki gömbölyű hasát a lejtős utcákon még mindig oly fûrgén hordozta, akárcsak harminc évvel ezelõtt, amikor még Regen Richardhoz hordta a város szép asszonyainak szerelmes levélkéit.

Pfaff Márton nem hitt a legendákban. Pfaff Márton ágyút és repülõgépet gyártó telepnek vélte a kõkerítéssel védett épületeket, mert hegyes, vörös kis orrával szüntelen háborút szimatolt a Balkán vagy Oroszország felõl.

Pfaff Márton mindig tele volt sötét jóslatokkal. Mindig az újságokat bújta, s folyton a görög-török feszültséggel, Wied herceggel és az albán trónnal, az osztrák-szerb viszályal és Vilmos császár imperialista törekvéseivel ijesztgette asztaltársait.

Amtmann bácsi ellenben az örök béke híve, s harminc év óta memorandumokkal árasztotta el a kormányokat és kabinetirodákat. Ő amellet volt, hogy ott petróleumforrásokat fedeztek fel az angolok, és azért építkeznek.

A fiatalabbak is találgatták:

- Valószínûleg nagy repülõgép-állomás készül azon a helyen, amelyet az európai hatalmak nemzetközi védelem alá helyeznek.

- Exterritoriális pont a megrendült európai és Balkánegyensúly fenntartására.

- Angol katonai bázis.

- Mint Gibraltár.

- Szó sincs róla. Egy nagy filmtársaság bérelte ki ötven esztendőre. Valóságos vár épül itt: az ókori Babilon. Vagy Karthágó.

- Róma.

- Alexandria.

- Dante pokla.

- Mesebeszéd. Aranybányát fedeztek fel, és amerikaiak bérelték ki a kutatásokat.

- Talán inkább petróleum.

- Vagy rádium!

Rádium! Ez a szó megbûvölte az embereket, és csuda dolgokat meséltek egymásnak a világ új középpontjáról, amelyből ezt a vén Földet ki fogják forgatni a sarkaiból.

Az emberi fantázia oly nagy kedvvel keresgélte a csodálatost és félelmetest, hogy a valóságot még azok sem hitték el, akik pontosan tudták. Még a hatóságok emberei is kételkedtek az igazságban.

Barnabás nyugalmazott bányamérnök fél litert hozatott magának, és hirtelen a homlokára ütött:

- Megvan! Én tudom, hogy ki jön a csoda várba.

Mindenki feszülten figyelt.

- Az öreg Müller Franz fia.

Csak az öregek ismerték a Müller Franz nevét. Amtmann bácsi nagyot kurjantott, Pfaff Márton pedig felugrott székéről, s rövid kis karjával szinte ujjongva hadonászott a füstös levegőben.

- Franz Müller, biz' isten, ó, hogy ez nekem nem jutott eszembe! Isten a tanúm, hogy vén tökfilkó vagyok!

Ő is, Amtmann bácsi is irigyelte Barnabást, hogy az jutott erre az egyedül helyes nyomra, amelyen fel lehet hajtani a Mohácsi-sziget titokzatos, de királyian imponáló vadjait. És negyedóra múlva úgy beszéltek a dologról, mint a világ legkétségbevonhatatlanabb bizonyosságáról. Igen. Az öreg Müller Franz ötven évvel ezelőtt jött Pécsre, s itt Zsolnay Miklósnak, a nagy majolikásnak - Isten nyugosztalja - a legjobb barátja volt. Geológus, bányász, építész, erdész és üveggyáros ember, bivalyerős, hirtelen haragú, döngő léptű, szőke óriás - Svájcból való volt, de jó magyarrá lett -, nos, ez a kemény fickó együtt kezdte el a munkát Zsolnay Vilmossal, de nem sokra vitte...

- Nem? - rikoltotta közbe Pfaff Márton -, amikor innen elment a máramarosi hegyekbe, testvérek között megért a táskája vagy egy félmilliót.

- Többet! - lódította Amtmann.

- Többet vagy kevesebbet - legyintett Barnabás -, én csak azt mondtam, hogy Zsolnay Vilmos még jobban csinálta. Az öreg Müllernek is volt ugyan elég. Ha nem lett volna, miből vett volna magának harmincezer hold havasi erdőt Máramarosban? Nos, az öreg svájci elment, de itthagyta a feleségét, akit imádott.

- És mégis elhagyta? - kérdezte Janicsek, a börgyári könyvelő.

- Mert meghalt - szólt közbe a pedellus, és hozzátette, hogy nagyon tisztességes asszony volt, pedig ő is Regen úrral tanult zongorázni.

Regen morgott valamit, de aztán tenyerébe hajtotta fejét, és mélyen elgondolkodott.

Barnabás még elmesélte, hogy az öreg Müller Franz gyakran járt Pécsre, és Zsolnay Vilmos barátjának mindig mondta, hogy ha a fia megnő és átveszi az üzletet, ő ide vagy valahova a környékre jön megpihenni. Az öregúr nagy vadász volt, és sokat járt a Mohácsi-szigetre.

- De már ő is meghalt, - szólt közbe a kántor.

- De a fia...

- Abból már báró lett.

- Nos, fogadok, hogy a fia építkezik ott a sziget csúcsán. Bolondos egy nép az, amit az öreg a fejébe vett, azt a fia nem hagyja megvalósíthatatlannak.

A vendégek ittak, Bertics apó szorgalmasan hordta a fél literet.

Amtmann bácsi az örök békéről beszélt, és kijelentette, hogy az emberek mindenféle bolondságokon törik a fejüket, ahelyett hogy boldoggá tennék a népeket. Nehéz időket él az a generáció. Sehol semmi öröm. Szegénység, nyomor, gyűlölködés, az egyik ember a másik szája előtt marja el a falatot, mint az éhes ordas. Az egész világ rothadt, nyavalyás tákolmány.

Pfaff Márton felugrott.

- Mondom, hogy háború lesz, a háború a levegőben van.

- Nem lehet háború - szólt egy fiatal majolikasobrász -, a fegyverek oly tökéletesek, hogy egyik hatalom sem meri kézbe venni.

- Hát miért van olyan drágaság? - kérdezte Janicsek, a börgyári könyvelő.

- Mert a pénz összefutott egy-két nagy rezervoárba - felelt a szilenciumos ügyvéd, titkos szociáldemokrata -, mint teszem, a Müllerek kezébe. Az emberek nagy része pedig éhen pusztul.

Ezen elszomorodtak. Reichner Gusztó kijelentette, hogy már házasodni sem mer senki. És ha meg is házasodik, a gyerektől úgy fél, mint a tűztől.

- Egyke! - mordult fel a mérnök.

- Az emberek értik a módját, hogy még egy se legyen.

Egyszerre csak megszólalt Regen németül:

- Én nem hiszem, hogy a Mohácsi-szigeten a fiatal Müller építkeznék.

Mindenki meghökkent. Mi ez? Regennek van kedve beszélni? Regen tíz esztendeje, hogy ki sem mozdult Pécsről. De azelőtt tíz évig a világot járta, és azt beszélték, hogy nagy diadalokat aratott Oroszországban. Amikor harmadszor és végleg visszakérült Pécsre, nem látszott meg rajta, hogy talpraállott volna. Ki tudja, miken ment keresztül?! Erről nem beszélt soha, de bizonyos, hogy összetörve jött meg, és azóta harapófogóval lehetett csak néhány fukar szót kihúzni belőle. De most, úgy látszik, hogy van kedve beszélni.

- Ha a Mohácsi-sziget új lakójáról hallok, mindig eszembe jut az én Oroszországban töltött esztendőm...

A vendégek lekönyököltek az asztalra, és bámulva nézték a csillogó szemű orgonistát.

- Ott találkoztam egy csodaszép asszonnyal...

- Ahá, kaland!... - sóhajtott bele a könyvelő.

A karmester legyintett.

- Úgy volt, hogy én Moszkvában hangversenyeztem... Gyönyörű idők voltak... Óriási siker... A végén odajött hozzám egy szálas, szőke, szomorú szemű úr, és bemutatkozott: Birukov herceg vagyok...

- Birukov herceg!... Kérek még egy litert! - lelkenedett a könyvelő.

- Meghívott magához egy évre. Tula kormányzóságban volt a birtoka, ott élt a felesége, akit csak titokban, morganatikus módra vett el, a családtól, az udvartól, a cártól való félelmében.

- Miért?

- Mert a felesége nem hercegnő volt, csak egy nemes ember lánya. De nagyon szerették egymást. És szép kis gyermekük is volt, de azt valahol Párizs mellett neveltették. Valósággal eltitkolták, mintha törvénytelen lett volna.

- Borzasztó!

- Borzasztó. Én is csak nagy idő múlva tudtam meg.

- Ki mondta el?

- A hercegné. Birukov hercegné. Gyönyörű asszony volt, szerelmes az urába, de határtalanul szomorú a gyermeke miatt. Csinosan zongorázott. Én is tanítottam egy esztendeig.

- Hogyan jutott ez most az eszébe?

- Mert az asszony mindig arról beszélt, hogy ő szeretne egy Noé bárkáját, valahol a tengeren, ahol a madár se jár. Egy olyan óriási hajót gondol, amelyben mindenki elférjen, akit ő szeret. Férje, gyermeke, atyja, anyja, rokonai, kedves cselédsége, háziállatai, madarai, lovai, kutyái, papagájai, majmai. De mind jól érezze magát. Mindenki a saját környezetében legyen. A hajó méretei egy kis domíniumnak feleljenek meg. Legyen benne kis erdő, templommal a közepén. Legyen tó, a partján pompás utak, a tóba patakok ömöljenek...

- Ekkora hajót nem lehet építeni...

- Én is ezt mondtam a hercegasszonynak. Belátta, hogy ezt még az ő temérdek pénzükkel sem lehet megvalósítani. Legyen hát inkább egy kis sziget, valahol az óceán közepén. Ebben meg-egyeyztünk. És azután mindig a szigetről beszélgettünk, amelyet elneveztünk Noé bárkájának. Én is helyet kaptam benne. Én lettem a templom orgonistája. Egész rögeszméje lett ez a hercegasszonynak.

- Furcsa rögeszme...

- De érthető. Az ő élete úgyis olyan volt, mintha a tulai birtok egy nagy Noé bárkája volna. Nem járt sehova, csak évenként egyszer-kétszer a fiát meglátogatni. Aztán folyton otthon. Az ura, aki a cár tábornoka, minisztere, hadsegéde volt, az esztendő felét Szentpétervárott töltötte, s olyankor az asszony vagy otthon ült a falusi kastélyban, vagy a fővárosban rendezett be magának egy titkos kis Noé bárkáját. Szóval, hát éppúgy élt, mint a Csendes-óceán egy ismeretlen szigetén. Mindig mondotta is, hogy ezt az álmát, ha teheti, egyszer meg is valósítja majd.

- És megtette?

- Nem tudom. De mindig eszembe jut, ha a Mohácsi-sziget rejtelméről beszélnek.

Reichner Gusztó halkán dörmögte Barnabás fülébe:

- Szép emlékek köthetik a hercegnéhez is. Szerencsés fickó volt egész életében.

- Mondja csak, karnagy úr, szép volt a hercegné? - kérdezte őszinte kíváncsisággal Pfaff, és bort hozatott a fagyaltárusnak.

Regen feléje sem nézett a kérdezősködőnek.

- Alászolgája - rikkantott a svájci, és csillogó szemmel méregette a habzó borocskát.

- Nem bírom tovább - nyögte keservesen Amtmann németül, az édesanyja nyelvén.

- Én sem - sóhajtott a börgyári könyvelő -, legjobb volna elpusztulni. - És csehül káromkodott.

A fagyaltárus bejelentette, hogy - alászolgálja - visszamegy Svájcba vejéhez és leányaihoz. Az ügyvéd falura költözik öreg nagynénjéhez, akinek két tehene van és kis patakmalma.

Mindenki Regent irigyelte. Hiába, vén ágrólszakadt, sehonnai csavargó lett a muzsikusból, de legalább élt.

Ők pedig nem is éltek soha.

E pillanatban belépett a szobába egy postatisztviselő.

- No, tudjátok-e, hogy ki épít a Mohácsi-szigeten? Valami orosz hercegasszony. Ott is van. Tegnap érkezett. Birukovnak hívják. Táviratokat kézbesítettem neki.

A kis ivóban valamennyien felsóhajtottak.

- Birukov hercegné!

Aztán mindenki elhallgatott, és Regenre nézett.

Regen mereven maga elé bámult, aztán lassan felvetette fejét.

- Nos? Megmondtam.

Mindenki áhítattal tekintett a karnagy sápadt, fehér szakállas, finom, szenvedő arcára, amelyen kiújult egy halvány kis fénye az emlékezésnek.

2

Regen Richard Pfaff Márton egyik házában lakott, közel Zsolnay-gyárhoz, a Buda felé vezető országúton. Ez a ház valamikor egy öreg tudós, bizonyos Péterffy György vármegyei archivárius aziluma volt, s a házhoz Regent is szívdobogtató emlékek kötődtek. Első pécsi tartózkodása alatt a negyvenéves, szőke, kék szemű, tejarcú bajor művész szinte megőrizte a pécsi asszonyokat. Minden valamirevaló úri dáma Regentől tanult zongorázni, és a leckék vége mindig egy és ugyanazzal az akkorddal végződött. Először Baross főispáni titkár felesége, Ertl bárónő omlott a legendás híri orgonista karjába... a második egy jószágkormányzó leánya... a harmadik Stein doktorné... a legutolsó egy huszárszázados fiatal és bizarr szépségű felesége volt, Barbot-nének hívták. Evvel az asszonnyal itt, ebben a házban, Péterffy lakásán találkozott hetenként egyszer, s az utolsó találkozás borzasztó emléke, valahányszor felbukkant az emlékezetében, Regen szíve dobogását mindig elállította. Szerda délután volt: a villa kapuja előtt találkoztak. Péterffy háza tája csendes volt, mint egy üres hajó, éjjel, a kikötőben. A tornácon petróleumlámpa égett, s jobbról, balról két szobából halovány vörös világosság szűrődött ki a vesztibülbe. Regen és Barbot-né beléptek az előszobába, és a kis szalon felé tartottak. Az öreg tudós otthon szokott lenni a pásztorórák alatt, de a hátsó kerti szobában őrizte, megbújva, a szerelmeseket. Most a hátsó szoba ajtaja nyitva volt, és nyitva volt az utcai szalon is. Mi ez? Péterffy György elfelejtette, hogy ma szerda van, és ez Regen Richard napja? Nem. Péterffy György ott ült a kályha mellett, és hideg volt, mint a halál. Úgy van, a halál ült ott a kandalló mellett.

Ez a borzasztó eset felfedezte Barbot-né titkát, és Regen megverekedett a huszárkapitánnyal, elvesztette állását a székesegyháznál, és visszament Regensburgba, hogy megírja a Lót-kantatét, amelyre tíz év óta készült.

Mert Regen zeneszerző volt. A szamariai asszonyról írt kantatéje, első és egyetlen opusza, nagy feltűnést keltett Drezdában. Münchenben és Regensburgban is nagy sikert aratott, de aztán megházasodott, és többé soha nem tudott komponálni. Pedig hogy szerette volna megírni Sodoma pusztulását és Lótnak meg a lányainak menekülését! A tétel az volt, amit feleségével, a szép és beteg Wittmann Clementinával együtt írtak ki a bibliából: „...mivelhogy Sodomának és Gomorrának kiáltása megsokasodott és mivelhogy az ő bűnök megnehezédett... elveszitem e városokat. És bocsáta az Úr tüzes és kénköves esőt és elsüllyeszti ama városokat. És kiküldé Lótót a veszedelemből.”

Lót! Ez lett volna a kantate második része. Lót felesége menekülés közben elpusztult, és Lót magára maradt a leányaival Czoar városának bezárt kapui előtt. Egyedül voltak, meleg, tikkadt éjszaka volt, és Sodoma a lángok martaléka lett, a leányok búsultak, vége az egész világnak, vége mindennek, dalnak, csóknak, táncnak, meleg éjszaka volt, Lót erős, koros férfiú, a leányok üdék, kövérek, fiatalok, apa és két leány... borzasztó vágyak és kísértések dúltak a három ember lelkét, és vége volt a világnak, vége mindennek, amiért érdemes az embernek tisztán, érintetlenül, szentségben tartogatnia magát. Megtörtént...

A Lót-kantate sohasem született meg, de Regen végigélte a Lót-kantatét majdnem az utolsó akkorig. A felesége meghalt, s Regen egyedül maradt mostohaleányával, és halálosan bele-szeretett a szédítő szépségű fiatal leányba. Nem. A Lót-kantate utolsó akkordja elmaradt, de Regen egész életében ez elől az utolsó akkord elől futott. Leányát, Jennyt, először elhelyezte Regensburgba egy nevelőintézetbe, ő pedig kiment Oroszországba. A leány négy évig volt az apák felügyelete alatt, s Regen ezalatt úgy érezte, hogy kigyógyult szörnyű betegségéből. Újra magához vitte Pécsre, s ott éltek néhány esztendeig, nagy szomorúságban és boldogtalanságban. Aztán egyszerre csak vége lett mindennek.

De a hercegnő most itt van, egyórai vasúti utazás odaviheti a szomorú asszonyhoz. Regen úgy érezte, hogy már mindennek vége. Vége az egész világnak: dalnak, csóknak, táncnak, ő Czoar város befalazott kapuja előtt ül és szomorkodik. Miért érdemes még élni? A Lót-kantate sohasem születik meg, de a bűnt, amelyért az Úr Sodomát és Gomorrát elveszejtette, ő már végigélte. Tovább nem érdemes élni! De mielőtt meghal, szeretné látni a hercegnőt, és szeretné meggyónni neki a Lót-kantate második részét, amely töredékben maradt.

Az ő elpocsékolta életének mégiscsak ez volna a legszebb befejezése.

Két napig gondolkodott. Ezalatt a Bertics apó kocsmáját is elkerülte, s vívódott magával. Eh, úgy is vége a világnak. Meglátogatom.

És előkereste legszebb ruháit, becsomagolt, és felült a vonatra. Mohácsig még egyszer számvetést csinált. És eszébe jutott, hogy ezelőtt huszonnyolc évvel - akkor negyvenegysz-tendős volt - ő és felesége Péterffy György archiváriussal jöttek Pécsre, és az öreg tudós, ott a vasúti fülkében minduntalan felkiáltott:

- Csak semmi habozás! Fel a fejfel! Csak nyílegyenesen előre, uraim!

Mohácsnál kiszállt, és a kompot kereste. Nem találta. De látta, hogy egy halászcsónak indul el a partról. Két paraszt vesződött a rozoga járművel. Odasietett és megkérte őket, vigyék át magukkal a sziget csúcsára.

A két paraszt szó nélkül helyet adott neki a csónak deszkapadján. Aztán ügyet sem vetettek útítársukra.

A vén csónakot gyengéden ringatta a széles, szürke, hömpölygő Duna. A két paraszt pipázott, és leste a hálót.

- Sovány fogás esik máma - dörmögött az egyik -, két nyavalyás ponty, egy marék cigányhal, harcsa bezzeg egy se.

- Megverte az Isten ezt az egész hitvány, bitang világot - káromkodott a másik, és kiverte markába a pipát.

Estefelé volt. Ősszel. A nap vérvörösen süllyedt a látóhatár alá. Vele szemben a felhők még sugárözönben égtek. Gigantikus profilok, messze ragyogó tejfehér havasok, apokaliptikus szörnyetegek alakját bontogatták ki magukból. Egyik felhő hosszú árnyékot borított a másikra. Mint roppant kulisszák, úgy sorakoztak egymás mögé a világoszöld égboltozaton.

- Holnap eső lesz.

- Még ma éjjel szakad. Nem mozdul a levegő.

- Elég is volt mára. Evezz a part felé.

A csónak súlyosan szelte a habokat.

- Föllebb! - vezényelte az öregebbik. - Itt még a cáré ez a part. Ott gyün a püspöké.

És egy nagy, vén fűzfára mutatott.

- Kié ez a part? - kérdezte a legény.

- A muszka cáré, öcsém.

A part sekély, homokos szélén megakadt a csónak. A fiatal paraszt csáklával igazgatta tovább, s közben kíváncsian kérdezősködött.

- Láttá kend a cárt?

- Azt nem lehet látni. De hogy itten van, az szent.

A legény most jött haza a katonaságtól, csupa újság volt neki minden, ami három év óta a szigeten történt. Szájtátva hallgatta a vén halászt, aki dörögve mesélte:

- Éppen három esztendeje, hogy elkezdődött ez a bolond építkezés. Mintha itt valaki a Bábel tornyát akarná fölrakni, s maga csinálná hozzá az aranyat. Látod ezt a falat?

Az öreg paraszt nagy téglarakásokra mutatott, amelyek között kőművesek nyüzsögtek. A partra merőlegesen falat építettek.

- Ez a fal végigmegy az egész szigeten, át a túlsó partra. Szinte elmetszi a szigetet, háromezer holdat vág le a sziget csúcsából.

Harangszó csendült. A két paraszt levette süvegét.

- Dicsértessék.

- Ez a sziget csúcsán, a nagy toronyból szól.

- Templom az?

- Vagy vár. Várkastély.

- Erősség.

- Az ördög jobban tudja.

Kikötöttek. A csónakot ott hagyták a füzesben a hálóval együtt. A hitvány kis halakat tarisznyába dobták, s a hátukon cipelték.

A két paraszt eltűnt a sárguló kukoricaszárak között vezető keskeny kis ösvényen.

Nagy, ünnepélyes csend borult a szigetre. A felhők hamuszínű és lila foszlányokba szakadoztak szét. Messziről vadludak kiabáltak. Besötétedett. A hold kerek karéja nagy udvarban úszott.

Regen a bástyafal kapuját kereste.

Csak másnap jutott a hercegné elé, aki a kastély főkapuja előtt fogadta vendégét. A művész nem tudott uralkodni magán. Hang nem jött ki a torkán, csak a hercegnő kezeit csókolgatta. Percek teltek el, amíg szóhoz jutott.

- Hercegnő, én már nem sokáig élek.

- Regen!

- Igen, én már nem írom meg a Lót-kantatét, és csak azért jöttem, hogy kegyelmességednek elmondjam a végét. A kantatét nem tudtam megírni, de végig kellett kínlódnom az Isten büntetéséből.

A hercegnő szánalommal nézett végig Regen roskatag alakján, és szomorkodni kezdett, hogy valami felborult a művész lelkében. Azt hitte, hogy legjobb lesz, ha véget vet ennek a patetikus és érzékeny hangulatnak, és vidám nevetéssel reggelire hívta a látogatót.

- Látja, milyen népes ez az elátkozott kastély.

A rezidencia körül csakugyan udvarmesterek, kulcsárok, lakájok, szolgák, lovászok, sofőrök sűrőgték-forogtak mérnökök, mesteremberek és munkások között.

Regen azonban ebből nem látott semmit, ő csak a hercegnőt bámulta.

A hercegnő még most is szép és fiatalos volt. Magas, karcsú, bronzvörösbe játszó szőke, a szeme barna, csillogó, átható, lázas, a bőre vakítóan fehér, az ajka vérvörösre festve... valami keveréke a madonnának és a kurtizánnak, tökéletes modellje lehetett egy bűnbánó Magdolnának, ezelőtt tíz esztendővel. Olyan asszornynak látszott, aki sokat élt, sokat szeretett és sokat szenvedett, még ha nem is ismert többet egyetlen férfiúnál. Gyönyörű volt a keze. Nem túlságosan kicsiny, de arányos, vékony, mégis párnás, az ujjai csupa lágy hús és rózsaszínű bőr, a köröm felé keskenyedve, sehol semmi csont vagy felesleges ránc. Ilyen volt a magas, szinte daliás termete is, izmos, ruganyos, teli, az érett asszony minden érzéki bájával, abban a korban, amelyben még teljesen el tudja venni a férfiak esztét, és már tökéletesen el tudja veszteni a magáét. Negyvenöt körül lehetett, de valami őserő vagy a szerelem, csodálatosan megőrizte fiatalnak és látszólag üdének, pedig az utóbbi időben sokat betegeskedett.

Az építészek görnyedő alázattal settenkedtek fejedelmi alakja körül.

- Kegyelmességed így gondolta ezt? Tetszik ez excellenciádnak? Hercegséged parancsol még valamit?

Folyton ezt kérdezték tőle, és a hercegnő csak bólintott, csodálkozott, mosolygott, és hálásan ismételte:

- Nagyon szép. Köszönöm. Mikor lesz kész a park?

- Ahhoz még évek kellenek.

- Évek? Ez borzasztó.

- A fák nem nőnek meg egy év alatt.

- Kár.

- De azért tavasszal már egy kis elíziumi liget lesz itt. Szerencsére készen kaptunk néhány kis erdőrészletet. A természet maga is gondoskodott némi romantikáról. Mi majd segítünk neki, hogy főmagasságod valahol a Kaukázusban érezze magát.

- Ide egy görög templomot szeretnék.

- Már meg is van a terve.

- Oda valami halastó kellene.

- Az az északi falnál lesz.

- A vadaskert? Őz, szarvas, menyét, hiúz, farkas, medve legyen a vadaskertemben.

- A vadállatok szabadon csatangolnak a sziget déli csúcsán, de olyanformán, hogy az utakat és a kastélyt meg ne közelíthessék. Mély árkok, mesterséges sziklák és régi romok benyomását keltő kőkerítések zárják őket a bükk- és hárserdő sűrűjébe. Fenségednek lesz a legszebb állatkertje a világon.

- Szánutakról is gondoskodtak? Nagyon szeretem a szánkókirándulásokat.

A mérnökök biztosították a hercegnét, hogy ha megindul a havazás, itt késő márciusig repülhet a szán a sima és jól védett kőutakon. Az északi fal mentén húzódik ez az út, s két kilométeres pályán versenyeket tarthatnak a főmagasságú uraságok. És mialatt itt a téli sportokat űzik - a déli szigetcsúcson, a pálmakert óriási csarnokaiban tropikus virágok fogják ontani nehéz, édes illatukat.

A hercegnő boldogan mosolygott.

A kastély egész vár volt. Egy esztendő alatt loggiák, fedett udvarok és folyosók körítették a régi szerzetesi házat. Az egész régi épület belsejéből kiszedték a közfalakat. Egy nagy gótikus terem lett abból: a hercegné múzeuma, amelybe szobrok, képek, fegyvergyűjtemény és könyvtár kapott helyet selymek, brokátok, szőnyegek, régi bútorremekek között. Az egészet a föld alól melegítették: mégis a terem egy intim sarkában óriási márványkandallóban gyantás fenyőtörzsek máglyája égett. Csak a hangulat kedvéért. A gótikus ablakok üvegfestményein tarkán és rejtelmesen szűrődött át a napvilág. Ez volt a kastély átriuma, inkább templom vagy múzeum belsejéhez hasonlatos.

A nagyteremből jobbra-balra lépcsők vezettek a lakosztályokhoz. A kisebbik ebédlőben várta Regent az oroszos reggeli. A művész egy pillanatra úgy érezte, hogy még mindig Birukov herceg tulai kastélyában karmesterkedik.

Rövid ideig a régi jó időkről beszélgettek. A hercegnő elmondta, hogy az ura ezelőtt négy évvel meghalt. Aztán Regen sorsa felől kérdezősködött. A művész megnyugtatta a hercegnőt, hogy nem szenved szükségét. Neki már nincsenek igényei, nincsenek tervei, nincs jövője, csak emlékei vannak. A hercegnő megjegyezte, hogy a kastélyban kápolna is lesz, pompás orgonával. És zenekar is lesz, s ha Regennek kedve volna hozzá...

Regen a vállát vonogatta.

- Ha megérem.

- Hát betegeskedik? - kérdezte részvétellel az asszony. - Én is asztmás vagyok.

- Semmi bajom sincs. De nem bírom sokáig. Elmegyek a feleségem után.

- Kár, hogy nincsenek gyermekei - jegyezte meg a hercegnő -, most volna, ahol meg tudna pihenni.

- Ez a szerencsém - hagyta helyben Regen.

- Nem is volt soha?

- Nem. Azazhogy... a feleségemnek, aki oly korán meghalt... no, éppen ez az - dadogta szomorúan Regen. - Neki volt egy lánya.

- Erről sohasem beszélt.

- Nem. De most szeretnék beszélni. Ez is hozzátartozik a Lót-kantatéhoz.

- Beszéljen. Engem kimondhatatlanul érdekel minden, ami a szülők és a gyermekek viszonyáról szól.

Regen engedelmet kért, hogy szivarra gyűjthasson.

- Köszönöm. Hát igen... A leányom. Jenny volt a neve.

- Férjnél van?

- A vőlegényét párbajban agyonlőtte egy éretlen tacsó.

- Borzasztó.

- Én örültem neki.

- Regen!

- Féltékeny voltam rá.

- Szerellemmel?

- Nem tudom. De már kisgyermek korában összeborzadtam, ha elgondoltam, hogy Jenny is megismeri egyszer a szerelmet.

- Maga is tudhatja, hogy ez a természet rendje.

Regen felsóhajtott.

- Az volt a baj, hogy ezt nagyon is tudtam. Én fenékiig kotortam az élet iszapos fenekét. Ismertem a vér, a fantázia, a nagyravágyás és a hiúság minden kísértő démonát. Nekem nem volt semmi illúzióm asszonyi szemérem, férfitisztesség és ártatlan szerelem dolgában. Emlékszem, mikor Jenny még tizenkét esztendő volt, és kétszernél többször említette egy fiúcska nevét, nekem mindjárt a müncheni opera szopránénekesnője jutott az eszembe, aki egy hízelgő kritikáért, ügyes bókért, jó szerepért és százmárkás gázsiemelésért odadobta magát a legundokabb fickó karjaiba.

A hercegnő megborzadt.

- Rettenetes rosszhiszeműség.

- Nem tehetek róla. Ha valamelyik barátom, öreg, beteg, nagy szakállú vagy potrohos szatír megdicsérte Jenny szépségét, felforrt bennem a vér. Mert tudom, hogy az öregedő hím piszkos fantáziája buján legel a serdülő gyermek szerafikus bájain... Ez így van, kegyelmes asszonyom.

- De mégis!... - vágott közbe a hercegnő, aki e pillanatban úgy érezte, hogy meg kell vetnie Regent.

A művész is felindult.

- Nincs mégis, könyörgöm. Ezt mindenki tudja, csak kényelemszeretetből, nemtörődömségből, butaságból vagy erkölcsi vakságból éppen akkor nem gondol e szörnyűségekre, amikor a maga feleségéről, nővéréről vagy leányáról van szó.

- Ez is jól van így, uram.

- Bizonyára jól. De én jártam-keltem az élet vizein, és az égboltozat fényes, báránnyelűs kékjén tükröző hullámok alatt csupa szörnyűséget láttam. Hogy ez sötét pesszimizmus? Lehet. Azt tetszik gondolni, hogy én magam voltam a faun, és ezért láttam mindenkit szatírt? Ez is lehetséges. De én legalább őszinte vagyok önmagammal szemben, és van bennem bizonyos szentimentalizmus a lelkiismeret-vizsgálatban és a kritikában. Valóban. Én egész életemben szentimentálisan gonosztevő voltam, és mindig lélekemészti önvád kíséretében csábítottam vagy engedtem a csábításnak.

A hercegnő megbocsátott a szemmel láthatóan szenvedő művészek.

- Ez szép volt - szaladt ki a száján.

De Regen nem is hallotta meg. Ő csak magamagának beszélt.

- Férfiatlan és beteges dolog ez. Túlságos fontosságot tulajdonítottam annak, amit embertársaim nevetgélve és élcelődve vagy bűnbocsátó megértéssel, vagy fölényes cinizmussal üznek évezredek óta. A szerelmeskedést értem, kegyelmes asszonyom. Tragikus magaslatról néztem az ember erotikus szórakozásait, és majdnem könnyekre fakadtam, ha kalandom akadt, vagy ha egy asszony felkínálkozott.

- Becsületére válik.

- Sokat nem használtam vele. Sem neki, sem magamnak. Ha egy asszony el akar bukni... akkor, ha belehal, akkor is kiküzdí ezt a szomorú diadalt.

- Ezért óvta annyira a lányát...

- Óvni? Hogyan? Erkölcsei prédikációkkal tanítsam meg arra, amire talán rá sem jön magától? Még az anya is félve nyúljon a leánya fantáziájához! Jennynek pedig már tizenöt éves korában meghalt az édesanyja, kegyelmes asszonyom. Hát csak vigyáztam rá. Soha nem engedtem, hogy egyedül járjon a városban, öreg, derék asszonyságot fogadtam melléje... Eleinte úgy neveltem, mint egy hercegkisasszonyt... Zongorázni is magam tanítottam.

- A legjobb mestere volt.

- Húszéves korában már többet tudott, mint én... Akkor ő is kedvet kapott arra, hogy leckéket adjon. Én, esztelen fővel, beleegyeztem. De csak otthon adott órát. És egy öreg hölgy mindig jelen volt a zongoraszobában.

- Férfiakat is tanított?

- Isten ments, kegyelmes asszonyom! De a tanítványai üzeneteket sugdostak és leveleket hordtak a bátyjuktól, a tanáraiktól, az apjuktól, az ismerőseiktől.

- Nem lehet... Ön képzelődött, uram!

- Az öreg hölgy megmutatta nekem a leveleket.

- Szörnyűség.

- Ez mind semmi. Fél év múlva az öreg hölgyet is megvesztegették. Elkergettem. Attól kezdve magam vigyáztam rá, mert én ismerem az embert, az életet, és ismerem a bűnt.

- Maga mindenkit rossznak tart? - kérdezte a hercegasszony, és az ujjával idegesen dobolt az asztalon.

- Fiziológiai értelemben, ösztönénél fogva, szinte hivatásszerűleg bestia az ember.

- És a saját gyermekéről is feltételezte? - kérdezte izgatottan Birukov hercegnő.

- Fel.

- Ez embertelenség volt.

- Szeretet, aggódás, rajongás, félelem volt ez, kegyelmes asszonyom. Borzasztó volt elgondolni, hogy ő is ember, ő is húsból, epidermiszből, nyúltagyból, gerincvelőből, zsigerekből, mirigyekből, idegekből, öröklött ösztönökből, benyomásokból, fantasztikus elképzelésekből áll, mint én vagy a müncheni szopránénekesnő... No, nincs igazam, kegyelmes asszonyom?

- De az embernek lelke, kritikája, fegyelmezett akarata, vallásos meggyőződése, családi tradíciója is van...

- Ami mind nem tud ellensúlyozni egy erotikus álmot vagy egy impressziót, amely tavaszi szélből, mély, érzelmes férfihangból, bűgő klarinétból vagy illatozó virág kelyhéből árad feléje... - mormogta Regen, és új szivarra gyújtott.

A hercegnő elgondolkozott. Lehet, hogy a saját életére gondolt.

- Nincs igaza...

- Lehet. Mondjuk, szerencsétlen, nyomorult, pesszimista ördög vagyok, aki mindig csak azt látta az emberek körül. Nem tehetek róla. De amikor észrevettem, hogy a leányom gyönyörű, amikor láttam, hogy a férfiak megfordulnak utána és kimered a szemük, amikor éles muzsikuszűlem felfogott egy ocsmány és kéjsóvár megjegyzést, akkor reszketni kezdtem a leányom boldogságáért.

- Nem volt büszke arra, hogy a leánya rendkívüli szépség?

- Hogyne lettem volna! Én is hiú és nagyravágyó vagyok. De nem vagyok ostoba. Ha este, az ágyban végiggondoltam, hogy mi lesz ennek a rendkívüli szépségnek az ára... csak úgy vacogott a fogam.

- Miért?

- Mert a nagyon szép asszonyt a saját szépsége állandóan izgalomban tartja, üldözi, lazítja, ostorozza, kísérti, és fel-alá dobálja az elbizakodottság és csüggedés hintáján. A nagyon szép asszony kultuszt űz magából, szépségének fitogtatása életcéljává, a tömjén mindennapi táplálékává lesz, mindig sűrűbb és drasztikusabb adagra lesz szüksége, hogy végletekig felfokozott hiúsága kielégülhessen. Liheg a siker, a hódolat őrző, hörgő eszeveszett egzaltációja után, s ha ez egyszer, akárki részéről, akármilyen véletlen folytán elmarad, minden eszközt megragad, hogy kikényszerítse azt...

- Ezt hívják kacérságnak...

Regen hangja rezgett a fájdalomtól és panaszkodástól.

- Baj, kegyelmes asszonyom, borzasztó tragédia ez! Borzasztó az, ha az ember belekóstol a siker isteni mámorába. Erről nem lehet leszokni, ebben nem lehet mértéket tartani, ebben nem lehet félúton megállni. Ez olyan, mint az ópium, a morfium vagy alkohol. Ebből napról napra több kell. A mérsékelten szép vagy jelentéktelen asszony boldog, ha valaki, férfiember észreveszi és bókot mond neki. A nagyon szép asszony kétségbeesik, ha ezer közül egy férfi közömbösen megy el bájai mellett. Azt lázadónak, ellenfélnek látja, és üldözőbe veszi. És ha a könnyű kacérság nem használ, kikényszeríti belőle a behódolást éppen olyan brutális fegyverekkel, mint a piaci némbor.

- Micsoda rémlátások!

- Mondjuk, hogy nem így van. A nagyon szép asszony is, ha még fiatal és hűvös temperamentumú, lehet igénytelen és szerény. De jönnek ám a szépség kéjsóvár szakértői, a szerelem ínycsemegetői, kalózkodói és szélhámosai. És ostrom alá fogják. Nincs egy nyugodt, fegyverszünetes napja. Megszédül, elfárad és kimerülten néz körül a maga védtelenségében. És martalékká lesz a legerősebb akaratnak, amely a hálóját kivetette rá. Vagy egyszerűen az alkalom szennyes martaléka lesz.

- Az alkalomé?

- Ó, ez a legnagyobb kerítő. Ez a legsötétebb, leghatalmasabb, legveszedelmesebb leánykereskedő. A férfinak is az alkalom ad bátorságot és találékonyságot. Mert higgye el, kegyelmes asszonyom, a férfi éppoly gyáva, mint a nő. De egy vasúti utazás, egy kialudt lámpa, magányos

utca, sötét lépcsőház, pár pohár bor, hirtelen zápor, valami veszedelem, amely együtt éri őket, a siker, a taps szédülete, a fájdalom és részvét édes kéje, közös olvasmány, félhomályos teremben hallgatott zene, betegség, kiállott izgalom, közös csíny vagy közös hősiesség, jó vagy rossz emlék varázsa... tánc, nagy élmény, fáradt test, éjszaka... erdő, madárcsicsergés, tavaszi ébredés... ó, Istenem, én voltam a világ leggyávabb férfia, én a legrosszabb hírű asszonyról, a legbujább kokottról sem tudtam - lelkem legbensőbb mélyén - elhinni, hogy én, még én is meghódíthatom, én voltam a legszemérmesebb és legfélénkebb ember, és mégis... és mégis... Nos, én a gyermekemet megóvtam az alkalom szennyes szuggesztíójától. Egy percre sem vettem le róla tekintetemet.

- S meddig bírta ezt a szerencsétlen gyermek?

- Huszonöt éves volt, és még nem volt bálban, koncerten, korzón és jégpályán, még templomba sem vittem, mert oda is befurakodik a sátán kerítő bandája... csak néha egy kis faluba vittem nyaralni, és bő, kopott, ódivatú ruhában járatam a patak partján, birkák, tehenek, tyúkok és libák csapásán...

- Örült, gonosz ember! Ön megölte őt a szeretetével!

- Igaz. Négy évig vergődtünk így nyomorúságban és árvaságban.

- Miből éltek?

- Régi ékszerek, ruhák, bútorok árából. Néha egy-egy dalt komponáltam.

- A leánya nem tanított többé?

- Nem engedtem... Féltettem.

- Még akkor is szép volt?

- Szép? Mindennap figyeltem, és dermesztően, lázítóan, őrijtően szépnek láttam őt.

- De már férjhez kellett volna adni...

- Hát igen... Egy ízben agyvérzésem támadt. Kórházba vittek. Jenny maga maradt... Én egy évig voltam tehetetlen, béna, apatikus élőhalott. Ezalatt Jennyre senki sem vigyázott...

- És mégsem érte baj...

Regen dühösen felcsattant.

- Mit tudom én, kegyelmes asszonyom! Amikor felgyógyultam és visszamentem, többé nem törődtem vele.

A hercegnő összecsapta kezét.

- Miért?

Regen szeme még most is örült dühben égett.

- Undorodtam tőle - nyögte ki magából hörögve, és a kezével úgy tett, mintha valakit ellökne magától.

- Undorodott?

- Igen. Mit tudom én, mi történt vele azalatt, amíg én kórházban feküdtem, és nem vigyáztam rá? Egy erős akarat... egy vakmerő fickó... egy ügyes beszédű csábító... vagy csak egy szennyes alkalom. Mit tudom én, kegyelmes asszonyom? Hát le is mondtam róla. Elhatároztam, hogy most már nem bánom, menjen férjhez... féltse más... aggódjék, reszkessék, tébolyul-

jon meg miatta más... nekem már úgyse kell... Egy hosszú év!... Ki biztosít engem, kegyelmes asszonyom?...

A hercegnő szánakozva nézte a szegény, öreg Regent.

- És?

- Eszembe jutott, hogy a faluban, ahol nyaraltunk, egy derék kántortanító házasodni készül. A paptól hallottam. Jóraivaló zenész volt. Józan és igénytelen ember, írtam neki s meghívtam.

- Jenny ismerte?

- Nem. De a pap sok jót mondott róla. És Jenny is belátta, hogy én nem tudom eltartani. Már nem is tudtam a szeme közé nézni.

- Nem szerette többé?

- Elmondhatatlanul szerettem. De nem tudtam ránézni. Undorodtam tőle. Eszembe jutott, hogy fiatal művész koromban egy arisztokrata leánnyal korrepetáltam. Egyszer a komtesznek két hétig beteg volt a nevelőnője. Mondjam tovább? A torkomat még most is összemarkolja az undor és az önvád. Hadd menjen férjhez az én szerencsétlen Jennym!

- Odadobta a falusi fajankó karjai közé? Szerencsétlen ember!

- Csak akartam. Összeismertettem a fiatalokat. Szépen, annak rendje szerint elköltöttünk egy barátságos vacsorát. Aztán a kántor hazament. Másnap a plébánosnál érdeklődtem a fiatalember szándékai felől.

- És...

- A plébános derék ember volt, de faragatlan és brutális vén csont. Közölte velem, hogy azt mégsem kívánhatjuk a csinos és tehetséges fiatalembertől...

- Mit?

- Hogy egy ilyen idős, beteg és rút leányhoz kösse az életét...

A hercegnő ijedten kapta fel a fejét.

- Nem értem - a maga tündöklő Jennyje...

Regen szomorúan bólongatott, és szinte sírva folytatta:

- No, hazamentem és megnéztem a szegényt... Akkor vettem észre...

- Örület! - sikoltott fel a hercegnő önfeláldozóan. - A maga eszeveszett kínzásai alatt elvesztette a szépségét.

- Igaza volt a kántortanítónak. Nem szóltam semmit. De Jenny kitalálta a kétségbeejtő igazságot. Kicsit sírt, sírdogált, és este lefeküdt. Elmondta az imádságot, amit megholt drága édesanyjától tanult, és megmérgezte magát.

- Magát megveri az Isten!

- Megvert!

- Nem szakadt meg a szíve?

- Nem. Szinte megkönnyebbültem. Úgysem tudtam a szeme közé nézni. Négy hónapig volt az alkalom szennyes martaléka.

- De hiszen maga a pokolbeli sátán.

- Az élete szegénynek pokol volt csakugyan.
 - És maga üzte oda.
 - Lehet. De csak azért, mert jót akartam vele. Igaz, hogy szegényke a pokol útját járta. De a pokol országútja a legjobb szándékkal volt kikövezve, kegyelmes asszonyom!
- Regen másnap visszament Pécsre, a hercegnő pedig Párizsba utazott.

3

A máramarosi Visó-folyó völgyében egy nyolcvan lóerős hegyi túraautó szaladt a tükörsima, kemény országúton. A kocsí mögött kilométernyire úszott a vastagon bodrosodó, gyűrűkbe gomolygó, hófehér porfelleg, s a motor berregése elől ijedten szaladt szét a havasi földön legelésző nyáj.

Őszre járt az idő. Az erdők bársonyos, zöld, rozsdavörös, sárga és lila színfoltokkal borították el a hegyoldalakat, amelyek kékes párában, titokzatos messzeségben levőknek látszottak. Az út mentén mély árok és azon túl meredeken emelkedő, gyepes, pázsitos, csipkebokros domboldal. Vadkörte és szamóca fonnyadt a cserjéken, a szakadéokban hangos csörgéssel futott a Visó-patak, amely szinte ezüstösen ragyogott a pisztrángok százaitól. Gyönyörű, langyos, békés, őszi csend, a levegő meg sem mozdult, és illatos volt a száradó füvektől.

Báró Müller Fritz, a visói nábob számtartója ült a kocsiban, s a hegytető felé mutatva, a mellette ülő idegen úr füléhez hajolt:

- Az a báró várkastélya. Húsz perc múlva a kapu előtt leszünk. Mr. Wells még nem járt erre soha?

Mr. Wells, egy angol petróleumkutató társaság embere, némán rázogatta nagy, erős fejét, és közben közönyösen nézte azt a bús, édes, aranyos haldoklást, amelyben a természet ilyenkor összel, agonizál. Nézte a sárguló bokrokat és a vízből ki-kilendülő pisztrángokat, aztán hirtelen elmordult:

- Erős szervezetű ember a báró?
- Mint egy gladiátor.
- Vérmes?
- Eléggé.
- Iszik?
- Fiatal korában ivott. Amióta megházasodott, szivar és borospohár még nem érintette ajakát.
- Ez baj - dörmögte az angol. - Hány éves?
- Ötven.
- Szereti a feleségét?
- Imádja. Ő a legboldogabb ember.
- A tröszt központi irodájában valami regényes házasságról beszélgetnek.
- Hol?
- Londonban.

A számtartó tágra meresztette szemét. Igaz, hogy a visói nábob nem közönséges ember, és üzleti hírért az egész világon ismerik, de hogy a házassága is érdekli a Nyersolaj Tröszt londoni igazgatóságát, ezt nem gondolta volna.

- És mit tudnak Londonban a báró házasságáról? - kérdezte gúnyosan, de nagyon kíváncsian az angolt.

- Mindent - felelt az egykedvűen. - Mesalliance. A báróné apja üzemvezető volt az öreg Müller gyáraiban. Előmunkásféle.

- De zseniális ember.

- Helyes.

- Egy régi lengyel gyárosfamília sarja.

- Tönkrement.

- Igaz. De első rangú szakember.

- Az öreg Müller azért alkalmazta. A fiatal báró azonban nyugalomba küldte.

- Mert a vejévé lett, és ez őt feszélyezte.

Az autó viharos száguldással ette a kilométereket. Közel jártak a Tisza forrásához. Ősz volt. Az erdők kezdték terrakotta-, ametiszt- és rubinszínekkel tarkázni a ruhájukat.

Az angol elnézte, hogy a folyó ezüst szalagja fölött kígyóvonalban füstoszlopok lógnak a levegőben, amely aranyporos volt a búcsúzó napsugártól.

Egy... két... három füstkígyó, ugyanannyi magas, merev, égre nyújtózkodó gyárkémény meghosszabbítása, mint sudár talapzaton csavart reneszánsz oszlopok, arany szikrákkal bepettyezve.

- Ez mind az övé?

- Mind.

- Az apjától örökölte?

- Részben. Több mint a felét ő építette.

- Csodálatos karrier!

- Egy cseppet sem csodálatos. Aki a bárót ismeri, annak természetes.

- Erős, dolgos, kegyetlen, nagy hatalmú ember, úgy mondják.

- Lángész.

- Szerencse!

- Ej - legyintett a számtartó. - Nincs szerencse a világon. Az emberi ész és a férfias akarat, az mindenható.

Közeledtek a kastély felé.

A föld reszketett, mint egy szerelmes asszony melle. Gépek, kemencék, kazánok, gőzzé forralt víz, rohanó vagonok, ziháló mozdonyok, fejsze alatt leomló tölgyek remegtették meg a földet, amely mohos, nyirkos, bársonyos, süppedő és buja volt a nedves őszi időben. A lejtőkön bárányok és birkanyájak legelésztek békésen.

- De gyönyörű kép! - fakadt ki az angol. És rámutatott a havasokra, amelyek a nap vörös tüzeiben szikrázva őrt álltak a várkastély, a gyárak, a kémények és a bárgyú egykedvűséggel legelésző birkák felett.

A számtartó nem látta a tájat. Ő újra a báró szédítő karrierjét emlegette.

- Emlékszem, gyerek voltam még, amikor beszélni kezdtek a báró apjáról. Azt még egyszerűen Franz Müllernek hívták. Pécsről jött ide az öreg üveggyáros. Már nem él. De én ismertem. Ott van ni, eltemetve a kastély fölött, abban a mauzóleumban. Még hetvenéves korában is egész nap lovon ült, hajnaltól késő estig járta a hutákat. Öt éve csak, hogy meghalt.

- Ő volt a nagy kezdő?

- No, még Pécsen kezdte. Itt már egy jó nagy darab őserdőt vásárolt. Az erdő közepén, tisztás kis fennsíkon üveghutát épített, orvosságosüvegeket gyártott, és áruját szekéren szállította Máramaroszigetre.

- Kereskedőknek?

- Házalóknak.

- Akik később nagy cégek alapítói lettek. Micsoda karrierek!

- A kereskedők később már eléje siettek a gyárosnak. Angliából is jöttek.

Az angol meglegedetten bólintott.

- Angol kereskedők? Meghiszem. Azok a legények! Egész életükben jönnek-mennek. Felkapaszkodnak a gőzmozdonyokra, és a vasúti síneken összevissza járók a világot.

- Rengeteg robot.

- És milyen sikerek! Hiába, övök a jövő. A vasúté és a kereskedőé. A sínek a földkerekség véredényei, a kereskedők a vértestecskék.

Elhallgattak. Mind a ketten az öreg gyárosra gondoltak, s az emberfeletti erőfeszítésre, a temérdek munkára és pénzre, amitől az üveghuta megtermékenyült, nőtt, terjeszkedett, elhatalmasodott a fennsíkon, és ette az erdőt maga körül. A fia már beleszületett a gazdaságba. Azaz, mire a fiatal Fritz elvégezte a technikát, és mérnöki oklevelet kapott, már kész volt számára a karrier. Csak bele kellett ülnie a milliókba. De aztán nem is ült bele hiába. Az ő érdeme, hogy ma már hatalmas fűrészek aprítják a deszkát, kisvasút szállítja a hegyoldalból a faóriásokat, sínek szaladnak a vasúti állomáshoz, apró lőrék, természetes teherkocsik, szalmával párnázott hosszú vagonok rohannak a völgybe az üvegholmival. Az ő érdeme, hogy most gőzfűrészek sikoltoznak a hegyek között, zúg, zakatol, morog a gépház, és körülötte reng a puha gyepes föld.

- Micsoda karrier! - sóhajtotta az angol, a számtartó pedig egész eksztázissal folytatta.

- Vegyi ipar, üveghuta, faaprító, mészégető, téglagyár, egész kis város ez, a technika, a vegytan, a geológia, az elektromosság városa. És én vagyok ennek a kis birodalomnak a pénzügyminisztere.

- Ön is szép karriert csinált.

- Hála Isten, szépet. Visó: ez a mi országunk, ez a mi hazánk. Visó: ez benne van az angol és japán, az amerikai és ausztráliai ipari tájékoztatókban.

- És Fritz Müllerből báró lett.

- Már az apja is az lehetett volna. De ő csak a fia számára fogadta el.

- Puritán volt?
- Közönyös.
- Cinikus?
- Bölcs és igénytelen.
- Csak a pénzt szerette?
- Csak a fiát.
- És a báró?
- Ő nem szeret senkit, csak a feleségét.
- A báróné is szép karriert csinált.

Az autó hirtelen megtorpant. A kastély kapuja nyikorogva nyílt.

Az angol kiugrott a kocsiból. Rosszkedvű volt. Féltette az üzletet. Nem, ez a havasi nábob nem adja oda a petróleummezőit.

„Micsoda karrier!” - gondolta irigykedve.

Mintha ég és föld között lebegne, régi Csák Máté-féle kastélyokra emlékeztetően, ciklopsi kőépítmény, romantikus lovagvár, bevehetetlen erősség: ez volt a Müller báró otthona. Északról, keletről és délről megközelíthetetlen. Nyugatról, az ország szíve felől sima, kemény autópályán gyönyörűség a kapuja elé száguldozni.

- Harminc évig építették - magyarázta a számtartó, ahogy az angolt az udvarokon átkalauzolta. - Eleinte kicsiny favázas irodaépület volt. Az öreg Müller itt kezdte az üveggyártást. Aztán kőből átépíttette. Négy szoba. Majd egy istálló. Aztán gyárépület. Lakás a munkavezetőnek. Egymás hegyén-hátán az épülettoldalékok. Takarékoskodni kellett a helyről. Szikla és erdő, kérem, kemény ellenfelek.

- Most fejedelmi vár.
- Ez már a báró úr érdeme. Ő tervezte egygyé ezt a sok fantasztikus épületet. Ő építette hozzá a kis kápolnát.
- És körülötte egész kis város!
- Gyárak, munkáslakások, irodaházak...
- Nini, ott tenispálya.
- És fedett lovarda.
- Mint egy fejedelelemnél.
- A méltóságos asszony kedvéért...
- Rengeteg vagyon ez.

A számtartó büszkén és kipirult arccal vezette fel vendégét a márványlepcsők süppedő szőnyegén. Érezte, hogy az egész óriás vállalat nagy fordulat előtt áll. A völgyekben már régóta kutatnak petróleum után. Geológusok mondják, hogy errefelé is oly roppant medencéket rejt a föld gyomra, mint Galíciában, Lengyelországban és a Kaukázusban. A báró sok pénzt költött már el próbafúrásokra. A nagy, rezgő, idomtalan fatornyok ott lenn a völgyben temérdek pénzt nyelnek el, de csak jelentéktelen mennyiségű petróleumot pumpálnak ki a mélyből. Most angolok érdeklődnek a nagy vállalat iránt. És hozzák a milliókat, a szakértőket,

a monstruózus gépeket, a lángoló fantáziát, a nagy, ragyogó, gazdag jövő perspektíváját - ha a báró is úgy akarja.

Remegett a szíve, mintha ő is egyik hadvezére volna ennek a készülő nagy háborúnak. Sietett, lihegett, lelkendezett, szinte vonszolta magával az angolt, de közben érthetetlennek találta, hogy a vesztibül oly néptelen. Sehol egy inas, szobalány, lakáj, a folyosó csendes, és valami fülledt, titokzatos csend üli meg a palotát.

Az angol a fejét csóváltgatta.

- Egyiptomi alkirály palotája. Valóságos barbár fényűzés. Hogy hordták fel ide ezt a sok olasz márványt, uram? Egyiptomi rabszolgákkal?

A számtartó kínosan töprengett. Mi történt a báróéknál? Egyszerre, a báróné lakosztálya felől egy siető szobaleány alakját pillantotta meg.

- Kisasszony, mi történt?

A lány szepegeve felelte:

- A báró úr, a báró úr...

- Szerencsétlenség?

- Beteg... Súlyos baj...

- Leesett a lóról?

- Rosszul lett. Ma reggel elájult. Elesett a fürdőszobában. Azóta eszméletlen.

- Agyszélhűdés. Mint az apjánál. A Müllerek végzete.

A szobalány szomorúan bólongatott.

- Hívom az inast. Az idegen úr lakosztálya a jobbszárnyon... Rögtön itt lesz Joseph.

- Elkéstem - dörögte az angol.

A számtartó megkövülten állt, a szája remegett és a homloka verejtékezett.

- Ki hitte volna!

Az angol magamagának beszélt.

- Mondtam nekik, hogy sietni. Már tavaly szándékoztam... Az öreg Lubinszky is mondta... Hiába, elkéstem.

Joseph, a komornyik megjelent, és az angolt elvezette. A számtartó búsan ballagott vissza, lefelé a lépcsőn.

Éppen megérkezett a máramarosszigeti vármegyei kórház igazgatója.

- Holnap itt lesznek a pesti professzorok, de én lóhalálban jöttem - magyarázta a báró titkárának. Aztán megindult, és felballagott a márványlépcsőn a báró lakosztálya felé. Egyszerre izgatott lett és hevesen vert a szíve. Arra gondolt, hogy ha itt most csudát tudna tenni! Ha a bárót meg tudná menteni! Micsoda perspektíva! Micsoda karriernek volna ez a kezdete!

A hálósobában, amely nagy, komoly empire stílú terem volt, háromszoros nagy üvegtáblás ablakokkal, a fal mellett óriási keményfa ágy. Az ágy felett feszület. Előtte kis asztal meg egy nagy, szarvasbőrrel behúzott karosszék. A széken ült a báróné, és az urának az ágy fehér lepedőjéről lelógó kezét szorongatta. A szeme tele volt könnyel és kétségbeeséssel.

A doktor megvizsgálta a beteget. Közben halkan fel-felsóhajtott. Gyönyörű, fiatal, erős volt ennek az ötvenéves embernek a teste, mint egy antik birkózóé. Mintha örök életet és örök fiatalságot rendelt volna neki a Végzet. De a halál ott ólalkodott az ágy körül, és az orvos tudta, hogy ez a gonosz és esztelen Rém legyőzi az erőt, az egészséget, az életet. Valamit rendelt. Köhögött és banális szavakat mormogott. Érvágást és valamelyik fővárosi professzor nevét emlegette.

Az asszony sírt.

A báró arca meg-megrándult. Legyintett a kezével.

„Tegyetek, amit akartok.”

Az orvos kisompolygott.

A báró megrázkódott. Úgy érezte, hogy visszatér a lelke. Lábát, derekát, karját nem tudta megmozdítani, de a szíve erősen vert, meleg vérhullám ömlött szét a testén, és az öntudata oly tiszta és világos volt, mint élete legenergikusabb pillanataiban.

Nézte, nézte a fiatal, szép teremtet, akitől ő három mennybéli szép esztendőt kapott. Kimondhatatlan hálával gondolt erre a három esztendőre.

- Köszönöm - suttogta elérékenyedve. - Én voltam a legboldogabb ember a világon.

- Miért mondd, hogy voltál?

- Mert vége.

- Fritz!

- Vége. Meghalok. Tudom, így halt meg az apám is.

- De hetvenéves korában.

- Ez szerencse dolga, ő azonban nem volt olyan boldog, mint én.

- Fritz, ne mondj ilyeneket. Te erős vagy, szép és fiatal.

- Mindegy. Én meghalok. Hallgass ide, Berta...

Az asszony sírva fakadt, és letérdelt az ágy elé.

- Az Istenre kérlek, ne gondolj a halálra...

- Ez kötelességem - felelte szomorúan, bágyadtan, de szinte vigasztalón a férfi. - Én üzletember vagyok. Nekem ezt is komolyan kell vennem. Berta, légy nyugodt, és hallgasd meg, amit el akarok mondani... Az egész vagyon, az erdők, a gyárok, a vasutak... minden, minden a tied...

Az asszony halottfehér arccal nézett a betegre. A báró észrevette, hogy Berta térden állva roskadozik az ágy előtt.

- Kelj fel, kislányom. Ül ide az ágy szélére. Fogd meg a kezem.

- Fritz, ne gyötörd magad...

- Berta, nem szenvedek. Csak tudom, hogy mennem kell. Búcsúzom. Ez a természet rendje. Negyvenhét éves koromig dolgoztam, három évig boldog voltam, most nyugodtan távozom. Én a boldogság legmagasabb csúcsán állok. Boldog vagyok, Berta, és ezt neked köszönhetem.

Kopogtak. Halkan belépett az inas.

- Méltóságos báró úr, itt vannak az urak.

- Berta, én kérettem őket. A pap, a számtartó, két mérnök... végrendelet... pár perc az egész... hiszen mindenem a tied.

Az urak szepegeve, vörvörös szemmel, ijedt csoszogással besettenkedtek a haldokló elé.

- Csak egy szót, uraim. Én meghalok.

A számtartó köhögött, a két mérnök rémülve nézett a méltóságos asszony felé. A pap a fejét csóválta, és az Isten nevét emlegette.

- Igen. Végrendeletet teszek. A számtartó úr trezorjában ott vannak az okmányaim. Rokonom nincs. A Müller család kihalt. A vagyont én szereztem. Mindenem a feleségemé. Isten áldja meg az urakat.

A báróné felsikoltott, az urak egymást taszigálták ki az ajtón. A pap a kezét tördelte, a számtartó sírt, mint egy megvert gyermek. Az egyik mérnök az orrát fújta kimondhatatlan, fájdalmas zavarában.

Férj és feleség magukra maradtak.

- Berta! - szólalt meg a férfi. - Intézkedtem, hogy édesapádat táviratilag hívják hozzád, gyermekem. Nagy szükséged lesz rá. Ez az óriási üzem gazda nélkül marad. Ő ismeri az én vállalataimat. Holnap reggel itt lesz. Máramarosszigetig vonaton jön, ott gépkocsi várja. A pesti vonat reggel hat órakor érkezik Szigetre. Kilenc órára itt lehet. Ő vegyen át mindent. Ő legyen a te helytartód. Én megbízom benne. Jó kezekbe kerül a Müller gyárak sorsa. Becsüld meg, és szeresd őt!

Az asszony alig bírt a fájdalmával. Sírt, fulladozott, ájultozott, és könnyeivel áztatta a beteg érzéketlen, merev, halálfehér kezét.

A báró halkán folytatta:

- Most szinte örülök, hogy amiért három évig rimámkodtunk, nem teljesítette az Úristen.

- Mire gondolsz? - szepegte az asszony.

- Hogy gyermekem legyen.

A báróné elsápadt, és arccal a beteg fölé esett. A báró kétségbeesve erőlködött, hogy az ájult asszonyt felemelje. De nem tudta megmozdítani a tagjait. Elordította magát. Az inas beszaladt.

- A komornát! Orvost! Segítség!

A főorvos berohant. Eszméletre térítette az asszonyt, és kivonszolta a szobából.

- Báróné, vigyázzon magára és a báró életére. Még egy ilyen izgalom, és... asszonyom, az Isten szerelmére kérem...

Berta szívében elakadt a vér.

- Mit tettem?

- Semmit. Nem tehet róla. De imádkozzék, hogy ez meg ne ismétlődjék. A báró úrnak abszolút nyugalomra van szüksége. A legkisebb lelki rázkódtatás megölheti. Értse meg, báróné, a legcsekélyebb felindulás, akár öröm, akár bánat, akár ijedtség... kérem, könyörgök...

- Erős leszek - suttozta az asszony, és visszament az urához.

A báró mozdulatlanul feküdt egy jó hosszú óráig. Aztán csendesen, suttozva megszólalt:

- Jobban vagy, Berta?

- És te, édes?
 - Én egészen jól.
 - Jaj!
 - Ne félj. Jól vagyok. Azt is tudom már, hogy mit akartam neked mondani az előbb. Te eddig nem sokat érdeklődtél az én üzleti vállalkozásaim iránt.
 - Te akartad így.
 - Igen. Így tetszett nekem. S ha még valaha talpraállok, nem is engedem meg, hogy gyönyörű fehér kezedet beszennyezd a mindennapi élet gondjaival. De ha meghalok...
 - Fritz, édes, imádott Fritz...
 - Ki tudja? Az apám is így halt meg... Tehát... ha te árván maradsz, gyönyörűségem, végül kell, hogy megismerd a saját helyzetedet. A vállalataim állanak...
 - Ne most, ne most, Fritz, majd, ha több erőd lesz... - könyörgött az asszony, és ráborult a betegre.
- Megcsókolták egymást. Az egyik ember csókja azt jelentette: nem engedlek meghalni, a másiké: nem tudlak itthagyni... nem akarok elmenni tőled... A férfi hamar felocsúdott, és folytatta:
- Akarom, hogy minden vállalatom igazgatását édesapád vegye a kezébe... Figyelmeztetek, hogy most akartam angol pénzen nagy részvénytársaságot csinálni petróleumkutatásra és a megnyitott források kihasználására... ezt meg kell csinálni... ezt a lelkedre kötöm... a te érdeked, az ország érdeke, egész Európa érdeke...
- A beteg kínosan hörgött.
- Te szívem, mondtam én már neked, hogy mennyire szeretlek?
- Aztán lehanyatlott a párnákra és kimerülten elhallgatott.

4

Másnap megérkezett az öreg Lubinszky Taddeus. A lengyel geológus apró, csontos, energikus és ruganyos alakja a feje búbjától a cipőjéig szürke volt és száraz. Az arca is, amelyen ezer ránc futott össze minden indulatra, a haja is, a szakállja is, a vérben forgó, tüzes, haragos, dacos szeme is, a ruhája is, a hangja is, a mozgása is szürke volt, fehér-feketéből, világosságból és sötétségből, szeretetből, és gyűlöletből, mosolyból és haragból összetett szürke, jeges, ijesztő, félelmetes szürke, mint a tigris vagy a köd, a füst, a viharfelhő szürkésége. Kemény és engesztelhetetlen, nagyravágyó és kapzsi, okos és ravasz, megviselt, kiábrándult, gőgös és hideg, számító és cinikus volt ez az ember, de nem a természettől fogva, hanem mert a sors csapásai, a rengeteg munka, a sziszifuszi küzdelem, a családi boldogtalanság, a gyomorbad, a csalódások s a boldog emberek iránt érzett irigység hideg, kemény, szürke acéllá edzették.

Lubinszky úgy érezte, hogy az ő rabszolgabecsületessége, tébolyult erőlködése, munkában töltött éjszakái, a világban való lóttása-futása, nagy esze és kimeríthetetlen szorgalma nélkül az öreg Müller Franz hagyatéka a báró kezén elkallódott volna. Ahhoz, hogy minden vállalat a legjobb irányt vegye, hogy minden kockázat nyereséget produkáljon, hogy minden szerencsés véletlen gyümölcsöt a Müller ház arassa le elsősorban, ahhoz szükséges volt, hogy előbb Lubinszky Taddeus Lengyelországban tönkremenjen, kimerítve az összes kedvezőtlen esélye-

ket, saját bőrén tanulja meg a fa, kő, üveg, petróleum, szén minden kegyetlen, szeszélyes, ostoba és makacs ellenállását emberrel és üzlettel szemben, becsülettel és jóssággal szemben, erővel és ravaszsággal szemben. Szükséges volt, hogy a természet és az ember harcában ő maga minden csatát elveszítsen, félíg az örültség, félíg a szentség aszketizmusába essék, mindenről lemondjon, mindent feláldozzon, mindent merészeljen, hogy így kifosztva megnövekedjék, s a vereségből nagy tanulságokat merítve, győzhetetlen hadvezérré legyen... a Müller ház javára és dicsőségére.

Lubinszky Taddeus hetvenéves volt. De olyan erős, izmos, ruganyos és acélos, mint egy megvénhedt, szürke kondorkeselyű. Éles szemű, biztos kezű, egyenes hátú, fűrgé lábú, törhetetlen öreg ragadozó, félelmetes és ellenszenves, okos, gögös és goromba aggastyán, vén zsarnok, minden érzékenyedés, hangulat, öreges szeszély és modorosság nélkül, olyan ember, akinek még szokásai sincsenek, olyan öreg, aki nem irigyli a fiatalokat, aki sohasem tréfál, nem dévajkodik, nem szereti és nem veti meg az asszonyt, aki nem sopánkodik a múlton, de aki nem is fél a haláltól, mert meggyőződése, hogy csak most kezdi az életet, és ő az, aki örökké él és örökké öreg marad, mint a havasok hófehér, ragyogó, örök ifjú kupolája.

Amikor a leánya született, ő már éppoly szürke volt és öreg, mint akár ma, Berta huszonötödik esztendejében. Agglegény létére ifjú és szép fiatal leányt vett el feleségül. Zsófiának hívták a feleségét. Berlinben ismerkedtek meg. Lubinszky dúsgazdag ember hírében állott. Wosinszka Zsófia szegény foltozósabó leánya volt. Közepes zongorista, de tüneményes szépség. Földije Lubinszkynak. Egy évig a szeretője volt. Aztán a felesége. Ekkor kiderült, hogy Lubinszkynak több az adóssága, mint amit a gyárai és erdőtelepei érnek. Az asszonynak leánygyermeké született. Nehéz szülés volt: egy csinos fiatal orvos mentette meg az anya életét. Még a gyermekágy mellett kezdődött el a barátságuk, de Lubinszky csak egy esztendő múlva tudta meg. Az orvost párbajban nyomorékká lőtte, az asszonyt elkergette, a gyermeket magához vette. De a tragédia alatt ő maga is koldusbotra jutott. Az asszony visszakéredzkedett, Lubinszky elűzte, a gyermeket megtagadta tőle, és valósággal belekergette az örületbe és öngyilkosságba. Amikor Wosinszka Zsófia felakasztotta magát, akkor az apa megnyugodott.

- Eltakarodott a gyalázatos - ez volt a búcsúbeszéde, és ezzel tökéletesen elfelejtette a kisleánya anyját, akit a varsói városi kórházból temettek el, pap nélkül, siratás és búcsúztató nélkül, a szegények parcellájába.

Lubinszky a kis Bertával együtt Magyarországra jött, és beállott a Müller Franz vállalatához üzemvezetőnek. Azóta nem történt semmi az ő személyével, de annál több a Müller ház vállalataival. De igen. Vele is történt valami, amit az Isten kárpótlásul adott neki a sok fájdalom és gyűlölet, szenvedés és csalódás után, kiengesztelésül. Megszerette Bertát. Ez a cseppnyi emberi lélek bevonult a szívébe, mint egy jótevő kis démon. Bevonult és elhelyezkedett, és lassankint mindenkit kiszorított onnan. Ő képviselte a családot, a szépet, a meleget, a megnyugtatót, a vigasztalót, a szeretetet és játékot, amely az emberi erők bugyborékoló feleslegét lecsapolja. Ő okozott gondot és aggodalmat, ő követelt önfeláldozást és odaadást, ami nélkül az élemedett ember élni képtelen. Ő volt a nevetés és a csíny, a mosoly és a könny, a féltékenységi és a ragaszkodás, ami nélkül üres és pusztaság a szahara az élet. És ő volt az az oltár, amelyen a jövőbe való ábrándozás, a gazdagság és hatalom vágya elhelyezi a siker, a diadal, a kincs és a nagy név minden előnyét, pompáját és értelmét. Ő lett a program, a végső cél, amiért érdemes dolgozni és győzni. Ő lett az elégtétel és a kiengesztelés; benne megbocsátott az anyának és megnyugodott a felejtésben.

„Ő az én legnagyobb jótevőm” - mondogatta magában, és minden emberi gyengesége, öreges érzékenykedése, férfias szenvedni és örülni vágyása, megalázkodása és bűnbánata feloldódott apai szeretetében.

„Én vagyok az anyja is Bertának” - mondogatta magában -, és bolondos, öreges, gyermekes rajongása oly tökéletesen kiélte magát a gyermekével szemben, hogy a világ számára egy cseppecske sem maradt.

Amikor Bertát a fiatal Müller feleségül vette, Lubinszky nem érzett sem örömet, sem bánatot, sem féltékenységet, még csak el sem kedvetlenedett a magányosság és kifosztottság gondolatára. Az ő szeretetében nem volt semmi önzés; de titokban nem is hitte el, hogy tőle Bertát idegen ember, szerető, férj vagy gyermek elrabolni képes. Sőt úgy képzelte, hogy Müller Fritz most egyszerűen oda kerül Berta játékszerei közé, és a visói nábob bevonul az ő családjába. Tehát neki, Berta apjának, most már fokozott kötelessége, hogy a báróra is kiterjessze zsarnoki hatalmát Berta érdekében.

Müller Fritz azonban nem így gondolkodott. Ahogy gazda és sáfár a vő és após viszonyába került, e két nagyszabású ember egyszerre tűrhetetlennek találta az egymás közelségét. És Lubinszkynek hamar be kellett látnia, hogy ő a gyengébb fél a hadviselők között. És otthagya a telepet, átvette a cég budapesti központi irodáját, amely a Müller háznak a világpiaccal való összeköttetését irányította. Ott kellett hagynia gyárait, erdeit, fűrészzeit, üveghutáit, bányáit, az ő egész földi paradicsomát s azonfelül Bertát, az egyedül imádott bálványt, egy idegen ember hatalma alatt.

Lubinszky Taddeus, a vén csont, az apró, száraz, ólomszínű aggastyán lázongó titán lett, fogcsikorgató, hűséges öreg kutya, aki lemarja az idegenek húsát a csontjukról, s távollevő kis kölyke után búsul és aggódik, és folyton ellenség után szimatol.

Ez az ember most hirtelen itt-termett a visói hegyek között és berontott a kastélyba, ahol az ő kis Euridikéjét fogva tartja az alvilág szerelmes uralkodója.

Vő és após hosszan, mélyen, ellenségesen néztek egymás szemébe. A báró szerette volna kezét nyújtani öreg ellenfelének, de csak kínosan kaparászott a takaróján, csak az ujjait görbítette ki és be nagy erőlködéssel. A karjait nem tudta megmozdítani.

Egy pillanatra behunyta a szemét. Mellette siránkozott Berta hangtalanul. Az öreg Lubinszky hol az egyikre, hol a másikra függesztette hideg, szürke tekintetét. Nem látszott meghatottnak vagy elérzékenyültnek, csak nagyon komolynak, és ezernyi ránc rángatózott tépelődő arcán.

A beteg ember Lubinszky felé fordította tekintetét.

- Vigyázz Bertára és a vagyonára... Tudom, jó kezekben lesznek... Tégy mindent belátásod szerint...

Az öregúr halkán, suttogva, száraz, hideg szavakkal vigasztalta vejét.

- Ne fáraszd magadat... Ne gondold ilyesmire... Erős vagy, fiatal... nézz meg engem... hetven év...

A beteg csendesen ingatta a fejét.

- Vége. Tudom. Az apám is...

- Az orvosnak más a véleménye...

- Nem beszélhet másként.

- Fritz!

- Mindegy... Bertát sajnálom... nem igaz, magamat sajnálom. Berta jó kézbe kerül - ismételtette szomorúan... - de én még szerettem volna egypár évig... azt hittem, van még tíz-tizenöt évem... reméltem, hogy fiam lesz... igen: fiú, kis Müller Franz, a nagyapja nevére... kis trónörökös... az én fiam...

Berta rémülten nézett a haldoklóra.

Az ő fia!

Megkapaszkodott az ágy sarkába, és küzdött az ájulás, az örület és a kétségbeesett jajveszékelés kínos kényszere ellen, ahogy csak tudott. A beteg lassan, alig suttogva folytatta:

- De ha így kellett történnie... akkor jobb is, hogy ő nem született meg... A vagyont a gyámok, hatóságok kezére került volna... neki nem hagytak volna semmit... gyűlölöm az embereket... gonoszak, ostobák, elpredálták volna, és Berta is áldozatává lett volna a kis árvának... Tudja az Isten, hogy mit csinál.

Az asszony felsikoltott.

- Fritz, édes drága Fritz, ne beszélj ily szörnyűségeket.

A beteg az apósa felé nézett.

- Nincs igazam, Tádé?

Az öreg lengyel csendesen bólongatott. A báróné leroskadt az ágyra, ura lábaihoz.

- Fritz... Fritz... Gyógyulj meg, kíméld magad, várj... ne beszélj... ne beszélj.

- Már nem - nyögte a beteg kínos erőlködéssel. - Aztán hörgött és fohászkodott. - Pedig... szerettem volna... De jobb így... Jobb, hogy nem is született meg az én fiam... az én fiam... nem is született... Isten így akarta... Isten... Berta! - hördült ki véres, habos száján az utolsó szó, amellyel elbúcsúzott az élettől és a szerelemtől.

Aztán leesett az álla és meghalt.

A báróné melléje esett a halottnak, és ott feküdt ájultan, fehéren, eszméletlenül, mint aki urával együtt a maga minden erejét, egész ijedt, dermedt, kétségbeesett lelkét is elvesztette.

Harmadnapra volt a temetése. Berta nem tudta elkísérni halottját a túlvilágra vezető utolsó utazásra. Súlyos betegen, lélekben megtörve, csendes félörületben vonaglott az ágyában, orvosok, virrasztók és ápolónők között. A koporsót a vállalatok emberei, a környékbeli birtokosok, a vármegye, a munkások és a havasi nép követte a mauzóleumhoz vezető serpentinén.

Ha valaki alulról nézte volna a völgy fenekéről, amelyen a hegyi patak vájt magának cikcakkos csatornát, igen, ha valaki a víz partjáról leste volna messzelátón a csúcsokat, azt hitte volna, hogy nagy vándorló népkaraván száll át a havasokon. Egy új, tragikus, jajgató, kétségbeesett, tétova népvándorlás. Elöl óriási keresztet cipel egy bivalyerős, hosszú hajú, félelmetes óriás. A kereszt belerajzolódik a tiszta, ritka, fényes őszi égboltozatba. A kereszt is óriási, az ember is, a zászlók is, amelyek a vándorlók és siratók hosszú kígyóvonala felett lengedeznek. Oláhok, rutének, félig vad emberek, barlanglakók, erdők remetéi, a fagyos hónapokban téli álmodó, sóbányászok, erdőirtók, favágók, üvegfüvők, szénégetők, zord hegylakók, mint jajgató, búsongó, szomorú medvék cammognak a kereszt után, monoton, végtelen dallamokat jajongva, amelyek leszállnak az ormokról és visszhangokban ismétlődnek a hegycsúcsok között.

Aztán papok, mérnökök, gépészek, gyári munkások néma sora: ezek befelé szomorkodnak, és azon törik a fejüket, hogy mi lesz a jövő sorsuk. A nagy, ezerkerekű, százkéményű gépnek kiesett a lelke. A kémények nem füstölögnek. A gépek halott csöndben gyászolnak. Az erdőben nem kopácsol az emberharkály, a fejszék szanaszét dobálva hevernek a törzsek lábainál.

Meghalt a nagyúr, aki a havasok közé lopta az égi tűz melegét, a munka melegét, a pénz és a kenyér melegét, a szerelem és a család melegét... Vajon kialusznak-e a tüzek a konyhákban, kohókban, a csúcsokon, az erdők mélyén s az oltárok előtt az örökmécsesekben?

A gyászének végigzeng a serpentinutakon, lehatol a völgybe is, a pásztor nyitva felejtett ajka önkéntelen a jó Isten nevét emlegeti.

A nábob koporsója széles, daliás emberi vállakon imbolyog és halad lassan a mauzóleum felé. A mauzóleum egy tiszta, ezüstös ragyogású havas csúcsán áll, évek óta jelzi az irányt a határ felé, ahol idegen népek országa kezdődik. Olyan, mint egy görög templom: oszlopos, kör alakú Pantheon, sudár fenyőfák között, amelyek a hóból dacosan, zölden, diadalmasan mutatnak az égre. Az örök élet fái. A barbárok földjének határán úgy áll, mint katona a vártán. Mint egy előőr. Így állhatott a római kasztrum a dunai partokon, a folyón innen, Agustus földjén még, de átnézett a túlsó partra, és szemmel tartotta a barbárokat.

A havasokon békésen legelésznek kövér, fehér gyapjas juhok. Görcsös, nagy bottal, tüzővel, bocskorral fehér bundás pásztorok ballagnak a nyáj után, és tátott szájjal bámulnak a gyászmenetre.

- Meghalt a magyarok királya? - kérdezi egy suhanc az öregebbik pásztort.

- Meghalt a császár - bólint a vén csont, és ernyőt formál pislogó, gyulladásszerű szemhéja fölé.

- Ismerted a császárt?

- Hogy én ne ismertem volna? Hát azt hiszed, nem álltam strázsát a Burg előtt, a hegyen, a Duna partján, meleg nyári éjjel, két órát, katona koromban a bosnyákokkal...

- Bosnyákokkal? Pogányok azok?

- Pogányok hát. Törökök.

- A pogányok országa is a császáré?

- Az is. Meg az olaszoké is.

- Oláhország nem az övé.

- Az is. Csehország is, a tenger is. Amerika is.

- Minden az övé?

- Minden.

- De más királyok is vannak?

Az öreg vállat vont. Nézte a temetést. Keresztet vetett magára.

- Lehet, hogy vannak.

- Vannak - erősködött a fiú.

- Nem láttam egyet se... Csak egy királyt láttam. A mienket.

A koporsóvivő emberek felkúsztak a havas csúcsára. A mauzóleum mögött megszólaltak a harangok; négyoszlopos, márványkupolás, belül aranymozaikos tornya volt a harangoknak. Mintha a pogányság felett diadalmaskodó keresztet szimbolizálta volna: a harangtorony úgy

haladta meg magasságban a Pantheont. A torony fölé nőttek a fenyők; zölden, sötéten, reszketve bólingattak megfagyott, deres tűleveleikkel, messziről olyan kontúrban rajzolódva az égre, mint tömör ciprusok. A fenyők felett ezüstlöttek a felhők; nagy, lomha, fehér bárányszerű felhők. Ezeken túl kékesszürke, tiszta, végtelen magasságban az égboltozat. És a mennyei boltozatok felett bizonyára ott ül a mindenható Isten, és részt vesz a nagy temetésen.

A nagyharang megkondult, a völgyben egymás után megszólaltak a gyári kürtök, a munka kezdetét, a déli pihenőt, az esti felszabadulást jelző szirénák. Búgó, síró, jajgató, szemrehányó és panaszkodó volt a hangjuk, mintha istenítéletre fellebbeznének. A nagy koncertbe belesikoltottak a hegyi vasút mozdonysípjai, mint siratóasszonyok a rokonok jajveszékésébe. A Tiszán a tutajosok, a havasokon nagy, széles körben a pásztorok belefűjtak hosszú kürtjeikbe. Az egész világ egy nagy gyászindulót harsogott. A koporsó megérkezett a mauzóleum ajtajához. A széles bronzkapu csikorogva nyílt meg. Nagy döngéssel csapódott a márványoszlopokhoz.

A két pásztor bámulta a temetést.

- De sokan vannak a magyarok! - mondta a fiú, s félénken nézett az öreg veteránra.

- Vannak.

- Gazdagok?

- Hála Isten, azok.

Az öreg újra keresztet vetett begörnyedt mellére.

Aztán mind a ketten némán, megigézve, tátott szájjal bámultak a havasokra kanyargó országút felé. A lelkük szétfolyt, kiáradt és elöntötte testük minden porcikáját. Egy új mitológia fogamzott meg ebben a pillanatban. Ők sohasem fogják megtudni, hogy kit temettek aznap a havasi mauzóleumban. Az ő képzeletük nem áll meg a gazdag gyáros, erdők ura, egy magyar nábob emberi mértékénél. Ők a császárt temetik. A magyarok urát, akit ezer esztendőn át szolgáltak tatárok, törökök, németek, rácok - gonosz, pokoli, túlvilági ellenségek ellenében.

A két oláh pásztor belefűjt a kürtjébe. Ők a császárt búcsúztatták.

És a magyar koporsót elhelyezték a fehér hegyek ormán, fenn a havasokon, ég és föld ölelkezése pontján, felhők közé, csillagos mennyboltozat alá: északról fehérlik Lengyelország, keletről az orosz végtelenség, délről Bukovina és Oláhország, amelyet régen Havasalföldnek hívtak a magyarok.

Egy hónapja elmúlt annak, hogy a nábob meghalt.

A báróné egy hónapig szakadatlanul sírt és desperált. Alig evett valamit, szüntelen a halott emlékével küzdött, szörnyű, reménytelen és hasztalan erőlködéssel. Magas láza volt éjjelenként, nappal többször kirázta a hideg, ébren hallucinált, félrebeszélt, fel-felsikoltott, majd magába roskadt, és mozdulatlanul fekvé tépelődött: érdemes-e élni, a nagy életadó, gyönyörű szerelem nélkül, a férfi nélkül, aki úgy hordta őt karján, keresztül-kasul ezen a népes, zsibongó, napsütéses életen, mint atya a gyermekét, mint testvér a húgát, mint szerető az ő féltve őrzött szerelmi kincsét, de egyszer csak megbotlott, elesett, és drága terhét leejtette.

Hová zuhant ő?

Vele ébredt, vele evett, vele beszélgetett egész nap, s csak azon kesergett, hogy amikor elnyomja az álom, akkor egyszerre vége mindennek. Sohasem álmodott a halotról.

„Hogy lehet ez? - kérdezgette önmagától. - Egész nap vele vagyok, és éjjel hűtlenül elhagy az ő túlvilágról felém néző, szenvedő, szomorú, hívogató képe.”

Az orvos magyarázgatta:

- Éppen azért van ez így, báróné, mert egész nap vele foglalkozik az öntudata. Kiéli a halott után való nosztalgiát. Mert arról álmodik az ember, ami napközben csak úgy átcikázik az öntudatán, de valami oknál fogva a tudat alá szorul...

- De ez borzasztó...

- Ez a dolgok lélektani rendje... A tudat alá szorult képzetek éjjel kitörnek a börtönükből...

- De ez hűtlenség...

- A hűtlenség az öntudatnál kezdődik.

- De én minden éjjel álmodom... Örültségeket álmodom össze.

- A zabolátlan tudatalatti...

- Fantasztikus alakok, helyzetek, vad képek...

- Lázás fantázia.

- És ő sehol sincs.

Egy szót sem értett az orvos nagyképű magyarázataiból... Az öreg kórházigazgató szánakozva nézte, becézgette a beteget, és közben arra gondolt:

„Az ország leggazdagabb fiatal özvegye. És milyen szép!”

Lubinszky belépett a leánya hálósobájába.

- Berta! - suttogta félénken és szívdobogva -, Berta!

- Egyedül vagyunk? - kérdezte bágyadtan a beteg.

Az öregúr megijedt.

- Hallom, hogy jobban vagy.

- Igen. Jobban vagyok. Üljetek ide a székre. Közelebb. Beszélnem kell veled.

Az apa foga vacogott a félelemtől. Berta oly különösen néz. Szomorúság és elszántság van révedező, lázas tekintetében. Úr Isten, mi ez? Lubinszky szerette volna, ha Berta kevésbé komoly és energikus. Becézgetni, simogatni, vigasztalni, tréfákkal mulattatni szerette volna inkább, mint egy kis babát...

- Bertuska, nemsokára lemegy a Riviérára.

A beteg a fejét rázta.

- Vagy talán Görögországba kívánczol? Vagy Egyiptomba, Berta?

A báróné kinyújtotta hófehér, száraz, finom kis kezét, apjáét kereste.

- Mi az, kislányom? - lihegett az öregúr, és titokban a pulzust kereste.

- Nagyon komoly mondanivalóm van...

- Berta!

- Emlékszel, ugye, hogy Fritz mennyire szerette volna, ha fia és örököse születik...

Az apa arca ezer ráncba rándult, és szürke szeme elborultan nézett a lányára.

- De ha Isten nem akarta... Talán jobb is, hogy...

- Fritz is így mondta...

- Ugye? - lélegzett fel Lubinszky, és újra acélfényes, kemény lett a szeme pillantása. - Rengeteg komplikáció lett volna abból...

Az asszony szeméből kicsordult egy könnycsepp.

- Nagy baj volna az? - kérdezte gyermekes szepegéssel.

- Miért beszélünk erről, édes kis szívem? - szólt közbe hirtelen az apa, mert elfogta az aggodalom, hogy Berta megint visszaesik kétségbeesett tépelődéseibe. A beteg sírva fakadt.

- Miért volna az baj? - ismételte Berta.

- Mi?

- Ha nekem gyermekem... jaj - sikoltott fel Berta, és elkapta az öregember kezét.

Lubinszky felugrott.

- Berta... ne sírj... ne beszéljünk erről... Az Isten így akarta... Most már mindegy. Hiszen emlékszel, Fritz is így találta jónak.

Az asszony harmadszor is keservesen felsírt.

- Hát olyan nagy szerencsétlenség volna az?

Lubinszky agyán egy szörnyű gondolat villámlott át, amelytől egész teste megremegett. Egy ideig némán meredt az ágyban vonagló, láztól égő arcú asszonyra, s aztán halkan megszólalt.

- Berta... te valamit akartál mondani... valami komoly és fontos közlenivalód volt...

- Nincs.

- De igen. És ismerem a te hangodat...

- Semmi, papa... csak látni akartalak...

- Berta, te nem szeretsz engem.

- Apám!

- Te félsz tőlem.

Az asszony kinyitotta szemét, aztán hamar lecsukta, mintha megijedt volna apja kutató, szomorú és félelmes pillantásától.

- Félek, apa... félek.

- Akkor csakugyan nem szeretsz, leányom...

- Szeretlek... a te jó kis lányod vagyok.

- De titkod van előttem.

- Mert félek...

Az öregúr újra leült, és megsimogatta leánya homlokát...

- Tőlem, Bertuskám? - suttogta lágyan, majdnem sírósan a szürke arcú, fanyar, kegyetlen, öreg Lubinszky. - A te öreg kis apádtól? Aki olyan nagyon szeret téged?...

Berta felbátorodott.

- Apám - mondta hirtelen fellobbant bizalommal, és hangja meleg volt, mint egy megbékélt, bocsánatkérő, ellágyult gyermeké. - Apám, mit szólnál ahhoz, ha... az Isten másképp akarta volna...

- Mit? - kérdezte Lubinszky szívszorongva.

- Csakhogy későn... Ó, ezért vagyok olyan kétségbeesett, olyan beteg, olyan vigasztalhatatlan, hogy ezt már nem tudtam Fritznek megmondani...

És Berta megkönnyebbült, lelke felolvadt egy széles, meleg, gyerekes sírás boldogságában.

Az öregúr most már mindent tudott. Berta anya lett, későn, az özvegység előestéjén, amikor már ideje és módja sem volt megmondani Fritznek.

Az öreg úr összeharapta az ajkát.

- Nagy baj? - kérdezte félősen az asszony.

Az apa nem válaszolt. A beteg mentegetődző, ijedt, rimánkodó hangon folytatta:

- Borzasztó komplikáció?

Az öreg úr lehajtotta fejét.

- Majd holnap beszélünk róla, gyermekem.

És szótlánul kíváncsorgott a szobából.

Berta kétségbeesetten bámult a távozó után.

„Jaj, mit tettem, Istenem?” - kérdezte magától, és behívta Olgát, a komornát, akit hatéves kora óta látott maga mellett, aki eleinte dajkája, azután nevelője, tanítónője, kísérője lett, akit úgy szeretett, mint ahogy egy gyermek szerethet valakit az édesanyja helyett. A gyermekek, ha nincs, teremtenek maguknak anyát is, apát is; valósággal szülői szeretetre nevelik az idegeket.

Olga lengyel asszony volt, Varsóból való. Katonatiszti árva, sohasem ment férjhez, fiatal korában egy orosz hercegasszony mellett volt társalkodónő, de erről soha senkinek sem beszélt. Huszonnyolc éves volt, amikor Berta mellé került. Lomov volt a családi neve. Ő is mértéktelenül szerette Bertát, a magáénak tartotta, és jogokat követelt fölötte: az áldozatkész-

ség és odaadás jogait, de még az apával szemben is. Az öreg Lubinszkyra féltékeny volt és ellenségének tekintette; vén zsarnoknak, önző és szívtelen apának, aki a saját temperaméntuma, külön és ádáz szeretete szerint akarja boldogítani gyermekét.

Az öreg lengyel örült ennek a nagy rajongásnak, és mosolygott Olga féltékenységén.

Olga Berta mellett maradt azután is, hogy a báró feleségül vette. Ez megnyugtatta az apát, aki Olgán keresztül örködött leánya boldogságán. Olga volt az összekötő kapocs, a drót nélkül való telefon, a titkos posta Budapest és Visó, a vén lengyel és a báróné között; Olga volt az apa kémje, nagykövete, meghatalmazott minisztere, aki másodnaponként jelentéseket küldött védencéről; ártatlan spionkodás volt ez Berta és a báró tudtán kívül; két öreg gyermeknek a gondviselés szerepét játszó szenvedélye. És mind a ketten gyűlöltek mindenkit, és emberi szívük minden határtalan szeretetét Bertára árasztották ki.

Olga szőke volt, hegyes orrú, hegyes állú, kissé őszülő, fehér bőrű, kellemes arcú szláv asszony, félig német, félig orosz, nagy és koldusszegény család ivadéka, roppant nagyravágyó, finom és érzékeny, álmodozó és költői. Eleinte szerelmes volt az öreg Lubinszkybe, akit szemében regényes hőssé emelt boldogtalan házaselete és anyagi bukása. Hamar belátta, hogy a lengyelben semmi sincs a romantikus hősből. A szerelme elpárolgott, és helyébe nagy tisztelet és hódolat lépett.

- Ez aztán az ember! - szokta mondogatni, ahogy a visói gyárak, erdők, bányák körül való tevékenykedését, hatalmas munkaerejét, óriási energiáját és ragyogó szerencsését nézte. És ő maga is gögös lett, és megvetette a szegénységet, a gyengeséget, az ügyefogyottságot; ő volt valamennyiük között a legnagyobb arisztokrata. Fiatallány korában sokat utazott az orosz hercegnővel. Bertát is ő kísérgette leánykorában Svájcba a nevelőintézetbe, nyári és téli üdülőhelyekre, ahol mellette élt, mint egy rajongó és elszánt amazon. Ő kezelte Berta pénzét, fehérneműit, ékszereit asszony korában is. Még a nászútjára is elkísérte, s a Níluson, a fehér jachton, Párizsban, a hotelek halljában a cseléd és anya, a dajka és duenna éber szemével leste minden mozdulatát. A báró is nagyon szerette Olgát, s örült, hogy utazásai alatt, amikor roppant üzleti tevékenysége el-elcsóválta felesége mellől, van, akire Berta gyermekes, kényes, gyakorlatiatlan kis személyét rábízhatja.

Olga halkán, jelenésszerűen, de egész testében remegve suhant a szobába.

Berta maga mellé ültette az ágyra.

- Hallgass ide, Olga. Én anya vagyok.

A vén lengyel leány keresztet vetett magára, és lecsúszott az ágy elé a medvebőr szőnyegre, úgy csókolgatta úrnője kezét. Akart valamit mondani, de Olga tiltólag emelte fel ujját.

- Olga! Én anya vagyok, de ez rettentő szerencsétlenség...

- Miért, édes gyönyörűség? - szisszent fel ijedten a dajka.

- Nem tudom. De az apám kétségbe van esve. Olga, eredj, beszélj az apámmal.

Olga felugrott, és elszaladt Lubinszky Taddeus után.

A vén lengyelt a folyosón találta.

- Én is magát keresem éppen. Bertánál volt, Olga?

- Ott.

- Tudja?

- Tudom.

És Olga szobájába mentek.

- Nem akarok sokat beszélni a dologról - kezdte rekedt, remegő, el-elcsukló hangon. - Olga, te hűséges lélek vagy, és szereted a mi kis Bertánkat. És tudod, hogy én... én... az én életemnek nincsen más értelme és célja, mint hogy őt boldoggá tegyem. Azt hittem, hogy ez sikerült is nekem, de az Isten beleavatkozott. Fritznek nem lett volna szabad őt itthagynia, még nem lett volna szabad... most még semmi esetre sem.

Olga bámulva leste az öreg lengyel arcát. Ezer ránc és félelmetes sápadtság tette kísértetiesé ezt a szürke, rideg arcot.

- No de Fritz itthagyta őt - folytatta keserű nehezteléssel, mintha a báró halála egyenesen merénylet lett volna az ő és Berta boldogsága ellen. - Itthagyta, és én nem szállhatok ezért perbe senkivel. De nem erről van szó. Bertát ez az eset mindenképpen tönkretette, koldusbotra juttatta, beletaszította a pusztulás, a romlás örvényébe.

- Hogyan? - kiáltott fel Olga, akiben megdermedt a vér. - Uram, ön közel áll ahhoz, hogy kételkedjem a józan eszében...

A vén lengyel legyintett.

- Te semmit sem tudsz, Olga. Te nem érted, hogy mit jelent Berta állapota...

- Azt, hogy boldog anya lesz, hogy vigasztalása és kárpótlása lesz, hogy...

- Ostoba! - rivallt rá a lengyel. - Berta köteles a hatóságoknak bejelenteni, hogy a báró őt várandós állapotban hagyta.

- No és? - kérdezte a leány.

- No és? - csattant fel a lengyel. - Ezzel a bejelentéssel az egész Müller-vagyon a tönk szélére kerül.

- Nem értem - szepegett Olga, és komolyan aggódni kezdett a lengyel ép elméjéért.

- Hát megmagyarázom. A báró ugyan úgy végrendelkezett, hogy minden a felesége, de ha örököse van, akárcsak egy méhmagzat is az, egyszerre megszűnik a rendelkezés érvényessége. Miért? Mert először is a báró vagyona kizárólag Müller-szerzemény, másodszor, mert Berta - a jogászok szerint - eltitkolta az ura előtt, hogy anyának érzi magát. Nos? Kezded érteni? És tudod, hogy mi ennek a következménye? A vagyont zár alá veszik. Árvaszék, gyám, vagyonfelügyelő s egy csomó ügyvéd teszi rá a kezét. Nekem többé lábamat sem szabad betennem a Müller ház gyáraiba, bányáiba és erdőterületeire. Hogy esetleg én leszek a gyám? Nem. Engem mindenki gyűlöl; főispán, alispán, bíróság, kormány, a pesti bankok beleszólnak a dologba és megakadályozzák, hogy én legyek a gyám. Idegeneket szabadítanak rá a Müller-vagyonra, és a sok éhes, buta, lelketlen, kapzsi kézen elszárad ez a gyönyörű, virágzó, óriási üzem. Huszonnégy év! Gondold el, huszonnégy évig tartana itt ez a rablógazdálkodás. Nos, kezded érteni? Ennek nem szabad megtörténnie! Hát ezért szenvedtem, gyötrődtem, verekedtem és dühöngtem én annyit? Mi? Te ezt helyeselnéd?

Olga egész testében reszketett, és irtózáttal, félelemmel és csodálattal nézte a dühöngő lengyelt.

Lubinszky folytatta:

- Igaz, hogy Berta lesz a haszonélvező. De hol lesz a haszon? Ki fog ebből hasznot húzni, ha nem az a sok sehonnai bitang, az a sok gondnok, üzletvezető, ellenőr, hatósági véreb, árvagyám és egyéb naplopó, aki a saját zsebét tömi a Müller ház jövedelméből? És kérdés, hogy jövedelmez-e az ő kezük alatt? Ki tud itt rendet tartani? Ki ismeri ezt a bonyolult,

roppant gépezetet, ki tud ennek lendületet adni, ki tudna más, mint én? No, Olga, felelj, a te ostoba kis agyaddal hogy gondolod ezt?

Olga sírva fakadt.

- De ha így akarta az Isten... de ha így akarta - nem tudott egyebet mondani, csak a kezét tördelte kétségbeesésében.

A vén lengyel kiegyenesedett.

- Az Isten így akarta... de rosszul akarta.

Olga felsikoltott.

- Káromkodik!

- Beszélj, amit akarsz. De én nem engedem, hogy Berta vagyona megsemmisüljön. Én azt akarom, hogy az övé legyen minden, és én vigyázok rá. Igen. Én. Csak én értek hozzá. Csak nekem van jogom.

- De hogyan? - rimázkodott Olga. - Hogyan akarja ön a Gondviselés rendelkezéseit megváltoztatni?

Lubinszky szeme pokoli fényben ragyogott. Szivarra gyújtott. Talán hogy izgatottságát elpalástolja. És mintha csak magamagának beszélne:

- Két dolog fontos a világon: az, hogy születünk, és az, hogy meghalunk. De a sors egyiket sem bízta a mi akaratunkra. Két sötét kapu között visz el a mi utunk; rövid vagy hosszú, sima vagy göröngyös, boldog vagy boldogtalan ez az út: no, ebbe még úgy-ahogy beleavatkozik az ember, ha nagyon helyén van a szíve, keze-lába, feje. De hogy megszülessen, hol, mire, kitől, mikor... és hogy meddig éljen, ez a vak sors, a véletlen, a buta végzet dolga. Igen, hogy egyáltalán megszülessünk-e, vagy pedig a fogantatás után visszasüllyedünk a semmibe... ez egy lépés, egy szó, egy mozdulat, egy könny, egy mosoly, egy ötlet dolga csak... és millió ember jön a világra, de mennyivel több millió akar születni, akinek nem szabad a világra jönni. Hány lángész, próféta, apostol, messiás pusztul el az anyja méhében... hány nagy gondolat, világmegváltó tett, hány remekmű marad el a meg nem született gyermekekkel együtt! És ha joga volt ezer és millió anyának ellenszegülni pusztá kényelemből, gyávaságból vagy okos számításból - akkor itt ebben a tragikus helyzetben, nekünk jogunk van ítéletet mondani a lenni vagy nem lenni kérdése körül... Születés, halál... alfa és ómega... e két nagy állomás kapujánál csak a vak és ostoba véletlen állhat őrt, és csak annak van joga embert teremteni s azzal tönkretenni más élő emberek életét, vagy embert halálra ítélni éppen akkor, amikor arra árvának, családnak, népnek, nemzetnek, emberiségnek a legnagyobb szüksége volna? Nem. A meg nem született gyermekek millió és millió tömege bizonyítja, hogy a tiszta ész, a meggondolás, a szabad akarat évezredekken át fellázadt a vak és könyörtelen, a buta és igazságtalan természet önkénye ellen. Nem! Mi nem vagyunk a természet öntudatlan játékszerei. Ezt az örök igazságtalanságot korrigálni tudjuk. A halál ellen nincsen orvosság, az élet ellen van!

Olga rémülten leste az öregúr tébolyult szavait.

„Ez az ember gonosztevő lett a maga őrzöngő apai szeretetében - állapította meg mély meggyőződéssel. - Ez az ember itt a gyilkosság jogát vitatja, ez a leányáért hideg vérrel tudna embert ölni, városokat romba dönteni, országokat felgyújtani vagy magamagát a máglyára dobni.”

Egész testében reszketett, és félt ennek a higgadt, számító, rideg örültnek minden mozdulatótól.

- Mit akar, uram? - szepegte kétségbeesve.

Lubinszky egész közel ugrott Olgához, és a fülébe súgta:

- Úgy, hogy az ő gyermekének nem szabad megszületnie.

Olga visszatántorodott.

- Nem szabad?...

- Nem.

- Ön képes volna Bertát kényszeríteni?

- Nem. De te rá fogod beszélni.

Olga kiegyenesedett.

- Nem. Soha. Ezt nem teszem, uram. Ha ön ragaszkodik ehhez, mondja meg ezt a leányának, az egyetlen leányának ön, saját maga.

A vén lengyel hirtelen hideg dermedtséget érzett az agyában. Egyáltalán nem tudott gondolkodni. Mintha valami szörnyű rém belemarkolt volna a lelkébe és szorongatta volna, úgy, hogy halálfélelem rázta meg, fizikai félelem, rettegés és gyávaság, mint a vízbefülőt vagy olyan embert, aki a száguldó vonat elé került.

Hosszan, merően nézett Olga szemébe. A vén leány szilárdan és daccal állta a tekintetét. És hideg, fenyegető hangon megkérdezte tőle:

- Hogyan? Ön bele merne avatkozni abba, hogy Müller Fritz gyermeke megszülessék-e vagy sem? És ön rábeszelné a leányát arra, hogy elpusztítsa magzatát, mint egy bukott cselédleány? Ön meg merné ezt tenni? Lubinszky Taddeus, önnek az Isten elvette az eszt.

Aztán maga is megszánta a vergődő embert. Megfogta a kezét, és kérlelni kezdte:

- Uram, ne kapaszkodjék bele a sors kerekébe. Borzasztó hatalommal készül ön szembeszállni, és ez a hatalom szétmorzsolhatja önt és azt is, akit ön legjobban szeret. Uram, én már láttam egyet-mást az életemben. Én tudom, hogy nagy bajokat tud okozni a gonoszság, még nagyobbakat az ostobaság, de a legnagyobb katasztrófák forrása az eszeveszett szeretet. Én nem szólok Bertának.

Az öreg lengyel arcának ólomszíne most újra kigyúlt egy pillanatra, és lilászöldben égett.

- Akkor beszélek vele én! - kiáltotta hörögve, és kirohant Olga szobájából.

6

A nagy vallomás után apa és leánya két hosszú napig csak kurta percekre látták egymást. Kerülték egymás tekintetét, mintha kölcsönösen félnének, hogy összevillanó szemükből bizalmatlanság és gyűlölet robban ki akaratlanul.

Berta érezte, hogy valami kettészakadt az ő lelkében. Az egyik rész örült, boldog volt és ujjongott, a másik halálosan félt és mélységes büntudatban vonaglott. Sejtette, hogy most szembekerült az apjával, és az a rajongó, magasztos és határtalan szeretet, amely gyermekkorá

leggyönyörűbb emléke és mostani árvaságában egyetlen menedéke volt, a fájdalom és a dilemmák szörnyű forrásává lett.

„Hát olyan nagy szerencsétlenség az, hogy nekem gyermekem születik?” - kérdezte önmagától gyámoltalanul, és szinte dühös elkeseredéssel gondolt arra, hogy ami másnak a legnagyobb boldogság, azt neki szégyellni és bánni kell, mint egy bukott szolgálóleánynak.

„Hogy miért kellett ennek így történnie? - kérdezte magától majdnem hangosan, és újra és újra sírásra fakadt. - Miért nem egy hónappal előbb? Akkor Fritzet is, apját is, önmagát is menyországba ragadta volna az új élet, a folytatás, a család reménysége... a nagy, gyönyörű perspektíva... az élet értelme és célja... a fenséges ajándék és elégtétel... a gyermek...”

Vagy, ha ezt irigyelte tőle a sors vagy a végzet, vagy az irgalmatlan Isten, akkor miért nem maradt el egészen az ő tragikus ajándéka?

„De miért félek én annyira az én kis magzatomtól? - jajdult fel hirtelen gőgös anyai előérzetében... - Miért nem vagyok boldog? Ki merészelne engem megtámadni abban a jogomban, hogy anyja legyek az ő fiának... és boldog legyek a magam istenadta anyai hivatásában?”

A következő pillanatban megrándult a válla, és egész testét kiverte a hideg.

„Hogy vonszolta ki magát a szobából - jutott eszébe hirtelen -, hogy lesújtotta ez a hír!... Pedig nincsen ember, aki úgy szeretné a gyermekét, mint ő... ő tehát tudja, hogy miért esik kétségbe az én boldogságom miatt...”

A szegény beteg teremtés lelkében boldogan mosolygott az anya, és halálosan rettegett a gyermek...

De azért mégis nagy, sötét felhő szakadt fel a lelkéről, valahogyan kiderült és megkönnyebbült a fantáziája, megnyugodott a szíve is, titkos örömezzetek futkároztak szét az idegrendszerén. Elhagyta a betegágyat, járt-kelt a szobában, ábrándozott és tervezgetett, és sütkérezett a nyitott ablakon betóduló langyos őszi napsugárban.

Az orvos diadalmasan konstataulta a javulást. Lubinszky útra készülődött. Minduntalan beszaladt a lányához.

- A Riviérára?

- Majd meggondolom.

- Egyiptomba?

- Talán.

De az ő fiáról nem mertek beszélni...

Berta korán feküdt és későn kelt. Most már jól és pihentetően aludt.

- Álmodik még sokat? - kérdezte az orvos.

- Sohasem - felelt az asszony, de nem mondott igazat. Csak a rémséges álmok maradtak el, de majdnem minden éjjel megjelent neki egy kis suhanc, aki... De erről nem mert beszélni senkinek.

Egyszer, amikor fáradtan dőlt az ágyába, és mély és egészséges álomba merült, rendkívüli és borzalmas dolog vágta ketté a gyógyulás és vigasztalódás enyhe, áldott folyamatát.

Éjfélre járhatott az idő, amikor Berta észrevette, hogy a hálósoba ajtaja óvatosan kinyílt, egész szélességében kitárult, aztán egy pillanatra megállott félkörös lendületében, és valamivel gyorsabban újra becsukódott.

- Ki az? - szepegte Berta halálos rémülettel.

Semmi válasz.

„Tévedtem” - biztatta önmagát az asszony, felült, a csengettyűhöz nyúlt, hogy a komornáját hívja. E pillanatban újra kinyílt az ajtó, és egy homályos, szürkés, ködszerű vagy könnyű, szürke füsthez hasonló felhőtömeg hatolt be a nyíláson.

Az asszony felsikoltott, és borzadva tárta maga elé a karját. Hűvös légáram járta át a szobát, s bódító illat, tömjén, virág, gyertya, nehéz selymek szaga és valami idegen, édes, émelyítő fuvalom tolult az arcába.

Csengetni akart. Nem tudott mozdulni. Kiáltásra erőltette száját; de állkapcsát minden megfeszített erőlködésével sem tudta szétfeszíteni. Csak a szeme meredt tágra, és verejték folyt a homlokáról. A ködalak pedig, amely a légáramlással betódult az ajtón, egyenesen az ágy felé libbent. Eközben pedig mind tömörebbé sűrűsödött, sötétebbé vált, emberi törzshöz hasonló kontúrokat vett fel, végre kirajzolódott egy emberi fej... két villogó szem, fekete ruha, selyem, brokát díszmagyar... csillag a bal mellén, aranybriliáns sugaras rendjelforma csillag, a nyakában fehér emailkereszt széles vörös szalagon... szent Isten, ez ő, a szomorú, hívogató szemű, komoly arcú ember... ahogy a ravatalon feküdt.

Az asszony nem omlott a férfi nyakába, nem bújt a karjai közé, nem ostromolta meg a viszontlátás és boldog meglepetés eszeveszett csókjaival, hanem rémüldözött tőle, védőleg terjesztette arca elé a kezét, és segítségért akart kiabálni, majdnem megőrült vergődésében, hogy fellármázza a házat... és a halott szemrehányólag és szomorúan szólt:

- Berta, miért félsz tőlem? Berta, nem ismersz?

Az asszony kétségbeesetten meredt a beszélőre.

- Nem örülsz nekem? - suttogta amaz csalódottan. - Nem hiszed, hogy én vagyok? Félsz? Add ide a kezedet.

Az asszony reszketve engedelmeskedett. Megborzadt, ahogy kiszikkadt, remegő kezét a hideg, nedves ujjak megszorították.

- Miért sírsz, Berta?

Berta könnyei csurogtak.

A férfi Berta arcára tette a kezét. Borzasztó volt ez az érintés. A kéznek semmi súlya, mintha csak hideg és nedves foszlány, valami nyúlós, áthatolható felhőrongy terült volna szét a homlokán. Benn érezte ezt a kezet a bőre alatt, a húzában és a csontjain. Ijedten tolt el arcáról, amit máskor oly szerelmes megalázkodással szokott csókolgatni.

- Berta! - szólt rá szigorúan és bánatosan a férj -, tudom ám, hogy miért irtózol tőlem!

- Fritz... az Istenért!... - sikoltott az asszony.

A báró a fejét bólongatta.

- Mert nagyot vétettél ellenem, Berta.

Az asszony rimánkodni kezdett:

- Téged féltettelek. Az orvos azt mondta, hogy minden izgalom megölhet... Nem mertem.

- De kötelességed lett volna, hogy megmondd.

- Hiszen meg akartam... de vártam...

- És te elengedtél úgy, hogy ne is tudjam.

- Fritz! Bocsáss meg... úgy félek... Azóta úgyis majd megőrülök...

- Berta, hát szeretsz még?

- Fritz, nem tudok élni nélküled.

- És örülsz, hogy kis gyermekünk lesz, Berta?

Az asszony felsóhajtott.

- De árva lesz szegényke...

A báró hálásan nézett az asszony szemébe.

- Nos, nem tart soká az árvasága...

Az asszony arca kiderült.

- Ó, Istenem, visszajössz hozzám? Lehet onnan visszajönni? Vagy most már nem is mész vissza, Fritz? Itt maradsz nálunk... Fritz, itt maradsz a fiadnál?

A férfi némán ingatta a fejét. Berta újra meghökkent.

- Nem lehet? Hát?

A báró is elkomolyodott.

- De azért újra egyesülhetünk... Mitől félsz, miért sápadtál el?

- Félek... Nem értelek...

- Nos, nem vágyol utánam?

- Nagyon!

- És a gyermekednek nem akard visszaadni az apját?... Nem sajnálod a kis árvát, Berta?

- Hogy érted ezt, Fritz?

- Nem gondolod meg, hogy mi sors vár rá így, nélkülem? Nem látod, hogy máris útjában van az apádnak?

- Fritz! - sikoltotta az asszony -, ezt honnan tudod, Fritz?

- Itt mindent tudunk... itt nincs titok és színlelés... és keresztülnézünk a lelkeken, mint egy vékony üveglapon... a földön járó lelkeken is, Berta... Őneki nem szabad megszületnie.

Az asszony felhőrdült.

- De ha én akarom?

A báró csendesen közbeszólt:

- Miért is akarnád? Hogy összedöntse mindazt, amit én építettem?

- Ezt az apám mondja.

- És igaza van neki.

- Jaj, hát mit tegyek?

- Jöjj velem, Berta, és hozd el őt is hozzám! Akkor egyszerre megszűnik valamennyiünk árvasága. Te eljössz velem... ugye, Berta, boldogan jössz velem? Csak így mentheted meg nekem is, magadnak is a gyermekedet... Érted jöttem, Berta... Csak egy igent mondj, csak ints

a fejjel, csak a szempillantásoddal add a beleegyezésedet, és én a karomba veszek, Berta... nos?

- Meghalni? Most?... Így gondolod, Fritz?

- Ha te is úgy akarod...

- Neked hatalmadban áll?

- Igen.

- És akarod?

- A fiamat akarom.

Az asszony a kezét tördelte, és sírva könyörgött:

- Édes egyetlen, jószágos Istenem!

A férfi szigorúan ismételte:

- A fiamat akarom...

Az asszony hirtelen megélnékvült.

- Fritz, nem lehetne úgy, hogy te jössz vissza hozzánk, hogy te ébredj fel hosszú alvásodból, hogy újra elfoglald a te kis királyságodat, hogy nekem is visszaadd a boldogságomat? Fritz, nem szeretnél inkább te is élni?... Fritz, apa lennél, boldog apa, amire oly régen sóvárogtál... Fritz, olyan jó volna élni, élni... anyának lenni és gyermekeket felnevelni...

A férfi arca eltorzult.

- Nem áll hatalmamban Berta... Én a halál rabszolgája vagyok... De a gyermekemet nem hagyom idegenek, ellenségek, komisz, hitvány közöny és gyűlölködő irigység martalékául... És te is tönkremégy... Az egész vagyon szétmállik... te nem lész ura semminek... az apádat elkergetik, idegenek jönnek, hivatalos hatalmak, ostoba, tehetetlen, gonosz idegenek... nem engedem a gyermekemet... és nem engedlek téged... Berta, te velem jössz!...

Az asszony felugrott ágyából, és öklével döngette a szomszéd szoba ajtaját. Nem tudta kinyitni.

- Nem akarok, Fritz... én félek tőled.

A férfi mozdulatlanul ült az asszony ágya szélén.

- Hiába erőlködöl! Elviszlek magammal.

Berta egyik ajtótól a másukhoz futott, és kétségbeesetten rázta a kilincset. A zár felpattant. Berta kifutott a folyosóra.

- Segítség, emberek, segítség! - sikoltotta eszeveszett félelemmel, lerohant a lépcsőn, körülszaladgálta a folyosókat, és torka szakadtából, hörgöve, sírva jajveszékelt.

- Segítség! Gyilkos! El akar vinni, segítség!

A báró mindenütt nyomaiban. A kastély kapujában utolérte, felkapta ölébe és ragadta magával ájulatra ejtő, nyílsebes, őrült repüléssel. Az asszony védekezett, vergődött, rúgott a vaserős karok ölelésében, arcába kapott, és véresre harapta a fehér és eltorzult, borzalmas szellem-arcot.

- Nem megyek, engedj el, ne ölj meg, gyilkos!

- A fiamat akarom! - lehelte borzasztó fagyos másvilági suttogással a báró.

- Nem akarok meghalni... élni akarok! Nem adom - mondta ki a kegyetlen, gyilkos szót az asszony, amelyre a szellem egyszerre köddé vált, őt leejtette a földre, és lassan, imbolyogva, foszlánnyá szakadozva, elúszott a légtérben...

Berta másnap sokáig tanácskozott az apjával. Zárt ajtók mögött, négy szemközt beszélgettek. Aztán aláírt néhány szerződést, meghatalmazást adott Lubinszkynak a Müller-vagyon felett való korlátlan rendelkezésre, fogadta az angolt, sok szerencsét kívánt a Nyersolaj Tröszt jövőjéhez, és kijelentette, hogy hosszabb időre elutazik. Itália, Görögország, Észak-Afrika, a Nílus, majd meglátja... Most már egészséges, erős, de nagyon vágyik a napsugárra... Itt megfullad az ember... és jön a tél...

Lubinszky egész testében reszketett, és sápadt volt, mint a halál.

Mikor Berta egyedül maradt, sírva fakadt és keservesen sóhajtozott:

- Én Istenem, én édes Istenem...

Egy hét múlva már a Riviérán volt...

7

Most, hogy Berta özvegy lett, a lengyel asszony egész lelke felolvadt a gondviselés forró szenvedélyében. Nizzába vitte imádott kis védencét, az olajfák és szőlőlugasok, a rózsák és ibolyák paradicsomkertjébe. A tengerparton, a Quai Massénán bérelte ki egy pompás, kertes, márványos és ibolyás villa első emeletét. Fejedelmi fényűzés, amerikai és angol milliomosok közelében, a Jardin publictól egy kőhajtásnyira - igazi nábobnak és kényeztetett asszonynak való hely, sós tengervíz, délnövények és rózsafák kábító párolgásában, csendes, finom, aranyos kalitka, márvány és selyem, csipke és fényezett bútorok, szőnyegek és virágok... autó, kocs, benzinjacht... az élet minden szépsége, bája, pompája, pazarlása... mert valamit és valakit itt valakinek végképpen el kell felejteni... Ez volt a titkos parancsa Lubinszky Taddeusnak, és a parancsot Lomov Olga, a maga módja szerint, a legtokéletesebben akarta teljesíteni.

Berta közönyösen és bágyadtan bámulta a tenger kék fodros, reszkető selyemlepedőjét, a kertek virágait, a teraszok rózsabokrait, a milliomosok sivár és erőszakos fényűzéseit és a régi város szűk utcáiban zsibongó élet egyszerű, ósdi báját. Apró, törékeny, vékonyka kis teste fáradt volt, nagy, szürke, csodálkozó szeme fénytelen és vörös karikás a sírástól és álmatlan éjszakáktól. Szőke haja, fehér bőre, átlátszó kis rózsaszínű fülei, tökéletes fehér apró fogainak vakító sora, keskeny, vértelen ajka tizenhét éves leánykához tették hasonlatossá. A hangja is lágyan csengő, magas szoprán, a kezei kicsinyek és párnásak, csípője keskeny, a lábai vékonyak, akárcsak egy gyermeké. A Quai Massénán Olgát és a bárónőt észre sem vették. A villában a magyar hölgyet és társalkodónőjét valami egzotikus keleti vendégeknek nézték, roppant gazdagok - ennyi volt, amit megjegyezni érdemesnek tartottak a török hercegnőről. Vendég nem járt a villába; de a posta mindennap hozott újságot és leveleket. Berta is, Olga is külön levelezett Lubinszkyval.

- Ez aztán az ember! - lelkesedett Olga, ahogy az erkélyen a vén lengyel leveleit végigolvasta.

- Megcsinálja az Északkeleti Petróleum Trösztöt, felforgatja a Müller ház egész konstrukcióját, milliókat hajsza föl az angol pénzpiacra, részvénytársaságokat alapít, kormányokkal és bankárokkal tárgyal, ad, vesz, cserél, épít, utazik, és emellett ráér mindennap levelet írni a leányának, és hetenként kétszer a gazdaasszonyának. - Óriási munkaerő! Hetvenéves ember!

- Drága jó apám!

- Csodálatos ember! Ni, ma azt írja: „Olga, ne kímélje a pénzt! A visói nábob özvegyének minden szabad, ami eszébe jut, amit a szeszélye vagy az egészsége megkíván. Ő Magyarország leggazdagabb asszonya.”

- Apa milyen tékozló lett! - mosolygott bágyadtan a báróné. - Mint egy parvenü.

- Bocsánat. Ő előbb volt gazdag, mint a Müllerek...

- Akkor is így szórta a pénzt?

- Ahogy én hallottam, igen.

- De ő maga igénytelen.

- De mindig volt egy drága szenvedélye.

- Micsoda?

- A leánya - nevetett Olga, és megsimogatta a báróné fejét.

Berta lesütötte szemét és elpirult. Ő is kibontotta apja levelét, és magában szorongó, ijedt szívvel olvasta az öregúr sorait:

„...kedves kis leányom, még három hét, húsz-huszonegy nap, és ott leszek nálad, és meglátom, mennyi piros rózsza nyílt ki sápadt arcocskádon. Addig rendbe jövök az alapvető munkálatokkal. A kormány sok akadályt gördít a petróleumkutatások elé. A főispán halálos ellenségem. A pesti nagybankok irigylik a koncot. Most egyszerre mindenki részesedni akar. Jó, az állam jogát nem lehet elvitatni. Huszonöt százalék részesedés. Az angol csoport huszonnégyet kap. A majoritás a tied. Tudod, mit jelent ez, Berta? Azt, hogy ráléptél az amerikai petróleumkirályok karrierjének ösvényére. Mert hogy a Visó-völgy méhében éppoly bőséges olajforrások vannak, mint a Kaukázusban, ez immár kétségtelen. Mérhetetlen vagyon, roppant jövedelem, egész új korszak, új történelem itt a havasok között. És mindez a tied...”

Berta nagyon megszerette Nizzát. De nem az új várost, a Casino Municipale környékét, a színház és a Cercle international, a Massane tér és a Jardin public levegőjét, amelyet néhány évvel ezelőtt, amikor a báróval jártak itt, oly gyermeki áhítattal csodált és élvezett. Most nem is tévedt erre, még séta közben sem, hogy meg ne bámulják gyászoló szépségét és védtelen asszonyi árvaságát. Most a régi város szűk és árnyas utcáin s a tengerparton húzódó öreg Boulevard du Midin kóborolt Olgával, aki csodálatos otthonossággal kalauzolta őt az olasz és francia szótól hangos sikátorok s a hal és hagyma, virág és kátrány szagától émelygős kikötő útvesztőin.

December eleje volt, de az idő a Kárpátok legszebb őszi napjaira emlékeztetett. Melegen sütött a nap, szél nem járta a Paillon torkolatát, az egész város künn élt az utcán és a tengerparton, s Olga két hét alatt összebarátkozott a régi Nizza minden bennszülöttjével. És a reggeli séták alatt pergő nyelvű kis olasz gyerekek özönlöttek a gazdag ladyk után, s Olga név szerinti mutogatta őket úrnőjének:

- Ez Paulette, a borbély kis húga... A nyáron skarlátban feküdt... Az ott Joseph, a virágkereskedő fia... Ott van a lelenház és a gyermekmenhely - mutatott egy nagy sárga épületre, amely a Piace d'Armes rakodó fölött terülő széles terasz gesztenyefái közül nézett le a Paillon szennyes habjaiba. - Sétáljunk a gyermekmenhely felé. Imádom a gyermekeket.

Berta megrázkódott.

Olga észrevette.

- Fázol?

Most, a természet e gyönyörű kis zugában, távol a visói nábob fejedelmi udvarától, meghitt kettesben, újra azzal a bizalmas tegeződéssel szólították egymást, mint egykor az öreg lengyel házában, a tanulóévek alatt.

- Melegem van - felelt Berta, és a szája széle reszketett.

- Lázad van?

- Semmi bajom sincs.

- Nem vagy kíváncsi a gyermekekre?

- Gyerünk. Nézzük meg őket.

Berta megnyugodott, és Olga kipirult arccal magyarázta:

- Ez a világ egyik legérdekesebb zuga. Valóságos kis klastrom ez, a csecsemők és gyermekek szerzháza. Itt játszódik le a párizsi regények utolsó fejezete, látod, itt, a gyermekmenhely kapujában! Mennyi izgalmas, titkos, fantasztikus dráma témája van itt eltemetve!... Te Berta... szereted te a gyermekeket?

- Nagyon.

- Én is. Hej, ha nekem volna!

- De mit beszélsz te párizsi regényekről?

Olga hamisan nevetett.

- Ez Franciaország legpompásabb lelenháza. Azoké a gyermekeké, akiknek nem szabad a szüleik nevét viselniük. Akiket titkolni kell a jó hírnév, a család, a társadalmi rend vagy a pénz, a birtok, a vagyon érdekében.

- Honnan tudod ezt, Olga? - kérdezte a báróné izgatott kíváncsisággal és gyanakvással.

- Huszonöt esztendeje én is megálltam ott, a menhely kapujában.

- Szent Isten! - sikoltott a bárónő -, Olga, te félrebeszélsz...

Olga csendesen vonogatta vállát.

- Régen volt... de igazat beszélek.

- A te gyermeked volt?

- Nem... Én sohasem ismertem meg az anyai érzés mennyei édességét... Pedig...

- Pedig?

- Az lehet az emberi élet legnagyobb boldogsága. Az egyetlen.

- Beszélj.

- Most már elmondhatom. Tudod, hogy mielőtt hozzátok kerültem, egy orosz herceg udvarában voltam komorna és társalkodónő.

- Tudom. Ki volt az a herceg?

- A családi nevét nem szabad, kis leányom... neked elég az is, hogy mi Makszimovics Szergejnek hívtuk őt... Gazdag volt, roppant földek ura, a cár hadsegéde, szép, meleg szívű, orgonahangú szláv, fejedelmek sarja, olyan régi, híres és nagy famíliából, mint maga a cár...

- Fiatal?

- Harmincéves talán... Költő volt, és Puskit és Lermontovot tartotta igazi őseinek. És szerelmes volt, mint Anyegin Eugén, de a szíve nem az udvar köréből, vagy az arisztokraták palotáiból választotta párját...

- Te voltál az, Olga? - kérdezte a báróné szívdobogva.

Olga elsápadt.

- Nem.

- De te is szeretted őt.

- Igen. Minden asszony szerette, aki megismerte.

- Ki volt a felesége?

- Egy szegény lengyel nemes leánya. Csak titokban élt vele. A családja kitagadta volna a herceget. Apja, anyja gögös volt és kegyetlen.

- De azt megengedték, hogy a herceg együtt éljen vele?

- Ó, szeretni szabad volt, csak házasodni nem. A nagyurak nem kényesek szerelem dolgában, de nagyon vigyáznak a nevükre és a vagyonukra. Nos, a titkos kis feleség anya lett, de a fiút el kellett tüntetni Oroszország, a cár és az udvar tekintete elől...

- Te hoztad őt ide?

- Én. Huszonöt éve annak. Én is meghúztam a menhely kapujának nagy sárgaréz csengettyűjét. És azt mondtam, hogy az én gyermekem... Így is írták be. Alekszej Szergejevics Lomov: ez került a keresztlevelébe és a menhely törzskönyvébe.

Olga ájuldozott az izgalomtól.

- És az anya?

- Túlélte.

- Sokat sírt?

- Túlélte - ismételte Olga egykedvűen. - Mindent túlél az ember.

- Mi történt a gyermekkel?

- Nem tudom.

- Él?

- Nem tudom.

- A szülei élnek?

- Nem tudom.

- Olga, te titkolózol - fakadt ki duzzogva Berta, és megfájdult a szíve.

A menhely vaskerítése mögött, pompás park fái alatt vidám gyermeksereg játszott.

- De ők boldogok - jegyezte meg Olga keserűen. - A gyermekek mindig boldogok. Ez éppen úgy hozzátartozik a lényükhöz, mint a jószág és a fiatalság. Az ártatlan ember mindig boldog.

- Csak az anyák boldogtalanok - sóhajtott Berta, és fátyola átnedvesedett a könnyeitől.

- Ó, a nizzai anyák, a mosónők, virágárosok, halkofák, selyemfonó asszonyok, makarónigyárban és gyümölcskonzerválóműhelyekben, illatszerbódékban és olajprésekben dolgozó szegény nőténypáriák irigykedve és gyűlölettel gondolnak a menhely pazar és henye fényezésére,

a nábobok boldog kis csemetéire, akik itt, mint egy nagy virágházban, öntudatlanul és gyanútlanul élvezik az élet szépségeit. A nyomorúság tele van irigységgel.

Kis temető mellett vitt el az útjuk. Olga az apró márványkeresztekre mutatott:

- Ezek is...

Berta megrezzent.

- Mit beszélsz, Olga?

- Ezek is ott jelentkeztek egykor a menhely kapujában. Kis pólyában vagy selyemfüggönyös, gumikerekű, pihével bélelt ruganyos kis gyermekkocsiban. És hamar ide jutottak.

- Szörnyűség!

- Ezek az igazi boldogok. Az ő problémájukat már megoldotta a mindenható halál.

- Menjünk be a temetőbe - kiáltott fel erőlesen Berta.

- Ideje volna már a löncsnek.

- Nem vagyok éhes. Látni akarom a temetőt.

- Jó.

Bementek a ciprusok közé. A főút, amelynek két szélén őszirózsák piros és fehér bokrai ontották az illatot, egy sűrű repkénnyel bevont földszintes házhoz vezetett.

- Az a temetőfelügyelő, lakása.

- Borzasztó lehet ott élni a halottak között.

- Derült, kedves, boldog emberek.

- Ismered őket?

- Gyakran járok erre.

- Nem félnek a haláltól?

Olga nevetett.

- Mitől féljenek? Ez az ő kis gazdaságuk. Ők a halál dolgos, gondos, igénytelen és alázatos kertészlegényei. Amit a gazda lenyeseget az élet fájáról, azt ők szépen összeszedik és eltakarítják. Születés vagy halál: ez a két nagy misztérium egyszerű és köznapi eseménnyé szürkül a madame-ok és halottkémek szemében.

E pillanatban hat-hét éves leányka toppant a két idegen hölgy szeme elé. Vékony lábú, barna szemű kislány volt, a haja körben, egyenesen a füle mellett lesimítva és elől a homlokánál mértani pontossággal egyenesre nyírva, Botticelli angyalaihoz tette hasonlónvá. Puha, sűrű és sima volt ez a haj, barna és fényes s hullámok nélkül tömötten övezte kis fejét, mint a preraphaelita képek ifjú szüzeinek. Valami komoly, szinte liturgikus fej volt ez, Masaccio vagy Giotto fantáziája szerint, s a szigorú és merev hajsátorból kilobogtak fekete, csillámló szemei. Halovány, édes kis arc, piros, duzzadt száj: a lélek ott ül az arcán finoman, gyengéden, őszintén és ünnepélyesen. Olyan volt, mint egy szál illatos, fehér rózsabimbó a sírboltok kertjében.

- Jó reggelt, asszonyom - köszöntött az idegen hölgy felé. - Halottat tetszenek bejelenteni?

Berta összecsókolta az okos kis arcocskát.

- Ki vagy te, gyermekem?

- A felügyelő unokája.
- Itt élsz mindig a temetőben?
- Jövőre Párizsba megyek a Notre-Dame de Sion intézetébe - felelt büszkén a leányka.
- Nem félsz itt a halottak között?

A leányka tágra meresztette szemét. Ez még sohasem jutott az eszébe. Négy-öt év, amire vissza tud emlékezni, csupa derű és játék volt, és szintisza boldogság. Mindennap két-három temetést látott. A halál folyton körülötte járt, fehérben, kékben, aranyban és komor feketében. A kápolna harangja csengett-bongott, ahogy egy halottat kiemeltek a ravatalozóból. Ez gyengéd és derűs, csacska és bizalmas harangozás volt, és a kis Yvette szerette, ha megszólalt a harang. Ilyenkor kifutott a házból, és a koporsóhoz iramodott. Ha nagy volt a siratók és a gyászolók tömege, csak messziről nézte a szertartást. A sírás és jajveszékelés nem hatotta meg. Ez hozzátartozott a szertartáshoz. A halál nem rémítette el; megszokta és meghitt, mindennapi látogatónak tekintette. Mosolygott rá, és bizalmaskodott vele. A halottaktól nem félt, bement a hullaházba, megbámulta őket, és végignézte a boncolást is anélkül, hogy megrezzent volna sűrű, sötét szempillája. Orvost, papot, sírásót és halottakat ismert, és könnyed, vidám cimboraságba lépett velük. Annyi félelem, meghatottság és borzadás sem volt apró, fényes, felhőtlen kis lelkében, mint a kórbonctan professzoráéban vagy a temető lelkészében. Ő is a halál alkalmazottjának érezte magát, mint Charon, az Acheron öreg evezőse vagy Pierre apó, a szélütött sírásó. Az idegen dáma kérdésére elmosolyodott.

- Én már temetni is tudok.
- Ah!
- Néha én vagyok a kántor.
- Yvette!
- Igen, ha a bácsi beteg, vagy nagyon szegény halottat temetnek.

Leültek egy padra.

- Gyere ide mellém, és mesélj a temetőről - kérlelte különös, bágyadt borzongással Berta.
- Nem lehet - felelte Yvette határozott hangon -, most megint temetésem lesz.
- Ki a te halottad?
- Innen a menhelyről. - És a kis apátlan-anyátlan gyermekek pompás kastélyára mutatott. - Ezek az én halottjaim.
- Gyakran van neked onnan kis halottad?
- Ó, majdnem mindennap.

Berta szemén ismét megcsillant a könny.

- És azokat te szoktad temetni?
- Én. Nekik nincs senkijük, csak én. Ők valamennyien árvák. Nincsen apukájuk. Nekem sincs, csak nagypapám.

A kápolna harangja megcsendült, és a kis Yvette elszaladt.

- Megyek temetni. Madame, nem jön el a temetésre?

Berta szepegeve kérdezte dajkáját.

- Vajon ő is?
- Igen.
- Biztosan tudod?
- Beszéltem a nagyapóval.
- Csakugyan nagyapja neki?
- Dehogy. Csak jó pénzért tartja. De nagyon szereti. Yvette valóságos kis angyal.
- Az apja?
- Egy nagy és fényes név viselője.
- Borzasztó. Mi lesz ebből a kis angylakából?
- Esetleg a legboldogabb asszony, szerelmes feleség és a legjobb anya.
- De ha megtudja származását?
- Leányoknál nem olyan baj ez!
- Fiúknál?
- Tragédia. Azok többet vesztenek.
- Mindent.
- Mindent.

A temetés elkezdődött. A halottasházból kis koporsót hoztak ki.

- A legtöbb itt fejezi be az életét - suttogta Olga keserűen.

A koporsó után jött a lelkész. A kocsi előtt sírásó vitte a keresztet. A pap mellett ott lépkedett komoran és gögösen, mint egy gyászoló kerub, a Botticelli-fejű kis leány. Vékony kis lábait ünnepélyes, hosszú, szertartásos lépésekre erőltette. És végigkísérte a koporsót a szegények parcellájáig. A sírnál meghintette szentelt vízbe mártott mirtuszággal. És amikor a lelkész a circumdederuntot intonálta, egyszerre csak megcsendült az ő szeráfokra emlékeztető égi hangocskája, és a pappal együtt énekelte a borongós zsoltárt. Annyiszor hallotta, hogy elejétől végig tudta az egészet, mint más gyermek a tündér- és babaaltató énekeket. És szárnyalt a hangja, tisztán, üdén, diadalmasan, mint egy fellegekbe röppenő pacsirtaé. Kipirult az arca, és a szeme szent tűzben ragyogott. Botticelli-haját meglejtette a kápolna felől végigsuhanó légáramlat. Feje körül aureolát rajzolt a báránnyelők mögül kilövellő déli napsugár. Fehér ruhája, mint az angyalok szárnya, úgy libbent meg kinyújtott, vékony, szinte szellemmé finomult kis testecskéjén. Az öreg lelkész dörgő hangon énekelte a basszust az angyali prímhegedű mellé. A sírásó is kedvet kapott, és ezüstös tenorban tercelt a kis Yvette szopránjához. A férfihangok orgonás harmóniája felett pedig, mint egy fehér galamb, úgy repdesett a kislány éneke, mennyei hárfa, a Sixtusi kápolna szopránja, angyalok fuvalója... Berta úgy sírt, zokogott, vonaglott, mintha az ő saját, egyetlen, árva, megholt magzatát, az ő fiát temette volna a nizzai gyermekmenhely szomorú dependance-ában, a kis Yvette márványkeresztes, cipruslombos, rózsailatos temetőjében.

Berta elérékenykedett, sírva fakadt, és Olga nyakába borult.

- Olga, Olga, akarok neked mondani valamit.

Olga remegve simogatta a sírdogáló asszony édes, könnyes, forró arcocskáját.

- Miért sírsz, kislányom?

- Mert érzem, Olga, ma érzem először...
- Mit? - suttogta Olga félig ájultan az izgalom és félelem kínjától.
- Őt! Az életét! Az ő kis életét.
- Ó, megváltó Jézus!
- Olga, örülsz? - kérdezte a boldogan dicsekvő kis anya.

Olga nem tudott beszélni. Most tudta csak meg, amit azóta, hogy Lubinszkyvel beszélt, sohasem mert megkérdezni... most tudta csak meg, hogy a kegyetlen öregnek nem sikerült az Isten akaratát megváltoztatni. Nem tudott beszélni, csak sírni tudott boldog ellágyulásában.

8

Az utolsó hónapokat Berta a drezdai Fuhrmann-féle szanatóriumban töltötte. Nem tett egyebet, mint számítgatta az időt, s várta azt a nagy napot, amelyen az ő sorsa beteljesedik. Mint az alvajáró ténfergett a szanatórium parkjában, a folyosókon, a szobájában, amely egész terem volt, fehér, virágos, erkélyes, pompás kórterem, ahol az ő fia meg fogja pillantani a napvilágot. Alig szólt valakihez; elolvasta a leveleket, ölébe hullott kézzel morzsolgatta a zizegő lapokat, gondolkozott, sírt, ájultozott és reszketett a bekövetkezendőktől. Olga fecsegéseit meghallgatta, de nem válaszolt kérdezősködéseire. Nehéz alvása volt. Álmában sokszor látta a bárót, és ilyenkor kiverte a halálos, hideg verejték. Felriadt, és újra és újra elgondolta helyzetét. Mintha állandóan alkohol- vagy morfiummámorban élne, szinte óránként erőlködni kellett, hogy eligazodjék abban az útvesztőben, amelybe az apja zsarnoksága és a maga gyengesége bele akarja sodorni.

Mert az öregúr még nem adta fel a harcot. Ha el is állott attól, hogy Bertát a természet és az anyai ösztön ellen való lázadásra bírja, de nem mondott le arról, hogy kijátsszák az állam törvényeit. És azt akarta, hogy a báró gyermekét törvénytelennek írják be az anyakönyvbe. Ezt két nappal a lebetegedése előtt mondta meg neki.

Berta elrémült ezen a kegyetlen, szinte emberfelettien gonosz és groteszk ajánlaton. Az első pillanatban úgy érezte, hogy meg kell gyűlölnie apját; lelke belezavarodott az agg ember rögeszméjének megítélésébe. Néha azt hitte, hogy az apai szeretet elvette az eszét; arról töprengett, hogy nem kellene-e orvost vagy papot hívnia szegényhez. De a következő pillanatban úgy érezte, mintha megértené. Azzal tisztában volt, hogy apja lángeszű, rideg, cinikus üzletember, aki senkit és semmit sem becsült, csak a pénzt, aki az egész világgal hadilábon állott, s kinek se hazája, se istene, se törvénye nincs, csak a maga önző hatalomvágya és önzése, aki gyűlölte az embereket, de a lányát a tébolyig és a bűnig imádja. Lehet, hogy ez a szeretet már olyan fehér izzásig fokozódott, hogy kegyetlenséggé és embertelenséggé fajult; lehet, hogy ezzel a szeretettel boldogtalanná teszi őt és születendő gyermekét; lehet, hogy egyenesen a pokol fenekére taszítja azokat, akiket a mennyországba akar felemelni, de bizonyos, hogy a csökönyös és zsarnok aggastyán jót akar a maga módja szerint.

És eszébe jutott Bertának, hogy gyermekkorában olvasta valahol: a pokol országútja jó szándékkal van kikövezve - és most öntudatlanul ismételtette ijedt izgalmaiban:

- A pokol országútja... a pokol országútja...

Lubinszky újra elmondta Bertának, hogy micsoda veszedelmet jelent a Müller-vagyonra nézve a báró gyermeke. Berta sokáig hallgatott. Mindent megértett, amit az apja mondott. De szíve alatt érezte a jövő élet mozdulását... És ez érzéktelenné tette minden logikus, rideg és

meggyőző érvvel szemben. Csak a fejét ingatta szelíden. Lelke mélyéből szánta a saját kegyetlen önzésében vergődő öreget, de az mégsem tudta egy pillanatig sem megtántorítani. Felemelkedett ültéből, és megragadta dühöngő, rimánkodó, fenyegető apja sovány, csontos kezét.

- Apám, drága jó apám, bocsáss meg nekem! Nem tehetek róla. Történjék, aminek történnie kell.

Lubinszky visszanyerte önuralmát. Figyelmeztette arra, hogy már eddig is vétettek az állam törvényei ellen.

- Ezt jóvá lehet tenni - válaszolt Berta könnyedén.

- De nem lehet. A bűn elkövetetett. Téged becsukhatnak.

Berta nevetett.

- De az ő fiát nem vehetik el.

Lubinszky megtántorodott.

- És engem elűznek.

- De ott maradok én! Mert az én gyermekemtől nem vehetik el az apja vagyonát.

Lubinszky érezte, hogy Berta felett ez egyszer elvesztette apai hatalmát. Mégis megpróbálta, hátha sikerül az anyai szívtől az anya eszéhez apellálni.

- De te kárt okozol neki! - szakadt ki az öreg kebléből az utolsó, gyenge és reménytelen ellenvetés.

- Azt csak az Isten tudja, apám. Én az anyja vagyok... én az igaz úton járok... Én nem avatkozom a sors rendelésébe. Jöjjön, aminek jönnie kell...

Berta úgy érezte, hogy e pillanattól kezdve megingathatatlan.

- Apám, én mindent meggondoltam. És nem csalom meg őt.

- Kit? - hörögte az öreg.

- Fritzet, az uramat. És őt, aki születni fog, az ő fiát. És Istent, aki adta. Nem.

- Nem?

- Nem. És erről többet nem beszélek, apám.

- Megtagadod az apádat?

- Ha ehhez ragaszkodol, akkor megtagadlak. Nekem csak ő kell, az én fiam, a Fritz fia...

Nem tudott tovább beszélni. Hangosan felzokogott.

Az öreg lengyel most már tudta, hogy elvesztette ezt a merész, nagyszerű játékot. Meg sem is próbálta, hogy még erőltesse. Kissé ő is elérzékenyedett, és arcán ezer ránc vonaglott, ahogy elhebegte:

- De én jót akartam. És csak teérted akartam.

Berta alig tudott szólani.

- Tudom, apám, tudom. Te énérttem élsz, én pedig őérte. Mind a ketten mindent a gyermekünkért teszünk.

Berta 1912. június 3-án megszülte Müller Fritz báró fiát, akit Franznak kereszteltek. Erős, egészséges, gyönyörű kis Müller volt, igazi kis máramarosi medve, a nábob fia, hatalmas, dús, életvidám, robusztus és munkás gyárosok fajtája. A szanatórium orvosai értetlenül bámultak a csoda fölött, hogy ez a csöppnyi, vérszegény, búskomor és idegbeteg asszonyka ilyen hatalmas életnek lehetett forrása.

Berta két-három nap alatt tökéletesen visszanyerte erejét. Boldog volt és elérzékenyedett. Az erős, vaskos, csinos, fiatal német dajkával óránként tízszer magához hozatta az ő fiát, és könnyek között mosolygott az alvó, piros, kövér kis emberkére. Csak az fájt neki, hogy ezekben a napokban egyszer sem találkozott álmában a gyermek apjával.

A szanatóriumban Lubinszky Taddeus töltötte ki a gyermek születési lapját. És beíratta, hogy az újszülött neve Lubinszky Ferenc, anyja özvegy Müller Fritz bárónő, a gyermek törvénytelen, az apja nevét a természetes anyja nem kívánja beiktatni.

Bertának nem szólt, a keresztlevelet és a születési bizonyítványt elrejtette aktatáskájába, Bertát szalonkocsiba ültette, és elvitte Párizsba.

Berta boldogan szorította mellére az ő gyönyörű, édes kis fiát.

Az ő szíve is olyan tisztán, ártatlanul és gyanútlanul dobogót anyai boldogságában, mint azé a kéthetes babáé, aki ellen Lubinszky Taddeus oly égbekiáltó vétket követett el.

MÁSODIK KÖNYV
Új élet

Bertát a kiállott izgalom, a szülés, az utazás nagyon megviselték. Már az úton láza volt, s Párizsban megállapították, hogy a tüdőben a hylusmirigyek meg vannak duzzadva.

Lubinszky megijedt, és kijelentette, hogy Bertának egy pillanatig sem szabad Párizsban maradni. Az orvosok a Riviérát ajánlották, vagy a Nílus felső vidékét. Berta Nizzát választotta, amelyet megszeretett. Ahol a kis Franzot a szíve alatt hordta. Az apa beleegyezett, de arra kérte Bertát, hogy a gyermeket hagyja itt Párizsban egy gyermekszanatóriumban. Berta tiltakozott. Ő nem hagyja el, és főleg nem hagyja gyermekmenhelyen a fiát. Panaszkodott, hogy borzasztó az ő élete. Fényben, pompában, ragyogó kilátásában a jövőnek, reszkető örömeiben az anyaságnak: ő a világ legnyomorultabb asszonya. És az lesz, a legnyomorultabb ember lesz az ő magzata is, ha háromhetes korában már anya nélkül marad. Mi lesz belőle? A kis, circumdederuntot éneklő, halottakat kísérő, Botticelli-fejű Yvette jutott eszébe, a temetőfelügyelő unokája. Még jó, ha az ő fiának is ad az Isten valami derék nagyapát vagy gondos, puha szívű, csendes szavú anyókát, aki a családi érzés egy sugarában felmelegíti a kis gyermekszívet. De ennél rosszabbul is történhetik. A gyermekek menhelyétől csak egy lépés választja el a temetőt. És a temetőben mennyi apró sírdomb panaszkodik az anyák kegyetlenségéről!

- Hát miért nem vihetném magammal Nizzába? - kérdezte felháborodással.

Az öreg lengyel szelíden, de ellentmondást nem tűrő határozottsággal adta meg a választ. Bertának egyelőre nem szabad a gyermekével együtt mutatkoznia. Nizzában végre magyarok is járnak, s Magyarországon még egy kis ideig senkinek sem szabad tudni, hogy Müller Frigyes báró özvegyének gyermeke született.

- Miért nem szabad tudni? - szepegte a beteg.

- Mert még nem vagyok kész a Müller-vagyom elrendezésével.

- Hát mi a terved, apám?

Lubinszky néhány szerződést tett a leánya elé.

- Ezek a megállapodások egy óriási petróleumtröszt alapítási okiratai. Angolok lesznek a társaság részvényesei, de a részvények többsége a tied. Északkeleti Petróleumkutató Társaság a Kárpátokban: ez lesz a társaság címe, s a társaság az egész Müller-vagyont magába olvasztja. És én leszek az elnök-vezérigazgató, s aztán már semmiféle hatalom sem tudja elvenni tőled a...

- A gyermekem vagyonát? - szakította félbe titkos szemrehányással Berta, aki érezte, hogy itt nincs valami rendjén, bár nem tudta elképzelni, hogy az ő kis fiát, ameddig ő él, valaki meg-rövidíthetné a jogában.

Lubinszky kissé sértődötten felelt:

- A te vagyonodat... ennek még egy ideig így kell lenni, bár te nem érted ezt meg, édes kis Bertám. A Müller-vagyont felváltom a Petróleumkutató Társaság részvényeire...

- Mikor?

- Csak hetek kérdése. S akkor, nem bánom... akkor... megtudhatják... ámbár - tette hozzá, és a ráncok összefutottak az öreg ember két szeme körül -, ámbár majd meglátjuk, hogy mikor érkezik el ennek az ideje.

- És addig? - remegett az anyja.

- Addig a kedvemért itt hagyod a kicsit, és te Nizzába mész.

Lubinszky aláírta a szerződéseket Bertával, s közben elmagyarázta, hogy az erdők egy részére opciót adott a kincstárnak. Néhány bányában azonnal beszüntette az üzemet. Két budapesti és egy bécsi bérházat áruba bocsátott. És nagy kölcsön megszerzésére utasította számvevőjét. Az angol tőkésekkel egyenrangú fél gyanánt akart fellépni, s ehhez temérdek pénzre volt szüksége. Mindenre kész terve van: nagy részvénytársaságra, amely magában foglalja az összes Müller-vállalatokat; vezető szerep a petróleumkutató konzorciumban és jelentékeny érdekeltiség a trösztben. Elmondta, hogy egy orosz hercegasszony is átadta birtokát a részvénytársaságnak, ő megnézte az erdőket, s úgy látja, hogy ott is roppant mennyiségű petróleum van a föld méhében. Most Angliába utazik, hogy megalakítsa a társaságot, s a részvényeket bejegyeztesse a londoni és párizsi tőzsdén.

Berta szédülve hallgatta az apja nagyszerű terveit. Lubinszky pedig ezalatt titokban kirajzolta képzeletében Berta jövőjét. Úgy találta, hogy eddig minden jól ment. Berta egy évig még járja a világot. A többit majd elvégzi a fény, pompa, új benyomások, idegen arcok, csodálatos tájak, lenyűgöző hatások, felcsigázott igények, végtelenbe távolodó perspektíva... az anyagi mindenhatóság gögös tudata... ejh, Berta hamar itthagyni a földhöztapadt, kicsinyes és naiv illúziók nivóját, és felrepül a nagyravágyás, a korlátlan lehetőségek fellegei közé... Nos, Berta egy év alatt elfelejti régi kis turbékoló, szentimentális özvegyi mivoltát, leveti egyszerű, szürke polgárleánylárváját, kibontakozik önmagából, és a világ elé röppen a maga gyönyörű pillangószépségében. Aztán hadd jöjjön egy orosz vagy angol herceg, vagy egy amerikai milliárdos, fejedelmi stílus házasság, teljes anyagi és személyi függetlenséggel, az élet tetején, a hírnév, vagyon, rang, dicsőség és pompa csúcsán... így marad meg Berta önmagának, a vagyonának és neki, Lubinszky Tádénak, aki végre eléri határtalan lelke határtalan illúzióinak beteljesedését.

Eddig minden jól ment. És Berta majd Nizzában megtanul felejteni. Jó kezekben van. Lomov Olga ismeri és szereti az életet; az élet sokkal tartozik neki, Berta oldalán ő is megtalálja számadását. És nincs, csak egy barát: akinek ugyanazok az érdekei. Az idő és Olga neki dolgozik. Berta bizonyára kigyógyul abból a beteg szentimentalizmusból, hogy az „ő fia” kedvéért kockára tegye a ragyogó jövőt.

Egy pillanatra ugyan eszébe jutott, hogy mit diktált be ő a drezdai szanatórium anyakönyvébe. De nem ijedt meg erre a gondolatra. Ha a Müller-vagyon az angolok kezében lesz, és ő lesz a társaság feje, akkor... akkor majd elbánik ő a magyar kormánnyal és a magyar törvényekkel is.

Lubinszky észre sem vette, hogy a leánya ezalatt zsebkendőjével szüntelen a szemét törölgeti.

- Most megyek Londonba, s visszafelé Nizzában meglátogatlak - mondta elérzékenyülve, és csontos, hideg, kék eres kezével megcirógatta lánya sápadt arcát. - Az a legfontosabb, hogy te visszanyerd az egészségedet.

- Gyorsan járj, apám, hogy a kis Franzot minél előbb magamhoz vehessem - ez volt a búcsúzása Bertának, amikor ő Nizzába, apja pedig Londonba utazott.

Lubinszky két hetet töltött Londonban, s ezalatt a két hét alatt mindennap sürgőnyt váltott Bertával, és mindennap hosszú levelet írt neki. Ha esténként munkája végeztével visszavonult hálósobájába, még egyszer elolvasta Berta aznap érkezett levelét. Július végén kapta az utolsót. Előtte való nap megsürgönyözte neki, hogy a következőt már ne Londonba, hanem

Párizsba küldje, ahol csak két napig marad, s ahonnan egyenesen Nizzába utazik, hogy megcsókolhassa az ő imádott kis lányát.

Három nap múlva már Párizsban olvasta Berta levelét.

„Édes jó atyám, hát egyre csak hitegeted a te szegény árva kislányodat; mindig másfelé utazol, szaladsz a pénz és petróleum után, és egészen hűtlen leszel hozzám. Te titkolódzol előttem, drága jó apám. Most Párizsban vagy; könyörgök neked, látogasd meg az én kis fiamat, és csókold meg helyettem. Apám, szeresd őt, az unokádat úgy, mint ahogy engem szeretsz. És aztán siess ide hozzám. Édes, drága jó apám, mindent megteszek, amit te jónak látsz, hogy megtéess velem. De könyörgök, jöjj ide, látogass meg egy napra, hogy kibeszélgessük magunkat. Annyi megbeszélnivalónk van. Én nem tudom, mit hoz a jövő; Nizza már nem nekem való hely; így nem lehet elbújva sírni és gyászolni; dologtalan, kíváncsi, unatkozó, tolakodó emberek settenkednek körülöttem, mert megtudták, hogy gazdag özvegy vagyok, és az ő erkölcsük szerint azt hiszik, hogy feledni és szórakozni jöttem a Riviérára, ünnepelni a visszanyert szabadságot és megalapozni az új élet gyönyörűségeit.”

Lubinszky arca kigyúlt, és ahogy szerelmesen olvasta a leánya levelét, a homlokán verejték gyöngyözött. Határtalan vágyat érzett az ő egyetlen szerelme, szépsége, öröme és reménységei után. De homlokán a szürke, öreg, fényes bőr mély ráncokba borult, szája megvonaglott, és hangosan mondta maga elé, mintha valakit el akarna üzni:

- Nem. Ha belehalok is... de végigcsinálom. Nem látogatom meg. Inkább belehalok.

2

Lubinszky Taddeus Londonban a részvénytársaságot megalakította, de utána nem ment el Nizzába, s Bertának írt levelében elhallgatta, hogy a Müller ház vagyona immár átömlött egy új óriás rezervoárba, amelynek Északkeleti Petróleumkutató Társaság a neve. Elhallgatta, mert félt, hogy Berta nyomban szaván fogja és a fiát követeli. Ezt akarta addig, ameddig csak lehet, halogatni.

Visszautazott Visóra, és ott mint a társaság vezérigazgatója újjászervezte az egész üzemet. Ide hívta Wells urat, az angol igazgatót és Birukov hercegnő képviselőjét is. Az ügyvéd elmondta, hogy a hercegnő, aki özvegyasszony, kastélyának, ékszerének, műkincseinek és állatállományának a lehetőségig legnagyobb részét pénzzé tette, s azt a tröszt részvényeibe fektette.

- Hol van a hercegné? - kérdezte Lubinszky.

- A hercegasszony most Nizzában üdül.

- Érdekes. A báróné is ott van. Majd megírom neki. Nem ártana, ha megismerkednének.

- A hercegasszony is örülne neki - válaszolt az orosz -, úgyis olyan egyedül van szegény.

- Nincs neki senkije?

- Ezen a kerek világon...

- Gyermek nem volt?

- Soha.

- Jobb is. A gyermek néha átok - dörögte Lubinszky, s elgondolkodott.

Az orosz megbotránkozott.

- Ez istenkáromlás, uram. A gyermek az élet legszebb ajándéka; a legtisztább öröm forrása. Ön is imádja a lányát.

Az öreg lengyelnek elborult a szeme.

- De a gyermekek, ha ők is apává vagy anyává lesznek, szívükben elhagynak bennünket. És ez kétségbeejtő. De ne beszéljünk erről.

És a következő pillanatban - ahogy befejezte a tanácskozást - már csakugyan nem is gondolt arra. Elfogta a munka és a tervezgetés láza. S úgy érezte, hogy ebben a lázban napról napra fiatalodik. Elfoglalta régi házikóját a kastély háta mögött, az ősi telepen, ahol az öreg Franz Müller megvetette lábát. Amikor a báró apja felépítette a várkastélyt, ő költözött az első település faházikójába. Itt nevelkedett hatéves koráig Berta is, ide hozatta Lomov Zsófiát, innen küldte ki leányát a nevelőintézetbe, itt dédelgette őt a vakációk alatt, itt szövögette terveit, és innen intézte a telepek egyre sokasodó ügyeit. Berta házassága alatt üresen állt a törzsépület. Lubinszky kikötötte, hogy ahol Berta gagyogni, írni és olvasni és imádkozni tanult, azt mint egy kis kápolnát, el kell keríteni a profán élet elől. Ő is olyannak tekintette a vén faházat, mint egy búcsújáró helyet, ahova évenként egyszer-kétszer elzarándokolt a maga budapesti árvasága alatt. Most, hogy minden az övé lett, újra megnyitotta a régi kedves fészket, és oda vonult a maga legbensőbb, legtitkosabb életével.

„Még egyszer át akarom élni azokat az éveket, amelyek alatt megalapoztam a jövőndöt - gondolta magában tökéletes megelégedéssel. - Mert az ember, minden ember mindig kettős életet él, két életet egyszerre. Az egyiket kívülről is látni: ez a jelen. Ez a múltak következtése, a régi bűnök és erények eredője: a tényleges állapot. A másik a jövőndő csírája, amely egyelőre csak illúziókban és tervezgetésekben él titkos életet. Ezt, a jövő magvát, ezt nem látják kívülről, csak az Isten látja, az okokban, amelyekből egykor kifejlik az okozat: a jövő élet rendje. Minden ember vigyázzon: amit ma tesz, mond, elmulaszt vagy elhamarkodik - annak öt-tíz-húsz esztendő múlva veszi a gyümölcsseit. Jót vagy rosszat, életet vagy halált, jutalmat vagy büntetést. Csak későn jön el a szüret; vigyázzunk a vetéseinkre, ha jól akarunk aratni.”

Ő már tíz-húsz esztendővel ezelőtt vetette el a mai aratás magvát, de a munka még tart; most jön a nagy betakarítás. És résen akar lenni, hogy megteljenek a csűrök.

Visszavonult tehát a régi laboratóriumba, ahol kialkímizálta az aranyos jövőndöt. Egész héten dolgozott, levelezett, autón, gyorsvonaton száguldozott, vagy lóháton járta a telepet, írt, diktált, rendelkezett, egyik irodaházból, egyik gyárból a másikba rohant, telefonált, ítélkezett, határozott, büntetett vagy jutalmazott, tárgyalt, tervezett, alapított - szombaton este azután visszavonult a régi faházba, és visszaálmódta a férfikor, a küzdelem és a sorssal való verekedés idejének ünnepnapjait.

Ilyenkor fogadta régi meghitt, kedves, bolondos, zagyva társaságát.

- Kell, hogy az ember lelke néha kilubickolja magát az élet orgiáiban. - Ezzel magyarázta régi különös szombat esti szórakozásait.

Ilyenkor hívatlanul, szinte kötelességszerűen vagy az ösztön ősi kényszeréből jelentek meg a múlt emlékei, a visszatérő vándormadarak pontosságával. Egy öreg erdész, még a régi kincstári időkből. Német ember, sokat füllent, száraz, csontos, asztmatikus vézna Münchhausen. A telep lelkésze: iszákos oláh pópa; zsíros, hallgatag, torzonborz, a szájából csak akkor kerül ki a pipa, amikor iszik vagy elalszik. És aki odavetődik: éhenkórász, csavargó, vadászó mágus, utazó mérnök, fáradt turista, geológus, kóbor lengyel kereskedő, rutén szerzetes, aki a cár vallását hirdeti, duhaj szolgabíró, aki szörnyű unalmát idejön alkoholba meríteni.

A gazda senkit sem üdvözl, ül a szobájában, amelynek egyik fala csupa üveg, azon keresztül a völgybe lehet látni egész a Tiszáig. A falakon medve- és rókabőr-prémek, hogy a szél át ne járjon a repedéseken, és meg ne dermessze a csontokat. Bor az asztalon, meg sonka, birkasajt és hideg malacpecsenye, poharak, bicskák, ócska könyvek, szerszámok, vonalzők, cirkulusok és dohányzacskók hevernek szanaszét. Egyik sarokban kutya vakkant a belépőre. Fenyőfa állványon bőrbe kötött könyvek. Az ablak előtt hatalmas fekete zongora. Párizsi Erard-gyártmány, a fedelén égő szemű, borzas, szürke macska, a hátán villamos szikrák ugrálnak ki a szőréből. Az egész társaság hallgat és iszik. Kívülről nem tud betolakodni semmi nesz. Csak a föld reszket, bűg a telep, és halkan zörögnek a poharak, ahogy az asztalon összeremegnek; a gépeknek vasárnapra sem szabad elaludniok.

A vendégek derekasan ittak. Az öreg lengyel szótlanul ült az íróasztalánál, fejét a tenyerébe hajtotta, és könyökölve csendesén pipázgatott. Az erdész régi vadásztörténeteket mesélt. A pópa nagyokat hörpöntett. Vele volt a tanító is, aki áhítattal nézegette az uraságokat. Pislogott, és nagy ádámcsutkája fel és alá szaladt a gégéjén, ahogy a nehéz bort kortyogtatta. Künn zivatar dúlt, és farkasok vonítottak messziről.

- Dicsértessék a Jézus - köszöntött egy hosszú, zúzmarás szakállú lengyel petróleumkutató mérnök, az egyetlen, akinek a telepről szabad bejárása volt a szombati orgiákhoz. Senki sem fogadta a köszöntését.

- Kegyetlen idő van odakünn...

Megrázkódott, leverte szakálláról az esőcseppeket, és a kályha mellé ült. Töltött és ivott.

Lubinszky mosolyogva nézte a dőzsölő vendégeket, ő maga is ivott egy kevés finom, hegyaljai bort. Attól kissé megmámorosodott. Csak ilyenkor láttak az arcán egy-egy halvány mosolyt végigsuhanni. A vén lengyel gyönyörködött az emberek boldog, bárgyú mámorában. Egy pillanatra ledobta magáról az egeket ostromló terveket, a hódítás és mérhetetlen nagyravágyás súlyát.

- Ígyunk! - kiáltott, és ajkát újra megnedvesítette.

A többiek rengeteg alkoholt öntöttek le a gégéjükön. Lubinszkynak eszébe jutott furcsa, tarkabarka, zajos, tivornyás ifjúsága. Eszébe jutott a felesége...

- Hogyha Vosinszka Zsófia nem csal meg a doktorral, most talán valami nyomorult munkatelepen segédkönyvelő volnék, és Berta a pénztárnok felesége... Hiába, furcsa az élet, és az ember sorsa már születése előtt eldőlt... Zsófia beleszeretett az orvosába... szerelem... No, ezért az életével fizetett. Én pedig most itt vagyok, és Zsófia kisbabája az ország leggazdagabb asszonya... Nos, tanultunk a példából, Vosinszka Zsófia... az Isten nyugosztaljon... Mi nem követünk el ostobaságokat... A leányod nem lesz szerelmes, és nem fizet a boldogságért. Mi nem lágyulunk el, és keményen tartjuk markunkban a szerencsét.

Pipafüst és borgőz telítette meg a levegőt. A szolgabíró frivol anekdotákat mesélt. A többiek röhögtek.

„Ez a pocsolya - gondolta magában az öreg lengyel. - Én utálok a pocsolyát és a férgeket. A leányomat a csillagokba emelem. Még a saját akarata ellenére is.”

Öklével az asztalra csapott.

- Még a saját akarata ellenére is - ismételte csaknem elkeseredve.

Aztán ő is ellágyult.

Kivette az íróasztal fiókjából Berta aranyrámás gyermekkori arcképét. Azt, amely a küzdelem, boldogság, együttlét és reménykedés idejéből való. Az arcképet maga elé állította az asztalra, és áhítattal nézegette.

Az öreg német erdész csendre intette a vendégeket. A vén lengyel mérnök, egyetlen bizalmasa a szürke és ráncos, vézna és szívós aggastyánnak, a szekrényhez sietett, gyertyákat vett ki a fiókból, és szétosztotta a gyulladt szemű, ziháló és részeg tivornyázók között.

Mind részegek voltak, de ezt a szertartást áhítattal végezték, mert meghatotta őket a saját maguk póza és gazdájuk imádkozó arca. Az öreg erdész, aranygalléros zöld posztóban, mellén fityegő érdemkereszttel, az oláh pópa, zsíros reverendájában, a rutén paraszt, gőzölgő bolyhos gubájában ott térdelt az asztal körül, megdermedt, kéken árnyékolt arccal és könnyezve pislogott a gyertya violaszínű lángjába. Most már maguk is érezték egy groteszk imádat szárnyának halk suhanását a homlokuk körül. A fejük felett ragyogó titok úgy megrázta őket, hogy vacogott a foguk. A lélek elhatalmasodott rajtuk, és felszabadulva, túlömlő indulattal felröpítette fantáziájukat egy ismeretlen paradicsom gyönyöreibe.

Az öreg lengyel pedig felemelkedett, elvándorolt az ablak előtt álló zongorához, és belekezdett Beethoven „Sorsszimfóniá”-jába. A fekete zongorából tengerek háborgása, viharban ordító erdők, menekülő vadállatok bögése, eszüket vesztett emberek átkozódása, gyermekeiket sirató asszonyok panasza csaptak ki, s az elvarázsolt macska magas ívben ugrott el a hangok orkánja elől. És a csillagok fölött, ujjain számolgatva az évezredek, hallgatag egykedvűséggel ül a Lélek a tragédiák felett...

Onnan felülről mozdulatlanul látszik minden, ami itt vonaglik, vérzik, gyötrődik és sír. Mert itt lenn minden szépség szenvedéssel, vérrel és átokkal fogantatik. Boldogok, akik nem szeretnek, mert az igazi szerelem meggyötri az embert. Boldogok, akik süketek, mert a mindent hallók megundorodnak az emberi nyelv zagyva és ostoba fecsegésétől. Boldogok a vakok, mert nem látják a feléjük közelgő veszedelmek Medúza-arculatát. És mégis, mégis, hogy szeretnénk szeretni, hallani, látni, madarak gyanánt röpködve, betörni az egek birodalmába, angyalok módjára zengeni az Úr dicsőségét, ember szokása szerint elszórakozni az élet szennyes szépségein! Ó, Beethoven, Hamlet, Dante és Petrarca kínja, testi gyengesége, lelki csömöre, gyilkos sóvárgása... kegyetlen, dölyfös, közönyös Végzet, gúnyos, irigy, durva Sors hatalma... ez egyszer emberedre akadtál, én nekifeszülök a Sorsnak, és Jákob módjára megbirkózom az Úristennel is, én megállítom a Végzet súlyos kezét, én boldoggá teszem a gyermekemet, még a maga akarata ellenére is... A „C-moll szimfónia” akkordjai eszeveszettül tomboltak, harangok zúgtak a basszusokban, zengett az ég, cikáztak a villámok, harsogva, mennydörögve omlottak össze a frázisok, ijedten száguldoztak a futamok a kibontakozás felé, mígnem kifáradva, elhalkulva, pihegve, suttogva összefolytak, kibékültek és megtisztultak a lemondás és a bánat gyászindulójában.

- És boldoggá teszem a lányomat, Ég, Föld, Pokol, még a saját maga akarata ellenére is - ezzel a kétségbeesett, dühös, elszánt esküvel fejezte be a felgyúlt aggastyán Beethoven titáni szimfóniáját.

A vendégek borzongva hallgatták a mennydörgős hangokat. Ott térdeltek a báróné képe előtt, és kezükben a gyertya lángja zizegve sercegett, szemükből pedig könnycsepp pottyant a lángba. A levegő fojtogatta a torkokat, a bortól reszkettek a térdek. A kutya szűkölt, nyöszörgött, mintha farkas nyomát szagolná az orra.

A szoba, amely előbb út széli csapszéknek látszott, most tele volt Beethovennel és a „Sors-szimfónia”-val. Mintha mindenki érezte volna, hogy itt most egy jövőendő élet sorsáról van szó: egy roppant tragédia krízise oldódik meg ebben a fojtogató csendben. Félig templom, félig örültekháza volt ez, mint minden emberi hajlék ezen a világon.

Vasárnap reggelre mindenkinek ki kellett józanodnia. Amikor a templom harangtornyában, Fritz báró mauzóleuma mellett elsőt kondítottak, szó nélkül hazakotródtak a vendégek, és átöltöztek parádés ruhájukba. Megkenték a hajukat jó szagú zsírral, megfürdették testüket jéghideg vízben, pántlikás kalapot nyomtak a fejükbe, és fényes csizmában lépkedtek a fából épült, tarka képekkel ékes kápolnába. Ott volt a zöld ruhás, aranyhajtokás erdész, mellén az érdemkereszttel, a lovaglónadrágos szolgabíró, a zúsmarás szakállú mérnök, mindenki ott volt, aki tegnap a „Sors-szimfónia”-t hallgatta. De ott volt Mr. Wells is, az angol, a számvevő is ott volt, s a mérnökök, könyvelők, munkavezetők, magyarok, lengyelek, angolok, németek, valamennyien, s az erdei munkások, favágók, üvegfüvők, szénégetők, petróleumkútúrók, gépészek és vasutasok kiszorultak a templomból, a vadcseresznye és málnabokrok tuskái közé.

A pap belekezdett a misébe, a ministránsok megrázták kis csengettyűiket, a sekrestyés komoly méltósággal lóbálta a tömjénfüstölőt, és a templom végén fényesre pácolt tölgyfa emelvényen a görög szerzetes ráállt az orgona fújtatójára, és arcán összefolyt a könny és verejték.

Lubinszky Taddeus orgonáit. Ujjai alól fenségesen hömpölyögtek az „Andante” melódiai, bűgva, bánatosan, olvadozva, borongósan, fel-felujjongva néha, mintha nagy diadalt aratott volna a Legyőzhetetlen.

E pillanatban mindenki megdicsőült és elérzékenyedett a boldog megindulásban, csak a vén lengyel sötét, cserzett, szürke, ráncos arcából villogott ki két elszánt, acélfényes és dacos szem, amely vakmerően nézett az Égre, mintha megfenyegetné.

„Hiába avatkoztál bele az én terveimbe, Isten, én a te akaratod ellen is megvédem a leányomat, és boldoggá, nagygyá, összehasonlíthatlan gazdaggá teszem őt itt a földön.”

Csakhogy ezt az emberek nem értették, és csendesen és együgyűen imádkoztak.

3

Berta egész augusztusban hiába várta Nizzában az apját. De ígéretet kapott, hogy szeptember közepén a dolgok rendbe jönnek, s akkor megkapja a fiát.

A napok csendesen és unalmasan teltek.

Csak szeptemberben élénkült meg Nizza. Ekkor új vendégek jöttek a Quai Massena büszke, magános, intim kis villáiba is. Nagy teherautók egész berendezéseket szállítottak. Neuraszténiás amerikai ladyk magukkal hozták fürdőkádjukat, egész hálósobájukat és állatseregletüket. Az orosz hercegek gardrójuk óriási méreteivel tűntek fel. Valóságos népvándorlás volt ez, s nagy gyönyörűséget szerzett Lomov Olgának, akinek érdeklődő, kíváncsi és mozgékony szelleme mindenbe behatolt és mindent kifürkészett, ami életet jelentett. Bertát semmi sem érdekelt, csak a maga megoldhatatlan szörnyű problémája, Berta semmit sem érzett, csak elviselhetetlen sóvárgást a csecsemője után. Olga jelentéseit, amelyek az új vendégekről, a Casino Municipale, a télikert, a színház és a Cercle international szenzációiról szóltak, félénk és bágyadt mosolygással hallgatta meg. De azt ő is észrevette, hogy a szomszéd villába új lakók költöztek. Ablakából belátott a kacér kis kerti palota déli oldalán levő szobáiba. Láta, hogy egy idős dáma és egy fiatal tiszt reggeliznek az erkélyen. Komoly és csendes volt a ház, nagy

cselédség, roppant fény, éjjel mindig sötétség, úgy látszik, az esti ebéd idejétől hajnalig a Casinóban töltik idejüket. Egyszer megkérdezte Olgát.

- Kik a szomszédaink?

- Egy orosz hercegasszony és a barátja.

Berta megbotránkozott.

- Milyen erkölcsök! Az asszony negyven-ötven éves lehet. A férfi huszonnégy-huszonöt. Lehetséges ez?

Olga cinikusan nevetett.

- Egész természetes. Ötvenéves férfiú, húszéves leány. Ötvenéves asszony, húszéves fiú. Ez a dolgok rendje.

- Hol?

- Bizonyos körökben.

- Pfuj!

- Ahol az embereknek nincsen koruk.

Nem tudta miért, de Berta keserű bánatot érzett. Úgy, első látásra, a dáma is, a fiatal férfiú is rokonszenves volt az ő szomorú lelkének. És fájt a kiábrándulás és a durva valóság.

Néhány nappal később Olga bűnbánó arccal közölte Bertával:

- Rosszul informáltak. Nem szerelmespár lakik a szomszédunkban.

Berta fellelegzett.

- Hát?

- Anya és fia.

- No ugye, mondtam, hogy lehetetlen?

- Véletlenül igazad volt, kicsim.

- Többet is tudsz róluk?

- Érdekel?

- No...

- Hát egy özvegy orosz hercegnő és a fia. Nagyban játszanak. Egész éjjel. Az egész kaszinó legmerészebb játékosai.

- Nyernek?

- Nem lehet tudni. Két helyen játszanak. Az anya nyer, a fiú veszít. Senki sem ismeri a mérleget. Talán ők maguk sem. Én nem szeretem őket.

- Miért?

- Ha egy anya együtt játszik a fiával, ott mindig van valami titok.

- Nem tudnak mit csinálni a pénzüikkel. Unatkoznak.

- Akik unatkoznak, azok a játékot is unják. Ezek túlságos mohósággal hajszolják a pénzt. Az amerikai milliomosok nem szórják az aranyat. Nincs is náluk annyi, mint ezeknél az oroszok-

nál. Igazi úrnak a zsebében nincs olyan tenger pénz. Csak azoknál vannak százezrek, akik mindenüket a zsebükben hordják. Én nem szeretem őket.

...Egy nap gyönyörű csokrot hoztak Müller bárónénak. A virágot Olga elé vitték. Olga összeráncolta homlokát, és szigorúan förmedt a lakájra.

- Hogy mertél idetolakodni?

- A herceg úr ökegyelmessége...

- Mondd meg a hercegnek, hogy tévedett... Itt úri hölgyek laknak.

- Parancsára...

- Hogy hívják a herceget?

- Szergejevics Alekszej Lomov herceg.

- Lomov?

- Herceg Lomov.

Olga elsápadt. Az ő neve! Egész belezavarodott. Neki is voltak főnemesi rokonai. Nem ismerte őket, de a családban sokszor emlegették a kaukázusi Lomov hercegeket, önkéntelen kiszaladt a száján:

- A Kaukázusból?

- Nem. A moszkvai kormányzóságból.

- Hol van a birtoka?

- Tulában.

- A báróné nem szokott ismeretlen emberektől virágokat elfogadni. Elmehetsz.

Bertának nem szólt a csokorról. Kényelmetlen és izgatott érzése volt, és már arról gondolkodott, hogy elhagyják Nizzát. Utálatot és félelmet érzett arra a gondolatra, hogy Berta iránt valaki szerelmesen érdeklődik. Megírja ezt Lubinszkynak? Nem. Lehet, hogy a lecke használni fog a fiatal hercegnek, és lemond közeledési szándékáról. Ez esetben fölöslegessé lesz minden óvintézkedés. Ha pedig tovább is tolakodni próbál, még akkor is ráér intézkedni. De a név és birtok helye módfelett fölízgatta fantáziáját. Kíváncsi volt a hercegnőre. Esténként kiállt a villa elé, hogy szemtől szembe lássa, de a hercegnő mindig mélyen le volt fátyolozva. A kaszinóba pedig sem Olga, sem Berta nem tette be lábát.

Néhány nap múlva újra megjelent a herceg komornyikja, őexcellenciája névjegyét hozta. A herceg úr szeretné tiszteletét tenni a báróné előtt. Olga magánkívül volt felháborodásában.

- Hogy merészel a herceg?

- Őexcellenciája hódolattal tudomásul vette, hogy a báróné nem fogad el virágokat ismeretlen emberektől. Ő tehát nem akar ismeretlen maradni a báróné előtt.

Olga arca vérvörösre gyúlt. Ő csakugyan ezt izente neki. És a herceg félremagyarázta az üzenetet. Egész testében kiegyenesedve, gögösen válaszolt:

- Mondd meg a hercegnek, hogy a báróné senkivel sem kíván ismerkedni.

A komornyik meghajtotta magát, és eltávozott. Olga egész nap lihegve járt-kelt a villában. Mintha valami nagy veszedelem fenyegetné a házat, a szívére nehéz balsejtelem telepedett. Úgy érezte, hogy most már cselekednie kell. De mit tegyen?

Másnap a lakáj újra megjelent. Kis levelet hozott. Olga reszketett a haragtól.

- Nem fogadom el...
- De asszonyom...
- Utálatos tolakodás... A herceg...
- Nem a herceg küldte.
- Hanem?
- Alekszandra Ivanovna ökegyelmessége...
- A hercegnő?
- Igen.
- A herceg anyja?
- Igen.

Olga feltépte a levelet. Finom, hegyes betűkkel néhány sor. Alekszandra Pavlovna Lomov hercegnő szívesen látja Müller bárónét egy csésze teára.

Olga szíve összeszorult. Mit tegyen? Hirtelen elhatározta.

- A báróné beteg...

A lakáj távozni készült.

- Megállj egy pillanatra.
- Parancs.
- A hercegnő özvegy?
- Igen.
- Mióta?
- Szeptemberben múlt el négy esztendeje, hogy Makszimovics Szergej meghalt, az Isten nyugosztalja.
- Van még gyermeke?
- Nincs.
- A fiatal herceg a hadseregben szolgál?
- Nem tudom.
- Hogyan?
- A fiatal herceget csak két hónapja ismerem.
- Nem értem. Mióta vagy a háznál?
- Tizenöt esztendeje.
- És nem ismered a gazdád fiát?
- Nem. A fiatal kegyelmes úr külföldön nevelkedett.
- Sohasem volt otthon?

- Soha. Párizsban csatlakozott a hercegnőhöz, aki az Istenben boldogult herceg halála óta folyton a világot járja.

Olgát iszonyú rémület fogta el. Most már tisztában volt azzal, hogy az ő hercegnője van itt: Birukov hercegnő, akinél néhány évig Tulában volt társalkodónő. Igen, csak ő lehet, bizonyos, hogy ő, habár álnév alatt, s ő azt is tudja, hogy miért használ álnevet, és miért éppen a Lomov nevet választotta Birukov hercegnő.

Olga egész testében remegett. Birukov hercegnő van itt a fiával! Már be akart szaladni Bertához, hogy elújságolja, de a szobaleány látogatót jelentett. Olga kinézett a hallba. A hercegnő volt, egyedül, feketében, mint egy száműzött, bolyongó fejedelemasszony.

Olga felsikoltott.

- Alekszandra Ivanovna, szentséges ég, ó, édes Istenem!

A hercegnő szeme tele lett könnyel.

- Olga! Te vagy az, Lomov Olga, csakugyan te vagy? Szép, hogy megismertél.

És megsimogatta Olga könnyben úszó arcát.

E pillanatban Berta lépett be a hallba. Zavartan mosolygott, és kérdőleg nézett a hercegnőre. Néhány pillanatig szótlanul állott ott a három asszony. Olga piros lett, majd halvány, és értelmetlen szavakat dadogott, ahogy régi úrnőjét megpillantotta.

- Alekszandra Ivanovna... Alekszandra Ivanovna - ismételte öntudatlanul, és szeméből potyogtak a könnyek.

- Ellenállhatatlan vonzalom hozott ide, báróné - törte meg a kínos csendet a hercegnő. - Hallottam, hogy egyedül van, hogy beteg... és egyébként is jól ismerem az ön atyjaurát... ne csodálkozzék, ön talán nem is tudja, hogy mi üzlettársak vagyunk a Nyersolaj Trösztben, Lubinszky Taddeus úr elnöklete alatt...

A hercegnő mosolygott, Berta ajkán nem jött ki szó a meglepetéstől.

- Azt is tudtam, hogy ön mellett az én Olgám teljesít szolgálatot - folytatta kissé elborultan a hercegnő -, Lomov Olga. Istenem, milyen útjai vannak a Gondviselésnek! - Lomov Olga ön mellett van, ezelőtt huszonöt évvel pedig az én fiamat dajkálta... de erről ne beszéljünk, mert félek, hogy elsirom magam.

Berta egyszerre megértett mindent.

Hát ez az a boldogtalan asszony, akinek a gyermekét Lomov Olga, mint a magáét hozta ide a nizzai csecsemőszanatóriumba!

Egyszerre nagy melegséget érzett a szíve körül, és a hercegnőben egyszerre legközelebbi rokonát, édes testvérét, anyaságában legbensőbb mártírtársát látta. Odalépett hozzá, és a vállára borult. A hercegnő is elérzékenyedett:

- Édes gyermekem... édes kislányom...

Sokáig hallgattak. A hercegnő törte meg a csendet.

- Ugye, te ismered az én történetemet?

Berta a fejét rázta.

- Eddig nem hallottam még a nevedet. De azért mindent tudok.

- Olgától?

- Igen.

- Ugye, Lomov Olga sokat beszélt rólam?

- Nem rólad, csak egy szerencsétlen asszonyról, aki kénytelen volt megtagadni a saját édes fiát. De akkor még nem tudtam, hogy az az asszony te vagy... Csak, ahogy itt megláttalak benneteket... akkor kitaláltam mindent.

A hercegnő olyan izgatott lett, hogy alig tudott szólni.

- De ugye, senki más nem tudja?

Berta ijedten nézte a szenvedő asszonyt.

- Ezt kérdezd meg Olgától.

- Ó, én nagyon félek! - sóhajtott a hercegnő. - Én mindig rettegek, hogy egyszer történik valami, egyszer csak megjelenik nálam egy cári hivatalnok vagy a rendőrség embere... hiszen nem is volna csoda...

- Tőlem ne félj! - vigasztalta Berta.

- Ó, felőled nyugodt tudnék lenni. De lásd, én itt Lomov néven élek... Ehhez nincs jogom.

- Miért teszed akkor? - kérdezte Berta gyermekes megbotránkozással.

- A fiam iránt való tekintetből és a magam hírneve érdekében is - felelt a hercegnő zavartan.

- Hogyan?

- Hát a fiamnak Lomov a neve. Az anyakönyvbe úgy írták be, hogy Lomov Olga házasságon kívül született gyermeke. Tehát Lomov.

- Tehát nem is herceg?

- De igen. Szerencsére van egy Lomov hercegi család is... azokat megvásároltam. Egy Lomov herceg adoptálta őt, s az én pénzemért a cári főudvarmesteri hivatal megengedte, hogy az örökbe fogadott Alekszej használhassa a hercegi címet.

- Istenem, milyen zűrzavar ez! - szaladt ki Berta száján az őszinte ámulat -, és mindez miért?

A hercegnő lemondóan legyintett.

- Eh, ezen már nem tudok segíteni. Nem tudok. Ez a végzet rendelése volt. Hát a fiamat Lomov Alekszejnek hívják, és én is a Lomov nevet használom, ha valahol együtt mutatkozom vele.

- Miért?

- A fiam és én csak úgy járhatjuk együtt a világot, ha mindenki anyának és gyermekének tart... Én még nem vagyok olyan öreg, hogy rosszat ne gondolhatna rólam az emberek szennyes fantáziája...

Mind a ketten elpirultak.

- Micsoda regény! - suttogta Berta önfeledten.

- Az élet...

- Borzasztó...

A hercegnő bágyadtan mosolygott.

- Ez fáj a legkevésbé. Már semmi hiúság sincs bennem. Tehát nekem is, a fiamnak is újabb bűn és újabb veszedelem... a fiamnak a rangja is hamis, legalábbis a Lomov névvel kapcsolatban az... valóságos útvesztő ez, gyermekem, egy szörnyű, groteszk bohózat vagy észbontó tragédia... tánc egy vulkán felett, amelynek kráterje azonnal megnyílik, mihelyt valaki, egy személyes ismerős vagy titkos kém felfedezi az én igazi éneket.

- Szegény, drága, jó testvérem... - fakadt ki Berta száján a sajnálkozás.

- Hát most a te kezeden és Lomov Zsófiében van a mi sorsunk teljesen. Ha neked vagy Olgának kedvetek tartaná, és elárulnátok engem...

Olga másnap mindezt megírta Lubinszkynak.

4

Berta és Birukov hercegné nagyon megszerették egymást. Alekszandra Ivanovna látogatása óta majdnem mindennap órákig együtt voltak. Együtt járták a régi Nizza görbe utcácskáit, meglátogatták a kis Yvette-et a temetőben, s a hercegnő többé nem ment kártyázni a Casinóba. Sétáikon sokszor elkísérte őket a fiatal herceg is, aki most már csak tiszteletteljes hódolattal vette körül anyja ifjú barátnőjét. Berta megtudott Alekszejről mindent, amit egy fiatal és szemérmes asszony egy ifjú ember életéről csak megtudhatott. Alekszandra Ivanovna maga mesélte el, hogy fiát az apja halála után ezen az égbekiáltó nagy áron kapta vissza másfél esztendeje.

De hogyan kapta vissza! A fiatal herceg Párizsban nevelkedett; aztán a cári gárdaezred hadapródja lett; szép, kényes, léha, szeszélyes és rosszul nevelt gyermek: a katonai fegyelmet nem bírta; elhagyta ezredét, visszament Párizsba, dőzsölt, ivott kártyázott, végigkóborolta a nyugati országok minden drága, fényűző és tivornyázó Szodomáját, összeroncsolta idegrendszerét, és koravén suhanc korában már csak az alkohol és a morfin tartotta benne a lelket. Anyja, az özvegy hercegné úgy akarta visszacsalogatni az életbe, hogy nyomon követte a tékozló fiút. Együtt járták Ostendét, Monte-Carlót, Nizzát, s mivel a fiú szenvedélyes kártyajátékos volt, az anyja is együtt kártyázott vele.

Alekszej nem volt több huszonhat évesnél, de néha kész öregembernek, néha egész gyermeknek látszott. Az arca mindennap változott, aszerint hogy mennyi morfiumot vett be, mennyit aludt és mennyit vesztett a kártyán. Hajlott, sovány, barna ember volt; vékony bajusza hanyagul lógott le keskeny, vértelen, idegesen meg-megránduló ajaka szélén. Rendesen fehér sportruhában járt, két szibériai farkaskutya között. A kutyák úgy kísérték mindenfelé, mint két fogvicsorgató, vérszomjas és gyanakvó zsandár. Lomhán, tétovázva vonszolta magát; olyan volt, mintha a lelke már teljesen kiégett volna. Az arcbőre szinte porcelánosan fehér; a szeme kék és a tekintete réveteg, de meleg, ideges, félős és zavart.

Láthatólag szívesen és boldogan volt Berta társaságában, de életmódján azért nem változtatott. Ezt a hercegnő arra magyarázta, hogy Berta nagyon visszautasító magatartást tanúsított a herceggel szemben.

Pedig Berta nem találta ellenszenvesnek. Néha, amikor látta, hogy nagyon boldogtalan, hogy nagyon utálja magát, hogy nagyon fél az ő ítéletétől, valósággal megsajnálta szegényt. De mégis valami tisztátalanságot érzett, valahányszor ráesett a tekintete. Meglátszott rajta mindenképpen, hogy már bölcsőjében feje felett lebegett az átok.

Egyszer meg is mondta Olgának:

- Csinos, kedves, kissé együgyű és vidám fiú, de ha akarom, azt is mondhatom, hogy esztelen, perverz és erkölcstelen fickó. A kettős életéből valami szörnyű diszharmonia alakult ki a jelleme, modora, egész emberi mivolta körül. Szórja a pénzt, falja a gyönyöröket, vad, duhaj, mohó és zabolátlan, mint aki egy fájdalmas számkivetettségéből most rászabadult a fényes, pompás élet minden kíváncsú szabadságára. Ha elgondolom, hogy az én fiam, az ő fia is ilyen lesz, megáll a szívem dobogása.

Olga védelmébe vette az ő kis fiát, ahogy a herceget szokta nevezni.

- Azért még a legderekből ember lehet belőle - mondta mély meggyőződéssel.

- De nagyon züllött életet él, s még az édesanyja sem tudja jobb útra terelni.

Olga nevetett.

- Semmiség az egész. Fiatalos duhajkodás.

- Rettenetes züllés.

- Igen. E pillanatban az. Ezen a legtöbb férfi keresztülesik. Ez az ifjúság kanyarója, skarlátja, difteritisze! Ezek a kiforrás évei, amikor a mustból bor lesz... amikor kiejed a férfi a suhanc zavaros forrongásából.

Berta naivul megkérdezte:

- Mit gondolsz, lehetne még rajta segíteni?

Olga elkomolyodott.

- Annyi bizonyos, hogy túlságosan soká nem tarthat ez a lelki hánykolódás. El kell jönni egy pillanatnak, amely meg fogja váltani.

- Úristen, mi tudná őt megváltoztatni? Valami nagy katasztrófa?

- Nem, ez még jobban megutáltatná vele az életet, és ő még inkább hajszolná a narkotikumokat.

- Ez nagyon valószínű. Én is azt hiszem, hogy menthetetlen.

- Nem. Minden embert meg lehet menteni. A harmincéves férfit megmenthet egy óra, egy találkozás, egy szó, egy érzés, egy mozdulat.

- Mire gondolsz, Olga?

- A szerelemre - válaszolt Olga csendesen.

- Abban a hercegnek volt és lehet része elég.

- Csak szerelmeskedésben. De szerelemben nem. A szerelmeskedés állattá aljasít, a szerelem fölemel, fölemelhet egész a csillagokig, édes kislányom.

Berta kissé elgondolkozott. Ő tulajdonképpen nem is tudta, hogy mi az: valakibe szerelmesnek lenni. Az ő életében nem voltak romantikus, kislányos, fiatalasszonyos, poétikus emlékek, apró, langyos, rózsaszínű kis kalandok... az ő élete a gyermekkorból egyenesen beleszakadt egy hatalmas, erős, meglett férfiú szerelmi lángjába, és ott csaknem elégett az ő egész egyénisége. Bámulta, csodálta, imádta az urát, félt tőle és engedelmeskedett néki vakon, gondolkodás és választás nélkül, mint egy túlvilági hatalmasságnak, aki őt magához emelte.

A szerelmet csak regényekből és színpadi művekből ismerte. Úgy érezte, hogy ő csak azért született erre a világra, hogy Müller Fritz bárónak engedelmes szolgálóleánya, passzív játékszere, öntudatlan halványa és a fiának egyszer az édesanyja legyen. Úgy érezte, hogy a jó Isten rendezte ezt így, őt egyenesen a végből teremtette, Müller Fritz bárót pedig a maga helyettesül rendelte föléje. Neki nem volt ideje arra, hogy válasszon; ő nem ismert, csak két férfiembert: az apját és az urát, s ő egyikkel szemben sem volt egyenrangú fél. Nem is volt ő ember, csak kislány volt mindig. Müller bárónak is csupán a kislánya volt, csak valami szemérmes szerelem, valami enyhe, szolid és hüvös tetszés különböztette meg ezt a szeretetet az apjától. Ő azt hitte, hogy a szerelem a rossz asszonyok privilégiuma, akik úgy élvezik azt, mint a férfiak az alkoholt vagy a hatalmat, vagy a vadászatot, vagy a... vagy a szerelmet.

Most, hogy ezt a témát megpendítette, kissé maga is megijedt, de egyúttal erős izgalmat és valami szédületet érzett. Ellenállhatatlanul vágott arra, hogy folytassa.

- A szerelem csakugyan olyan nagy hatalom? - kérdezte félénken, de szinte testi izgalommal.

- A szerelem mindenható - felelt Olga kissé remegő, de szenvedélyes hangon.

- És a szerelem megváltoztatja az embert?

- A szerelem új embert teremt a magunk régi, hitvány, primitív emberségéből. Nem, rosszul mondtam, Berta. A szerelem sohasem teremti újjá az embereket. Csak visszaadja nekik eredeti és valóságos énjüket. Visszaállítja bennük a gyermeki lélek eredendő bűneit és erényeit.

- Ezt nem értem, Olga.

- Az úgy van, kislányom, hogy az embert a helyzetek, az alkalmak, a kényszerek, a vágyak, az unalmak, az akadályok, a rossz példák, a bánatok és az elbizakodottságok kiforgatják a maguk valóságából. A szerencse már sok el nem követett bűntől mentette meg az aljas lelkű embereket, és a szerencsétlenség sok bűnbe sodorta már bele az angyalokat. Sok asszony keveredik a szentség hírébe, mert a sors megtagadja tőle a vétkezés édes lehetőségeit; mások alatt meg azért szakadt le az erkölcsi piedesztál, mert unatkozó, keresgélő, kiszikkadt, szomjas, vergődő lelkük beleszédült az illúziók örvényébe. Az embert meg nem ismerheted addig, amíg őt igazi nagy helyzetek, dilemmák és elhatározások elé nem állítja a sors. Ilyenek a nagy szerelmek. Akkor mindenki ledobja álarcát, és meztelenül ugrik bele az élet hullámaiba. Akkor elválnak, hogy hol van a bűn és hol van az erény. Hogy hol van az igazi ember!

- És te azt hiszed...

- Azt hiszem, hogy Alekszej nemes, finom, gyengéd és tiszta lélek, és egy nagy szerelem megválthatja őt.

- Azt hiszed?

- Igen...

Nagy, hosszú csend. Olga szorgalmasan dolgozott egy megkezdett horgoláson. Berta a hullámokat nézte. Az ég borús volt, a levegő sós párával teli. A kékselyem-fényű víz háta borzongott, mint egy didergő asszony bőre. Északról enyhe szél fuvalma suhant át a parton. A város felől tompa, monoton zaj. A kaszinóból néha kilépett egy fekete frakkos vagy tarka selyemköpenyes vendég. Reggel hét óra volt. A különtermekben még mindig folyt a játék. Autók vártak a mellékajtók előtt.

- Szegényke még mindig ott birkózik a szerencséivel! - sóhajtott Olga bánatosan, és Berta összerezte, mert éppen arra gondolt ő is.

- Mi lesz ennek a vége?

- Szerelem vagy halál - felelte röviden Olga, és belenézett Berta ijedt, nedves, csillogó szemébe.

Berta lesütötte a szempilláit.

- De tegyük fel, hogy a herceg beleszeret valakibe, az a valaki azonban nem viszonozza.

- Nem, az nem lehet. Ha az asszony nem viszonozza, akkor ez azt jelenti, hogy a férfi sem szerelmes eléggé.

- Ezt nem értem, Olga - felelt Berta őszinte kételkedéssel. - Hát reménytelen szerelem nincs, hát az nem történhetik meg, hogy az egyik szerelmes lesz, a másik pedig közönyös marad?

Olga kemény hangon felelt:

- Nem.

- Ugyan!

- Mert az igazi szerelem mindig eléri a célját. Nincs ember, aki a valódi szerelem ostromának ellen tudna állni. Sem férfi, sem nő. A szerelem mindenható. A szerelem a legnagyobb építő és romboló hatalom. Ha én valakibe beleszeretek s igazán, őszintén, kizárólag csak őt akarom szeretni, ennek az akarásnak nincs ember, aki ellent tudjon állni. Ha mégis megtörténik, nem a másikon, hanem bennem és a szerelmemben kell keresni a hibát...

Berta aznap este sokáig nem tudott aludni. Ez volt az első óra, amikor elalvás előtt nem a fiára gondolt. Csak éjfél felé vette észre, hogy ő a kis Franzról megfeledkezett. Akkor felugrott az ágyból, és levelet írt az édesapjának.

Kérte, hogy szánja meg, és intézkedjék már az ő és a kisfia sorsáról. Ha ez sokáig így tart, bele fog pusztulni. „Elhiszem - folytatta -, hogy te szeretetből teszed, amit velem cselekszel, de gondold meg, hogy nekem is van gyermekem, és én is éppúgy szeretem őt, mint ahogy te engem. De te megölsz engem a szeretetteddel, és én nem akarom, hogy velem együtt a fiamat is megöld. Ó, bocsáss meg nekem - fejezte be a levelet -, hogy így elragad a fájdalom és a türelmetlenség, de Birukov hercegnő és a fia példája... az a szerencsétlen, tétova, nyomorult élet, amely az anyjának és fiának osztályrészül jutott, borzasztó rémképekkel gyötör az én kis magzatomban kapcsolatban is. Ó, édes, drága, jó apám, jöjj ide hozzám, siess, és vigasztalj meg engem. Addig is adj tanácsot, vajon megengedhető-e, hogy a hercegnővel és fiával érintkezzem? Hiszen tulajdonképpen csak hajszálon múlik, hogy egyszer az itt dőzsölő oroszok leleplezik őket, és irtózatot botrányba fullad az ő nizzai szereplésük. Szabad-e velük Müller Fritz báró özvegyének, a te lányodnak nyilvánosan mutatkozni? Nagyon félek, Apám...”

Másnap már hajnalban felkelt. Tenger, reggeli nap, sós, párás, enyhe, illatos levegő, egészség és élet után vágyott. Az életet egy gömbölyű fejű, csillogó szemű, rózsás bőrű kis csecsemő jelentette, és érezte, hogy nagyon nehéz kibírni az utána való epekedést.

Felkelt, és Olgával kísért a partra. De a természet is mostoha és gyengédten volt a szegény kis szenvedővel szemben. Hűvös, borús volt a reggel.

E pillanatban autó száguldott el a tengerparton. Egy férfi és egy asszony... hajadonfőn, hátradőlve, nyitott szájjal... halálsápadtan, majdnem félholtan... egy férfi és egy asszony ült hátradőlve, tágra nyílt szemmel a karosszérában.

- Szent Isten, a hercegné! - sikoltott fel Olga, és az ő arca is krétafehér lett a rémülettől.

A sofőr hirtelen fékezett.

- Be a tengerbe! - ordított Alekszej.

A sofőr habozott. A fiatal herceg átugrott az első ülésbe, a sofőrt félrelökte, s kezébe kapta a kereket.

A hercegné sikoltozott. A sofőr dulakodni kezdett a herceggel. Az autó beszaladt a tengerbe, és a magasra csapkodó vízben úgy lubickolt, mint egy nagy, fekete, otromba kacska. A sofőr volt az erősebb. A herceget maga alá gyűrte, s az autót nagy körívben kifelé kormányozta a sekély vízből. A hercegné már nem kiáltott segítségért, csak halkán sírdogált. Az autó, amely körül zuhogott, fecskendezett a víz, éppen Berta padja előtt evickélt ki a homokos, fővényes, süppedős strandról. A hercegné és fia megismerték Bertát. Alekszej kiugrott a kocsiból, és édesanyját is gyengéden kiemelte.

- Szégyenlem magamat - dadogta ijedten, és levette fejéről a kalapot. - Jó reggelt, báróné.

Alekszandra Ivanovna zavartan mentegette a fiát.

- Elromlott a kormánykerék - szólt a hölgyek felé.

- Nem! - kiáltotta majdnem sírva Alekszej... -, az én agyam bomlott meg.

A sofőr az autót vizsgálgatta.

- Csuromvíz vagyok! - panaszkodott a hercegné -, hogy jutok haza?

A sofőr jelentette, hogy az autónak nem történt baja. A hercegné beült.

- Asszonyom, kísérje haza a hercegnőt! - szólt Olgához félig kérve, félig parancsolva Alekszej.

Olga a hercegné mellé telepedett. Az autó elrobogott, Alekszej és Berta egyedül maradtak a parton.

- Haza szeretnék menni - szólalt meg Berta gyermekes szepegéssel.

- Báróné, csak egy negyedórát kérek - felelt komolyan, szomorúan, esdőleg a férfi. - Az Isten akarta, hogy én a tengerpartnak éppen ezen a pontján megőrüljek, és belerohanjak a hullámokba.

- Miért tette ezt?

- Meg akartam halni!

- Istenem!

- És meg akartam ölni az anyámat.

- Örült! Káromkodik!

- Igen. De úgy is az lesz a vége neki is, nekem is.

- Miért beszél így, uram?

- Mert ez az igazság. Minket elkapott egy nagy kerék; valami szörnyű gépnek, az életnek vagy a bűnnek, vagy az isteni igazságszolgáltatásnak a kereke. Mi már nem tehetünk semmit. Csak forgunk, le és fel, körbe-körbe, eszeveszett lendülettel és feltartóztathatlanul.

- Miért kártyázik, Alekszej?

- Micsoda naiv kérdés? Hát a kártya miatt kártyázom én, báróné? Hát szükségem van nekem arra, hogy néhány ezer frankot nyerjek?

- Mégis, az teszi ily idegessé...

A herceg, aki csapzott hajával, nedves ruhájában, villogó, lázas szemével tragikus és komikus látvány is volt egyben, lassan leereszkedett Berta mellé a padra.

- Az egész életem egy nagy játékasztal körül forog. Ez a baj. Utálom az életemet.

- De így nem segít magán.

A herceg nevetett.

- Hát hiszen nem is akarok segíteni. Végezni akarok.

- Istentelen beszéd.

- De őszinte. Undorodom az életemtől. Hazugság, csalás, hazugság, csalás... - ismételte dadogva, és kereste a szavakat, hogy megmagyarázza önmagát. - Nincs miért élnem. Ki vagyok én? Miért élek? Mi lesz belőlem? Ó, az én nyomorult életem!

- Menjünk haza - kérlelte ismét Berta, és megérintette a fiú vállát. - Aludja ki magát. Maga fáradt és beteg.

- Többet sohasem alszom! - kiáltotta a herceg együgyű és siralmas nevetéssel.

- Majd a mamája lefekteti - felelte tréfás gyöngédséggel Berta.

- Soha.

- Hát mit csinál, Alekszej?

- Meghalok, asszonyom!

- Alekszej!

- Igenis, meghalok. Tudom, hogy úgysem lesz belőlem soha boldog ember. Iszákos, duhaj, részeg, kártyás suhanc vagyok, asszonyom, méltó az ön megvetésére és az emberek gúnyjára.

- Változzék meg, Alekszej.

- Miért? Kinek?

- Az édesanyjának.

- Ő is elveszett ember. Neki sem élet az élet... nekem sem... ő engem egyszer megtagadott... Bároné, ismeri az én születésem történetét?

- Ismerem - lihegte Berta, és vacogott a foga.

- Nos, tehát tudja, hogy ő meg tudott tagadni és el tudott ítélni engem egy egész életre való boldogtalanságra.

- De most jóvá teszi. Mindent odaad magának.

- Mindent? Mit? A pénzét? Az ékszereit? A bányáit? Hát ez is valami? Ez is érték? Mire? Hogy elkártyázzam? Hogy kokottokra költsem? Hogy megigyam és megzabáljam?

- Ne beszéljen így, Alekszej. Ő vagyont ad magának, és ezzel az élet függetlenségét.

A herceg kínosan kacagott.

- De én nem tudok mit kezdeni a függetlenségemmel! Én nem vagyok munkás vagy tudós, kereskedő vagy művész, gazda vagy politikus, katona vagy diplomata, hogy engem boldoggá tenne az anyagi jólét és erkölcsi szabadság! Asszonyom, én Birukov herceg vagyok, és engem nem tesz boldoggá az, hogy pénzes polgárfiú lehetek... Nekem nem pénz kell, nem rongyos,

hitvány borralaló, nekem az apám neve és a rangom és az udvar és a cár kell és még valami kellene... még valami kellene, amiről már egyszer nagyon szeretnék beszélni...

Berta elérzékenyedett... Istenem, így fog majd beszélni egyszer, húsz-huszonöt év múlva az ő fia is, akit most Párizsban hagyott?

- Miről szeretne beszélni? - kérdezte szinte öntudatlanul. De aztán maga is megijedt, és felugrott a padról. - Menjünk haza, Alekszej. Kísérjen el, és útközben beszéljen...

Lassan megindultak. A nap előbújt a fellegek mögül. A strandon egypár koránkelő vendég jelent meg, és csodálkozva mérte végig a herceg gyűrött, szájalmas alakját.

- Arról kellene beszélnem - kezdte el Alekszej remegő, tétova hangon -, hogy mi módon lehetne megállnom a lejtőn. Mert meg kell állnom, ugye? - tette hozzá gyermekes, könnyörgő, szívből áradó, naiv őszinteséggel.

- Meg - felelte Berta, és elcsuklott a hangja.

- Nahát, sokat beszéltünk erről az édesanyámmal. És mindig ugyanaz volt a vége.

- Visszamenni haza.

- Hova?

- A birtokunkra.

- Igen. De nem egyedül.

- Hát?

- Egy asszonnyal, aki szeretne engem, és akit én szeretnék...

Berta erőltetetten nevetett.

- Szóval meg kellene magának házasodnia.

- Igen. Ezt mondta az anyám.

- És maga?

- Én is ezt szeretném.

- Hát miért nem néz körül? - szólt rá hirtelen Berta, gyönyörű, kislányos kacérsággal, amelyben nem volt semmi célzás, csak ősi, asszonyos ösztön és járatlanság a férfiakkal való foglalkozásban.

- Már körülnéztem, asszonyom - válaszolt a herceg, és lemélyült a hangja. - Nemcsak körülnéztem, de meg is találtam azt, aki engem meg tudna menteni. Aki új életet tudna nekem adni. Aki meg tudna váltani.

...Meg tudna váltani... Bertának Olga szavai jutottak eszébe, és szörnyűt dobbant a szíve. Most már szerette volna abbahagyni, kettévágni, sőt meg nem törtéنتté tenni az egész beszélgetést, de nem találta és nem merte megtalálni azt a szót, amellyel az ifjú herceget elnémítsa.

Alekszej szinte önmagának beszélt.

- Meg is mondtam az édesanyámnak. Vagy ő, vagy senki.

- És mit mondott az anyja? - kérdezte Berta bűnös kíváncsisággal.

- Örömeben sírt.

Berta szívén édes, fájdalmas, büszke és gyönyörteljes nyilallás szaladt végig. Elpirult, és lesütötte szemét. A következő pillanatban azonban megdöbbsent. Szent Isten, hátha tévedett? Hátha nem is órála van szó, és Alekszej csak a nagyon fiatal embereknek az asszonyokhoz való bizalmasságával avatja őt bele intim titkaiba. Erre elsápadt, és lélegzetét visszafojtva leste a vallomás folytatását. A herceg is zavarban volt, megállt, és könnyörögve nézett az asszony arcába.

- Báróné, mit tart ön énrólam?

Majdnem sírva mondta ezt, az átvirrasztott éjszaka, a balszerencse súlya alatt meggörnyedt lélek elérzékenyülésével.

- Sajnálom magát.

- És meg akar menteni?

- Hogy érti ezt, herceg? - kérdezte erőltetett józansággal Berta.

- Úgy értem, báróné, úgy értem, hogy én... én halálosan szeretem önt... és bocsásson meg nekem.

Berta boldogan megrázkódott. Krétafehér arca reszketett a félelemtől. Megnémult az ajka, és majdnem elállott a szíve dobogása. Életében először érezte, hogy bűnt követ el, és a bűntudat édes kéje alatt majdnem összeroskadt.

Megmerevedve álltak egymás mellett, és szinte hallani vélték egymás szíve dobogását.

- Ó, Istenem, ó, édes Istenem - gondolta Berta, és rászorította kezét a szívére. - Ó, édes Istenem, mit kell most cselekednem?

Vakon, némán, remegve, esztelen izgalomban álltak ott percekig, és észre sem vették, hogy autó áll meg mellettük.

- Berta, ideje, hogy te is hazajöjj. Édesapád írt - csendült föl Lomov Olga hangja, amelybe Berta szegény, viharban vergődő kis lelke belekapaszkodott, és szinte berepült az autóba Olga karjai közé.

Válasz nélkül magára hagyta az őrjöngő Alekszejt.

5

Alekszandra Ivanovna még aznap délután meglátogatta Bertát, és bocsánatot kért tőle a reggeli kalandért. Elmondta, hogy fia az éjjel ismét a kaszinóban dőzsölt, és hajnaltájban felköltötte őt, hogy menjen vele sétakocsikázni.

- Mint egy gonosz szellemektől megszállott őrjöngő vagy életunt desperado, úgy pocskolja az életét - sírt a szerencsétlen anya. - És az utóbbi időben napról napra ijesztőbben tombol benne ez a szörnyű démon. Mert ha nincs a szervezetében elég morfium, egyenesen beszámíthatatlan. Valósággal a tébolyultak tehetetlenségével vetette magát a kártya és az alkohol után.

Berta félénken megpendítette ezt az eszmét, hogy talán jó volna valami szanatórium.

- Isten ments! - tiltakozott a hercegné. - Az az öngyilkosságot jelentené. A baj nem Alekszej idegrendszerében van, hanem a körülményeiben. Én belátom... én megértem... - jajveszékelt a boldogtalan asszony. - Én vagyok az oka.

Berta szívéből megsajnálta őt.

- Miért okolod magad?

- Azért, mert már a születése pillanatában megtagadtam őt.

Berta megrázkódott.

Ez lesz az ő fiából is?

A példa gyötrelmesen talál. A két élet egyformán kezdődik. Még Lomov Olga is ugyanaz, mind a két tragédia első felvonásában. Nem az Isten ujjá ez? Szabad így kihívni a sors büntető haragját?

Néhány percig elérzékenyedve gondolt a fiatal hercegre.

- De hát miért is tetted? - kérdezte önkénytelenül.

- Mert nagyon szerettem az apját - felelte sírva a hercegné.

Berta szíve gyötrelmesen vert. A maga sorsának tragikus képe iszonyattal öntötte el a lelkét. De határtalanul kíváncsivá is lett, hogy más emberek sorsában hogy oldódott meg ez a rettentő probléma... Tekintetével odameredt a hercegnőre, némán, aggódva, reménykedve, mint egy sürgető, ijedt, követelőző kérdőjel. A hercegné hamar összeszedte magát.

- Mikor Alekszej megszületett, én már a herceg törvényes felesége voltam... Mégis el kellett titkolni szegénykét...

- Hogy tudtad?

- Nem tudom. Most már nem tudom. De akkor fiatal voltam és nagyon szerelmes. És a herceghez képest... a herceg családjához, az orosz arisztokráciához, az udvarhoz, a cárhoz képest, akinek az uram szárnysegédje, kamarása és gyermekkori pajtása volt, én még gyermek voltam, gyáva, ingatag, szerelmes, hálás, boldog és bolond... mit tudom én? Megrémítettek, hogy ezzel szerencsétlenségbe döntöm magamat, a herceget, a fiamat... nem tudok erről beszélni... éppen kéznél volt Lomov Olga... ő vállalta a gyermek anyaságát, ide hozta Nizzába, mint a sajáti gyermekét vetette fel a menhelyre... így lett ő Alekszej Szergejevics Lomov... Kérlek, édes gyermekem, egy csésze teát...

A hercegné kínosan köhögött. Végre Berta törte meg a csendet.

- Sokszor láttad a gyermekedet?

- Minden évben kétszer. Titokban, Lomov Olga neve alatt látogattam meg őt, mint bűnbeesett leány az ő törvénytelen fiát.

- Törvénytelen...

- Igen. Alekszej, aki Birukov herceg törvényes házasságából született, így lett törvénytelen gyermek, akit ez a borzasztó átok végigkísért egész huszonöt éves életén...

- No de most, hogy a herceg meghalt?... - vágott közbe magáról megfeledkezve, el nem titkolt megkönnyebbüléssel Berta.

- Most már késő volt... lehetetlen volt jóvátenni a bűnt.

Berta szeme kerekre nyílt, és fulladozva kérdezte:

- Szent Isten, hát miért?

- Anyagi okokból... az örökösödés, a család... a büntetéstől való félelem...

- Büntetés?... - kérdezte Berta elképedve. - Miért és kinek kell itt bűnhődnie?

- Nekem, édes gyermekem... Az orosz törvények a szentimentális szerelem, a gyáva anya, a nagyratörő férj és a titkos házasságok romantikáját nem tisztelik ám úgy, mint a költők és regényírók. Én vétkeztem az erkölcs, a családjog, a magántulajdon és a cár ellen... Oroszország és az Isten ellen, amikor a törvényes fiamat eltitkoltam.

- Nem te akartad!

- De én vagyok az, aki elkövettem. Én vagyok a bűnös.

- A bűnbak.

- Mindegy... Törvényeink szerint bűnös vagyok, és börtönre vagy Szibériába való deportálásra érdemes.

- Börtön?

- Börtön vagy Szibéria.

- És a kegyelem?

- Nincs, csak az Istennél.

- A cár?

- Ki az a cár? Ahogy az uram, a herceg meghalt, a cárhoz többé nem juthat el az én vagy a fiam könyörgő szava. Legfeljebb a cári jogügyi ügyészség elnökéhez.

- Nos? Az is ember, és talán férj vagy apa is egyben, és szereti a gyermekét! Az is Istennek teremtménye, és Krisztus őt is megváltotta!

- Nem. Ő a cári jogügyi ügyészség vezetője. Semmi egyéb.

- Borzasztó... Hogy lehet ez így?

- Mindjárt meg fogod érteni. A herceg óriási vagyont hagyott hátra. A rokonsága kihalt. Örököse nincsen, csak egyedül én...

- Annál könnyebb a helyzeted.

- Tévedsz, gyermekem. Annál nehezebb. Most, így, gyermektelenül, én vagyok az örökös, roppant vagyon ura, egyik leggazdagabb orosz hercegasszony... de ha előállok és bevallom, hogy gyermekem is van, akit eltitkoltam...

- Akkor újra az övé, a fiadé minden! - kiáltott fel gyermekes örömmel Berta, mint aki megtalálta a probléma legtermészetesebb és legjobb megoldását.

A hercegné lemondóan legyintett.

- Én is így hittem, kedvesem, amikor csak a magam józan, egyszerű eszével gondolkodtam. De azóta felvilágosítottak ám, hogy nem így van a dolog...

- Várj csak - lihegett közbe szenvedélyesen a bárónő -, a házasságod törvényes voltát elismerték?

- Némi huzavona után, igen.

- No, akkor a gyermeked is törvényes...

- Igen. A házasság szentsége, a gyermek neve és a társadalmi erkölcs szempontjából igen. De az örökösödési és magánjog szempontjából nem.

- Miért?

- Mert mi, a herceg is meg én is vétettünk a családi állás ellen, s ezért bűnhődni kell annak, aki megbüntethető. A herceg meghalt... Én vagyok a bűnös. Bezárnak vagy deportálnak, és méltatlannak jelentenek ki az örökségre. A birtokot elkobozzák... Távoli rokonok öröklik Birukov herceg minden ingó és ingatlan hagyatékát.

- Lehetséges ez?

- Lehetséges.

- És a fiad?

- Pert indíthat ellenük, ha mer.

- És el is vesztheti?

- Nem. Felteszem, hogy nem. De a pör száz évig húzódik... Száz ügyvéd és ügyész és közigazgatási hatóság... száz csinovnyik, bíró, pópa, kormányzó, szinódus és udvari hivatal húzza-halasztja, lopja a hagyatékot... a végét nem éri meg a fiam unokája sem... gondnokok kezelik a birtokot, a petróleumkutak régen kiszáradnak, és a kastélyok régen romba dőlnek, amíg végre kimondják az ítéletet... a börtönben vagy Szibériában elhunyt Birukov hercegné dédunokájának öröksége felett...

- Égbekiáltó szörnyűség! - fakadt ki csodálkozva Berta.

- Nem olyan szörnyűség - felelte köhögve a hercegné... - Rájöttem, hogy legjobb, ha minden a régiben marad. Lomov Alekszej maradjon az, aki volt; legalább gazdag anyja van, aki a törvénytelen fia boldogtalanságát elfödheti az aranyak garmadájával.

- De ha te meghalsz?

- Akkor minden a herceg oldalági rokonaié.

- Tehát?

- Tehát most nem teszünk egyebet, mint hogy minél tökéletesebben kifosztjuk a saját vagyónkat, hogy ne maradjon utánam más örökölnivaló, mint az ellophatatlan pusztai föld, az is lehetőleg maximális adóssággal megterhelve.

- Borzasztó.

- Lopjuk saját magunkat. Csak arra kell vigyáznom, hogy örült tékozlás miatt gondnokság alá ne helyezzen a cári legfelsőbb törvényszék.

- Kétségbeejtő.

- Szegény gyermekem... - suttogta a hercegnő meghiúsult - milyen jó vagy te hozzám. Mennyire magadévá teszed az én boldogtalanságomat...

Berta hirtelen elpirult, mert e pillanatban csak a magáéra gondolt.

Szerencsére behozták Bertához a postát. Levél jött a párizsi szanatóriumból. Berta engedelmet kért, hogy elolvashassa. Száraz jelentés volt - amilyen mindennap érkezett -, hogy a csecsemő jól van, súlya négy kilogramm, s naponként egy liter tejet vesz magához.

Berta elolvasta, kétszer-háromszor átfutotta a gépírást, rideg sorokat, aztán leejtette karját, behunyta a szemét, és elrévedezett. Aztán hirtelen felocsúdott és letörölve könnyeit, erőltetett vidámsággal fordult a hercegnő felé.

- Egy csésze teát? Szabad?

És újra megtöltötte a hercegnő csészéjét.

Alekszandra Ivanovna nem nyúlt a csészéhez.

Nem tudott egyébire gondolni, mint a fia tragédiájára. E pillanatban irigykedve nézett Bertára, aki még fiatal, aki még boldog lehet szerelemben, anyaságban, boldog házas életben, derült, szent öregségben. Szinte öntudatlanul ejtette ki a száján:

- Szerencse, hogy neked még nincsen gyermeked...

Berta rémülten kapta fel a fejét.

- Szerencse? - lihegte hevesen.

A hercegnő kissé zavarba jött.

- Úgy értem, hogy ha a báró után gyermek maradt volna, az a te helyzetekben is sok komplikációt okozhatott volna anyagi vonatkozásokban.

Berta megrázkódott, és odasúgta a hercegnő fülébe:

- Pedig én...

- Pedig te bizonyára nagyon szeretnéd, ha volna - vágott a szavába a másik. - Tudom. De látod, hogy néha milyen tragédia lehet abból... Az ember sohasem tudja, hogy szabad-e, érdemes-e, ésszerű-e gyermeket hozni a világra. Ki tudja, nem okosabb volna-e ellenszegülni a természet rendelkezésének?

- Miért mondd ezeket? - kérdezte Berta megilletődve.

- Mert a te helyzetekben valósággal jó, hogy egyedül vagy.

Berta mélyen belenézett a hercegnő szemébe. Az ő szíve egészen tele volt most azzal a cseppnyi emberkével, akit ezelőtt három hónappal a világra hozott. Ez volt az egyetlen öröme, bánata, büszkesége, reménysége, vágya, életének egyetlen értelme és célja, és szinte elviselhetetlen kínszenvedés volt, hogy ezt eltitkolja, hogy ne dicsekedjék el a kis Franz szépségével, egészségével, súlyával, méreteivel, hogy el ne panaszkodják, amiért nem maga táplálja, amiért nem veheti éjjel az ágyába, amiért nem virraszthat az aknai fölött. És Olga már nem elég. Olgával már nem tud mit beszélni. Olgát nem is szereti már, mert őt az apja pártján látja, Olga is ellenség, a zsarnok helytartója a nagy, rideg eszével és kegyetlen energiájával, ő az egész világnak szeretné kikiáltani, hogy milyen gyönyörű kis gyermeke van neki.

Berta egészen fölolvadt és belebódult ebbe az elképzelésbe. Azt sem tudta, hogyan, miért, miért éppen most és éppen ez előtt az asszony előtt kell igazolni magát, de érezte, hogy erre szüksége van.

Felemelte karját, és a párizsi szanatórium jelentését szó nélkül átnyújtotta Alekszandra Ivanovnának.

A hercegnő elolvasta, azután odakúszott Berta mellé a kanapéra, és a boldogan síró, megkönnyebbült, feloldódott lelkű anya mind a két arcát megcsókolta.

Az öreg lengyel végre elszánta magát. Meglátogatja Bertát, és bevallja neki, hogy még sok idő kell ahhoz, amíg a kis bárót visszahozhatja Magyarországra. Lehet, hogy ebbe Berta belenyugszik, ha megkapja a fiát, és azzal együtt elutazhatik Egyiptomba vagy valahova akárhova, messze-messze, ahol nem ismerik a Müller báró nevét.

„Rettentő önfeláldozás ez” - tépelődött az expressz termeszkocsijában, ahogy végiggondolta a dolgot. „A követ túlságosan messze hajítottam el, és magamat is megfosztottam életem egyetlen szépségétől és boldogságától. Bertát én sem láthatom talán évekig, távol kell tartanom magamtól, ha végig akarom csinálni, amibe belefogtam. De az ő érdekében teszem” - nyugtatta meg magát. „Szeretetből teszem. Azért fosztom meg magamat tőle, mert szeretem. Én szenvedek ezért... ó, Berta nem is tudja, hogy mit szenvedek érte... ő csak azt látja, hogy zsarnok és makacs és kegyetlen vagyok. De én a jövőnek dolgozom.”

„A jövőnek dolgozom” - ismételte magában, s ekkor hirtelen valami kínos döbbenet állította el a szíve verését. - „A jövő!” És eszébe jutott, hogy ő már hetvenéves, és ő a jövőnek dolgozik. Vajon lesz-e ideje, hogy elvégezze, amit hetvenéves vállaira vett?

Eszébe jutott, hogy a hetvenéves Lubinszky Taddeus beleavatkozott a természet, a törvény, az emberi igazságszolgáltatás rendjébe, az Úristen dolgába... vajon volt-e ehhez joga? Vajon mi lesz a vakmerő lázadás következése? Mert egy hetvenéves ember... igen, az ember nyomorult, törékeny, halandó féreg, és mi lesz, ha ő előbb meghal, semhogy Berta dolgát rendbe tudná hozni?... Lubinszky Taddeus életében először gondolt arra, hogy ő is halandó ember, és e pillanatban elkezdett félni a haláltól.

„Mindegy - folytatta tovább -, én végigverekszem ezt a háborút. Én megadom neki, amit adhatok. Meg.”

Az is nagyon nyugtalanította, amiről Olga leveleiből értesült. Birukov hercegnőnek tehát fia van, s a fiú sorsa mintha Müller Fritz fiának sorsát példázná tragikus hasonlatossággal. „Ez nem jó társaság Bertának” - gondolta -, és nyomban elhatározta, hogy a hercegnőt és fiát eltávolítja. - Nem szabad, hogy Berta elrémüljön ezen az analógián.

Aztán hirtelen eszébe jutott, hogy mi lesz, ha Berta ellenkezni talál?

Ez összeszorította a szívét, de nem riasztotta el attól, hogy erre is meg ne állapítsa a követendő lépést.

„Akkor fenéig fogjuk kiüríteni a keserű poharat - mondogatta magában, és ökölbe szorította két öreg markát. - Akkor megmondom neki, hogy a fiát törvénytelennek jegyeztettem be, s hogy neki vagy rejtegetnie kell, vagy oda kell állnia a világ elé a magára önként vállalt szégyenbéllyel.”

Verejték gyöngyözött az agg ember homlokán, de nem tágított ettől.

„A kockát elvettem; a történeteket meg nem lehet immár változtatni, jöjjön, aminek jönni kell. Egy dolog bizonyos. Én jót akarok neki. Megadom neki azt, hogy az élet anyagi oldalával soha, soha törődnie ne kelljen. Nagy dolog ám ez! Az emberek élete nagy részben a pénz után való hajszában merül ki. A kenyér, a gond, az állás, az üzlet, a mindennapi élet... a tegnap adóssága, a ma gondja, a holnap réme... mily lealázó, utálatos, állati sors! Ha elgondolom, hogy az én hetven esztendőm fele úgy folyt le, mint egy igavonó baromé! Mennyi szépség, tudás, jószág pocsékolódik el amiatt, hogy az emberek nagyobbik részének minden életereje,

tehetsége, jóra való ösztöne, leleményessége kimerül a mindennapi kenyér után való lihegő erőlködésekben. Pfuj, undorító, méltatlan és igazságtalan embersors!”

Az expressz berobogott Nizza pályaudvarára, Berta szívdobogva, ujjongva és sírva omlott a karjai közé.

A Quai Massena kis fehér villájában Lubinszky Taddeus borzadva állott meg.

„Mert nem tiszta a lelkiismeretem - vádolta magát sötét haragjában -, talán, mert nincsen igazságom, vagy mert gyenge és gyáva vagyok, mint a legtöbb ember, ha igazán nagy dolgot kell elkövetnie.”

Elmúlt az első nap, és arra, ami apa és leánya szívét oly kétségbeejtő súllyal nyomta, még csak célzást sem merészkedtek tenni. E helyett Lubinszky a hercegné és fia dolgairól kérdezősködött. Először kivallatta Olgát:

- Gyakran vannak együtt?

- Kik?

- A fiatalok...

- Mindössze négyszer találkoztak.

- Egyedül?

- Én egy pillanatra sem hagyom el Bertát.

- Esküszöl?

- Az Istenre!

- Nos?

- A herceg szerelmes.

- Megvallotta neki?

- Nem tudom.

- Hát honnan gondolod? Neked talán mondta?

- Azt nem kell mondani. A szerelmes ember éppúgy nem tagadhatja el a szerelmét, mint a néger az ő feketeségét vagy a kínai a sárgaságát. Nem tagadhatja el, de nem is szükséges, hogy megvallja nekem.

Az öregúr elgondolkozott.

- Félek, hogy a te kezéd van a dologban. Te szereted azt a hitvány fattyút, és vén leány vagy, aki vagy kerítő, vagy házasságközvetítő lesz, hogy kiélje az élete ki nem élt szennyes ösztöneit.

Olga megszokta, hogy Lubinszky kíméletlen és nem válogatós vele szemben a kifejezéseiben. Mosolygott.

- És Berta? - kérdezte a vén lengyel szívdobogva, lihegve, kétségbeesve és gyűlölettel eltelve az egész világ ellen, amely durva kezével belenyúl az ő számításába.

Olga legyintett a kezével.

- Berta anyáskodik a szegény, beszámíthatatlan gyermek felett.

- Berta is gyermek még...

- Komoly és tiszta gyermek...

- De asszony. És ha az asszony anyáskodik egy férfi felett, ezzel már megtette az első lépést a szerelem felé.

- Nem féltem Bertát.

- Beszélj, Olga...

- Hát a kis herceg léha, szeszélyes, vad és bolond, de egyben derék és bájos fiú. Tele van túlzásokkal. Mint minden orosz, ő is a végletek embere. Duhaj és szentimentális; nagy kártyás, de nem szenvedélyből, hanem unalomból. Mert még nem találta meg az élete célját és értelmét. Ha Berta férje lesz, egyszerre megváltozik...

Lubinszky felordított:

- Berta férje lesz?... Azt mondtad, Olga, hogy Berta férje lesz?...

- Nos, nem arról van szó?

- Hogy Berta férje lesz?... Olga, megőrültél?...

Olga félénken elhúzódott az öreg lengyel mellől.

- Az anyja is szeretné!... - szepegte gyámoltalanul.

- Az anyja is akarja? - dühögött Lubinszky.

- Az anya szereti a fiát. Szereti és félti a fiatalság végzetes ostobaságaitól. Szeretné megházasítani.

- Meg is mondta neked?

- Meg.

- És te meghallgattad?

- Nem mondott olyat, ami Berta becsületét vagy méltóságát sértette volna. Egy Birukov hercegnét meg lehet hallgatni.

- De a fia törvénytelen és vagyontalan, léha, hitvány, sehonnai, éretlen tacsó... És az én engedelmem nélkül...

- Nem ígértem semmit...

- De biztattad... És bizonyára elmondtad Bertának.

Olga kiegyenesedett.

- Uram, ön elvesztette minden higgadtságát... ha nem bízik bennem, joga van engem azonnal eltávolítani... De azt kötelessége elhinni, hogy szeretem Bertát... szeretem úgy, mint ön...

Lubinszky meghökkent. Zavartan köhögött, és engesztelőleg ragadta meg Olga sovány kezét.

- Hiszen éppen attól félek, hogy túlságosan szereted.

- Nos?

- És a magad együgyű szeretete szerint akarod boldogítani.

Olga könnyekbe tört ki.

- De nem az ön akarata ellenére...

- Köszönöm. Csak félek, Olga, hogy te, a hercegnő és a szerelmes herceg máris megzavartátok Berta szegény, szomorú kis fejét.

- Kérdezze meg tőle.

- Nem. A hercegnővel akarok beszélni.

Annál mi sem könnyebb. Ma délután öt órakor meglátogathatja.

- Jó.

Délután öt órakor Lubinszky szemben állt a hercegnővel. Először a bányákról beszélgettek. Lubinszky közölte a hercegnővel, hogy az angol társaság garanciát vállalt az adásvétel sima lebonyolításáért. A hercegnő boldog volt.

- Ez az Isten ujjá - rebegette heves felindulással. - Látja, uram, az Isten nem hagyja el az ő üldözött gyermekeit. Huszonöt évig jártam az alázatosságnak, a szerelemnek, a gyermekemről és a világról való lemondásnak útját, és most felmagasztal és megjutalmaz az Úr. Birukov herceg is helyeselné bizonynyal. Ő nagyon szeretett engem. Jó és gyöngéd volt hozzám, és szerette a gyermekét is... Csakhogy az élet, a rang és a cár szeretete erősebb volt a szerelménél. Erről nem tehetett. De most bizonyára boldogan nézi ezt a jóvátételt a túlvilágról.

Lubinszkyt nem hatotta meg ez az áradozás. Ellenszenvvel és gyanakvólag nézte a hercegnét. Túlságosan szépnek és fiatalosnak találta, és feltette magában, hogy kegyetlen és gőgös lesz hozzá a végletekig. Ridegen megszólalt:

- Igen, az ügyek szépen haladnak, de szükséges, hogy hercegségek is tegyék meg a magukét...

- Hogy érti ezt, kedves Lubinszky?

- Úgy, hogy legalább útját ne állják az üzlet sima lebonyolításának.

- Hiszen ez a legforróbb óhajom...

- Elhiszem... De nem elég az óhaj... Óvatosnak és gondosnak kell lenni, és a nagy lépés minden konzekvenciáját le kell vonni a legvégsőig... igen, hercegnő, a legeslegvégsőig...

- Mit tegyek, Lubinszky?

- Hagyja el Nizzát!

A hercegné meghökkent. Ijedten kapta fel a fejét, és kíváncsian nézett a lengyel szemébe. Lubinszky szárazon folytatta.

- A hercegnének sok az ellensége. A Birukovok rokonsága, akik az örökség után áhítoznak.

- Az örökös én vagyok.

- De a rokonok is örökösök.

- Az orosz törvények értelmében nem.

- De igen... Ön után ők fogják örökölni a Birukov családi domíniumokat.

- Ki után? - kérdezte a hercegné felszisszenve.

- Ön után, hercegné... Ön sem él örökké...

A hercegné lehajtotta a fejét.

- Igen, mindnyájan halandók vagyunk, de erre nem is gondoltam. Tehát nekik érdekük, hogy én minél előbb elpusztuljak. És én asztmatikus vagyok.

Lubinszky harsányan közbeszólt.

- Én nem gondolok erre. De a rokonok figyelemmel kísérik az ön életét. Nem gondolja, hogy nekik érdekük önt a legrosszabb látszatban tüntetni fel a cári hatóságok előtt?

A hercegné büszkén emelte fel fejét.

- Engem figyelhetnek...

A lengyel udvariasan, de erélyesen félbeszakította.

- Alekszandra Ivanovna, az ön lelkiismerete tiszta. De a látszat ellene van önnek. A fia...

- Ah! - sikoltott fel a hercegné, és egyszerre megértette, mire céloz Lubinszky. - Mit gondol, uram, abból baj lehet?

- Oroszországban is vannak ügyvédek és vannak detektívek. Birukov hercegné Nizzában feltűnően költekezik egy fiatalemberrel, aki némelyek szerint a fia, mások szerint a...

- Ne mondja ki! Szörnyűség!... Erre is sokszor gondolok - csapta össze kezét a hercegné...

- Az ügyvédek nem tisztelik az asszonyi szemérmet és az anyai szeretetet. Az ifjú herceg jogtalanul használja a főnemesi címét... Alekszandra Ivanovna nem az igazi neve alatt él.

- Inkognitó vagyok itt.

- Ehhez nincs joga.

- Nincs?

- Legalábbis erős fegyvert ad ezzel ellenségei kezébe... Emellett az ifjú herceg eszeveszettül tékozol.

- Ez igaz... - sóhajtott szomorúan a hercegné.

- Ha ezt így folytatja, önt, aki felelős a vagyon kezeléséért, egy szép napon gondnokság alá helyezik, és kiveszik a kezéből a vagyont.

- Ez is lehetséges?

- Kérdezze meg a jogtanácsosát...

- És akkor?

- Akkor jön a zárlat, a vagyonkezelő, a csinovnyik, a gondnok, a bíróság, és önnek olyan csekélyke kis haszonélvezetet hagynak, amiből az ifjú herceg naponta meg sem tud reggelizni.

Az asszony sírva fakadt.

- Lehetséges ez?

- Még más is lehetséges, önt gondnokság alá helyezik, és elmeegógyintézetbe viszik...

A hercegné összecsapta a kezét, és feljajdult...

- Lubinszky, maga ijeszteni akar?

- Csak figyelmeztetni.

- Elrémiteni?

- Alekszandra Ivanovna... higgye el nekem...

- Ön is ellenségem?

A lengyel nevetett.

- Az én érdekem az, hogy az ön rendelkezési jogai épségben maradjanak... A mi érdekeink azonosak. A bányákat akarom... Ha ön birtokában marad a vagyonnak, akkor csak önnel kell tárgyalnom... a megállapodás kész... az üzlethez már megkaptam a cári jóváhagyást is... Nem érdekem, hogy most újra kezdjem az egészet gondnokokkal, gyámokkal, ügyvédekkel és hatóságokkal. Engem a közös érdek a hercegnő leghűségesebb szövetségesevé tett. Bízék bennem. Az ön sorsa jó kezekben van. De elvárom, hogy kövesse tanácsaimat.

A hercegnő egészen összeroskadt.

- Mit kell tennem, uram?

- Elhagyja Nizzát...

- És?

- Fiát elhelyezi a francia vagy a német hadseregbe.

- És?

- Ön visszamegy a birtokára, gyászolja a férjét és gyógyíttatja magát.

- Elhagyjam a fiamat? Akit huszonnégy évig nélkülöztem?

- Igen. Még egy-két évig nélkülözni fogja. Aztán, ha a Birukov-vagyon beolvad az Olajtröszt vagyonába, akkor... akkor tehet, amit akar...

- Szentséges Isten!

- Ha meg akarja menteni a vagyont...

- Akarom. Az ő érdekében...

- Akkor még egy-két évig...

- De a fiam sem bírja ki... ő élni akar... Huszonnégy évig erkölcsi száműzetésben volt... Uram, én kimondhatatlanul féltem a gyermekemet...

E pillanatban szelesen, égő arccal, sötéten villogó szemmel, mint egy lázas vagy mámoros beteg, berontott a szobába az ifjú Szergejevics Alekszej. Első pillanatra észre sem vette, hogy vendége van a hercegnőnek.

- Vesztettem - hörögte dühös, rekedt káromkodással.

- Alekszej... családunk barátja... - mutatta be fiát a megrémült hercegnő.

- Pardon, nem is vettem észre... Mama, kérlek, egy pillanatra...

Lubinszky undorral nézte végig a fiatal herceget. Ez a sápadt, nyurga, tüdővésznek látszó, egzaltált szemű kártyás fattyú akarja elrabolni az ő kis bálványát? Pfuj!

A hercegnő halálos zavarral követte a fiát. Pár percre egyedül maradt a vén lengyel. És eszébe jutott az ő fia. A Berta gyermeke. Istenem, mi lesz, ha a születése körül elkövetett bűn az ő fiát is ennek a beteg, nyomorult, kusza lelkű, jóból-rosszból durván összegyúrt felemás embernek a sorsára juttatja? Szabad-e embernek bármily okból is egy másik ember életébe ilyen végzetes döntéssel beleavatkozni? Mert az kétségtelen, hogy Birukov herceg és Alekszandra Ivanovna fiának a sors más életet szánt, amikor ő a szülei szerelmében megfogamzott. Lett volna belőle, mint a többi Birukov hercegekből: a cár apródja, udvari bálók előtáncosa, a gárdaezred kadétja. Szelíd, vidám, kedves gyermek, kissé együgyű és boldog vőlegénye valamelyik gróf- vagy hercegisasszonynak, úrlovas, falkavadász, hadnagy, kapitány, kamarás vagy a diplomácia egy

nagy reményű tagja, derék hazafi, családapa, földbirtokának tekintélyes gazdája, jobbágynak szeretett atyuskája... végül miniszter, nagykövet vagy tábornok...

Anya és fia e pillanatban sápadtan és reszkető ajkaik között elfojtott sziszegéssel visszatértek...

- Uram - kiáltott fel a fiú -, tudja, ki vagyok én? Elzüllött, léha, undok, kártyás, lelkiismeretlen, semmirekellő hitvány gézengúz vagyok...

- De Alekszej! - csitította az anyja kétségbeesve...

- Uram, játszott ön már a Casino Municipalban?

- Nem.

- No, azt helyesen cselekedte. Én csak bakkot játszom, mert a többi játékkalandoroknak, argentinai rablógyilkosoknak és nagyhercegeknek való. A bakk az egyetlen tiszta és becsületes játék... de én azon is csak veszteni tudok... Ma huszonháromszor újítottam. Sohasem tudtam többre vinni két rongyos ütésnél... Hallott már ily csodát? Tehetek én erről?...

A hercegnő kétségbeesve könyörgött, hogy ne beszéljen erről. Alekszej süket volt és vak. Mint egy örült vagy delíriumos beteg, makacsul ragaszkodott a rögeszméjéhez.

- Uram, én nem sajnálom a pénzt. De lelkileg nem bírom a balsors makacs és durva következetességét. Én úgy játszom, mint egy gép. Csak bankot adok, hogy bele ne essem a játékos ostoba neuraszténiáiba. És mégis állandóan vesztek. Mi ennek az oka? Nikolajevics Miklós nagyherceg velem szemben ült. Ötször egymás után ütött. Mi ennek az oka? Fáj a fejem, szédülök... Jaj...

A hercegné gyengéden átölelte a fiát.

- Beteg vagy Alekszej... Eredj a szobádba...

- Visszamegyek a kaszinóba.

- Az Istenre kérek!

- Visszamegyek... most érzem, hogy megváltozik a tendencia.

- Majd holnap...

- Azonnal, rögtön, ebben a pillanatban.

- Alekszej!

- Megörülök, ha nem mehetek vissza. Szomjas vagyok, égek... Anyám, meghalok, ha nem engedsz játszani...

- Szerencsétlen...

- Anyám, adj utalványt félmillió frankról... nem, elég lesz négyszázezer frank... három... no?...

- Egy fillért sem, fiam...

- Kétszázezret, anyám! Egy óra múlva kétmilliót hozok.

- Örült vagy!

- Örülten kell játszani... Csak örülten lehet nyerni... És nekem már mindegy... Én úgy is föbe lövöm magam...

Az ifjú herceg összeesett, belerogyott egy nagy selyem karosszékbe, és sírásra fakadt. Úgy sírt, zokogott, jajveszékelt, mint egy véresre vert gyermek...

A hercegnő kezét nyújtotta Lubinszkynak.

- Ó, az én szerencsétlen életem!

A vén lengyel sajnálkozva csókolta meg a hercegnő szép fehér kezét.

- Sietnünk kell, Alekszandra Ivanovna.

- Önre bízom, uram! Ne hagyjon el engem!

- Fektesse le a herceget. Megártott neki a kártya és az alkohol... Nagyon beteg szegény... Szegény, szerencsétlen fiú...

Alekszej Szergejevics lelógó ajka még álmában is reszketett ott az öblös karosszék selyempárnái között.

Lubinszky megígérte, hogy másnap ismét meglátogatja a szerencsétlen anyát.

7

Lubinszky Taddeus táviratok és telefon útján ezer intézkedést tett. A postahivatalban egy szőke fürtű, mosolygós, piros ajkú kisasszonyt egész napra lefoglalt. Temérdek értesítést kapott. Többek között Szentpétervárról is, ahonnan Mr. Wells jelentette, hogy a cári kormány bukófélben van. Ilyenkor minden elintézhető. A távozó miniszter még a szokottnál is könnyebben hajlik a jó szóra. A Birukov-féle bányák átvétele befejezettnek tekinthető.

Lubinszky elégedetten dörzsölte a kezét. Üzleti dolgokban minden simán megy, szinte félelmetes szerencsével. Sietve elküldötte táviratait a tröszt londoni és budapesti igazgatósága-
inak, s aztán elindult, hogy a hercegnével is tudassa a jó hírt. Gyalog ment. Útközben Berta sorsán gondolkodott. Aztán jön az ünnepélyes bevonulás a világba. Addig ő is rendbe jön otthon a kormánnyal és a hatóságokkal.

„Istenem, de szép lesz az élet!” - sóhajtott fel magában egész gyerekesen, és ragyogott az arca.
- Berta lesz a legelső asszony Európában.

Eszébe jutott, hogy a nagy Krupp leányát is Bertának hívják. Krupp Berta! Milyen érdekes véletlen! Lubinszky Berta! Bárá Müller Berta! Az ördögbe is, van valami a nevek miszticizmusában!

Odaért a hercegné villája elé.

A palota ablakai mélyen lefüggönyözve. A lengyel az órájára nézett. Délután fél kettő. Ejnye, mi az ördög, ezek még alusznak! Az éjjel bizonyára sokáig tartott a játék.

Autó állott meg a főbejárat előtt. Egy hosszú, roskadt, ősz, hegyes szakállú ember ugrott ki a kocsiból. Utána egy borotvált képű titkárféle ember. A fiatalabbik duzzadt, fekete bőrtáskát emelt ki az automobil fenekéről.

A portás mélyen és hosszan hajolt meg a látogatók előtt. Azok szó nélkül felszaladtak a lépcsőn.

Lubinszky egy pillanatig habozott.

- Mi ez? Mi történik itt?

A portás őt is észrevette. Köszönt.

- Excellenciádat a hercegné keresi...

- Hogy?

- Egy óra óta keresi excellenciádat Alekszandra Ivanovna hercegné... - ismételte alázatosan a portás, aki mindenkit excellencnek szólított, akivel a hercegő barátilag érintkezett.

- Köszönöm - felelt Lubinszky -, de most úgy látszik, vendégei vannak...

- Az valószínűleg nem fogja Alekszandra Ivanovnáat alterálni... Azok a herceg úr vendégei...

- Tehát?

- Parancsoljon.

A lakáj a nagy szalonba vezette Lubinszkyt. A vén lengyel izgatottan várakozott a friss virágok és a párizsi parfümök átható illatfelhőiben.

„Micsoda erős szagok! Mire való ez? Nem tetszik nekem ez a hercegné. Túlságosan fiatalos, túlságosan szereti a bódító illatokat, és túlságosan festi az ajakát. Pedig súlyos beteg. Nem is jó vége lesz! El innen, minél sürgősebben.”

Kinyílt az ajtó. Kisírt szemmel, roskadozna, krétafehér arccal, reggeli pongyolában eléje támolgott a hercegné.

- Uram, az Istenért!

- Hercegné! Mi történt?

- Alekszej!

- Beteg?

- Nagyon.

- Szerencsétlenül járt?

A hercegné némán intett a fejével.

- Morfium?

- Nem. Mellbe lőtte magát.

- Él?

- Eszméletlen. Most vizsgálja az orvos... Ó, én szerencsétlen! Ó, drága, egyetlen, boldogtalan fiam!

Lubinszky szájalmat és haragot érzett a szívében. A fiatal herceg züllöttsége felháborította, és legjobban szeretett volna egy szörnyűt káromkodni. Hirtelen elhatározta, hogy Bertát még az éjjel, még ma, a legelső vonattal elutaztatja. Az anyát sajnálta, de ellene is felháborodással és haraggal volt tele a lelke. Az ő gyengesége és léhasága is bűnös ebben a szégyenteljes katasztrófában.

A hercegné leroskadt egy székbe, és sírt.

- Vigasztalódjék, asszonyom. Talán nem is olyan súlyos.

- Mindjárt megtudom.

- Milyen volt a fegyver?

- Régi, apró, kicsiny kaliberű, inkább csecsebecse.

- Mikor történt?

- Egy órával előbb.

- Ittas volt?

- Inkább egzaltált.

- Vesztett?

- Ó, nem azért... A bárónéval beszélt...

Lubinszky felordított.

- A leányommal?

- Igen.

- Szentséges Ég! - hörgött fel a vén lengyel, és egész testében remegett. - Beszéljen, asszonyom!

- A fiam szerelmes az ön leányába.

- És aztán? - lihegett kétségbeesve a szürke, ráncos, szikár öreg ember, és minden izma megfeszült. Olyan volt e pillanatban, mint egy ugrásra kész tigris.

A hercegné kivett a kebléből egy gyűrött kis levélkét, és odaadta Lubinszkynek.

- Olvassa ezt el. Én addig beszaladok a fiamhoz.

Lubinszky dühösen simította ki a papírszeletet, amelyről reszkető, tétova, gyerekes betűk ugráltak vérbe borult, könnyes szeme elé.

„Asszonyom, nem bírom tovább... Ön megválthatott volna... Isten vele...”

Megkönnyebbülten felsóhajtott. Berta tehát erős volt és okos... Visszautasította...

A lelkét nagy, meleg boldogság, öröm, diadal és hálaérzet rázta meg. „Ó, drága, okos, édes, engedelmes, tiszta lelkű kis Berta, én egyetlen, gyönyörű kis leányom!” A szíve hevesen dobogott, és megvallotta magának, hogy egy csepp részvétet sem érez a hercegek iránt. Szinte szerencse volna, ha ez a nyomorult fickó most tisztességgel be tudná fejezni az életét. Mi értelme is van az ő egész életének? Kinek van haszna az ő egész hitvány, léha, eszelős, részeges, kártyás magamagából? És őt, az egész Müller házat és mindennekfelett Berta boldogságát micsoda borzasztó veszedelemmel fenyegette!

„Ez az isten ujjá - gondolta magában mély és őszinte meggyőződéssel. - Ez a fickó az utamba került. Csepp hía, hogy fel nem borította minden számításomat! Mily könnyen megtörténhetett volna, hogy elcsavarja Berta fejét, kiveszi a titkát, és egész élet szerencsétlenné tesz valamennyiünket! De a Gondviselés félretaszította őt az utamból... mégiscsak van Isten!”

Elégedetten és nyugodt, biztos, szinte gőgös közönnyel gondolt a hercegné sorsára.

„Most már igazán azt teszem vele, amit Berta érdekében a legjobbnak találok. A vagyona az enyém. Hatalmamban van, hogy beüljek a birtokába vagy beleültessem Bertát, akinek valódi herceget, nagy nevet, óriás hatalmat, a cár rokonságát akkor vásárolhatom meg, amikor éppen kedvem vagy... az ő kedve tartja...”

Magára erőltetett részvételt fogadta a visszatérő hercegnét.

- Nos?

- Az orvosok biztatnak.

A lengyel kissé meghökkent.

- Van remény?

A hercegné a szemét törölgette.

- Erős, fiatal szervezet! - dadogott szórakozottan a lengyel.

- Mégis eltarthat egy hétig - sóhajtott a hercegné.

- Mi? - kérdezte nyugtalanul a lengyel.

- Amíg begyógyul a sebe - zokogott az anya.

Lubinszky majdnem felkiáltott. Hát csak ennyi az egész? Újra kétségbeesett izgalom ragadta el, és egy csepp büntudatot sem érzett azon, hogy fel van háborodva a dolgok ilyen fordulata miatt. Éktelen dühre gerjedt a fiatal herceg, az orvosok és a Gondviselés ellen. Hiszen ránézve ez a legrosszabb megoldás. A herceg meggyógyul. Romantikus hős! Berta szemében megnő és felmagasztosul! Egy ember, aki érte itt akarta hagyni az életet!

Alig bírta palástolni kiábrándulását. Néhány konvencionális szót hebegett, és távozni készült.

- Igaz! - vetette oda bosszúsan -, Mr. Wells értesít, hogy a bányák ügye rendben van.

A hercegnét a bányák ügye egy cseppet sem érdekelte.

- Azt hiszem - kezdte el megkönnyebbült hangon -, hogy most új élet kezdődik.

- Igen - felelte Lubinszky gépiesen, és Berta új életére gondolt.

- Mi elmegyünk.

- Mi is elutazunk.

- Igazán? Hova?

- Még nem tudom.

- Mondanék valamit.

A lengyel türelmetlen lett.

- Nem háborgatom.

- Pedig nincs fontosabb annál, mint amit mondani szeretnék.

- Ah!

- Bertáról és Alekszejről van szó.

- Nem.

- Ahogy gondolja. Önnek nincs jó véleménye szegény kis Alekszejről, ugye?

- Nincs jogom, hogy ítéletet mondjak...

- Értem. Nem csodálom. De alapjában véve, higgye meg, áldott jó fiú, becsületes és tiszta lelkű ember.

- Igen.

- Igen. És őszintén szereti az ön leányát.

- A herceg úr még gyermek.

- Annál könnyebben befolyásolható. Olyan, mint a viasz. Azt formálhat belőle, amit akar.

- Ki?

- Ön, kedves Lubinszky.

A lengyel sértődve kapta fel a fejét.

- Hogy érti ezt, hercegné?

Alekszandra Ivanovna komolyan, félve, csendesen, de nagyon határozottan beszélt.

- Olyan kezekben, mint az öné, nem félténém őt.

- A herceg nem arra való, hogy a Petróleum Tröszt szolgálatába lépjen - vágott közbe Lubinszky erőlyesen.

- Miért ne? - pattant fel az anya. - Ha ön apai jóindulatába fogadná...

- Hogy érti ezt, hercegné? - ismételte meghökkenve a lengyel.

- Úgy, hogy teljesítőnk Alekszej forró szerelmének vágját...

- És?

- És a gyermekeket összeházasítanánk...

A lengyelnek elakadt a lélegzete. Agyában megakadt a vér, és szíve olyant dobant, hogy maga is elrémült. Nagyot nyelt, és elfojtott magában egy szörnyű káromkodást.

- Nem tartja méltónak? - kérdezte a hercegné izgatottan.

A lengyel levegő után kapkodott.

- Ó, a dolog nem olyan sürgős. Várhatunk. Csak a remény, a kilátás, Alekszej megnyugtatósa, a biztos perspektíva... ez volna a fontos, ezt szeretném tudni... hiszen, értse meg, Uram, ettől függ Alekszej egész új élete...

Lubinszky azt szerette volna válaszolni, hogy az ördög vigye el Alekszej egész életét! Mi köze neki és Bertának Alekszej életéhez? Micsoda örült anyai önzés itt Alekszej érdekéről beszélni, mikor Lubinszky Berta, özvegy Müller báróné sorsáról van szó?

A hercegné nem látta az ő gondolatait. Ő csak Alekszejt látta ott a fehér ágyon, fehér arccal, lött sebbel a mellén.

- Nos? - kérdezte hízelegve, gyengéd pírral az arcán, de türelmetlenül. - Lehetségesnek tartja ön?

A lengyel egy ideig némán meredt az asszonyra.

- Ezt meg kell gondolni, asszonyom. Különbén is nem rajtam múlik, hanem a leányom akaratán. És ez a levél - tette hozzá diadalmasan -, ez a levél azt mutatja, hogy Berta hűséggel gyászolja az urát.

A hercegné megfogta Lubinszky kezét.

- Uram, ön nem őszinte hozzám.

Lubinszky felriadt.

- Higgye el, hercegné, nagyon készületlenül talált ez az ajánlat...

- Nem... Ön számított erre...

- Hogyan? - kérdezte a lengyel megdöbbenve.

- Ön tudta, hogy én... hogy Alekszej... hogy öök...

A lengyel felhördült...

- Nem értem önt, asszonyom! Mit kellett tudnom nekem?... Mi az, amit tudnom kellett volna?... Mi történt? Beszéljen, asszonyom!

A hercegné szíve is hevesen dobogott. Érezte, hogy most dől el a sorsa. De azt is érezte, hogy sietnie kell. Megszorította a lengyel kezét, és őszintén, mélyen a szemébe nézett.

- Uram, én tökéletesen ismerem a báróné helyzetét... Én tudok mindent, Uram.

Lubinszky arcán millió ránc futott össze a száj és szem két szögletében. A pupillája kitágult, a szemöldöke felszaladt a homlokára, és rémülten, tátott szájjal bámult a hercegasszony arcába.

- Mi? Hogyan? Hogy mondta? - dadogta reszketve a dühtől és a félelemtől.

- Tudom, hogy a báróné éppen olyan boldogtalan helyzetbe került, mint amilyenbe én jutottam Alekszej születésekor!

A lengyel felugrott. Elfeledkezett a helyről, ahol volt, a betegről akit a szomszéd szobában operáltak, az anyáról, aki ott ült előtte, mint egy önfeláldozó mártír, és elkiáltotta magát:

- Ki volt az az örült, aki ilyeneket mesélt?

- Nem igaz?

- Hazugság! Örültség! Gazság! - tombolt a lengyel eszeveszetten, és felugrott, kifutott a szalonból, lerohant a lépcsőn, hajadonfővel, lobogó kabátjában szinte röpülve rontott be Berta villájába.

8

Lubinszky Taddeus nem volt kíváncsi arra, hogy Birukov hercegnő kitől és mi módon tudta meg Berta féltve rejtegetett titkát. Mire hazaért, belátta, hogy itt megdönthetetlen tényekkel áll szemben, amelyek erősebbek, mint ő. A helyzet világos. Berta testi-lelki jóvolta egy idegen asszony, egy kétségbeesett anya, egy másik önző és kegyetlen szeretet hatalmába került. A hercegné éppúgy szereti a fiát, mint ő szereti Bertát. Két szeretet csap itt össze Berta feje felett. S az anyának erős szövetségesei vannak. A fia, a szerelmes, vergődő, desperált, izgatott lelkű Alekszej, a fanatikus és önfejű Lomov Olga, a Berta szívében sarjadzó szerelem, az egész borzasztó helyzet az ellenfélnek segít, a nagy titok, a bűn, amely Müller báró törvényes gyermeke és örököse ellen készült, nem titok többé, egy eszelős suhanc, egy megriadt anya, egy hűtlen és makacs cseléd prédájává lett - itt nem segít semmi, sem az Ég, sem a Pénz, sem a Sátán, itt kapitulálni kell...

A vén lengyel most vette észre, hogy emberfeletti vakmerőséggel indította meg ezt a háborút, amelynek első nagy csatáját tökéletesen elvesztette. Berta a legkétségbeejtőbb dilemmába került. Ha most visszatér Visóra, és nyilvánosságra hozza, hogy a nábobnak örököse maradt - a vagyont, a hatalmat, a függetlenséget, az óriási koncepciókat teszi tönkre, esetleg magamagát is és őt, aki a Müller-hagyatékot úgy felforgatta, hogy abban kő kövön nem maradt. A felét eladta, a másikra rengeteg adósságot csinált, szédületes kockázatokat vállalt, összekeverte az angol társaság és az orosz hercegnő vagyonával... csupa olyan intézkedés, amelyhez nem volt joga, amelyért felelősségre vonja őt három állam hatósága, amelyért nemcsak neki, de Bertának is számolnia kell, esetleg egész becsületével és vagyonával, amelyért Bertának a legjobb esetben gondnokság, neki pedig börtön jár... A hideg verejtek kiverte a vén lengyel szürke, ráncos homlokát... Két asszony és egy kártyás, iszákos, morfinista fickó tartja kezében az ő és Berta sorsát. Ez a három ember bármely pillanatban a becstelenség, nyomor, szegény, gyalázat és börtön mélységébe taszíthatja őket.

Nos, mi itt a teendő?

A vén lengyel félt, hogy összeroskad a felelősség súlya alatt. Bertához indult. Az ajtónál visszaretent. Mit mondjon neki? Hisz neki magának sincsen egyetlen egészséges és bátor ötlete.

„Éppolyan nyomorult, tehetetlen, szánalmas főreg vagyok - gondolta rémülten és dühvel -, mint az a morfinista fattyú, ott a Casino bakkasztala körül. Én is túlságos nagy tétet tettem egyetlen lapra, én is elvesztettem a döntő coup-t, és most én sem tudom, hogy mitévő legyek.”

Megfordult, és kirohant az útra. Ibolya- és benzinszag úszott a levegőben. Ez a szag a világcsődületek, a kártyadzsungelek, a Nizzák, Monte-Carlók, Riviérák szaga. Autó, virág, asszonytest és ékszer: ez a bűn paradicsomkertjének négy bibliai folyama. Ezen keresztül táplálkozik a Sátán tengere.

„Pfuj!” - undorodott Lubinszky, és tétován botorkált fel és alá a Quai Massena fasorai között.

„Végre mégis határozni kell!” - gondolta el újra és újra, mindig nagyobb dühvel és lelkiismeret-furdalással. - „Mit lehet menteni?”

Szédült és támolypgott. Leroskadt egy padra. Tenyerébe hajtotta a fejét.

- Nini, hogy búsul az öreg! - szólalt meg háta mögött egy maszatos, olasz virágárusleány. - Biztosan mindenét elvesztette tegnap...

- Igaza van neki - dörmögte magában Lubinszky, és halálos nagy szégyenkezéssel feltápáskodott.

Megindult Berta villája felé. Meggörnyedt hátáról is le lehetett olvasni a nagy vereség, a fájdalom és az önutálat szörnyű vádiratát.

„Tehát legyen úgy, ahogy a sors akarja. A buta, gonosz és kegyetlen Végzet.”

Becsoszogott Bertához, és száraz, rekedt hangon előadta neki:

- Leányom, minden bűn az enyém. Belátom, tévedtem.

Berta megrázkódott.

- Miről beszélsz, apám? A hercegnőnél voltál?

- Ott. Alekszandra Ivanovna mindent tud.

Berta lehorgasztotta a fejét.

- Ez az Isten akarata volt.

A lengyel felhördült.

- Hogy érted ezt, Berta? Azt akarod ezzel mondani, hogy beadjuk a derekunkat? Hogy odaadjuk a vagyont, a hatalmat, a jövőt a gyámok és gondnokok, ügyvédek és hivatalnokok, a munkások és cselédek buta és kapzsi mindenhatóságának? Ezt akarod mondani, Berta?

Berta rémülten védekezett.

- Apám, én nem tudom, hogy mit kell cselekednem. Csak azt tudom, hogy félek.

Az öreg lengyel kiegyenesedett.

- Nos, hát én nem adom meg magam. És nem adlak el téged.

- Hogy gondolod ezt?

Lubinszky odalépett hozzá, és karjába zárta a remegő és izgatott teremtest.

- Bertuska, édes, egyetlen csöppnyi kis galambom, Bertuskám, kisleányom, szót fogadsz-e a te öreg, szigorú zsarnokodnak? Rám bízod-e magad?

Berta kissé megnyugodott, némán bólintott az apja karjai között.

- Nos, nincs más hátra, mint hogy te Alekszej felesége légy.

Berta majdnem elájult az izgalomtól.

- Miért akarod ezt, apám?

- Mert nem tehetünk mást. Ez az egyetlen mód, hogy...

- Hogy őket cinkosunkká tegyük? - sikoltott fel Berta.

Az öregúr szomorúan lehajtotta fejét.

- Miért vagy így kegyetlen? - kérdezte ellágyulva és fájdalmas szégyenkezéssel. - Látod, én nem kérdezem, hogy tudta meg Birukov hercegné a titkot... nem... ne is mondd el, Berta... nem akarom tudni. Tőled vagy Olgától, mindegy... most már nem tehetünk mást, mint hogy őket is, Olgát is belesodorjuk a felelősség és az érdek közösségébe. Nincs is más megoldás. Te Alekszej felesége leszel.

- És a gyermek?

- Alekszej vállalja őt. Fiává fogadja.

Berta kimeredt szemmel bámult az apjára.

- Mi szükség van arra? Franznak van olyan nagy neve, mint Birukov hercegnek. Franz a Müller báró fia.

Lubinszky arcán a ráncok összefutottak, szemöldöke felhúzódott kopasz homlokára, s a szája széle egy pillanatig hangtalanul rezgett. Berta megijedt.

- Mi bajod van, apám?

Az öregúr összeszedte magát.

- Berta, légy okos és engedelmes kislányom nekem. Berta, ne kérdezősködjél, ne ítéld el, és ne háborodj fel. Emlékszel, mit kértem én tőled a szanatóriumban, két nappal a fiad születése előtt?

Berta elhalványodott.

- Hogy törvénytelennek jelentsük be Franzot? Erre gondolsz, apám?

- Erre.

- De én tiltakoztam.

- Én pedig...

Berta felsikoltott.

- Szentséges ég! Csak nem azt akarod mondani, hogy te...

Lubinszky szeméből vad láng csapott ki.

- De igen. Én mégis úgy cselekedtem, ahogy a meggyőződéseim és a teirántad való szeretetem sugallta. Most már érted, hogy miért kell a gyermeket Birukov hercegnek örökbe fogadni. Nos, meg tudsz nekem bocsátani, Berta?

Berta halálos merevséggel bámulta az apját. Egyetlen hang, egyetlen arcmozdulattal sem árulta el, hogy él és érez és gondolkodik.

Lubinszky rekedt, kíméletlen hangon folytatta:

- A hercegnőt és fiát már beavattam ebbe a titokba, ők megértették a helyzetet, és ők a gyermeket Alekszej fia gyanánt fogják az orosz nagykövetségen bejegyeztetni. Beleegyezel?

Berta meg se moccan. Ott állt az ajtó előtt, némán, fehéren, mint egy márványból való bálványoszobor.

Lubinszky most már csak suttogni tudott.

- Alekszej vállalja a maga törvényes gyermeke gyanánt... a báró vagyona a tied... minden marad a régiben... nem így gondoltam én, édes kisleányom, de a sors így akarta, lásd, ezért nem lett volna szabad senkinek megtudni... Nos, hát akarsz a herceg felesége lenni? Vállalod-e az új életet, Berta?

Berta némán és hidegen bólintott.

Az öreg Lubinszky két nap alatt rendbe jött önmagával. A fiatal herceget nem becsülte sokra, de annál nagyobb meglepéssel gondolt arra az óriási vagyonra, amely a háta mögött áll. És belátta, hogy itt kikerülhetetlen kényszerek meredtek az ő útja elé; a hegyeket nem mozdíthatja el, tehát meg kell másznia azokat; ilyen módon is le lehet győzni a hegyeket. Tehát Berta a herceg felesége lesz. Mi most a teendő?

Elsősorban az, hogy a herceg családi viszonyait rendezze az orosz kormánnyal és a cári udvari körökkel. Ez - nézete szerint - pénzkérdés csupán. A második feladat a Birukov-vagyont egyégy forrasztani a Müller-vagyonnal, de emellett Berta anyagi függetlenségét biztosítani. No, ez az ő dolga. Berta részvénytartóját a Birukov-házasság nem fogja apasztani, sőt lesz arra gondja, hogy meg is duzzassza. És a részvények az Angol Bank széfjében lesznek, s afölött csak ő és Berta rendelkezhetik. Nos, és a harmadik pont: embert faragni a fiatal hercegből. Hát ezt is megpróbálja.

„A dolgok ilyen fordulásán nem segíthetek, tehát a fordulathoz kell alkalmaznom az én taktikámat. Az élet tele van ilyen véletlenekkel, de azért az életet nem a véletlenek kormányozzák, hanem az emberi ész és emberi akarat, amely a véletlenségekből is előnyöket vált ki. És én a véletlenek kösziklájából is forrást fakasztok” - gondolta büszke önbizalommal és ráncos, szürke arcán máris átvillant egy-egy diadalmas sugár. És újra munkához fogott. Napjában húsz levelet és sürgönyt írt, tízszer telefonált, minduntalan bekukkantott a leányához, a hercegnével és Alekszejel tanácskozott, és emellett végigszaladta a várost, és ajándékokat vásárolt össze Berta és a kis Franz számára.

Negyedik nap közölte a hercegnével, hogy visszamegy Visóra, a tröszt közgyűlését előkészíteni. Megbeszélték, hogy Alekszandra Ivanovna két hét múlva elviszi Bertát Párizsba, Lubinszky is oda megy, és megtartják az esküvőt.

Ugyanazon a napon utaztak el Nizzából Birukov hercegné és Alekszej herceg is, hogy az esküvőt előkészítsék.

Berta Olgával még Nizzában maradt. Mint valami alvajáró, úgy ténfergett a tengerparton és a régi Nizza szűk, görbe utcáin. Otthon alig szólt egy szót; elolvasta a leveleket, s a párizsi gyermekszanatórium jelentéseit; ölébe hullott kézzel morzsolgatta a zizegő lapokat, és mérlegelte az új élet eshetőségeit. Olga fecsegéseit meghallgatta, de nem válaszolt kérdezősködéseire. Nehéz alvása volt. Álmában sokszor látta a bárót, és ilyenkor kiverte a halálos hideg verejték.

Felriadt, és újra és újra elgondolta helyzetét. Mintha állandóan alkohol- vagy morfiummámorban élne, szinte óránként erőlködni kellett, hogy valahogy eligazodjék abban az útvesztőben, amelybe az apja zsarnoksága és a maga gyengesége belesodorta.

„De nem tehetsz egyebet, minthogy megadod magadat” - súgta fülébe egy kegyetlen hang, az apja kétségbeesett és könyörgő szava, amellyel elutazása előtt figyelmeztette őt, hogy most már nincs visszatérés a megkezdett úton.

„És lám, a sors úgy rendezte, hogy a helyzet éppen a hercegné és fia révén mindenkire nézve kibékítően megoldódjék” - súgta egy másik, hízelgő és rábeszélő hang, a Lomov Olgáé, aki boldog volt, hogy az ő két szívbéli gyermekét így összehozta a sors.

Berta újra elolvasta a kezében tartott levelet. A hercegné írta:

„Édes leányom, téged az égi Gondviselés küldött az utunkba. Az Isten megengedte, hogy azzal engeszteljük meg őt, amivel vétkeztünk ellene. Én elvettem egy embertől mindent, amit az ég neki juttatott: elvettem a fiam nevét, rangját, és születésével, apja méltóságával és társadalmi helyzetével járó minden erkölcsi előnyt; mi most egy másik embernek visszaadjuk azt az életet, amelyet a sors már-már elrontott. Ez a másik ember a te gyermeked, akit Alekszej boldogan fogad a magáénak és akit hálás és túlárado szívvel vallok az én unokámnak. És ezzel jóvátettünk mindent, amit a két gyermek ellen vétkeztünk. Te tetted jóvá, édes leányom az én bűnömet is, mert te megváltod Alekszejt, és visszavezérelt a tiszta, szép, derűs és boldog élet ösvényére. Ha látnád Alekszejt, te is sírnál örömdobban, mint én. Fiam megutálta régi életét, és nemes igyekezettel készül az újra. Napjait vezeklésben és munkában tölti. Alkohol, kártya, morfium, olyan szavak, amelyek hallatára elsápad és keresztet vet magára. Eltökélt szándéka, hogy megszerzi a szükséges ismereteket, és beáll a Petróleum Tröszt igazgatói közé. Könyvelés, számolás, levelezés, kereskedelmi földrajz, geológia, ásványtan forog a fejében szüntelen, egy német akadémiai professzort fogadott maga mellé, aki az elméleti dolgokban kalauzolja. És amint látod, mindennap ír neked, s üzleti és családi dolgokban - a jövődöbeli apósának is. Egészséges, vidám, erős, mint egy muzsik, néhány nap alatt komoly, bölcs, jószágos és lángoló szívű oroszává vedlett, és francia és angol műveltségét, vagyonát, ragyogó esztét és szívét neked, a hazájának és az emberiségnek akarja szentelni. Leányom, a szerelem csodavető szent hatalom, ha tiszta forrásból táplálkozik, és megtalálja a maga áhított medret. És Alekszej benned és a te szerelmedben megtalálta az ember rendeltetését és egy új élet szépségét. Isten áldása legyen rajtad, rajta és a szerelmedeken!”

Berta kétszer is elolvasta ezeket a sorokat, de nem tudott azokban megnyugodni. Eszébe jutott, hogy az éjjel ismét megjelent neki Fritz, és könyörgött, hogy ne tegye meg, amit az apja és a hercegné követel.

- Szereted te a fiatal oroszot? - kérdezte tőle a halott komoly, kutató, de szomorú és féltékeny hangon.

- Nem! - felelte neki álmában, és most úgy érezte, hogy nem beszélt őszintén. Alekszej volt az első fiatal férfi, aki érdekelte őt. Az első, aki lángoló szerelmet vallott, és könyörgött a szerelméért. És megvallotta magának, hogy életében most érzi először a szerelem édes izgatottságát.

Az éjjel nem mondott igazat Fritznek, és félve gondolt arra, hogy mit fog válaszolni, ha a halott még egyszer megkérdezi.

Az édesapjától is jött ma hosszú, lelkesedő és bőbeszédű levél. Az öregúr tele van optimizmussal és magába vetett gögös bizalommal. Azt írja, hogy a petróleumkutak úgy ontják az olajat, hogy minden eredmény a legtökéletesebben igazolja számításait, hogy az angol és orosz

érdekeltségek elragadtatással gratuláltak neki, hogy a magyar kormány felajánlotta a báróságot vagy olyan kitüntetést, aminőt akar. Az orosz kormányköröknél dolgozik, hogy Birukov herceg fiát utólag törvényesítsék, és megadják neki apja rangját és közjogi méltóságát. „Azon az úton vagyok - írja -, amelyen nincsen lehetetlenség, és valósággal biztosíthatlak, gyermekem, hogy londoni és bécsi diplomata barátaim segítségével, a pénz hatalmával és az orosz kormány jóindulatával téged Birukov hercegnévé teszek, és gyermeked az orosz arisztokrácia egyik legszebb nevét fogja viselni. Igaz, hogy vétket követünk el Fritz emléke és a formai jog ellen, és igaz, hogy az anyai szív szentimentalizmusa lázadozik minden merész és szokatlan kegyeletsértés ellen. Ezt belátom, de azon az úton, amelyen járunk, most már nincsen visszatérés. És elsősorban a gyermek érdekében kell erősnek és önzőnek lenned, édes, egyetlen, imádott kislányom...”

Berta szeméből potyogott a könny. Hátha csakugyan ez az Isten igazi akarata?

HARMADIK KÖNYV
A vízözön

Hosszú, hideg tél után, minden átmenet nélkül, egyszerre az emberek lelkében ragyogott a tavasz. Bertics apó kocsmájában a törzsvendégek szinte megszedültek az első langyos tavaszi est mámorában.

- Most már értem a mitológiát! - kiáltott fel a börgyári könyvelő. - Egy ilyen tavaszi nap, mint amilyen a mai volt, és vegyük hozzá azt, hogy ez délen van, Szicíliában vagy a jóni szigeteken - nos, uraim, önök is értik a mitológiát?

- Igenis, alászolgája - felelt boldogan és alázatosan a fagylaltárus francia.

Bertics apó új hordót csapolt meg a tavaszi nap tiszteletére. Tisztán, víz nélkül, szűzen adta vendégeinek.

- Ezért járunk ide - jegyezte meg a kántor. - Tiszta bort manapság ritka helyen mérnek.

- Vizezik - toldotta meg a szilenciumos ügyvéd.

- Akárcsak a tejet - bólintott Barnabás mérnök úr, aki annak idején második hegedűn játszott Regen Richard szimfonikus zenekarában.

Így beszélgettek egymással a nagy, zsíros, viaszkosvászonnal letakart asztalnál. És aztán nagyon megbecsülték egymást. Gyengéden kérdezősködtek az ügyvéd egészségi állapota iránt, amelyről rossz hírek keringtek a városban.

- A tavasz majd rendbe szedi a doktor úr tüdejét - vigasztalta Amtmann, a kántor, aki torzonborz fekete szakállá közül úgy nézett ki, mint egy tenorszekund, Rajna vidéki Ézsau.

- Vagy elvisz a temetőbe - legyintett az ügyvéd.

Aztán Regen Richardot faggatták, hogy mi újság a Noé bárkájában. Regen Richard néhány napra hazalátogatott Pécsre, Bertics apó kocsmájába. Amióta a Noé bárkája orgonistája lett, Regen kevesebbet iszik, nagyon előkelően és divatosan öltözködik, finom szivarokat szív, de napokon át nem hallani hangját. Azt beszélnek róla, hogy folyton dolgozik. Lót és leányairól ír hatalmas kantatét - harminc esztendeje fogott bele, de most bizonyosan be fogja fejezni.

- Hogyne! - mondogatta Reichner Guszti bácsi, a facér kasznár, aki a sandervár körül szüntelen a vízholdó leányok lábikráját leste -, hogyne, hiszen semmi más dolga nincs az öregúrnak. A hercegné felépíttette a bábeli tornyot, de maga is megijedt a nagy elhagyatottságtól. Hiába, nem jó egyedül lenni az embernek.

Barnabás a feleségére gondolt, aki szép, de harcias amazonkirálynő volt, amíg ez a fura Reichner be nem tette lábát a házukba. De Reichner egy amazonkígyó-bűvölő, hála az Istennek.

- Ám azért különös és vétkes dolog - szólt közbe Amtmann bácsi a felleghajtójából kibontakozva -, hogy felépítenek egy ilyen Noé bárkáját, s aztán nem jut eszükbe, hogy benépesítsék. Hány szegény hajléktalan, öreg, gyöngye özvegyasszony, árva csecsemő vagy elaggott tudós, művész, költő található benne fészket, no, erről írok is memorandumot, és elküldöm nekik. Hol jár a hercegné? - fordult Regen felé.

- Ne fáradjon, Herr Amtmann - felelt csendesén a művész, a Noé bárkájának vannak már lakói.

A kis kocsmá minden vendége Regen felé emelte poharát.

- Proszit! A hercegné egészségére!

- Alászolgája! - rikkantott a svájci fagylaltárus.

Jól érezték magukat itt ezek a hajótöröttek. Mintha ezen a kocsmán kívül nem is volna élet ezen a világon... mégis, egymás kenyere iránt sem érdeklődtek. Természetesnek találták, hogy a madárnak tollazatot, a farkasnak jó meleg bundát, a nyúlak gyors futó lábakat adott az Úristen, s valamennyit ő táplálja a világteremtés örök rendje szerint. Nekik is ő parancsolta ki a mindennapi pörköltet, pipát és villányit. És ezzel rendben is van minden.

De az, hogy a Noé bárkája benépesedett, Bertics apó kocsmájában is érdeklődést keltett. Ostromolták Regent, hogy meséljen valamit.

Regen szükszavú ember volt, de a dörgicsei az ő szívét is átmelegítette. És elmondta, hogy a szigeten egy fiatal pár a mézesheteit éli.

- A hercegnő férjhez ment? - kérdezte a vicces Reichner Guszti.

- Bolond. A hercegnőt Regen még Oroszországból ismeri.

Reichnert rendreutasították, és áhítattal hallgatták a karmester szavait.

- A fiatal herceg feleségül vett egy gyermekarcú, finom, fehér kis özvegyasszonyt, nem lehet több huszonhat évesnél.

- Szép? - kérdezte Reichner.

- Mint a Madonna.

Reichner felsóhajtott. Barnabásné jutott az eszébe.

- És az özvegynek egy kis fiacskája van első házasságából. Olyan, mint egy kis arkangyal.

Bertics apó a sarokból, ahol csendesen szívta a pipáját, halkan beledörmögött az urak beszédjébe.

- Egy herceg özvegyasszonyt vesz el. Hát ez már meg micsoda bolondság?

- Miért? - kérdezte az egyik majolikaszoberász.

Bertics apó a vállát vonogatta.

- Hát én csak szűzlányt vennék el, ha még egyszer megházasodnék. Aztán meg a gyerek. Hát való ez egy hercegnek, idegen gyereket venni a családba?

A vendégek nevettek, de Bertics apó komoran csóválta a fejét.

- Ez sohase vezet jóra.

- Láta a gyereket? - kérdezte a kucséber, akinek kilenc gyereke bolyong szerteszét a világ minden táján.

- Láttam.

- Gondolom, hogy örült a nagy gazdagságnak, ami ott van.

- Kétszertendős az egész emberke - felelt röviden a művész, és arra gondolt, hogy a fiúcska tiszta kék szeme mily közönyösen nézett el a Noé bárkája felett, amely pedig felnőtt ember szemében úgy tűnt fel, mint egy kőből, fából épült grandiózus gyermekjáték. De csak a felnőttek szemében. A kis Franz közönyösen és unottan nézte a csoda várát, a parkot és a vadaskertet. Az állatoktól félt. A kis vasutat, a palota szépségét, a mechanikai csodákat észre sem vette. A félelmes nagyságú játékkatonáktól, akik lépegetni, lefeküdni, célózni és trombitálni tudtak, mint valami csodaszörnyektől, iktózt. Hamar elálmosodott és sírva fakadt.

Lefektették, és ágyába kérte kis párizsi fakatonáját és fűrészporral kitömött ócska kis mackóját, amelyet Isten tudja, hol kaphatott ez a kis szerencsefia.

Aztán arra gondolt, hogy a fiatal asszony nem látszik valami túlságosan boldognak. Az emberek nem így festenek a mézeshetek alatt. A herceg, az ugyan nagyon szerelmes természetű legény lehet, annak a szeme ég, a tekintete lángol, és folyton a felesége kezét szorongatja. De azért mindenki olyan nyugtalan és tétova és fáradt. Az öreg hercegasszony betegen érkezett. Két orvos is jött vele. Valami szívbaja lehet, mert nagyon kíméli magát. A lépcsőkön meg-megáll, mert elfogy a lélegzete. Bizonyosan asztma. Pedig ezelőtt húsz esztendővel még milyen gyönyörű és milyen egészséges volt. Különös, hogy milyen hamar elromlik az ember egészsége. Már ő is érzi. Ez a néhány év is csak ráadás a sors kegyelméből. Ha nem építik a Noé bárkáját, ha a véletlen ide nem tereli Birukov hercegnét, ha a hercegasszony nem ajánlja fel az udvari karmesteri állást, ha ilyenformán rendbe nem jönnek a dolgai öreg napjaira, már ő is régen elment volna Jenny és Clementin után. Ámbár ki tudja, nem lett volna-e jobb?...

Az öreg művész úgy elsüllyedt a maga gondolataiba, hogy többé egy szót sem lehetett belőle kihúzni a Noé bárkája felől.

A vendégek is elcsendesedtek. Csak pöfékeltek, ittak, és a kedvük elkomorodott. Pedig tavasz volt, és az ablak fölött kanári csattogott. És a vadgesztenyefák rügye már kipattant. Pedig még csak március elsejét mutatta a kalendárium.

A szoba meleg volt, pedig a kályhából rég kialudt a parázs. A bor, a pipafüst és a konyha gőze meg a tavasz lehelete melegített. Odakünn is langyos volt az idő. Az eresztől csöpögött a hólé. Nagy tócsákon vergődött át egy-egy vendég az utca túlsó oldaláról.

- Holnap meleg lesz - szólt át a sarokból a kucséber.
- Bánom is én - vonta vállát a fagyaltárus -, én soha nem fázom.
- Pedig uraságod ugyancsak ösztövé - csodálkozott az ügyvéd.
- De jó vér.
- Igazsága van. Ígyunk.

És újra hozattak két-két deci szentmiklósit.

Kinyílt az ajtó. Langyos légáramlat szellőztette ki a földbe süllyedt, alacsony, félhomályos helyiséget. Magas, piros kendős, duzzadt szájú virágárusleány libbent az ivóba.

- Vegyenek hóvirágot. Hóvirágot tessék.

Regen Richard felütötte a fejét.

- Hóvirág? Máris?
- Én szedtem a Mecseken.
- Ejnye, de csinos egy kislány.

Ezt a Rajna vidéki tenorszekund, a torzonborz Amtmann bácsi mondta. Aztán még hozzátette:

- Menyecskekre van kötve a kendője. Hm.
- És piros a szája - szólalt meg a fagyaltárus sóváran, s - alászolgája! - köszönt a piroskendős felé.

Barnabás mérnök is ránézett.

- Öreg olasz kámeákon vannak ilyen figurák - állapította meg lelkesen. - A kendője is olyan. Hogy simul a fejéhez! Firenzei figura.

- Hogy ez a hóvirág? - kérdezte a francia.

- Száz korona egy szál.

- Adjon, lelkem, egyet. Hazaviszem a kislányomnak.

Az ügyvéd úr is vett. Magyarázképpen odaszólt a börgyári könyvelőnek:

- A kis unokámnak.

- Lány?

- Mint az angyal.

- Haj, haj!

Valamennyien vettek. És gomblyukba tűzték. Ragyogott az arcuk. Megsodorták a bajuszukat.

- Én aggregény vagyok - magyarázta a könyvelő -, de a gazdasszonyom bolondul a virágért.

- Csinos? - kérdezte a kántor.

- De öreg... Hanem a lánya!

- Ejha!

- Nono. Derék népek.

- Én a feleségem sírjára viszem - dörögött az ügyvéd.

- Én lepréselem, és levélben küldöm Svájcba - büszkélkedett a francia. - Régen láttam a húgomat. De a nyáron meglátogatom.

- A kisunokámat felviszem a Mecsekbe - bólogatott az ügyvéd -, hóvirágot szedünk.

- Család! Hej, csak az a szép dolog, hiába - lelkenedett a könyvelő.

- Nem is olyan bolondság: egy derék, komoly özvegyasszonyt odavenni a házba - recsegett az Amtmann bácsi hangja.

- Hogy gondol ilyent, hetvenéves korában?

- No, hát feleségnek. Nincs annál szebb dolog a világon.

A törzsvendégeknek megeredt a szavuk. Büszkén, hetykén, csintalanul néztek egymásra, és kabátjukon legényesen imbolygott az egy szál hóvirág. Összesúgtak, régi kalandokat suttoztak egymás fülébe. Családjukat emlegették ők, akik előbb úgy gubbasztottak a nagy asztal körül, mintha valamennyien kóbor kutyák árvaságában élnének.

És egyszerre kiömlött a szívük, és egymásról kérdezősködtek. Asszony- és gyermeknevek röpködtek a levegőben. A hóvirág szívükbe illatozta a tavaszt.

- Nem cserélek Birukov herceggel sem - kurjantott a kántor, és egy üveg dörgicseit rendelt.

Koccintottak.

A sarokból felállt a kucséber, és kosarából cukorkát, fűgét, datolyát, szardíniát és egyéb csemegét rakott az asztalra.

- Az uraságok egészségére.

- Hol szerezted ezeket a drágaságokat?

- Olaszországból.
- Csempészték? - tette hozzá a kántor.
- Azért mégis itt a füge - büszkélkedett a kucséber.
- Alászolgája - köszöntötte fel a társaságot a fagylaltáros. - Éljen Magyarország!
- Éljen.
- Derék ország - szólalt meg az olasz.
- Szép ország. Jó népek.
- Mindenki jól él itt.
- Az szent. Német, olasz, sváb, bajor, francia. Nem igaz? - kérdezte a kántor.
- Igaz.
- Kár, hogy megöregedtünk.
- Ja, az idő eljár!
- Pedig jó itt lenni.
- Az bizonyos, hogy jó népek laknak itt.
- Itt mindenki itthon érzi magát.
- Ez a legbarátságosabb ország.
- Noé bárkája - szólalt meg félve, dadogva, könnyezve a karnagy.
- Noé bárkája! - riadt fel a könyvelő. - Ez a kis kocsmá itt a Noé bárkája. Ugye, Bertics apó?

A vén kocsmáros, hosszú vörös orrú, fekete arcú, hajlott hátú rác, sűrűn bólongatott.

- Még egy dörgicseit?

És ingyen hozta a drága, nemes italt.

A vendégek megigazították kabátjuk gomblyukában az egy szál hóvirágot.

2

Berta és Alekszej Párizsban az orosz nagykövetségen tartották esküvőjüket. Alekszejt még Lomov herceg néven jegyezték be az anyakönyvbe, de Lubinszky már újságolta nekik, hogy megindult az akció a teljes rehabilitálás és a Birukov hercegi jogok visszaszerzése iránt. Berta meghatott volt, és szíve mélyéből félt. Nem tudta elképzelni, hogy Alekszej mellett boldogság és megnyugvás vár rá és az ő fiára. Az apjától is félt: azóta, hogy megtudta, milyen kegyetlenül gázol át minden, amit útjában akadálnak vél, valósággal bámulta, és egyúttal reszketett is tőle. Ez a szeretet inkább megvacogtatta a fogát, semhogy fel tudta volna melegíteni. Aztán alig várta, hogy a kisfiát magához vehesse. A házasságkötés után nyomban elment a szanatóriumba. Amikor szívére szorította az erős, fűrgő, kék szemű kis Franzot, magában megfogadta, hogy soha semmiféle hatalom nem fogja tőle elválasztani. De a gyermek semmi örömet nem mutatott a viszontlátás felett. Kerekre nyílt, ijedt szemmel bámult a lihegő, suttogó, hízelgő idegen asszonyra, aki a fulladásig ölelte és csókolgatta őt. A kis Franz pedig keserves sírásra fakadt, kis gömbölyű arca kiveresedett, rúgott és dobálta magát, mint aki fél és haragszik is, amiért megháborították.

Berta felszisszent.

Az ápolónő és a komorna hangosan nevettek.

- Ilyenek a fiúk - jegyezte meg az intézeti dajka -, a leányok sokkal melegebbek.

De Bertát ez nem tudta megvigasztalni. Az eszével ő is megállapította, hogy a tízhónapos gyermek fél és idegenkedik az ismeretlen hölgytől, még akkor is, ha azt mamának hívják... Átlátta, hogy ez a csöpp embercsemete nem is tudja, hogy mi az a mama. De a szíve mégis elszorult, ő úgy képzelte, hogy Franzban rögtön felébred az ösztön, az anya és a gyermek között való mennyei szerelem lángja már a találkozásnál kilobban, és az egész világ, az ő minden játékszerével együtt nyomban közönyös és idegen lesz neki, ha megízleli az anyai csókot... És az első vallomás, amit a fia ajkairól hallott, úgy hangzott, hogy... nem... nem szereti mamát.

Berta majdnem sírt.

Olyasvalamit érzett, mint egy visszataszított, megbántott szerelmes. De aztán minden dac és sértődöttség fájdalomba és önvádba fulladt. „Én vagyok az oka - gyötörte magát szörnyű szemrehányással. - Én fosztottam meg magamat és őt is a családi élet boldog melegétől, az anya és gyermek egymáshoz tapadó, intim, játékos, bohókás, bizalmas életközösségének édes kényelmétől... én vagyok az oka, én vagyok a bűnös, én felelek ezért az Úristen előtt.”

Leroskadott egy székre, és a gyermek után bámult. A metresz kiosont a társalgóból, a komorna tiszteletteljesen visszavonult egy ablak fölkéjébe.

Lubinszky Párizsban elvált a fiataloktól, ő visszament Visóra. Az új házaspár még néhány napig Párizsban maradt, s aztán a hercegasszonnyal s a kis Franzcal együtt ők is Magyarországra utaztak, hogy elfoglalják a Mohácsi-szigeten épült rezidenciájukat.

Berta és Alekszej csak ott ismerték meg a mézeshetek gyönyörű örömét. Alekszandra Ivanovna vette át a sziget kormányzását, a fiatalok csak egymással törődtek. A londoni ügyekre, a nizzai kártyaafférra nem mertek gondolni. A hagyaték sorsát egy neves magyar és egy drága londoni ügyvédre bízták. Behunyták a szemüket a reális élet minden mozzanatával szemben, és Berta budoárjában, a könyvtárban és a zeneteremben töltötték minden idejüket. Pécsről újra elhozták Regent. Az öreg karmester vonakodva és kedvetlenül jött, de néhány nap alatt megszelídült, és szívesen játszott nekik Bachot és Beethovent.

- Látod, így szeretnék élni örökkön örökké - rajongott a herceg Bertának egy délutáni séta után a vízmosta parton.

- Csakugyan örökké szeretnél élni, Alekszej?

- Így, ahogy most élek, örökké.

- S nem vágyol a nagyvilág után? Városok, tengerek, emberek, operák, hangversenyek, autótúrák, egzotikus tájak és sűrű, forró kultúra, embertömegek melege nem izgatja, Alekszej, a fantáziádat?

A herceg meghökkent.

- Hogy jut ez eszedbe? Te talán unod ezt a monoton, primitív életet?

- Én nem. De én nem vagyok férfi, nem vagyok már ember sem, csak asszony és...

- És...

- Anya.

Alekszej szeme kissé elborult. De erőt vett magán.

- Én nem vágyom innen sehova. De teérted aggódom.

Berta nevetett.

- Miért?

- Fiatal vagy, szép vagy, meleg a véred, és nagy a fantáziád... az asszony ragyogni akar, és tömjénre, bámultatásra vágyik a hiúsága...

Berta nevetve simogatta meg Alekszej arcát.

- Mi, úgy látszik, kölcsönösen félünk attól, hogy a másik megunja Ádám és Éva idilljét a paradicsomban. Miért van ez így?

Alekszej elgondolkozott.

- Mert alapjában véve ez az élet természetellenes.

- Talán csak rendkívüli. Egyéni. Szokatlan. De ha nekünk ez kell... Különben, miért beszélsz így, Alekszej?

- Mert félek, hogy te megunod...

Kis kétlovas kocsiban Franzot sétáltatták a folyó partján, s a hintóra szerelt bölcsőben a gyermek jóízűen aludt. A pónik lépésben baktattak a kastély felé. Berta odafutott a fiához, és aggódva figyelte.

- Franz gyengélkedik.

- Mit mondott az orvos?

- Bronchitis.

- Hány nap óta tart?

- Már több mint egy hete.

- Az baj.

- Az orvos azt mondja, hogy Franznak erős ez a klíma. Nedves és szeles a levegő.

Alekszej kissé türelmetlenül válaszolt.

- Megszokja. Nem kell mindjárt megijedni. Az orvos fontoskodik. A környéken olyan szép, erős és kövér kis gyermekeket láttam.

- De azok itt születtek.

- Franz is akklimatizálódik majd.

- De ha nem?

- Nos?

- Akkor mégis le kellene vinni valahová délre.

- Vinni vagy küldeni? - hangsúlyozta élesen Alekszej.

Berta félénken felelt:

- Nem szeretném újra nélkülözni. Ha szükségessé válik, akkor, ugye, te is eljössz, szívem?

- Megint elhagyjuk ezt a kis oázist? Hát akkor mire való mindez? - kérdezte indulatosan a herceg.

Berta is megijedt.

- Hát csak úgy gondoltam. Egyáltalán nem bizonyos még, hogy erre szükség lenne... Csak úgy elméletileg van szó a dologról.

Alekszej elkomorodott. Magában azt gondolta, hogy lám, az életüket most már nem önmaguk igazgatják, hanem egy harmadik... Tulajdonképpen nem volna oly borzasztó, egy-két hónapra lemenni valahova, a görög szigetek egyikére vagy Észak-Afrika partjára... De jobb lett volna, ha ezt a tervet a szerelem sugallta volna, s nem a szükség, a kényszer, egy idegen emberért való gondoskodás ötlete... Idegen ember? Franz csak neki idegen, de Bertának a legdrágább vércseppje, a lelke legszentebb darabja. Tehát, ami egyiküknek minden, az a másiknak semmi... Nem jól van ez így, édes Istenem...

Berta látta, hogy Alekszej elkedvetlenedett. Ez őt is megsomorította. Már le is mondott arról, hogy gyermekét elvigye... Nem. Majd itt is meggyógyul. Megértette Alekszej fájdalmát.

- Hűvös van, Alekszej. Gyerünk mi is haza.

Felmentek a kastélyba. A könyvtárszobán keresztül Alekszej Ivanovna szalonjába léptek. A hercegnő leveleket olvasott.

Ez vadonatúj épületszárny volt, amely még a vakolat, a tapéta és a falfestés friss, nedves, enyves, émelyítő szagát párologta.

„Várni kellett volna - gondolta Alekszej. - Várni kellett volna a beköltözéssel. Berta megbetegszik itt. Miért is siettünk oly nagyon?”

Miért siettek? Csakugyan, a palota még csak félig kész, a szigeten járni sem lehet a gépek, fűrészek, meszesgödrök, cementöntők és állványok torlódásától... de nekik nem volt türelmük várni.

- Rossz hírek Moszkvából - szólt a hercegasszony. - Mégis azt hiszem, kár volt elkezdeni.

- Mit? - kérdezte Berta kíváncsian.

- A nagy pert. Évekig elhúzódhatik, és ki tudja, lesz-e eredménye. De Alekszej ragaszkodik hozzá.

Berta eddig nem is érdeklődött a nagy per iránt, amely Alekszejnek nevét, vagyonát és rangját akarja visszaverekedni. A hercegasszony kénytelen-kelletlen ment bele a nagy küzdelembe, de látta, hogy nélkül Alekszej sohasem lesz boldog. A fiatal herceg, ahogy megtudta, hogyan lehetséges mindent jóvátenni, amit az ő élete körül elhibáztak, türelmetlenül, égő vággal sürgette az ügyet. És Alekszandra Ivanovna belátta, hogy ezzel tartozik neki. Igaz, hogy a pénzzé tehető értékek már a Nyersolaj Tröszt részvényeibe olvadtak; de maga a Birukov-hitbizomány meg nem támadható, s az, ha ő meghal, nem Alekszejre, hanem a kincstárra vagy a távoli rokon Birukov hercegekre száll. És ez annál is inkább veszedelem, mert a Nyersolaj Tröszt részvényeit máris roppant kölcsönökkel terhelte meg. Kellott a pénz a Noé bárkája építkezésére. A részvények értékét szinte felemésztette a bolyongás három esztendeje, Alekszej eszeveszett költekezése, a sziget vételára, építkezés, berendezés, elhelyezkedés, ami megmaradt, az egy-két esztendő múlva elfogy, s a részvények lassan az angol csoport vagy legjobb esetben Berta tulajdonába vándorolnak át. Igaz, hogy Berta mértéktelenül gazdag, de Bertának fia van...

Berta fia!

Ezt az ügyet is rendezni kell.

Úgy képzelte a dolgot, hogy ha Alekszej visszakapja rangját, Berta fiát a magáénak ismeri el... jaj, Istenem, újabb bonyodalom, újabb processzus, újabb pereskedés... Akkor is cári jóváhagyás kell, hogy Alekszej Berta fiát - mint a magáét, amely a házasság előtt született - hercegi ranggal és örökösödési joggal adoptálhassa. Örökösödés? Ez a gondolat most hirtelen megdöbbsentette. Vajon Alekszej beleegyezik-e ebbe? Erről még sohasem volt szó. Végre is, elég kényes kérdés. A természet rendje szerint Alekszejnek is lesznek gyermekei...

A hercegné szíve nagyot dobbant. Köhögött, és fuldokolni kezdett.

„Nagyon kell magamra vigyáznom - gondolta ijedten - és én nem is értek a jogi dolgokhoz” - és tovább olvasta a moszkvai levelet.

- Rossz hír Moszkvából? - kérdezte Alekszej.

- Nagyon rossz. Oda kell utaznom. Szükséges, hogy a főudvarmesteri hivatal előtt vallomásokat tegyek... Moszkvába kell mennem.

- Hátha itt is kihallgathat a bécsi nagykövet egy tisztviselője.

- Sajnos, ez lehetetlen. Utaznom kell.

- Ilyen beteg? - kérdezte Alekszej meggondolatlanul.

- Mindegy. A ti érdeketekben.

Pedig ő maga is félt az utazástól. Bizonyos, hogy már ráférne a nyugalom, a pihenés, az élet alkonyának csendes élvezete. Elgondolta, hogy milyen szép volna itt, a fia jókedve és boldogsága felett örködni, örömet osztani és kapni, régi könyveket olvasgatni, szelíd, öreg háttaslovon baktatni a sziget útjain, vadásztatni vagy virágokat ápolni, nézegetni, emlékezni és felejteni és Regen Richard orgona játékában gyönyörködni. Istenem, így még ő is boldog tudna lenni. De az ő boldogságához az is kell, hogy a fia, a fia felesége és Berta kis gyermeke is boldog legyen, ehhez pedig milyen irtózatot sokat kell küzdeni és milyen sokat kell győzni!

És ha elbukik?

Összerázkódott. Ha ő elbukik, akkor itt kő kövön nem marad. Úgy érezte, hogy leroskad a felelősség nehéz keresztje alatt.

A hercegnő rászánta magát, hogy nekivág az útnak: május elsejére tűzték ki az indulás napját.

Az utazás előtt valamennyien nagyon izgatottak voltak.

A herceg sokat járt a falakon kívül. Alekszandra Ivanovna Bertával és a kis Franzcal árván bolyongott a kastélyban és a parkban, amelynek bokrai között drága egzotikus állatok, nyulak és rókák kergetőztek. A kis vasút megállt.

„De ha nem sikerül?” - kérdezte magától minduntalan a hercegasszony, akit ez a tépelődés annyira kimerített, hogy alig tudott egyéb dolog iránt érdeklődni.

- Várjuk meg a végét - csitította Berta. - És - tette hozzá őszinte meggyőződéssel - ha nem is sikerül, itt az én vagyonom. Apám azt mondta, hogy százezer font jövedelmem van. Abból négy embernek csak meg lehet élni.

A hercegnő halkán hangsúlyozta a szavakat:

- Megélni igen. De élni nem tudunk.

Berta lecsüggesztette a fejét.

- Én nem panaszkodom. Csak Alekszejt sajnálom nagyon. Neki nem való ez a börtönélet.

- Alekszej szerencsétlen ember.
- Igen - bólintott Berta komolyan -, az a legnagyobb baj, hogy már nem szeret engem eléggé. Azért boldogtalan. Már nem vagyok neki vigasz és kárpótlás.
- Az anya hosszan, melegen, részvétellel nézett végig Berta sápadt, keskeny, szenvedő arcán.
- Mindennek a Noé bárkája az oka. Alekszej nem való a remeteségre.
- Mire gondol, Alekszandra Ivanovna?
- Ha Alekszej a cári udvarban élhetné boldogult apja életét... Berta, te nem ismered a férfiakat... Ők sohasem tudnak önmagukról lemondani. Nekik nagy, zajos, viharos élet kell. Ők nem tudnak felolvasni sem a szerelem, sem a család, sem a saját lelkük aszkézisében.
- A szerelem - aszkézis?
- Igen. Az igazi szerelem: lemondás az életről. Beolvadás egy másik ember lelkébe, aki kisajátította a szerelmes ember testét, lelkét, idegrendszerét, agyát, életprogramját, nappali és éjszakai álmait, életét és halálát... ez csak asszonynak való. Ez az asszonyt kielégíti az érzés boldogságával vagy boldogtalanságával. A férfit nem. A férfinak a szerelem csak megpihenés, szórakozás, játék vagy legjobb esetben felüdülés a maga szövevényes, sokfelé ágazó, sűrű és nagyszabású életprogramjában.
- De Alekszejnek nincs életprogramja...
- Ez a legnagyobb baj! Ez teszi őt olyan nyugtalanná és neuraszténiássá. Nem találja helyét a világban... Céltalanul bolyongnak vágyai, életösztönei, illúziói és akarásai.
- Mert nem szeret már engem.
- Együgyű beszéd. Ha nem szeretne téged, sokkal kevésbé volna boldogtalan. Akkor rögtön megtalálná magát.
- Én vagyok az akadály?
- Nem te. Az ő szerelme.
- Ha nem volna szerelmes, akkor...
- Akkor az előtte álló válaszüton elindulna.
- Hova?
- Jobbra vagy balra.
- A szerencsétlenségbe. A pusztulásba. A halálba.
- Ez is megoldás. A férfi győz vagy bukik, de harcolni akar. A születése, a testi-lelki alkotása és a helyzet szerint, amibe belekerült. Az egyik ember nagy tetteket visz véghez: győz vagy elbukik. Napóleon lesz vagy a wagrami, vagy a waterlooi csatában. A másik ember önmaga ellen vezet irtóháborút. Belemérül a bűnbe, amellyel önmagát rombolja szét, vagy a hősiességbe, amellyel mártírhalált szenved. Félek, hogy Alekszejnek nincs választása jó és rossz között. Ő szétrombolja önmagát.
- Hát akkor jó, hogy megáll a válaszüton előtt.
- A hercegnő kételkedve rázta a fejét.

- Azt hiszed, hogy jó? Így is el lehet pusztulni. A tétovázásban, a körbe-körbetipegésben, a lélek nyugtalanságában és tehetetlenségében. Ilyenkor az ember apró kalandokban és apró bűnökben éli ki magát. És szétforgácsolódik, elposványosodik... ez az, amit közönséges nyelven elzüllésnek neveznek, szegény gyermekem...

Berta rémülten felsikoltott.

- Hát mit kell tennem, anyám?

- Imádkoznod kell. Egyebet nem tehetsz. A többit majd elvégzi az idő.

Alekszej három napnál tovább sohasem bírta a Noé bárkája remeteségét. Közbe-közbe eltűnt a szigetről. Pécsre járt, Pestre vagy Bécsbe utazott, vagy lerothant Fiuméba és Velencébe, s négy-öt nap múlva elcsigázva, meggyötörve, életuntan és bűnbánattal tért meg. Látszott rajta, hogy valami üzi, kergeti, csábítja egyik helyről a másikra. Rengeteg pénzt költött, és adósságokat csinált. Egy-egy nagy tivornya után hazarohant a Mohácsi-szigetre, mintha Berta szép, tiszta szerelmében akarna megpihenni. De két-három nap alatt azt is megunta, és újra megszökött a Noé bárkájáról.

Alekszandra Ivanovna emiatt utazását egyik hétről a másikra halasztotta, mert azt hitte, ki tudja várni, míg Alekszej kitombolja magát, s mert nem volt bátorsága magukra hagyni a fiatalokat.

Berta könyörgött, hogy ne féltse őt, menjen, siessen, intézze el Alekszej ügyeit az orosz hatóságokkal, akkor majd megváltozik minden.

Ha Berta egyedül maradt, a kisfiában keresett vigasztalódást. De ebben is sötét rémképek gyötörték. Egy pillanatig sem szűnt meg reszketni attól, hogy Alekszej a kis Franz életét példázza. Hogy a herceg csak előképe a kis bárónak, aki születése és neveltetése, élete kezdete és hajnala idején éppen úgy indult el a nagy útnak, mint Alekszej, a Birukov hercegek utolsó sarjadéka.

Amikor Alekszej kártyázott, tombolt, tivornyázott vagy morfinnal emésztette magát, akkor Berta eszeveszett fájdalommal gondolta el: vajon ez lesz-e a sorsa a kis Müller bárónak is?

Feltette magában, hogy ő jobban vigyáz a fiára, mint ahogy a hercegnő vigyázott. Ő nem veszi le róla a szemét. Soha, soha, míg csak Franz tökéletes, erős, megingathatatlan férfivá nem nő. Addig itt tartja a Noé bárkájában. Ő nem vágyik semmire és senkire, csak a Noé bárkájára és Franzra. Érezte, hogy a Noé bárkája csak most kapja meg igazi rendeltetését és értelmét. Mire visszamennek, valószínűleg már kész lesz a kis földi paradicsom. És az az ő fia paradicsomkertje lesz. Télikert, park, a vadak sűrű ligete, játszótér, a napsütéses déli erkély, a toronyszoba, az ő budoárja, a kis villamos körvasút a félsziget partján, póni ló, zebrafogat, korcsolya- és tenispálya, mind, mind az ő kedvének, szeszélyének, szórakozásának áll rendelkezésére. A fantázia minden csodavárását ki fogja elégíteni, összesűríti ott az élet minden szépségét és a gyermeki lélek minden szenzációját. És ez lesz az ő számára is a legnagyobb szenzáció. Ott fogja nevelni egész felnőtt férfikoráig, hogy távortartsa tőle az élet minden durvaságát és veszedelmét. Odahoz majd a kis Franznak feleséget is, majd ő választja ki azt az Évát, aki Ádám életpárja lesz. És ők úgy fognak ott élni, mint az első emberpár. Nem baj, ha Franz szegény lesz... ott a Noé bárkája... és ez elég...

De aztán hirtelen újra kitört a pesszimizmusa.

De lehet-e belőle így, asszonyi szoknya mellett, elzárva a világtól, kényeztetve, féltve, börtönbe fogva, aranykalitkába zárva... lehet így belőle igaz, erős, komoly, dolgos, nagyszabású ember? Tán adja hivatásos nevelők kezébe? De hisz Alekszej azok között nevelkedett! És mi lett

belőle? És mi lesz a kis Franzból is, ha elveszti minden vagyonát, és ő, aki gyermekkorát fejedelmi fényben, puha, férfiatlan, szinte embertelen kényelemben és gondtalanságban, roppant igények mesterséges kifejtésével töltötte, férfikorára szegénységbe jut, és az egzisztenciáért folyó csaták mezejére sodródik?

Bertában a szerelmes feleség és a szerelmes anya szívéből egyszerre csöpögött a vér.

3

Lubinszky napról napra küldte a sürgönyöket, hogy Alekszandra Ivanovna kihallgatása immár halaszthatatlan. „Ha azt akarjátok, hogy Alekszej ügye sikerüljön, a hercegnő azonnal üljön vonatra. Mindennap kevesebb az esély... a cári udvar renitenciát lát a hercegnő késlekedésében...”

A tizedik sürgöny után Lubinszky megjelent a Noé bárkájában.

A vén lengyel erősebb, fürgébb és zordabb volt, mint valaha. Úgy jött, mint egy öreg zsarnok, aki szemlét tart a hadserege felett. Mint egy bibliai király: csontos, ráncos, inas testében fiatalon izzó lélekkel és lobogó lángjával olthatatlan, mindenható, de félelmetes szeretetének.

- Alekszandra Ivanovnáat magammal viszem. Én is elmegyek Szentpétervárra. Nekem is vannak érveim a hercegnő igazsága mellett.

És a zsebére ütött.

A hercegnő azonban komolyan megszólalt.

- Félek, hogy valami baj van a gyerekek vagyona körül.

Az öregúr sértődötten felkapta a fejét.

- Baj? Hát igen. Az a baj van Franz vagyona körül, hogy mi nem élünk örökké...

Kínos csend követte Lubinszky szavait.

Ebben a pillanatban lépett a szobába Alekszej.

A fiatal herceg nagy csokor rózsát dobott az asztalra:

- Ez a télikertből való. Nézzétek, milyen gyönyörű.

Felkapta a csokrot, és szétbontogatta. És a rózsákat Berta ölébe szórta boldog, gyermekes kacagással.

Csodálkozott, hogy senki sem örül az ő ujjongó örömének.

- Mi történik itten? - kérdezte megrökönyödve, és ijedten húzta be finom kis fejét keskeny vállai közé. - Valami baj történt?

- Semmi - válaszolt fáradt mosolygással a hercegnő -, habár az öregúr mindenáron meg akar bennünket ijeszteni...

A hercegnő lassan kiment a szobából, s az ajtótól visszafordulva, maga után intette fiát is. Érezte, hogy Lubinszky e pillanatban ellenszenvesnek látja az ifjú herceget.

És igaza volt. Lubinszky mindig kellemetlenül érezte magát, ha a herceget és Bertát egymás mellett látta. Ilyenkor alig tudott uralkodni magán.

Ahogy kettesben maradt a lányával, hirtelen elérzékenyedett.

- Az a baj, leányom, hogy a kis Franz még csak egyasztendős, én pedig már nagyon öreg vagyok.

Berta elképedt. Az ő apja eddig úgy élt, úgy beszélt és úgy viselkedett, mintha biztos volna abban, hogy örökké él. És most már másodszor hallja tőle, hogy ő nagyon öreg ember. Berta nyakába borult az apjának, és összecsókolta szürke, ráncos arcát. Sírt és nevetett egyszerre. Sírt, mert ebben a pillanatban hirtelen borzasztó erővel zúdult a lelkére az a gondolat, hogy az ő apja nagyon öreg ember. És nevetett, hogy az apját megvigasztalja és felderítse.

- Szentpétervárra én is szeretnék elmenni - súgta az apja fülébe, hogy másra terelje, a gondolatát. - Az gyönyörű lehet.

- A kicsivel együtt? - kérdezte Lubinszky.

- Természetesen.

- Az lehetetlen. Hallom, hogy ez a levegő is kissé erős neki.

- Akkor én sem megyek - felelte Berta könnyedén. - De te nem maradsz soká? És aztán újra idejössz egy kicsit pihenni? - kérdezősködött a régi kislányos modorán.

Lubinszky leült egy díványra.

- Fáradt ember vagyok. És félek az úttól.

- Mi az neked, apám? - erőltette Berta a pajkos, gyermekes jókedvet.

- Nono! - emelte fel csontos ujját az öreg. - Nem szeretem ezt a Birukov-pert... Tulajdonképpen felesleges is. Nem a rang, hanem a vagyon a fontos. A hitbizományt könnyebb volna felszabadítani, mint a herceg törvényes születését elismertetni! Hiúság az egész.

- De érthető - mentegette Berta.

Az öregúr ingerülten szólt.

- Alekszejnek ostoba rögeszméje van.

- Apám - könyörgött Berta -, te nem szereted őt!

- Szeretem! - dörmögte az öreg -, de sokat nem tartok felőle. Berta megijedt.

- Ha ezt Alekszej hallaná!

- Az urad szeretetre méltó, kedves, drága gyermek, de az élethez nem ért. Téged szeret és boldog... azt hiszi, hogy ennyiből áll az ember élete. És ne feledd, hogy éppen az ő példáján okulva, féltem a te gyermekedet is.

- Hogy érted ezt, apám?

- Nem bízom a fiatalokban. Féltem a jövő generációt. Féltem a gazdag és magukra hagyott örökösöket. Féltem azokat a gyermekeket, akik egy lágy, érzelmes, félénk és rajongó anya oldalán lépnek be az életbe. Ne feledd, hogy Alekszej is a pusztulás tragikus küszöbéről fordult vissza... és hogy csak a te mennyei szerelmed hozta vissza az eleven emberek közé... vagyis csak egy angyali véletlen... és ki tudja...

Az öregúr itt összeharapta az ajakát.

Berta szomorúan csüggesztette le szép barna fejét.

Lubinszky pedig engesztelően hangon folytatta.

- Édes kislányom, az élet az egy finoman megmunkált, titkos értelmű rajzokkal ékes, hieroglif-körirattal ellátott érem, amelynek két oldala van. Az érem egyik oldala pénz: ezt az oldalt szépen kifényesítettem a számodra, leányom. A másik oldal a lelki dolgoké... Ebben nem lehetek a segítségedre...

- A házasságomra gondolsz?

- Arra is, a fiadra is, a feleség és az anya sokféle problémájára is, és ne feledd, hogy te még magad is fiatal vagy, még vannak illúzióid, van szíved és véred és idegeid, és lehetnek szenvedélyeid.

- Ó, apám...

- Lehetnek...

- De én szeretem Alekszejt...

- Most még úgy gondolod...

- Biztos vagyok benne.

- Ez nem elég.

- Ő is szeret engem.

- Lehetséges.

- Apám, te elrémítesz...

Az öreg lengyel megsajnálta Bertát.

- Nem bántalak, lányom. Nem akartalak bántani. Csak azt mondtam, hogy az élet nagyon rejtelmes valami. Az ember nagyon különös lény. A jövőbe nem lehet belátni.

- Gondolsz valamit?

- Semmit. Én nem is értek effajta dolgokhoz.

- Te is sokat szenvedtél.

- De már elfelejtettem. Nem emlékszem rá. Csak azt akartam mindezzel mondani, hogy az élet két részből áll. Egy anyagi és egy lelki félgömb teszi ki az egészet. Én csak az első rész nyugalmát, biztonságát és szépségét adhatom meg neked. De azt meg is adom. Még ha ezért keresztre feszítenek is.

Berta megcsókolta az apja kezét. Most megint látta, hogy a pénz, az érvek, a vagyon, a hatalom rögeszméin kívül mennyi szeretet és mennyi ellágyulás lakik az ő zsarnoka szívében. És megérezte, hogy Lubinszkyt bosszantja az utazás, amely bizonyára keresztülhúzta üzleti számadásait. Az öregúr ezt luxusutazásnak, felesleges időpocsékolásnak és könnyelmű pénz-kidobásnak tartja, s ezért zsörtölődik.

- Azért ne haragudjál szegény Alekszejre - kérlelte újra. - Gondold el, hogy milyen szörnyű élete volt eddig. És milyen szép lesz, ha bátran a világ elé állhat.

- Nekem kell megkínlódnom érte. Szamárság az egész.

- De ha ő annyira szeretné!

- Csakhogy mi lesz - pattant fel az öreg -, ha útközben elnyavalyásodom?

- Apám!

- De ha elpatkolok? Mi?

Berta szelíd kék szeme elborult, és az apja mellé ülve, annak öreg, beesett, keskeny mellére hajolt.

- Miért emlegeted ma folyton a halált?

Lubinszky szigorúan összeráncolta homlokát.

- Mert az ember halandó. Az éjjel sokat gondoltam erre. És megdöbbenve vettem észre, hogy ezt az egy gondolatot eddig még mindig kihagytam a számadásaimból. Éltem, dolgoztam, verekedtem, ravaszkodtam, erőszakoskodtam... no, hála Istennek, nagyjában sikerült. Téged gazdaggá tettelek, leányom, a Müller ház veled és gyermekeddel együtt belekerült az én üzleti könyveimbe... igen, az öreg Müller Franz és fia, báró Müller Fritz vagyonával jól gazdálkodtam. A Birukov hercegével is. - De a herceg nekem sok felesleges gondot és felesleges fáradságot okoz.

Nagy, kínos, verejtékes csend borult a két ember lelkére.

Éjfélkörül az egész ház nyugovóra tért.

Berta nem tudott aludni. Eszébe jutott, hogy apja ma háromszor is a halált emlegette.

Berta foga vacogott, és oly félelem rázta meg, hogy kiugrott az ágyából, pongyolát kapott magára, és átszaladt az apja hálósobájába.

Az öreg asztalnál ült és írt.

Észre sem vette, hogy kinyílt az ajtó.

A szobában csak egyetlen láng világított, amely koncentrált fényét a papírra vetette.

Az apa szürke, millió ráncsal barázdált arca sejtelmes, ijesztő félvilágításban homályosult el. Keze sebesen járt a papíron. Görnyedt hátán és széles, leeső két vállán csak vékony fénycsík szaladt végig, és az egész alakot csak kontúrokban rajzolta oda a barna asztal fölé. Olyan volt, mintha egy szellem hajolna a fehér papirosra.

- Apám! - suttogott Berta, és odasuhant az öreg lengyel elé.

Lubinszky felrezzent.

- Berta!

- Apám, te még írsz?

- És te még ébren vagy, Berta? Félsz? Beteg vagy? Baj van, Berta, az Istenért?

- Félek... nem tudok aludni...

- Oktalanság...

- Maradhatok?

- Megfázol.

- Olyan melegem van...

- Láz?

Az öregúr felkelt, megsimogatta Berta lángban égő arcát.

- Beszélj, kislányom, mi bajod?

- Te olyan furcsa vagy...

- Ne aggódj...

- Mit írsz?

Lubinszky hirtelen elkapta a félig teleírt papírt. De Berta már elolvasta a nagy öreges betűkkel odarajzolt címet: Végrendelet.

- Apám, te csakugyan a halálra gondolsz.

Lubinszky nevetett.

- Eszem ágában sincs. De halandók vagyunk, és én most nagy útra készülök.

- Nem, ne beszélj erről! Te a halálra gondolsz!

Lubinszkynek most már igen jó kedve lett.

- Hohó, hát olyan együgyűnek gondolod te az apádat? Hát azt hiszed, hogy már úgy megöregedtem? Nono, kislányom, ne sírj. Én tudom a kötelességemet. Én a síron túl is vigyázok ám rád. A te öreg, ráncos, gonosz apád onnan a másvilágról is folytatja zsarnokoskodását az ő kislánykája felett.

De Berta nem tudott megvigasztalódni. Sírva ment ki az apja szobájából.

4

Alekszej sem tudott aludni. Szinte elviselhetetlenül izgatta az a gondolat, hogy édesanyja Szentpétervárra utazik, és most dől el az ő sorsa. Kártyás korából jól ismerte ezt a nyugtalanságot. Most mindent megnyerhet és mindent elveszíthet. Hát az egész élet - az övé különösen - egy tragikus hazardjáték, amely még akkor is meggyötri az embert, ha szerencsével játszik. Ha pedig veszít - de arra gondolni sem szabad. Neki nyerni kell, most már rajta van a sor hogy nyerjen. Eddig, egész életében a vakszerencse átkozott fúriáival viaskodott... már a születése pillanatában ott álltak a bölcsője felett ezek a fúriák... na most, egy téten áll az egész élet minden boldogsága.

Alekszej elfelejtette, hogy egyszer már azt hitte, hogy egyetlen téttel vissza lehet nyerni minden veszteséget; akkor Berta volt a tét; megnyerte; s most úgy érezte, hogy evvel csak még több lesz a kártyaadóssága. Igen, Bertát is boldoggá kell tennie, s az is attól függ, hogy sikerül-e anyjának a cári udvart megpuhítani.

Sokáig kínlódott a párnái között. Idegessége olyan fokra hágott, hogy eszébe jutott a morfin, de attól úgy megijedt, hogy kiugrott az ágyból, kilopózkodott a kastélyból, és kiosont a parkba.

Hűvös, nedves tavaszi éjjel volt. A fellegek mintha ronggyá foszlottak volna a hold udvara körül. Tegnap egész nap szakadt az eső. Alekszej az északi kaput kinyitatta, és kiment a püspöki földekre. Egy ideig ott sétált a fal körül, és úgy képzelte, hogy valami várbástya alatt jár, s négy-ötszáz évvel visszaosonva a történelembe, valami utópisztikus időgépen a középkorba jutott...

Középkori kóborló lovagnak, szökött zsoldosnak vagy kalandokra járó álruhás fejedelemnek képzelte magát, és arra gondolt, hogy mennyivel jobb volt akkor és úgy... négy-ötszáz évvel ezelőtt, a Kaukázusban vagy a nagy fehér orosz síkságon. „Bizonyos, hogy akkor is éltem - gondolta magában -, s középkori rablólovag vagy kozákhetman őseimtől örökölttem ezt a nyughatatlanságot. Igen, hajóskapitánynak, északi-sarki utazónak, világot járó kalandornak

születtem, nem pedig a Noé bárkája remetéjének - tépelődött lázas aggyal és forró fantáziával - , és megfulladok ott benn a falak között.”

És valóságos gyűlölettel nézett a kastély felé, amely tornyaival, erkélyeivel és apró, félköríves ablakaival úgy sötétlett bele az éjszakába, mint egy vaskos, kegyetlen, megvihatatlan börtön.

Körülnézett. Sehol semmi. Egyhangú tájék. Kopaszodó fák, füzesek a mocsaras mezőkön, messziről egy templom tornya látszik. Gyalogösvény vezet arrafelé.

„Miért jöttem én ide? - kérdezte magától felriadva. - Gondolkodni jöttem. Ott benn nem tudom összeszedni a gondolataimat. Hogy is vagyunk csak?”

Erőltette magát, gyötörte, kínozza az agyát, de nem tudott rendet teremteni a gondolatai között.

„Berta jobban szereti a fiát, mint engem” - ez volt az egyetlen, amit tisztán és világosan meg tudott magának fogalmazni.

Alekszej messze eltávolodott a Noé bárkájától. Szinte öntudatlanul baktatott az ösvényen előre, a templom tornya felé. A faluból már oda-odapislantott egy mécsvilágos ablak. Kuttyák ugattak.

Egyszerre jobbról, egy csenevész erdőcske mögül kis temetőkápolna szétbomló sziluettje bontakozott ki. Fák, kőkeresztek, kerítés, kápolna mohos, avult, omladozó fala, egy-egy folt az éjszakában. Az út a temetőn vitt keresztül.

Alekszej megborzongott. Babonás volt és félt a temetőtől. Megint nem tudott gondolkodni. Egyszerre halk köszöntés mordult feléje a bejárat felől.

- Dicsértessék.

A herceg meghökken! Nem értette a magyarok nyelvét, s fantáziája újra a régi rablóvilág rémeit idézte fel izgatott ijedtségében. Oroszul kiáltott a köszönő emberre:

- Ki az? Mit akarsz?

Oroszul válaszolt az előbbi hang:

- Éjjeliőr vagyok.

A herceg azt hitte, hogy valami Isten csodája folytán csakugyan visszakerült régmúlt idők romantikájába. Várórség, portyázó vitézek, kozákok, törökök előőrsét látta az éjjeliőr magas, hajlott, alabárdos alakjában. Rémulten jutott eszébe, hogy nincsen nála fegyver. Az ő azonban egykedvűen folytatta:

- Szél lesz hajnalra.

Alekszej felocsúdott.

Ekkor vette észre, hogy kis falusi temető kellős közepében van. A temetőőr öreg vasutasbundában egy obeliszkot támogatott. Fehér volt a márvány, szinte világított. A herceg megnyugodott, és rokonszenvesnek találta a nagydarab embert.

- Én orosz ember vagyok - szólt hozzá barátságosan.

- A herceg? - kérdezte amaz.

- Az vagyok.

Az őr megbillentette a süvegét.

Alekszejnek eszébe jutott, hogy ilyenkor, otthon, az orosz parasztok térdre ereszkednek. A magyar meg csak megböki a süvegét. Furcsa nép. De tetszett neki a hatalmas paraszt, a hosszú alabárdjával és báránybőr sipkájával. Kedélyesen rászólt:

- Temetőőr?

- Az vagyok, uram.

- Csúnya mestersége van magának.

- Hej, hej.

- Nem fél a kísértetektől?

Az őt nevetett.

- Ösmerjük mink egymást. Ők sem félnek tőlem.

- Ejnye, de gyönyörű egy obeliszk - csodálkozott Alekszej önkéntelen a hatalmas márvány síremléken, amelynek az őri közönyösen odatámaszkodott. De most a bakter is félreállt, és ő is végigmérte a tekintetével, mintha most látná először.

- Ki fekszik ez alatt?

- Egy apró kis jószág...

- Gyermekek?

- Az. Valami idegen gyerek. Apátlan-anyátlan gyerek. Törvénytelen gyerek vagy micsoda. Nagynak gyereke.

A felhőtornyok összetorlódtak az égen. Sötét lett. Csak az obeliszk világított az éjszakában. Az őt megrántotta vállán a köpenyt. Pipát vett ki zsebéből, és rágyújtott. Közben a foga közül dörmögte:

- Szép históriája van ennek. Elmeséljem?

Alekszej is rágyújtott. Az őt adott neki tüzet. A fellobbanó láng mind a kettejük arcát megvilágította. Az őt mesélni kezdett:

- Itt valaha nagy vadászterülete volt a grófnak.

- Melyiknek?

- Nemessányi grófnak.

- Ő állította az emléket?

- Várjon türelmesen az úr. A grófnak külföldi barátai voltak. Tivornyás ember volt a gróf, az Isten nyugosztalja. És itt nagy dárídók voltak. Nem messze, arra, északnak, ha nem volna sötét, talán látná is az úr, ott volt a vadászkastélya. Ilyenkor, őszön nagy vendégség volt ott. Hercegek, grófok, talán még királyok is voltak. Külországiak.

- Nos?

- Hát egyszer volt ott egy herceg is. Valami orosz herceg vagy nagyherceg, vagy mi. Gyönyörű szál ember.

- Ismerte?

- Ismertem. Vadászlegény voltam a grófnál. Hát úgy volt, hogy az orosz herceg hónapokig mulatott itt egykor a Nemessányi grófnál. Nagy vadászat volt, és közbe-közbe berándultunk a városba.

- Hova?

- Pécsre, a városba. Tetszik tudni, hol van? A folyón túl Baranyában. A hegy alján.

- Tudom.

- No. Hát oda-odamentünk, és ott a herceg megismerkedett egy gyönyörű fiatal hajadonnal.

Alekszej elmosolyodott.

- Azé volt a gyerek?

- Azé. De nem tudta ám senki. A hajadon megszökött hazulról. Valami német kisasszony volt, egy orgonista leánya.

- Hát az apja?

- Az apja beteg volt. Ispotályban feküdt. De aztán felgyógyult. Még most is él. Azt mondják, Pécssett lakik a boldogtalan, de most már nem orgonál, csak iszik. Bánatában.

Alekszejnek megdobbant a szíve. Nem Regen Richardról beszél ez a nagy, közömbös paraszt? Most már hevesen érdekelte az obeliszk története.

- Hát annak a lánya volt?

- Azé.

- És hol született a gyerek?

- Itt a faluban. Ide szökött a lány. De a gyerek meghalt. Egynapos korában, így mesélte az apám, aki a gróf parancsából gondot viselt a német kisasszonyra.

- És az orosz herceg?

Az őt jóízűen nevetett.

- Hol volt akkor már a herceg! Régen hazament. Moszkvába vagy hová.

- Itthagyt a lányt?

- Itt. Meg a gyereket. De a gróf meghagyta az apámnak, hogy tartsa szemmel őket. Édesapám jószívű ember volt, és az anyám bábaasszony. Jó kezekbe került. De a gyerek meghalt. És az anyja visszament Pécsre. Az egész dolog titokban maradt. Ámbár a gróf barátjai tudták. Az öreg muzsikos is talán. Kínózta is a lányát eleget. Meg is halt a szegény.

- Az anya is?

- A gyermeke után halt.

- Az apja kergette a sírba?

- Gyermeke után halt. Egy esztendő múlva. De nem halt meg egészen.

- Hogyan?

- A szelleme sokat jár itt a temetőben. Egyszer egy vadász rá is duplázott a puskájával. De amikor a puska eldurant, a szellem nagy, csontos fehér lóvá változott. Ott találták a ló tetemét az árokban éppen azon a helyen, ahol a szellem megjelent.

A temető fenyőbokrain éles északi szél sivított keresztül. Alekszej dideregni kezdett. De az őt egykedvűen folytatta tovább:

- Hát úgy volt, hogy a gyereket eltemették itt a temetőben. Az esetet jelentettem a grófnak, a gróf egyszer levélben megírta a dolgot a hercegnek Moszkvába vagy hova. És a herceg megkérte a grófot, állíttasson a gyerekek emléket. Derék ember volt a gróf is, a herceg is. Nem feledkeztek meg a nyomorult kis férgről.

- De hát úgy volt, hogy egyszer a szigetet elöntötte a Duna. Borzasztó árvíz volt. Az egész falu úszott. A temetőből a víz kimosta a csontokat.

- Borzasztó.

- Suhanc voltam akkor, de jól emlékszem rá. A sírok eláztak, megnyíltak... Valóságos vízözön volt, uram.

- Vízözön...

- Vízözön... Azóta is csak egy olyat láttam. Tula kormányzásában.

- Ott is járt?

- Ott éltem öt hosszú esztendeig, Tulában. Egy orosz herceg birtokán.

Alekszej szíve csaknem megszűnt dobogni. Itt áll előtte egy ember, aki az ő ősi földjét taposta. Az ő ősei földjét... Izgalmában megragadta az éjjeliőr kezét.

- Ember, maga Tulában élt? Beszéljen. Mi volt ott Tulában?

- Hát semmi. Egy nagy kastély. Fene nagy birtok. De a gazdája meghalt.

- Ki volt a gazdája?

- Valami herceg Birukov...

- Birukov... - suttogta ezt a nevet Alekszej, és majdnem leroskadt az obelisk mellé. „Istenem, ez az ember Tulában volt, az ő birtokán, s Regen Richard leányának tragédiáját meséli. Hát nem egyetlen család ez az egész emberiség? Hát nem egyetlen falu ez az egész világ? Hát nem lehet ez elől a falu elől megszökni?!”

Az éjjeliőr közönyösen szívta a pipáját, és folytatta a mesét.

- Hát ott Tulában láttam olyan vízözönt. Ott is felnyíltak a sírok, és kiléptek a halottak. A kastély elpusztult.

- Elmosta a víz?

- A víz? Nem. A vér.

- A vér?

- A vér. A forradalom. A parasztok is csináltak egy kis vízözönt... Vérrel...

Alekszej sokat hallott az oroszországi forradalomról. De most itt szemtől szembe látni egy embert, aki tanúja volt a régi, gyönyörű orosz élet elpusztulásának, ez most mégis megfagyasztotta ereiben a vért. Szeretett volna kérdezősködni, de nem tudta kinyitni az ajkát. Az éjjeliőr a sötét éjszakában nem is vette észre a herceg erőlködését. Ő csak a magáét beszélt.

- No, hát itt is olyan vízözön volt, tizenöt éves suhanc koromban. De az emberek itt nem avatkoztak bele az Isten haragjába. Sőt mentették, amit menteni lehetett. De a temetőt hagyták.

- Kár.

- Nem. Az élőért volt kár. A temető elpusztult. A halottakat a víz, amikor leapadt, bevitte a Dunába. Mind bevitte őket. És ott összekeverte.

- Összekeverte?

- A halál összekever bennünket. Vagy a földben, vagy a vízben. A túlvilágon.

A herceg titokban keresztet vetett magában.

- Tulában is így volt?

- Ott is. De ott az emberek is segítettek. A hercegi kriptából kiszórták a csontokat.

- Rettenetes.

- És ott is összekeveredett úr és szegény, herceg és koldus.

- Édes Istenem!

A szél elült. A felhőtornyok szétmállottak az égen, és a hold fénye végigömlött a temetőn. Az obeliszk fehérén csillogott a nyájas, békés, éjjeli világosságban. A nagy, bundás paraszt rámutatott az obeliszkre.

- Evvel nem bírtak a vizek. Ledöntötték, de nem bírták elgörgetni innen. A kis halott is alatta maradt.

A herceg meghatottan nézte a nagy, fehér márványt.

- Szép, ugye? - kérdezte az őr. - Túlágosan szép is meg nagy is egy olyan kis féregnek. Az Isten nyugosztalja. Nézze csak, uram!

- Mit?

- Járja körül a követ. Olyan, mint a hó. Mintha tejfellel öntötték volna. Magam is sokszor el-elgyönyörködöm.

- Igazán egy orosz herceg emeltette? - kérdezte elérzékenyedve Alekszej.

- Az hát, ha mondom. De meg rá is van írva, itt hátul a kő alján. Csak nem tudom elolvasni.

- Miért?

- Nem olyan betűkkel van írva, mint ahogy mi szoktuk.

- Ahá, cirillbetűk...

- Ahhát, valami görög.

Alekszej lehajolt, és a hold éles, fehér fénysugara alatt elolvasta a cirillbetűs apró felírást az obeliszk alján: „Szergej Konsztantinovics”.

Alekszej levette a kalapját, és háromszor keresztet vetett magára.

- Ismerős név? - kérdezte az őr kíváncsian.

- Ismerős - suttogta halotthalványan, reszketve, hideglelés borzalommal a herceg.

...Alekszej szinte futva-futott haza. A foga vacogott. Édesapja emléke, Regen Richard lánya, az ő idegenben született, egy napig élt, szegény kis testvére... jaj, Istenem, de borzasztó torlódása ez a múlt szellemeinek. Valóságos vízözön szakadt a lelkére.

Soha úgy nem vágyakozott a Noé bárkája után...

Alekszej hajnal felé ért haza égő lelkiismeret-furdalással és aggodalommal. Eszébe jutott, hogy Berta az este nagyon nyugtalan volt, s habár azt mondta, hogy álmos és fáradt és egyedül akar maradni, mégis megtörténhetett, hogy felkelt és kereste őt. És akkor mit gondolhat róla?

„Nem, ez nem volt helyes -, gondolta ingerülten és önváddal. - Bertát nem szabad kitenni ilyen aggodalmaknak.”

De aztán újra eszébe jutott az atyja, az orosz élet, Szentpétervár, Tula, a cári udvar... a szíve hevesen dobogott. Nem, nem, ő nem bírja ki itt, ez a katasztrófa útja... neki haza kell menni Oroszországba... és feltette magában, hogy holnap, ha kell, térden állva sürgeti anyja utazását.

Ellenállhatatlan vágy fogta el, hogy Bertának elmondja kalandját, és bocsánatot kérjen tőle, amiért éjnek idején magára hagyta.

Egyenesen a felesége hálósobájába felé tartott.

5

Hajnali fél négy óra volt, amikor a herceg visszatért a hálósobájába, s Berta néhány percre később ment ki apja szobájából. Az egész kastély aludt. A folyosó szőnyegei elnyelték Berta lépéseit. Koromsötét volt az éj, csak egy apró villanykörte világított a folyosón, egy vörös biztonsági láng arra az esetre, ha rövidzárlat vagy egyéb defektus kioltaná a villanylámpákat. Berta félni kezdett az ismeretlen miliőben. Alig néhány hete lakott itt, s most csodálkozni kezdett, hogy éjszakának idején ilyen magános kirándulásra ragadtatta magát. Ez a titokzatos szigeti vadon, az apja tragikus szavai, képzelődései a halálról... ez a sok súlyos impresszió amúgy is betegre roncsolta az idegrendszerét... s most az éjszaka csendjében, amelyet csak a dunai szélről meg-megforgatott szélkakas csikorgása tört meg - hirtelen reszketni kezdett.

És eszébe jutott régi, nyugodt, önfeledt élete ott fenn a havasokon, első ura mellett a Müller-vár vastag falai között.

Mi minden történt azóta!... Ó, miért is kellett a szép, nagy, hatalmas Müller Fritznek meghalni!

Erre a gondolatra Berta rémülten rezzent össze. Mi ez? Müller Fritz jut eszébe itt, hercegi férje mellett, apja és régi dajkája, Olga közelében, tizlépésnyire az őerte rajongó drága, bölcs, erős apjától... Miért van az, hogy oly kimondhatatlanul árvának érzi magát, s hiába erőlködik, hogy szép, fiatal, szerelmes urára gondoljon, aki most a paradicsomkertet építi Ádám és Éva számára a Duna hullámai között... Hogyan van az, hogy most Fritz nevét szeretné elkiáltani, s őt szeretné visszahívni a másvilágról, hogy tegyen mindent meg nem történtté, ami azóta megtörtént?...

Egy pillanat alatt futott végig ez a rémület az agyán... rémület önvád, csodálkozás és vágyódás... az ő kis árva fia után és öntudatlanul felsóhajtott:

- Én édes kisfiam!

Aztán futásnak eredt. A folyosó jobbra kanyarodott. Ahogy az épületnek erre a keleti oldalára került, hirtelen éles fehér-kékes fénysávot pillantott meg, amely öt lépés távolságra kettészelte a sötétvörös szőnyeget, az aranyozott barna faburkolatot és a faragott mennyezetet. A hold fénynyalábja volt, amely besütött a gótikus ablakon.

Berta felsikoltott. Úgy rémlett előtte, hogy ott a fehér fényözönből egy gomolygó ködalak bontakozik ki. Egy vékony, törékeny, gömbölyű hátú ködember körvonalai.

- Szentséges Isten, az én édesapám!

Berta lába mintha belegyökerezett volna a vörös szőnyegbe. Moccanni sem tudott. Szeme kerekre meredt, s úgy bámulta mindjobban összesűrűsödő, folyton imbolygó, lengő ködalakot, amelynek most már arca, keze, lába is határozott formát nyert az agg Lubinszky Taddeus arcát, kezét, lábát... és az egész test mintha úszott volna, holdsugarakon, alulról felfelé, át a becsukott ablakon, ki az éjszakába...

Berta utánabámult... Az apja volt, vagy annak a képmása, eleven vagy holt ember, vagy annak az árnyéka? Körülnézett. Körülötte senki. Halálos csend. Ő reszketett és vacogott a foga. A kastély tornyában megszólalt az óra. Egy, kettő, három... mély, zengő harangütés... azután két magasabb, élesebb kongás... tehát három óra és kétnegyed...

- Fél négy... - mondta hangtalanul, és keresztet vetett magára...

Kínézett az ablakon, kereste a holdsugáron úszó emberalakot. Nem látott semmit.

Minden erejét összeszedte, s bevánszorgott a szobájába, ágya mellett ott állott az ura.

- Berta!

- Alekszej!

- Hol jársz te éjszaka?

Berta szó nélkül összeroskadott.

A herceg karjaiba kapta, és lefektette az ágyba.

- Mit tettél, Berta?

- Nem tudom.

- Hol voltál?

- Az édesapámnál.

- Berta, te hazudsz!

- Alekszej!

Sokáig némán, szinte megdermedve bámulták egymást. Végre Alekszej kivette az óráját, és komoran, lassan, szinte szótagolva megszólalt:

- Most pontosan fél négy.

- Igen. Hallottam az órát.

- Hol?

- Itt a szobám előtt.

- Mióta állsz ott?

- Most érkeztem ide. Az apámnál voltam. Tanácskoztunk. És borzalmas vízióm volt.

Alekszej rémülten nézett a feleségére.

- Berta, te beteg vagy.

- Nem. Én mindenre tisztán emlékezem. Arra is, hogy a papa idáig követett a folyosó fordulatáig. Itt beleszívódott a holdsugárba, és a holdsugarakon felúszott a fellegek közé. Ezt is világosan láttam.

Alekszej majdnem sírva fakadt.

- Berta, az Istenért, te még mindig önkívületben vagy. Berta, ébredj fel, Berta!...

És odarohant a sápadt, reszkető asszonyhoz, magához szorította, és arcát csókolgatta.

- Berta, ébredj fel!

- Ébren vagyok.

- Csókolj meg.

Berta hideg száját odaérintette az ura arcához.

- Csókolj.

- Csókollak.

Alekszej semmit sem érzett a csókok megszokott ízéből.

Végigsimította az asszony haját, nyakát, karjait.

- Berta, szólj, mondd, hogy megréféltál. Lásd, kimondhatatlanul megijesztettél. Már-már fellármáztam a cselédséget. De meggondoltam. Anyámnak is szólni akartam, de nem mertem. Mit hiettek volna? Reszkettem, hogy a komornád felébred, és észreveszi ezt a kínos helyzetet. Egy fiatal férj, aki hiába keresi a feleségét éjnek idején, a hálósobájában. Már mindenféle örültségeket gondoltam.

- Gyanúsítottál...

- Majdnem.

- Ugyan kivel?

- Örültség. Férfiember csak a cselédség sorából alszik itt a házban...

- És mégis.

- Az ember, ha szerelmes, akkor minden képtelen, aljas és rosszhiszemű feltevésre képes. Bocsásd meg... én is visszaborzadtam a magam sötét, komisz képzelődésétől...

- Arra is gondoltam. Vissza is szaladtam nyomban. Most értem ide. Futva jöttem. Csoda, hogy nem találkoztunk...

Alekszej hirtelen felkapta a fejét. Egyszerre átvillant az agyán, hogy hátha éppen ő maga volt az, akinek átsurranó alakját Berta a holdfényben megpillantotta. Ez természetes magyarázat volna, de a látogatás az apánál... ez, szentséges Isten, rettenetes foka a hisztériának vagy szomnambulizmusnak!

Berta felemelkedett az ágyában. Kinyújtotta kezét, és felemelte vékony, fehér mutatóujját. Ünnepelesen, szomorúan, de erélyesen rászólt a hercegre:

- Alekszej, térdelj le! Nagy szerencsétlenség ért valamennyiünket.

A herceg odakúszott az asszony lába elé.

- Ébredj fel, gyönyörűm.

- Ébren vagyok és józan. Tisztán gondolkodom, és birtokában vagyok minden érzékszervemnek. Most már tudom, hogy mi történt velem az éjjel. Álmodtam. Fantáziáltam. De nem voltam beteg. Földöntúli hatalmak zsákmánya vagyok. Látok és érzek nyomokat, amik közönséges ember előtt rejtve vannak, vagy csak haláluk pillanatában nyilatkoznak meg. Én ma éjjel akaratomon kívül kimentem a folyosóra, hogy tanúja legyek, mint válik el az én drága apám szelleme a testtől... Én láttam, hogy bontakozik ki a lélek az ő durva testi ruhájából... Láttam, hogy először tétovázva, ködszerűen imbolyogva, aztán mindjobban összesűrűsödve felveszi égi alakját a lélek, és elszáll a földről... el... el...

- Berta, ne beszélj! - könyörgött a herceg.

- Alekszej, beszéllek! Mert ma éjjel, három óra után kétnegyeddel, amikor a toronyóra három mélyet és két éleset ütött, Alekszej, mialatt te a kápolnában jártál, én mondom neked., Alekszej, hogy meghalt az apám...

Berta felsikoltott, és visszahanyatlott az ágy vánkosára.

Alekszej herceg ott virrasztott a felesége ágyánál reggelig. Berta csaknem mozdulatlanul feküdt, sápadtan, de nyugodt arccal, egyenletesen pihegve a nagy kimerültségtől. Alekszej először arra gondolt, hogy édesanyja után szalad; aztán Lomov Olgát akarta felkelteni; sokáig küzdött magában, nem volna-e kötelessége orvosért küldeni. De hová? Most jutott eszébe, hogy a Noé bárkáján nincs orvos. Arra senki sem gondolt, hogy itt valaki meg is betegedhetik. „Első dolgom lesz - tette fel magában -, hogy uradalmi orvost fogadjak.” Újra és újra ráhajolt Bertára, és a lélegzetét leste. Az asszony mélyen, tisztán, erősen lélegzett. A pulzusát fogta, s a szívére tette a kezét. Semmi rendkívüli. A teste nem volt túlságosan meleg; Berta látszólag jóízűen, mélyen szendergett, mint egy egészséges gyermek.

A herceg kissé megnyugodott. Valószínűleg többet evett a kelleténél, s az apja komoly szavai is felizgatták szegényt. Hiszen még valóságos gyermek. Nem csoda. Rossz álmai voltak. Öntudatlan állapotban felkelt, az apjához akart menni, mert róla álmodott. Útközben félíg felébredt, megijedt, egy kis enyhe idegsokkot kapott és vizionált. Ennyi az egész. Vele is megtörtént ez kisgyermekkorában.

Alekszej az ágy szélén ült, és ahogy gondolkozott, vékony, halvány szája széle öntudatlanul reszketett. Néha suttogva egy-egy szót mondott ki:

- Azért mégis nagy baj... Kár volt... Nem így képzeltem a Noé bárkáját... Hiába, ügyefogyott, gyámoltalan teremtés az ember. És a természet nagyon kegyetlen. Tegnap például milyen csúf idő volt. Az időjárást nem lehet bérbevenni; esőt, szelet, hideget, meleget nem lehet kormányozni. És az egészséget sem. Mi lesz, ha kiderül, hogy Berta epileptikus vagy hisztériás, vagy holdkóros? Ez rettenetes volna. Akkor az egész Noé bárkája nem ér semmit, akkor az egész élet hiábavaló, gyalázatos teher.

A herceg szíve hevesen dobogott, és tehetetlen dühvel mérlegelte ezeket a sötét eshetőségeket. De egy idő múltán hirtelen megenyhültek az arcvonásai.

Berta az utóbbi időben sokat foglalkozott spiritizmussal. Mindenáron médium szeretett volna lenni, és ettől a szándékától csak a legnagyobb eréllyel lehetett őt visszatartani. Berta sokszor hallotta, hogy kiválasztott médiumok gyakran látják, mint hagyja el a lélek a testet a halál pillanatában. És sokszor mondta, hogy első férje a halála után következő időkben neki is gyakran megjelent. Az bizonyos, hogy Bertára még most is nagy hatással van a báró... A férfi oly erős egyéniség volt, és Berta oly fiatalon került ennek az egyéniségnek a hatása alá... nem csoda, hogy még most is tart a szuggesztiója.

Alekszej éles fájdalmat érzett a szívében. Berta túlságosan sokat foglalkozik a gyermeke apjával. Nem meri bevallani, de bizonyos, hogy a spiritizmus is azért érdekli, mert szeretne újra érintkezésbe jönni a halott szellemével.

- Eh, botorság! - mondta félhangosan a herceg, s újra Berta fölé hajolt.

Berta ajka gyengén megmozdult.

Mintha valamit mondani akarna.

A herceg az asszony ajkához tartotta a fülét.

Halk sóhaj.

A férfi szíve hevesen dobogott.

- Azt ízenem neki...

Ezt a három szót tudta kivenni Berta elhaló sóhajtásából. Még jobban megfeszítette érzékeit, és szemével, szájával, fülével egyszerre próbálta felfogni az alvó suttogását.

- A vizontlításra... Köszönöm...

Aztán olyan nyelven következett néhány szó, amelyet Alekszej nem értett. Majd ismét két szó németül.

- Megmentettem őt.

Alekszej visszatartotta a lélegzetét.

- Örökké... Bocsáss meg... Soha...

Tovább nem merte hallgatni. Felállt, és kettőt hátralepett.

„De hiszen ez borzasztó - gondolta kétségbeesve. - Ez az asszony az apja szellemével beszél, és általa első urának küld üzenetet... Nincs jogom tovább hallgatni, de nincs is bátorságom... Elég... Berta nem szeret engem.”

Alekszej az ágy lábánál levő karosszékbe ült, és azon töprengett, hogy mitévő legyen, így aztán az egész élet összeomlott. Berta beteg, és nem is szereti őt. Az egész házasságnak semmi értelme, az egész életnek semmi szépsége. Vége mindennek. Boldogságnak, nyugalomnak, az élet szeretetének... Vége...

Tovább nem tudott jutni töprengésében. Még azt sem tudta elhatározni, hogy Bertának vagy az édesanyjának, vagy apósának szóljon a mai éjszaka borzalmairól. Talán legokosabb volna titokban tartani az egészet. Ha felébred, Berta bizonyára elfelejti vagy letagadja álmát és hallucinációit. Végre is az ember nem felelős azért, amit idegrendszere művel az akarat és öntudat ellenőrzése nélkül. Berta halálra rémül, vagy a színlelés és képmutatás fegyvereivel kénytelen védekezni. Meg az is lehet, hogy öntudatos állapotában sértetlen és mindenekfelett való a hozzá való szerelme. Eddig nem is volt oka kétségeskedni és panaszkodni soha. Jó, tehát nem szól senkinek. De hogy bírja ki ő maga ezt a szörnyű titkot? Hogy tudja ő majd megcsókolni, karja közé zárni, szerelmesen becézgetni azt az asszonyt, aki állandóan csalja. Csalja? Hát csalás az, hogy egy asszony a második férje oldalán az elsőről álmodik?

Alekszej összerezte.

És ki tudja, miket álmodik? „Örökké... bocsáss meg... soha...” - ezt suttogta Berta vértelen ajaka. Nem azt jelenti-e, hogy Berta még most is Müller bárót szereti, még mindig az övé? Bocsánatot kér, hogy újra férjhez ment, és megígéri neki, hogy a gyermeke apját többé nem csalja meg soha...

„Eh, én is örült vagyok - szégyellte el magát Alekszej, és megrázta vállait. - Egy lázban delirizáló beteg szavait nincs jogom féltékenyen és rosszhiszeműen félremagyarázni. Ki tudja, miről álmodik.”

E pillanatban Berta megmozdult az ágyban.

Alekszej elpirult, és Bertához ugrott.

- Berta... jól vagy, édes szívem?

Berta kerekre nyílt szemmel körülnézett, és csodálkozva kérdezte az urát:

- Alekszej, hogy kerülsz te ide?
- Rég itt vagyok, szívem...
- Még az este jöttél?
- Az éjszaka.
- Miért nem keltettél fel?
- Sajnálalak.
- Pedig jól tetted volna. Oly rosszat álmodtam.
- Mit? - kérdezte Alekszej remegve a felindulástól és félelemtől.
- Nem tudom tisztán. Nagy zűrzavar. Franz apjáról álmodni.
- „Hála Isten, hogy bevallja” - gondolta magában a herceg boldogan.

Berta kéretlenül folytatta:

- Fritz a kicsikét követelte rajtam.
- Szemrehányást tett?
- Igen. Azt mondta, hogy én kitettem őt, elhagytam, eltaszítottam magamtól, mint egy kis lelencet. Én védekeztem. Bocsánatot kértem. És megfogadtam, hogy nem fogom elhagyni soha...

Délelőtt tíz óra felé arra ébredtek, hogy erőlyesen kopognak az ajtón.

- Mi az? - suttogta félősen Berta, és kiugrott az ágyból. Felhúzta a rolót.

A keleti ablakon csak úgy dőlt be a napsugár. Gyönyörű tél végi reggel volt. Az átlátszó fényes levegőben a szlavóniai hegyekig el lehetett látni. Bertát valósággal átvilágította a sugárözön. A házaspár roppant zavarban volt. Ki lehet az, aki a hálószoa táján csengetés előtt kopogtatni mer?

A kopogtatás megismétlődött, sőt valaki be is szólt a dupla ajtón át.

- Berta!
- Ki az? - kiáltott a herceg, és rohant az ajtóhoz.

Az ajtóban Lomov Olga állt.

- Mi történt, az Istenért? - kérdezte a herceg.
- A papa? - sikoltotta Berta.
- Nem - válaszolt tompán, megtörve a vén lengyel leány -, az Isten akaratából Alekszandra Ivanovna hagyott itt bennünket.
- Meghalt? - hördült fel Alekszej, és keresztet vetett magára. - Akkor végünk van - tört ki belőle az önzés ösztönös, dermedt, páni rémülete.

Regen Richard éppen Pécsett járt, s Bertics apó korcsmájában hallotta meg, hogy a herceg-asszony meghalt.

Az orgonista homlokán kidagadtak az erek, ajka remegett, ötször nyitotta ki egymás után fogatlan száját, de abbahagyta, mert rettenetes dadogás lett volna a vállalkozásból. Lehajtotta fejét, és arra gondolt, hogy holnap ő is visszautazik Regensburgba még egyszer megnézni a dómot, ahol első nagy diadalát aratta, és aztán lefekszik és meghal.

„Most aztán igazán semmi szükség nincs a Lót-kantatéra” - ez volt az ő művészi önzésének első és legmélyebb feljajdulása.

Aztán magába roskadt, és eltűnődött azon, hogy az ember mögött milyen alattomosan, milyen láthatatlanul, de milyen kitartóan ólálkodik a halál. Az egyiknek jó, a másiknak rossz ez a brutális és primitív megoldás; de mindenki minden problémáját ez oldja meg végső fokon, megfellebbezhetetlen igazságtalansággal. A halál. Nagy igazságtalanság, éppen olyan, mint a születés. Az ember tudta és akarata nélkül jön a világra, és éppen úgy megy ki is abból, ha eljön az óra. A születés is igazságtalanság. Az egyik bíborban, a másik rongyokban születik, és a legboldogabb az, aki elpusztul az anyja méhében. Igazságtalanság az is, ez is, de a születés és halál két igazságtalanságából mégis igazság lesz. Az élet igazsága: a végzet, a fátum, a véletlen, a sors. Eh, nem olyan nagy dolog az élet. Jó és rossz, sírás és nevetés, erény és bűn: ez semmi. Születés és halál: az minden. És ami közbe van, az csak az idő múlása. Órák, napok, hetek. És mindig ott ólálkodik az ember körül a halál.

A korcsma többi vendégei nem voltak ilyen szomorúak. Ők nem gondolkodtak élet és halál problémája felett, mert ők már nem is éltek. Csak borozgattak és szívták a pipát. De ez a kettő nagyon ízlett nekik.

- Hej, korcsmáros - kurjantott a kántor -, még egy fél litert abból a dörgicseiből!

Mindenki nevetett.

- Száz icce bort!

- Bertics apó!

- Alászolgája!

Ezt a francia mondta.

- Hol van Bertics apó? - kérdezte hirtelen meghökkenéssel a fiatal szobrász, aki pénzbeszedőnek állott egy borkereskedőhöz.

- Az ám, megszökött az öreg a vendégei elől - méltatlankodott a telekkönyvvezető.

- Hej, vén szerb cimborá, merre jársz? - kiáltottak összevissza valamennyien, és kitódultak a konyhába.

Regen is utánuk lépdelt sötét, félős, izgatott előérzettel.

- Bertics apó!

- Jézus! - kiáltott fel fogvacogva a fiatal szobrász, két kezével befogta a szemét, és hangos zokogásra fakadt. A kucséber felhőrdült, és kiszaladt a konyha ajtaján.

Regent az ájulás környékezte.

Bertics apó ott feküdt a tűzhely mellett rozoga, keskeny ágyán, ingujjra vetkőzve, kezeit egymásba kulcsolva, hanyatt, mint ahogy a ravatalon szokás. Feje fölött fakereszten függő pléhfeszület és nagy piros szemű, öreg rózsafüzér.

Az öreg kocsmárosban már cseppnyi élet sem melegített. Hideg volt, fehér, csendes, elszánt halott, aki belenyugodott az enyészetbe, miután az utolsó öt litert felszolgált vendégeinek.

A nyomorult petróleumlámpa utolsót lobbant, és sötét lett ivóban, söntésben, konyhában. A telekkönyvvezető gyufát gyújtott, és kalapját kereste a szögön.

- Igaza van neki. Nem lehet tovább.

- Alászolgája - hebegett ijedten a francia, és letérdelt az ágy elé. Ezt az egyetlen magyar szót tudta megtanulni, és most megtisztelte vele halott barátját, pártfogóját, gazdáját s vele az egész országot, ahol húsz esztendeig élt vidám kocsmái henyélésben.

Mindannyian hazasompolyogtak.

Regen, ahogy fűjtatós tüdejével felbaktatott a hegyre, lemondón ismételtette:

- Nem. Nem megyek a Noé bárkájára. Nem érdemes. Pfuj, de nyomorult ez az egész élet.

Mire beért a háza kertjébe, megrögződött benne az elhatározás.

„Itthagytok mindent.”

Amikor benn feküdt az ágyában, megbékélt a sorssal. Jó. Az ember úgy is meghal, akár van pénze, híre, dicsősége, akár nincs...

„Alászolgája” - jutott eszébe a francia fagyaltárus búcsúzása, elmosolyodott, falnak fordult, és Isten nevében nyomban mély álomba merült.

Bertics apót nagy dísszel temették. Utolsó útjára a bőrgyári zenekar is kivonult, és egész úton fűjta a gyászindulót. A dobokat gyászposztóval vonták be, s a kürtök úgy recsegetek, mintha el-elesuklanának a sírástól. A koporsó után a vén kocsmáros családja ballagott: az ügyvéd, a kántor, a bőrgyári könyvelő, a kucséber, Barnabás mérnök úr és Reichner Gusztó bácsi, a fagyaltárus, és valamennyinek könnyezett a szeme.

Regen Richard hátul, az asszonyok összevissza tömegében bújt el, és végigköhögte az egész temetést. Egész úton egy másik temetésre gondolt, amely húsz évvel ezelőtt vonult itt végig a lejtős utcákon. Az ő leányát temették akkor, a világszép Jennyt.

Hajh, hajh!

Azóta Regen Richard nem gondolt annak a bizonyos kantaténak, Lót kantatéjának a megírására. Azóta nem volt érdemes dolgozni, gondolkozni, remélni és vágyakozni a dicsőségre. Jenny volt az ő géniusza, szerelme, élete célja és bizodalma. Gyönyörű volt, és ő úgy féltette az élet szennyes érintésétől. Jól tette? Nem. Jenny elsorvadt, megrútult, belebetegedett ebbe a nagy féltésbe. És elpusztult. Meghalt. Ezen az utcán kísérték ki őt is utolsó útjára...

Regen úgy érezte, hogy azóta semmi sem történt. Jenny tegnap halt meg, s most van a temetése. De nemcsak Jennyt, de saját magát is most hantolják el. Nem megy vissza többé a Noé bárkájára. Nem orgonál többé. Nem hangol többé zongorát. Lefekszik ő is, mint Bertics apó, s meghal.

Bizonyos, hogy nem bírja tovább. Most felkeresi Jenny sírját, és mellette kinéz egy jó helyet. Jó lesz, ha haló porában egész közel kerül hozzá, legalább vigyázni fog rá.

A temetési menet befordult egy nagy téglakapun, amelynek homlokán felirat hirdeti, hogy: „Feltámadunk”.

A kántor előrefutott a pap mellé, hogy kiénekelje szegény barátját. Tenorszekund hangja felszárnnyalt, és úgy zengett végig a ravatalozó ház boltívein, mint egy finom ezüstkürt.

- Sohasem énekelt ilyen gyönyörűen - súgtak össze a gyászoló asszonyok. És sírtak.

„Ez a hattyúdala - gondolta magában Regen -, ez sem tud többé egy rendes bét kívágni.”

A pap imádkozott, az ügyvéd gyászbeszédet mondott, a temetőőr, bizonyos Romeisz bácsi, megcsendítette a lélekharangot.

A temetésnek vége volt, szétszéledt a közönség, a fagylaltáros jobbra-balra köszöntgetett.

- Alászolgája!

És büszkén, ünnepélyesen mutatott az asztaltársaság koszorújára.

Regen a lánya sírjához vánszorgott.

Alig akadt rá. Fű és folyondár befonta, elborította, a föld besüppedt a kőkerítés között, és a márványkereszt féloldalra billent. A megkopott aranyozású feliratból alig lehetett kibetűzni:

Jenny

„Régen nem jártam itt” - vádolta magát a karmester, és e pillanatban borzasztóan meggyűlölte magát. Hogyan van az, hogy az ember így elfelejti a halottait? Onnan van, hogy az élet olyan nehéz. Csak magunkkal vagyunk elfoglalva. A legnyomorultabb ember a legelfoglaltabb. Az nem ér rá jónak, gyengédnek, kegyeletosnak lenni, és díszíteni az élők életét és a halottak sírját. Borzasztó dolog ez.

Ott állt a lánya sírja mellett, és ideges szemmel bámult a meggörbült keresztre. És százszor meg százszor elolvasta:

Jenny

Neki már mindegy. Ő már boldog. De jó, ha az ember már túlvan ezen az életen. Lám, senki sem boldog. Birukov hercegné... a herceg... a hercegné apja... mindenki boldogtalan. Csak Alekszandra Ivanovna, az boldog. Mert már meghalt. De élete végén az is boldogtalan volt. Láta, hogy tönkretette a fia életét. „Akárcsak én magam a lányomét” - gondolta hozzá Regen Richard lelkiismeret-furdalással. Hogyan van az, hogy az ember azt sem képes boldoggá tenni, azt az egyetlenegy sem, akit úgy szeret, mint ő szerette Jennyt, és ahogy a hercegasszony szerette a fiát? Hogyan van az, hogy apa, anya nem tudja gyermeke sorsát a kezében tartani? Hogy minél jobban félti, védi, becézgeti, annál mélyebbre taszítja a szerencsétlenségbe? Mindenki így jár, aki túlságosan szereti gyermekét? Hát a gyermek sorsa már az apja-anyja sorsában meg van pecsételve? Pedig mindenki jót akar. De jó szándékkal van kikövezve a pokol országútja is. Bizony, bizony, jobb volna az embernek meg sem születnie.

Mert nem érdemes élni. Nem érdemes ezt a kálváriát járni még annak sem, akinek a Golgotája márvánnyal van kirakva és bíborbársonnyal letergetve. Hát még a szegény ördögök szenvedő, éhező, didergő tömegének! És azoknak, akik dadognak és köhögnek. Akiket megcsapott a halál hideg szele!

Hátranézett, és megpillantotta maga mögött Romeisz bácsit, a temetőőrt. Régi ismerőse volt. Néha Bertics apónál is találkoztak.

- Adjon Isten, Herr Regen! Hogy szolgál az egészség?

Regen dadogott.

- Nem érdemes élni.

- Jaja! - sóhajtott a másik.

A karnagynak eszébe jutott, hogy itt a temetőben még egy barátja volt, akit mindig Romeisz mellett látott. Ez Johann volt, a sírásó.

- Él-e még a Johann? - kérdezte zavarában, mert ezeket a szavakat könnyen ki tudta mondani.

Romeisz bácsit nem érdekelt Johann.

- Hogy halt meg az öreg Bertics? - kérdezte bizonyára már huszadszor, az elhunyt iránt való nagy tisztesség okán.

- Megütötte a szél?

- Elfogyott a bora?

- El.

- Rendes ember volt.

- Hát Johann? - kérdezte újra Regen gépiesen.

Johann a temető szélén lakott, nem volt rendes sírásó, csak napszámos, mert nyomorék, együgyű és nyavalyatörős. Regen régóta ismerte, sokszor elnézegette az édesanyja sírja mellől, amint sánta, szélütött jobb lábát valahogy a bal elé ráncigálva, mint egy beteg, nyomorék, éhes, ficáncoló szatír, komikus tánclépésben ügetett az öntözőkocsit húzó szamarak mellett.

Most kínjában, szegénynek, Johann jutott az eszébe.

Romeisz bácsi bosszúsan dörögött:

- A számáristállóban. Végít járja a nyomorult.

- Beteg?

- Egész életében az volt.

- Miért nem viszik kórházba szegényt?

- Ott volt. Visszakíváncozott a szamarai közé. Csak ott érzi magát biztonságban. A kórházban félt, hogy megmérgezik.

Regen örült, hogy valami ürüggyel elválhat a lánya sírjától. Annyira furdalta most a lelkiismerete a besüppedt sír és a félrebillent kőkereszt miatt. Szinte futva futott a temető végére, a számáristálló felé, ahol Johann betegen sínylődik.

Avult, nedves, rothadó szalmán fetrengett Johann, égő, sorvasztó, gyilkos nagy lázban. A melle zihált. Tüdőgyulladás. Régi rongyai a testén. Legyek mászkáltak az arcán. Másfél lépésnyire a két szamár gőzölgött. Szomjasak voltak, és el-elordították magukat. Johann mellett egy törött cseréptálban ételhulladék. Nagy fekete macska nyalakodott belőle.

- No, mi az, Johann? - szólította meg ellágyulva Regen.

- Kezét csókolom.

- Ismer?

Johann barátilag, mosolyogva intett a szemével.

- Beteg vagyok, uram.

- No, majd kiheveri.

- Félek, uram, félek.

Regen is úgy félt, hogy a foga vacogott.

- Hány esztendő, Johann? - jutott hirtelen eszébe.

- Harmincöt elmúltam.

A karnagy nem tudta, hogy folytassa tovább. Megörült, amikor nagy nehezen kitalálta.

- Meg kellene magának, Johann, házasodnia. Asszonyt kéne szerezni, aki rendbe hozza, megápolja, vigasztalja magát.

Johann keserűen nézett a vendég szemébe.

- Tréfálkozni tetszik? Hol van az az asszony, aki egy ilyen nyomorékot szívelni tudna maga mellett?

- Nono - zavarodott Regen.

- Tudok ám én mindent - emelte fel zord elkeseredéssel szavát a beteg. - Még egy se akadt olyan. Engem még nem csókolt meg asszony...

- Nono...

- Csak a mamám... - javította ki nagy, szomorú, hörgő sóhajtással.

- Szerette a mamáját? - kérdezte a karnagy, egészen elérzékenyedve azon, hogy ez a piszokban és kórban rothadó ember milyen szépen tudja ezt a szót kimondani: a mamám!

Romeisz bácsi közbeszólt:

- Nagyon szerették egymást.

- Ki volt az anyja?

- Napszámos itt a temetőben.

- Az apja?

- Ki tudja? De az anyja az apja helyett is szerette. Hároméves koráig batyuban, a hátán hordta munka közben is. És hároméves koráig szoptatta.

- Lehetetlen.

- Úgy volt. Én jól emlékszem rá. Annyira szerette és féltette. Pedig éppen ezzel tette tönkre.

- Hogyhogy?

- Ezért nem tudott rendes, ép emberré fejlődni. A szegény asszony a maga korlátolt, eszelős vad szeretetében tönkretette ezt a fickót.

- Ne bánts a mamámat! - nyögte haragosan Johann. - Mama jót akart.

Regennek eszébe jutott, hogy a pokol országútja jó szándékkal van kikövezve...

Ó, Istenem, mindenütt a szeretet, amely öl...

Regen a szamarak jászolába kapaszkodott lélegzetfojtó rémületében. A mamám!

Sokáig hallgattak. Mind a ketten a maguk nagy vesződésével kínlódtak gondolatban. Regen végre megkérdezte:

- Miért nem maradt az ispitában?

Johann a fejét rázta tiltakozva.

- Félek. A szegények parcellájába tíz kórházi hullát hoznak minden éjjel. Sokan halnak meg az ispitában.

- De ott tiszta ágy, orvosság, ápolónő, orvos.

- Tessék elhagyni, uram. Azok nem ismernek engem. Azoknak mindegy, én vagy más. Beteg, beteg. Halott, halott. Mind olyan, mint az öreg Romeisz. Azok nem ismernek engem.

Az egyik szamarat légy csípte meg a hátán. Ordított, és hátrafelé rúgott. A Johann cseréptálát felrúgta. A macska kiugrott az ablakon. A mérges, nagy döglegyek zümmögve rebbentek szét egy pillanatra, de aztán sietve visszatelepedtek Johann égő arcára.

A beteg nyomorúságosan nyöszörgött.

- Mit bánják ott, ha felfordulok! Pedig uram, mondja meg őszintén: nem volna kár legszebb éveimben elpusztulni? Mit tudják ők, hogy én hogy szeretek élni?

Johann szeme kigyúlt, kitágult, vad iszonyat lobogott ki belőle.

- Legszebb éveimben, legszebb éveimben! - hörögte könyörgő pillantással, szinte imádatlaltal Regen felé, hogy ne engedje meghalni őt a legszebb éveiben...

Regen nem bírta tovább.

Otthagytta Johannt, és elosonva Jenny sírja mellett, halkán imádkozott. Bocsánatot kért szegény, édes, halott kisleányától.

„Majd holnap meglátogatlak” - intett a sírdomb felé, amely barna, lyukacsos, ferde kőkeresztjével mintha hitetlenül csóválta volna a fejét.

Hazafelé nem tudott semmire gondolni, csak Johann szavai zsongtak a fülében: legszebb éveimben, legszebb éveimben...

Hát mégis szép az élet?

7

A hercegnő halála után már gondolni sem lehetett arra, hogy Alekszej valaha is felvehesse a Birukov nevet, és hogy kiperelhesse magának apja uradalmait. A Birukov-vagyon átszállt az örökösökre, és az örökösök között semmi keresnivalója sem volt Lomov Alekszejnek. Az orosz kormány még a Nyersolaj Tröszt részvényeire is rátette a kezét. Alekszej máról holnapra koldusbotra jutott.

Lubinszky úgy vélte, hogy talán még meg lehet valamit menteni, és ezért Alekszejt Wells igazgatóval elküldte Londonba. Berta a Noé bárkájában maradt, s úgy beszéltek meg, hogy ő és Alekszej karácsonykor Nizzában találkoznak.

Berta december közepén érkezett Nizzába. Ellenállhatatlan vágy késztette, hogy újra lássa a kék tengert, a régi város szűk és árnyas utcáit, ahol annyit csatangolt özvegysege első hónapjaiban. Az öreg Boulevard du Midin, a Paillon torkolatánál az elhagyott gyermekek menhelye körül, ahol valamikor az ő férjét, Szergejevics Alekszejt is nevelték, újra eszébe jutott minden régi kín, minden tusakodás, a gyász és az újjáéledő, valójában legelső szerelem érzései között. Néhány hónapos özvegy volt ekkor... két évvel ezelőtt. Szíve alatt megholt urának, a nagy hatalmas bárónak gyermekét hordozta, a báróét, aki őt a polgári szegénységből emelte magához, s akit olyan hamar megtagadott... Ott a tenger kék partján ismerte meg a

fiatal orosz herceget, aki felébresztette benne a szerelem félénk és tétova démonát... nem tehet róla, akkor úgy érezte, hogy ez szörnyű bűn, most úgy érzi, hogy kissé korán lett hűtlen a báró emlékéhez...

És mindez miért?

Berta türelmetlenül számolgatta a napokat. Vajon mit végzett Alekszej Londonban az örökség körül? Nem a milliók idegesítették. Eszébe jutottak neki az apja szavai. Ő csak az érem egyik oldalát tudta kifényesíteni. De az éremnek egy másik oldala is van: a lelki dolgok... ejh, Istenem, itt van a nagyobb baj és innen jöhet a tragédia...

...Berta alig várta, hogy szemébe nézhessen az urának: vajon mi van abban a két fátyolos, réveteg, egzaltált szembe beleírva Franz jövője felől?

Alekszej azt írta, hogy szerdán este érkezik. Calais-ból táviratilag értesítette, hogy útban van, és szerdán okvetlenül itt lesz. Párizsból újra sürgöny jött, hogy betartja a pontos terminust. Ma csütörtök. Tegnap egész nap várta. Semmi hír. Lehet, hogy Alekszej Párizsban maradt, de akkor kellett volna arról értesíteni... Sem Alekszej, sem sürgöny. Úristen, mi történhetett?

Berta agyában rémképek rajzolódtak ki. Alekszej vonata kisiklott... de erről írnának a lapok vagy legalábbis sürgöny jött volna Nizzába... Alekszej Párizsban töltötte az éjszakát, és elfeledkezett magáról... de az éjjeli vonattal azért megjöhetett volna...

Berta szívébe éles fájdalom hasított. Alekszej megcsalta? Alekszej könnyű vérű ifjú volt, még most sincs harmincéves... Párizs... a kísértés, a félvilág... az alkohol... Alekszej! ah, ez kétségbeejtő volna! - sikoltott fel Berta, és behunyta szemeit, kezébe temette az arcát, és borzongott a félelemtől és féltékenységtől.

Ha ez is lehetséges, akkor inkább legyen vasúti szerencsétlenség vagy betegség... jaj, Istenem, a legnagyobb katasztrófa az volna, ha Alekszej megcsalta volna őt.

Berta hirtelen felöltözködött. Gyermekeit meg sem nézte. Komornájának meg sem mondta, hova megy, csak az autóját rendelte a villa elé.

És néhány perc múlva az állomás felé robogott. Ott lihegve kérdezősködött.

- Megjött a párizsi vonat?
- Ma reggel 4 és fél órakor.
- Lomov herceg megérkezett?
- Nem ismerjük őexcellenciáját.
- Nem volt útközben valami baj?
- Semmi.

Berta szégyenkezve visszaült a gépkocsiba.

„Akkor megcsalt” - gondolta magában kétségbeesve és felbőszülve az elképzelt szörnyű meggyalázottság miatt.

A tengerpartra vitette magát.

Ahogy a strand mellett végigszáguldott, ájuldozó rosszullétet érzett. Megállította az autót. Kiszállt, a strandra vánszorgott, és leült egy padra. A sofőr csodálkozva nézett úrnője után.

Berta körülnézett, és ijedten vette észre, hogy azon a helyen ül, ahol Alekszej szerelmet vallott neki egy éjszakai kártyacsata után. Igen, itt ült ő akkor is, és Alekszej mámorosan és félőrülten

jött a Casino Municipale-ből, édesanyjával, Alekszandra Ivanovnával... Autón jöttek. Alekszej maga vezette a kocsit, és morfintól, alkoholtól, kártyától elcsigázott idegrendszere megbomlott és az autót belevitte a tenger hullámaiba.

Itt volt, ezen a helyen, talán éppen ezen a padon ült...

És akkor nem gondolt az ő nagy, hatalmas, erős urára, aki csak néhány hónapja hagyta özvegyen. Lehetséges az? Ő volt az? Ő volt az? Ő volt, a kis Franz anyja... és az a dadogó, véres szemű, egzaltált beszédű, tivornyákban és pusztító szenvedélyekben elcsigázott kártyás Alekszej volt, az ő mostani ura?

Szentséges Isten, de bonyolult zűrzavar, érthetetlen káosz ez az élet!

És most ki tudja, hogy feledkezett meg róla ez a fiatal, esendő, gyermekesen beszámíthatatlan Alekszej?

Berta lehorgasztott fővel ült a padon, és tágra nyílt szemmel a vörössárga homokba bámult, anélkül hogy valamit látna.

Egyszerre valami megnyugtató érzés suhant át a lelkén.

„Nem lehet, hogy Alekszej megcsalt volna engem. Rémképeket látok. Annyi az egész, hogy féltem a kis Franzot. Aggódok érte és félek, hogy Alekszej nem fogja szeretni. Ennyi az egész. Ezért vagyok olyan izgatott. Megint új élet kezdődik, és nem tudom, hogy nem lesz-e ebből baj. De ma már megtudom. Alekszej biztosan megérkezik. Eléje vezetem a fiamat. És belenézek mind a kettejük szívébe. És akkor mindent fogok tudni. Mit is gyötröm magam? Elmegyek haza. A legközelebbi vonat egy órán belül itt lesz. És itt lesz Alekszej.”

Berta felemelkedett, és az autó felé indult. Meglepődve látta, hogy a sofőr egy karcsú, elegáns, magas termetű, előkelő úr előtt hajlong, és feléje mutogat.

A férfi megfordult.

Berta nem hitt a szemének.

- Alekszej!

- Berta!

Az asszony majdnem elájult. Hirtelen eszébe jutott, hogy a báró halála óta sokszor volt látomása és hallucinációja. Akkor is... amikor az első ura meghalt... Azóta is gyakran álmodik, félöntudatában alakokat lát és szavakat hall... bizonyos, hogy most is csalódnak az érzékszervei... nem lehet az, hogy Alekszej itt van, hiszen a legutolsó vonat fél ötkor érkezett, és a legközelebbi csak egy óra múlva jön. Berta reszketni kezdett. Azon erőlködött, hogy kitalálja: ébren van-e, vagy álmodik? Éjszaka van-e, vagy nappal? Ágyában van-e, vagy valami misztikus erő kivitte a tengerpartra...

De a fantom túlságosan hevesen kiáltott, feléje szaladt, és a karjaiba zárta.

- Berta, hogy kerülsz te ide?

- Alekszej, te vagy?

- Mit csodálkozol?

- Mikor jöttél?

- Jöjj, ülj a kocsiba. Menjünk.

- Hová?

- Hát haza. Hozzád.

Berta nem is tudta, mi történik vele. Öntudatlanul beült az autóba, és odasimult az urához. Az autó megindult, és gyors iramban száguldott a Quai Massena felé.

Szótlanul léptek Berta szobájába.

A herceg fáradtan ereszkedett le egy karosszékre.

- Üljön le - kérte a feleségét.

Berta izgatottan felkiáltott:

- Hol volt, Alekszej?

- Üljön le, kérem - könyörgött a férfi. - Így nem tudok beszélni. Különben nem is beszélek. Fáradt vagyok.

Alekszej csakugyan szánalmas volt gyűrött, kimerült, tétova, szinte megható elesettségében.

- Mikor jött? - kérdezte hosszú szünet után Berta.

- Tegnap este.

- És?

- Nem tudok beszélni. Kérek egy csésze teát. Nem, inkább kávé kérek. Vagy egy pohár likőrt.

- Alekszej, mi történt magával?

- Játszottam.

- Szentséges Ég! - sikoltott fel Berta, és felugrott. - Alekszej, maga megfogadta...

- Meg.

- Hogy soha életében...

- Igen.

- Már Londonban is kártyázott?

- Nem.

- Párizsban kezdte?

- Nem. Csak itt jutott eszembe. Amikor megláttam a Casinót. Látja, Berta, miért hívott ide...

Alekszej ezt oly siralmasan mondta, hogy Berta megsajnálta. De aztán eszébe jutott, hogy ezzel a herceg tulajdonképpen őrá akarja áttolni a felelősséget. Ez felbőszítette. Végigmérte, és gúnyosan nevetett.

- Hát elég, hogy egy kártyabarlangot megpillantson, és elfelejtse önmagát, a fogadalmát, a becsületét?

- Elég! - kiáltotta durván a herceg -, sértegetni nem engedem magamat. Becstelen nem vagyok, csak nagyon szerencsétlen... Berta... majd ha beszélni tudok...

- Menjen aludni.

- Nem tudok... Izgatott vagyok...

- Akkor ne igyék kávé és likőrt.

- Bevegyek pantopont? - kérdezte együgyűen és félénken a herceg.

Berta tekintete végigvágott az elcsigázott ember szenvedő, vonagló, halálsápadt arcán.

- Miattam azt is megteheti... - válaszolt könnyörtelenül.

A herceg kissé összeszedte magát. Felállt, kiegyenesedett, és patetikusan a szívére tette a kezét.

- Nem. Esküszöm, hogy nem. De kérem, legyen hozzám jó. Ha szeret... Szeret?

Berta csodálkozva nézett rá. Ha ebben a pillanatban felelni kellene erre a kérdésre...

Alekszej újra magába roskadt. Sokáig hallgatott, egyszerre csak nagy erőfeszítéssel kilökte magából:

- Egymilliót vesztettem...

Berta összecsapta a kezét.

- Alekszej! Mit tettél! Tönkretetted magad! Ó, Istenem, ó, én Istenem!

A hercegné sírt és jajveszékelt, a herceg csodálkozó, gyermekes arccal bámulta a kétségbeesett asszonyt.

- Te persze azt hiszed, hogy dollárban vesztettem. Nem. Frankban. Svájci frankban... Egymillió svájci frank... Azért is érdemes így kétségbeesni?

Berta nem tudta, sajnálja vagy gyűlölje a férjét. Ránézett Alekszejre, és elrémülve látta, hogy a fiatal, szép, de fonnyadt arc bárgyú nevetéssel vonaglik. Mintha Alekszej büszke volna arra, hogy csak svájci frankban vesztett. Berta szíve elfacsarodott, és keményen, hidegen, élesen kérdezte:

- Annyi pénz volt magánál?

- Nem.

- Csekk?

- Az sem.

- Hát?

- Névjegy. Holnap kell fizetnem.

- És honnan veszi holnap?

A herceg gőgösen felelt:

- A Birukov hercegek nem jönnek zavarba egy rongyos millió miatt. Berta megrezzent.

- A Birukov hercegek? Hát Londonban sikerült valami?

A herceg nevetségesen és együgyűen fölényes mozdulatot tett. Mintha a milliós kártyaadósság mellett az egész örökösödési ügy eltörpült volna, mintha az most egyáltalában nem is volna fontos. A szeme szikrát szórt, és keskeny fehér öklével a mellére ütött.

- Nem az örökségről van szó. Azok a londoni ügyvédek éppen olyan gazemberek, mint a szentpéterváriak.

- Tehát nem sikerült - dadogta Berta, és elfehéredett.

- Mit tudom én - hördült fel a herceg -, de most nem arról van szó, hanem a becsületről. S a becsület az első!

Erre a nagy és szónokias frázisra görcsös kacagással válaszolt az asszony.

- A becsület? Alekszej Szergejevicsnek a becsület az első?
- Mit akar ezzel mondani?
- Azt, hogy miért nem gondolt a becsületre, amikor kiszállt a nizzai pályaúdváron? Miért ment akkor a Casinóba, ahelyett hogy a feleségét kereste volna fel? Miért nem jutott eszébe a becsülete akkor, amikor a démon bevonszolta a játéktermekbe?
- A játék még nem becstelenség.
- De becstelenség, amikor az ember megfogadta.
- Igen.
- És becstelenség, amikor az embert a felesége várja...
- Ez igaz.
- És becstelenség, amikor az ember olyan pénzt veszít el...
- No, milyen pénzt? - kiáltott közbe dühösen és dacosan a herceg.
- Amit nem áll módjában előteremteni...

Alekszej meghökkent.

- Hogy érted ezt, Berta?
- Magának nincs pénze.
- Kölcsönt veszek...
- Uzsorástól?
- Ha másként nem lehet...

Berta leroskadott, és jajveszékelve tördelte a kezét.

- Elvesztünk, Alekszej! Maga újra a könnyelmű, léha, adósságcsináló gárdatiszt... Maga nem férj, maga nem szeret engem, sem önmagát, sem az Istent... maga elveszít valamennyiünket.

A herceg odament Bertához, és kérlelni kezdte:

- Berta, édes kis szívem, ne vegye úgy a lelkére a dolgot. Nem olyan nagy összeg ez... Majd előkerítjük... Egy sor gyöngy... valami kis ékszer... egymillió svájci frank... csekélység... Nem ez fáj neked, hanem az, hogy magát megbántottam. A millió? Az semmi. Legalább tanultam. Megundorodtam a játéktól. Örökre megundorodtam. Már nem is gondolok rá. De az kimondhatatlanul fáj, hogy vetkeztem ellened.

Berta elérzékenyedett.

- Nekem is az fáj.
- Meg tudsz-e bocsátani?
- Miért tetted, Alekszej?
- Miért? - kiáltotta Alekszej. - Hát hallgass ide, Berta. Én nem így képzeltem a mi életünket.
- Szent Isten...
- Egész másképpen gondoltam. Én meg akartam pihenni ebben a házasságban. Én azt hittem, hogy vége a vergődésnek, amelybe egész fiatal életem belefűlt. Én azt hittem, hogy vége a lelki remegésnek, a félelmeknek, a kétségeknek és lelkiismeretfurdalásoknak, amik végig-korbácsolták Alekszej Szergejevicsset attól kezdve, hogy öntudatra ébredt.

- Nem értelek, Alekszej.
 - Én azt hittem, hogy végre elérkezik az idő, amikor minden úgy igaz, ahogy van.
 - Talányokban beszélsz.
 - Hogy én igazán Alekszej Szergejevics Birukov herceg vagyok. Hogy én csakugyan az vagyok, aminek érzem magamat. Embernek, férfinak, úrnak, akit szeretnek, becsülnék, kímélnék, tiszteletben tartanak, akit magukkal egyenrangúnak tartanak azok, akik körülvesznek: a feleségem, az embertársaim...
 - Félrebeszélsz, Alekszej!
 - Tudom, mit beszélek, Berta. Én még most sem vagyok senki. Vagy ha vagyok valaki, azt a valakit szégyenlem, sajnálom és megvetem. A hercegasszony fia vagyok. Egy morganatikus házasság gyümölcse, nem pedig a hatalmas Birukov Szergej hercegnek, a cár kamarásának és hadsegédjének a fia. Egy évjáradékon tengődő gyámok, ügyvédek és bankárok prédája, egy kitarzott, de vasfegyelem alatt álló, akaratától és szabadságától megfosztott senki, egy báb, egy szegény, semmibe vett férje a visói nábob özvegyének, aki egy fillér felett sem rendelkezik.
- Berta kétségbeesve nézett az urára.
- Alekszej, az Istenért, fékezd meg magadat. Fáradt vagy és izgatott. Nem tudod, mit beszélsz és mit akarsz. Eredj, aludjál, majd én elintézem a dolgot.
 - Mit?
 - A milliót.
- Alekszej keserűen nevetett.
- A tékozló fiú dolgát majd rendbe hozzatok? Köszönöm. Még ezt sem szabad magamnak elintéznem? Jó. Hát intézd el. De én nem fekszem le aludni. Én nem vagyok álmos. Én még játszani akarok. Hiszen kisgyermek vagyok, ugye, édes kis anyuskám?
- Berta megsajnálta a vergődő embert.
- Alekszej, ne bántsd magad, drága Alekszejem! Én nem bántlak, nem akartalak gúnyolni vagy sérteni. Te igazán fáradt vagy. Aludd ki magad, és holnap elhagyjuk Nizzát.
 - Előbb rendezni kell az adósságomat.
 - Azt majd rendezem én. Eladok egy briliánsot. Hiszen oly sok cifra ékszer hever a táskámban...
 - Nem is szólsz apádnak?
 - Nem.
 - Köszönöm. De azért nem vagyok nyugodt. Látom, jó szíved van, és sajnálsz engem, Berta. Meg tudsz bocsátani és áldozatkész vagy. Miért?
 - Mert szeretlek.
 - Nem. Csak mert nagylelkű vagy és...
 - Semmi és. Szeretlek.
 - Nem szeretsz. Te már kiábrándultál belőlem.
 - Alekszej!

- Úgy van. Meguntál. Közönyös lettél, s csak gyengéd elnézés van benned. Nem is gyengédség, csak kötelességtudás.

Berta nem felelt.

Alekszej szomorúan ingatta fejét.

- Szó sincs már szerelemről. Te már nem érzed, hogy nem tudnál nélkülem élni.

- Ah!

- Én pedig folyton azt érzem. Te Berta, most jutott valami eszembe. Mi már nem szeretjük egymást.

Berta nevetett.

- Szép vallomás.

- Úgy van. Nem szeretjük, sőt egy kicsit már gyűlöljük is magunkat és egymást.

- Te úgy érzed?

- Tudom. Csakhogy nagy különbség van a két gyűlölet között. Te gyűlölsz, mert már nem szeretsz, én gyűlöllek, mert nem tudlak nem szeretni, Berta.

- Örültségeket beszélsz.

- Soha nem voltam annyira az eszemnél, mint most. Egész tisztán látom a dolgokat. Te már érzed, hogy nélkülem szebb, jobb, nyugodtabb és boldogabb volna az életed. Én pedig érzem, hogy nem tudok nélküled élni. Ez a különbség. Mert én csak benned, csak általad, csak neked élek, és a kenyér, a levegő, az álom, az egészség sem kell nélküled. Lehet, hogy ez betegség. Lehet, hogy ez a tehetetlen, elkényeztetett, improduktív, önmagával meghasonlott ember menekülése az egyetlenséghez, ami betölti, igazolja, kíváncsossá és élvezhetővé teszi az életét. Úgy látszik, az én életemnek nincs más célja, programja, rendeltetése és értelme, mint te. A te szerelmed. A te karjaid közt elhaló sóhaj. A te szépséged csodálata. A te szeszélyeid szolgálata és tűrése. A te lábad előtt való megsemmisülés.

- És ez felbőszít... - mondta utána halkan az asszony.

Alekszej felegyenesedett, és szilárd hangon felelt:

- Igen. De tudod-e, hogy miért? Mert érzem, hogy te nem vagy úgy, mint én. Hogy a szerelmünkben nincs meg a kölcsönösség egyensúlya. Hogy én hiába égek el... te... te... nem tudsz engem a máglyára követni.

- Biztos vagy ebben? - kérdezte Berta kéjes vágyával a kegyetlenségnek.

- Biztos. Te már nem szeretsz engem. Sőt nem is vagy hű hozzám.

- Alekszej! - sikoltotta Berta. - Te durva vagy, és elment az eszed.

A herceg oda sem hallgatott.

Vad haraggal folytatta a mondatot:

- Megcsalsz, mert mást szeretsz.

- Ember!

- No, nem testileg értem. De nem messze állsz tőle. Mert csak azért vagy hű és tiszta, mert...

- Elég. Nem hallgatlak tovább! Eszelősségedben meggyalázod a feleségedet, magadat és a józan észet. Hiszen alkalmam sem volna. Egészen egyedül vagyok, soha emberrel nem beszélek, nem is vágyom arra, hogy még valaha valaki asszonyszámba vegyen, kerülöm az embereket... Alekszej... te is tudod ezt, és ha mégis gyanúsítani mersz, akkor ez vagy elmebaj, vagy tudatos tettetés, ürügy a szakításra...

Alekszej búsan legyintett.

- Ne védelmezd magad. Hiszen nem vádollok.

- Hát?

- Csak panaszkodtam. Azt mondtam, hogy...

- Nem szeretlek.

- Úgy van.

- És hogy megcsallak...

- Igen.

- De hát kivel, az Istenért?

- A gyermeked apjával - nyögte ki Alekszej.

Berta leroskadt a székre, és mereven bámult a rozsdabarna szőnyeg arabeszkjeire. Mélységes csend szakadt a két ember lelkére. Berta úgy érezte, hogy valami szörnyű szakadék támadt most közte és Alekszej között. Alekszej féltékeny a halottra, s ebben igaza is van. Alekszejnek joga van féltékenykedni, mert Berta sokszor rajtakapta magát, hogy összehasonlításokat tesz... Ez pedig a hűtlenség kezdete... Igaz, ő túlságosan sokat gondol a gyermeke apjára... És ilyenkor nemcsak bánatot, de megbánást is érez... És Alekszejt is szégyenli a hatalmas Müller Fritz előtt... De nem gondolta, hogy Alekszej azt tudja...

Percek múltak el, és egyikük sem szólt. De látszott rajtuk, hogy így némán, megdermedve és reszketve is égő szenvedéllyel vitatkoztak. A férfi érezte, hogy ő nem tudja betölteni az asszony lelkét. Berta most még küszködik magával. Tiszta és szemérmes lelke titkolja, hogy már nem szereti őt. Titkolja, de nem tudja eltitkolni. Minden szavából, minden mozdulatából, szemének minden pillantásából kisugárzik, hogy nem szereti őt. Nos, mi lesz ennek a vége? Berta majd talál valakit, aki jobban hasonlít gyermeke apjához, mint ő.

Alekszej végre megszólalt.

- Nos, igazam van, Berta?

- Nincs.

A herceg keserűen mosolygott.

- Nem gondolsz már a báróra?

- Csak a fiamra gondolok.

- Én is sokat gondolok rá.

- De haraggal.

- Nem. Csak fájdalommal.

- Miért fáj neked Franci?

- Mert van.

Berta sírva fakadt.

- Gonosz vagy.

- Csak szerencsétlen. Lásd, én nem mondom, hogy te rossz vagy hozzám, Berta. Sőt túlságosan jó vagy. De ez is csak azért van, mert expiálni akarsz az ellenem elkövetett bűnt.

- Micsoda bűnt? - suttogta az asszony.

- Hogy Franci a világon van.

- Ez bűn?

- Az én szememben igen.

- Hát ezt nem tudom és nem is akarom jóvátenni soha - felelt gögös daccal Berta.

- Tudom. És ez az én tragédiám. Erre gondoltam az este, amikor megérkeztem Nizzába. És ezért nem siettem hozzád. Nem mertem. Félttem.

- Francitól?

- Francitól és tőled. És még valakitől.

- Ugyan!

- A fiad apjától.

Berta Alekszej vállára tette a kezét. Érezte, hogy ezzel a gondolattal egyszer már végleg le kell számolniuk. Csendesen és nyugodtan beszélt, csaknem anyáskodva, mint egykor itt, a tengerparton, amikor Alekszej a gépkocsit belekormányozta a hullámokba. Berta úgy érezte, hogy Alekszej most is az örvény szélére ragadta magát, és valami kétségbeesett öngyilkosvággyal keresi a katasztrófát. Megpróbálta, hogy visszaterelje.

- Alekszej! Te tudtad, hogy nekem gyermekem van, és akkor boldogan vállaltad. Megbántad talán?

A herceg nem felelt.

- Alekszej! Nem csodálhatod, hogy a fiamat szeretem, és az apja emléke nekem szent. Ha nem így volna, akkor volnék méltó a megvetésedre.

A herceg összeszorította az ajkát, és szikrázó szemmel nézett a feleségére.

Berta várt a válaszra.

- Nos, nincs mondanivalód? Ez az az óra, amikor mindent meg kell egymásnak mondanunk. Jobb most, igen, most, ebben a percben, mindent, mindent, hogy aztán soha ne kelljen beszélnünk. Alekszej, hidd el, mindenről beszélhetsz velem. Nyíltan, egyenesen, őszintén, akár brutálisan is. Egyszer, egyetlenegyszer, aztán többé soha. Nos, akarsz beszélni?

Alekszej lassan elnézett az asszony feje felett. Hosszan, merőn bámult ki az ablakon, a fodrosodó hullámokra, a hullámok felett a rozsdás szélű szürke fellegekre, s a fellegek felett homályosodó sötétkék égboltozatot bámulta üveges szemekkel, és a melle zihált.

Végre megszólalt.

- Nos, hát jó. Legyen. Beszéljünk. Igazad van. Nekem a te fiad elviselhetetlenül fáj. Én nem bírom ezt, Berta. És hogy miért nem bírom? Nos, elmondok valamit. A te fiad... igen... a te fiad úgy van bejegyezve a drezdai szanatórium anyakönyvébe, hogy... nos, mondjam tovább?

- Mondd - felelte Berta dermedt nyugalommal.

- Nos - lihegett a herceg -, a te fiad törvénytelen gyermek.

Berta visszanyerte minden önuralmát.

- Az apám akarta így... jól tudod, miért.

A herceg felordított.

- De mi szükség volt erre? Mi? És ki biztosít engem?

- Miről? - sikoltotta Berta.

A herceg csak hörögni tudott.

- Hogy a fiad csakugyan... csakugyan a Müller báró fia?

Berta elhallgatott, és az ablakhoz lépett. Most már tudott mindent. Hallgatott.

A herceg egy ideig a levegőbe bámult. Kétszer is akart valamit mondani, de a kinyílt ajkát megint összecsukta. Kicsit még töprengett, aztán lassan megfordult, és kiment Berta szobájából.

Berta nem hívta vissza, és nem futott utána. Nem tudott. Fáradtan leült. Kinézett az ablakon, a zöldes fényű, sima tengert nézte. Arra gondolt, hogy ők már elvesztették egymást.

„Lehet, hogy egy egész életet egymás mellett töltünk - gondolta csendes megadással -, de sohasem fogjuk többé megtalálni egymásban azt, akit elvesztettünk.”

8

Bertics apó kocsmáját a lánya örökölte, aki özvegyasszony volt. „Isten ellen való vétek volna azt a jó kis korcsmát gazdátlanul hagyni, azt a szélről, esőtől, gondtól, bútól védett meleg, puha fészket szétrombolni, amely annyi didergős, ázott verébnek adott menedéket” - gondolta magában a svájci fagyaltárus, és alászolgája, feleségül vette Bertics apó özvegyasszony lányát. És most ő méri a bort a török rondellához ragasztott csapszékekben.

A vendégek helyeselték ezt, és éppen úgy otthon találták magukat a füstös benyílóban, mint amikor még Bertics apó mérte az italt. Eleinte sokat emlegették, de aztán olyan dolgok jöttek, amelyek fenekestől felkavarták ezt a csendes, öreg, boldog világot, s az emberek szívdobogva kérdezték egymást: hát ez is lehetséges?

Pfaff Márton jóslata beteljesedett.

Eleinte arról beszélgettek, hogy Ferenc Ferdinándot a szerb kormány tudtával gyilkolták meg, vagy csak az anarchisták műve volt az egész. Július elsején a Monarchia ultimátumot küldött Szerbiának. Pfaff Márton megesküdt, hogy a háború elkerülhetetlen.

Regen Richard hazajött a Mohácsi-szigetről. Elmondta, hogy ott a fiatal herceg felesége négy hónapja hiába várta haza az urát; most aztán eljött érte az apja, Lubinszky Taddeus, és elvitte őt és első házasságából származó fiát.

- A háború elől menti őket - szólt közbe Pfaff Márton -, mert a sziget közel van a szerb határhoz, és ott kezdődik a tánc, meglássák az urak.

Július 29-én behívták a tartalékosokat, a város tele lett népfölkelőkkel, az utcákon a háborút éltették, a svájci fagyaltárus bezárta a korcsmát, mert nem akarta, hogy duhaj legények szétrúgják a jó kis fészket mind a négy oldalát. Csak a régi vendégeknek volt bejárásuk, hátul a konyhán keresztül.

Aztán jöttek az első hadi jelentések. Megsíratták az első halottakat. A katonatörzsvendégei halotti tort rendeztek a tiszteletükre; ők úgy mondták, hogy a hősi halottakat siratják el ezzel, de tulajdonképpen magukat búcsúztatták el. Mert a fagylaltáros kijelentette, hogy végleg becsukja a kocsmát.

A szobában füstölt a petróleumlámpa. Sercegett, pattogott, kicsiket lobbant, nehéz szagot terjesztett; megköhögtette az öreg tüdőket. A kocsmáros öt liter bort tett az asztalra: egy üveg villányit, egy dörgicseit, egy fehér karcost, egy liter hegyhátit, egy szódavizest.

- Ez az egész. Nincs több. Ha ez elfogyott, alászolgája. Fizetni nem kell.

Nagy nehezen köhögte ki ezt a fagylaltáros.

Halkan sóhajtottak. Ittak.

- Ennek is a háború az oka - szólt keservesen a kucséber. - Se narancs, se datolya, semmi. Paar oder unpaar - ki hall ma már ilyet?

- Paar oder unpaar - motyogta önfeledten Regen, és a Noé bárkájára gondolt. - Istenem, hogy elárvult az is. Az igaz, hogy a legutolsó négy hónap alatt már olyan volt, mint a siralomház. Berta hercegné csak egyre várta, várta az urát, aki ezalatt a világot járta, és szétszórta abban azt a temérdek pénzt, amelyet egyezségképpen a részvényeiért kapott. Szegény hercegasszony ezalatt egész nap sírt, és a gyermekét becézte. Rettenetes sors is az övé. Van ura, de nincs. Van gyermeke, de azt nem viheti a világ szeme elé. Van rengeteg pénze, de egy boldog, nyugodt pillanata sincs, és mérhetetlen gazdagsága most az angol bank páncélszekrényeiben van, s ki tudja, hozzájut-e valaha ebben az életben. Hát, ha ez nem a világ vége... akkor örökké él az emberiség. Ha ugyan érdemes élnie. Mert így nem érdemes. Az ember születik, él, sír, jajgat, szenved, verekszik, és egyszerre jön a vízözön, amely elborítja őt.

- Vajon meddig tarthat ez a háború? - kérdezte Reichner Guszti bácsi, aki Barnabásné mellett egészen összeaszott és megöregedett.

Amtmann bácsi azt bizonygatta, hogy a modern fegyverek mellett két hónapnál nem tarthat tovább.

De Pfaff Márton közbeszólt:

- Sohasem lesz vége.

- Soha?

- Soha.

- Túlzás - vélekedett Amtmann.

- Hát mire gondolnak az urak? Azt hiszik, hogy a katonák csak úgy, mint a hadgyakorlaton, amikor lefűjják a játékot, majd szépen összezsomagolnak, hazamennek, és folytatják az életet ott, ahol elhagyták?

- Mit tehetnek egyebet? - kérdezte Barnabás, aki sok véres családi háború után ott folytatta, ahol tegnap abbahagyta.

Pfaff Márton megadta a választ.

- Mit? Hát felfalják egymást. A győztesek felfalják a legyőzötteket, és a legyőzöttek keresik a bűnbakot, akin kiolthatják égő bosszúvágyukat. A hadvezérek és államfők békét kötnek, de a népek lelke tovább háborog. Akkor jön az igazi küzdelem a létért. A paraszt és az úr, a város és a falu, a háború vértanúi és a háború kizsákmányolói csak akkor kezdik el a maguk nagy

leszámolását az elpusztult gyárak, a felzabált kenyér, a feldúlt tűzhelyek és a benépesedett temetők felett. Vége az élet szépségének és nyugalmanak.

- Mit tegyünk tehát? - kérdezte Reichner Guszti bácsi.

- Én elmegyek innen - nyögte a kucséber. - Én déltiroli vagyok, s ott az olasz határon biztonságban vagyok.

Pfaff Márton nevetett.

- Az olaszok is ellenünk jönnek.

A svájci sírva fakadt. Elátkozta a háborút, és megígérte, hogy ha hazamegy, otthon Svájcban jó hírét költi a magyaroknak.

A gyári szobrászok keserűen panaszkodtak. Az egyiket behívták a háborúba, a másik elmegy pénzbeszedőnek egy borkereskedőhöz.

Amtmann bácsi azt mondta, hogy ő elutazik a hűgához, aki paraszt módra gazdálkodik Bajorországban. A börgyári könyvelő Prágába igyekszik, ott van a testvére, és annak hét gyermeke van. Ahol hét gyermek eszik, ott neki is jut egy-két falat.

- Elszéled az egész úri társaság - jajgatott a svájci - alászolgája, mindenki itthagya a kocsmát.

Valamennyinek a foga vacogott, pedig nyár kellős közepe volt, s a nap hetek óta tüzelt az omladékos bástyáromokra. A vadgesztenyefák már csupaszon álltak a bástya előtt, mint lerongyolódott, kiaszott öreg koldusok a temető kapujában. A fügefák görbe, bütykös, barna ágain nem csillogott már a szivárgó nedvesség: utolsó cseppjét is elkönnyezte már rajtuk a halódó vénség. Kiszáradt a gyepek a bástya tövében. Szürke kavics, por, szemét, lerágott csontok, szétmállott konyhahulladék takarta a kuglizót, a filagóriát pedig, amelyet régen sötétkék futóvirág takart el az utca kíváncsi szeme elől, már tavaly feltüzelt a kocsmáros.

Amtmann bácsi vénasszony módjára siránkozott.

- Nem hallgattak rám! Pedig én harminc esztendő alatt ötvennégy memorandumban figyelmeztettem az uralkodókat és a minisztériumokat, hogy ha nem csinálják meg az örök békét, összedől a világ. De nem hallgattak rám. És mi lett az eredmény? Lám, most itt van. Az egész világ összedől, és felfordul minden. Elfogyott a jókedv, a becsület, az erkölcs és az erő. Vége a népek, emberek, emberi lelkek régi szép szolidaritásának. Ez a vízözön. A legmagasabb hegyeket, a trónokat és a trónokon ülő bálványokat tízkönyöknyire elborítja a vízözön szennyes hullámaradata. Semmi sem marad meg, csak az én. Az ego. A szubjektív ember árva, szomorú, magára hagyott önzése.

- És a család?

- Az beletartozik az ember egyéni önzésébe. A farkas is védi és szereti kölykét. Ez az ő társadalmi önzése. Az egyén, az én magába olvasztja a véréből támadt vagy vérehez tapadt másik ént, a gyermeket, folytatását, a szülőt, akiben eredetét, a férjet, az asszonyt, akiben örömtársát, védőjét vagy védencét látja. Az emberiség visszabomlik ilyen apró sejtekre, és egy nagy bellum omnium contra omnes áll elő, mert kevés a főka és sok az eszkimó.

- Tehát?

- Építsük fel újra Noé bárkáját.

Amtmann bácsi fellengős beszédét nem értették meg, de mindenki, még Pfaff Márton is helyeselt neki.

A francia még egy üveg dörgicseit talált a pince legbensőbb zugában. Azt az asztalra tette.

- Uraim, kár ezért a kocsmáért, s kár ezért a városért, alászolgája. Kár. Itt becsületes magyarok laknak. Szerencsétlenek, de becsületesek. Itt jószág és emberszeretet honol.

- Igaz! - bólintott a pápaszemes.

- Az egész világon nincs olyan derék nép. Itt mindenkit becsülnék. Éljenek a magyarok.

- Éljenek.

Mindenki koccintott. A fagylaltáros kipirulva folytatta.

- Ez valóságos Noé bárkája itt, alászolgája.

Regen Richard elsápadt, és beledörmögte a borospoharába:

- Noé bárkája, Noé bárkája... de a vízözön Noé bárkáját is összetörte.

.oOo.